

Gregor Benton

Revolutionärerna i Kinas städer

Engelskt original: *China's Urban Revolutionaries: Explorations in the History of Chinese Trotskyism, 1921-1952*. New Jersey, Humanities Press, 1996.

Översättning: Lars Lundström, dec. 2011)

Innehållsförteckning

Introduktion.....	1
1. Kinesisk trotskism: Det historiska sammanhanget	6
2. Den första enhetsfronten och den kinesiska oppositionen: Trotskister före trotskismen.....	7
3. Trotskismen ursprung i Kina.....	12
4. Ursprunget till den kinesiska trotskismen i Ryssland	16
5. Trotskismens födelse i Kina.....	21
6. Kinesisk trotskism och Chen Duxiu.....	31
7. Kinesisk trotskism och Peng Shuzhi.....	40
8. Trotskismens betydelse för KKP.....	43
9. Kinesisk trotskism och demokrati.....	51
10. Den kinesiska trotskismen och kriget mot Japan	59
11. De kinesiska trotskisterna och trotskismen	64
12. Den kinesiska trotskismen och litteraturen	68
13. Kinesisk trotskism i historiskt perspektiv	83

Chen Duxiu, en av den kommunistiska och trotskistiska rörelsens pionjärer i Kina

Introduktion

Under Maodiktaturens totala mörkläggnings av den kinesiska revolutionens historia reserverades för trotskismen den allra mörkaste platsen och den djupaste källaren i det maoistiska politiska helvetet. I en landsomfattande räd 1952 fängslade säkerhetspolisen omkring tusentals kinesiska trotskister och deras sympatisörer. De dömdes i hemlighet och kastades i fängelse (där många dog) för påstådda ”kontrarevolutionära brott”. Detta var inte första gången som kinesiska trotskister försvann bakom galler för sina uppfattningar. Många hade gått under i Stalins gulag eller i den ryska hemliga polisen eller GPU:s fängelsehålor efter den första stora utrensningen av sympatisörer till den kinesiska vänsteroppositionen i Moskva 1929-30 och de flesta av deras Kinabaserade ledare hade tillbringat större delen av 30-talet i fängelset, då som revolutionära motståndare till Chiang Kai-shek’s nationalistiska diktatur.

Rekordet som politisk fånge har vanligen tillskrivits Auguste Blanqui, den franske revolutionär som tillbringade trettiofyra av sina sjuttiofyra år i fängelset (i Frankrike känd som *den fängslade*). Den kinesiske trotskisten Zheng Chaolin hade slagit Blanquis rekord med ett år när han 1979, vid en ålder av sjuttionio, frigavs tillsammans med ett dussin gamla överlevande från utrensningen 1952 och trädde ut i relativ frihet i Shanghai i juni 1979 efter tjugosju år i Maos fängelser, utöver de sju han redan avtjänat i Chiang Kai-shek’s.¹

Under det tidiga trettio-talet och återigen 1952 försvann merparten av deras arkiv tillsammans med de tidiga trotskisterna ner i regeringens källarvalv, där de fortfarande, vad jag vet, endast kan nås av ett fåtal utvalda historiker.² Vid de sällsynta tillfällena mellan 1949 och 1979 när Kinas borttraderade trotskister ändå släpades fram i de officiella historieböckerna var det som groteska karikatyrer av koncentrerat nationellt och politiskt förräderi.

De få trotskistiska ledare som lyckats fly utomlands före tillslaget i Kina gjorde sitt bästa för att vidmakthålla den trotskistiska kritiken av det kinesiska kommunistpartiets (KKP) politik och praktik. Men de saknade information, resurser och även en publik för sina uppfattningar eftersom de genom den maoistiska segern 1949 hänvisats till den yttersta politiska marginalen (inte minst av sina revolutionära kamrater utanför Kina).

På 1980-talet hade den kinesiska historieskrivningen dock, efter Maos död, i viss utsträckning befriats. 1979 togs de första stegen för att återupprätta Chen Duxiu, grundare av KKP 1921 och den kinesiska vänsteroppositionens mest kände ledare. Några vetenskapsmän i Kina började då försiktigt lyfta på täckelsen över den kinesiska trotskismen. Deras preliminära undersökningar avslöjade en sammansatt och nyskapande rörelse, ett misslyckat försök till revolution i städerna i landsbygdsrevolutionens land. Den kinesiska revolutionens välkända frågeställningar kom att belysas ur många nya intressanta synvinklar

Under loppet av denna teoretiska debatt har den officiella kinesiska synen på trotskismen under senare år påtagligt mildrats. Under Maos dagar var trotskismen, på samma sätt som i Sovjetunionen, klassad som ”kontrarevolutionär” och som en kriminell sammansvärjning. Nu blir den helt enkelt ”felaktig”.³ I det nya mer liberala klimatet har några okonventionella och djärva skribenter

¹ Se *Amnesty International Newsletter* 9, no. 9 (1979); Gregor Benton, ”Teng’s Comrade Still Behind Bars”, Internationella upplagorna av *The Guardian*, *Le Monde*, och *The Washington Post*, 9 november 1977; samt Gregor Benton, ”Zheng Chaolin Released”, *Intercontinental Press* (New York) 17, no. 35 (1979): 926-27. [Frigivandet noterades även i den svenska tidningen *Internationalen* nr 38-1979, i en artikel med rubriken ”Efter 27 år i fängelse: Kinesiska trotskister fria!” ÖA]

² Detta påstående gäller inte Guomindangs arkiv i Taiwan som är rimligt tillgängliga för forskare.

³ Beskrivningen av trotskisterna som ett ”kontrarevolutionärt banditgäng” och ”japanska agenter” togs bort ur noterna till andra bearbetade utgåvan av Mao Zedongs *Valda verk* som publicerades 1991. Se Zheng Chaolin ”Xinban Maoxuan yu Tuopai yuanan” (Den nya utgåvan av Maos *Valda verk* och orättvisan mot trotskisterna), *Kaifang zazhi* 9 (1991)

vågat dra undan den omfattande svepning av lögnen och fördomar som omger trotskismen och de kinesiska trotskisterna. Skrifter av trotskistiska ledare har uppenbarat sig i den kinesiska pressen, även begränsade utgåvor av Wang Fanxis och Zheng Chaolins memoarer och vissa historiska och litterära studier av Zheng liksom ett flertal politiska och andra skrifter av Chen Duxiu från perioden efter hans övergång till trotskismen.⁴

Av den kinesiska trotskismens grundare finns fortfarande Wang Fanxi (född 1907) och Zheng Chaolin (född 1901) i livet men de är idag alltför gamla för att aktivt ta del i det politiska livet eller ens regelbundet kommentera det. Trots att Zheng är pigg och klar och medlem av Shanghais politiskt konsultativa folkkongress har han inte formellt blivit rehabiliterad, så han är fortfarande i viss mån tystad [Wang dog 2002 och Zheng 1998 - ÖA]. Dock sägs Zhengs och Wangs memoarer ha väckt stor beundran inom de akademiska kretsar som tillåtits läsa dem.⁵ Sedan 1979 har även många utländska skrifter av trotskister eller om trotskismen publicerats i kinesisk översättning.⁶

Att döma av antalet publikationer, växer intresset för de kinesiska trotskisterna även i väst, i Hongkong och Taiwan samt bland kineser i landsflykt. Wang Fanxis memoarer har redan utgivits på engelska, japanska, tyska och franska. En spansk utgåva planeras.⁷ Zheng Chaolins memoarer har utgivits i tyska och japanska översättningar och planeras på engelska och franska.⁸ En volym av Peng Shuzhis tidiga hågkomster har kommit ut på franska⁹ och i Hongkong slutförde den trotskistiske sjömannen och författaren Sun Liangsi sina memoarer 1986.¹⁰

Ända sedan sent 50-tal har trotskistveteranerna i Hongkong uppehållit en livaktig press. Efter det att KKP kom till makten 1949 och särskilt efter arresteringen av trotskisterna i Kina 1952 blev Hongkong den enda plats där rörelsens få överlevande medlemmar kunde göra sin röst hörd. Till en början antog den brittiska kolonialregeringen i Hongkong en fientlig och till och med hysterisk inställning i förhållande till trotskisterna och tidigt på 50-talet utvisades nästan alla framträdande trotskister som var aktiva i Hongkong. De få som blev kvar tvingades till fullständig inaktivitet och tystnad. Under det sena 1950-talet gjorde Lou Guohua ett första genombrott när han startade *Xinda chubanshe* (Ärlig press) som gav ut ett antal böcker som skrivits eller översatts av Wang Fanxi. Till Lou anslöt sig senare Sun Liangsi som startade *Zhouji hang* (Chows företag) ett annat trotskistiskt förlag.¹¹ I januari 1974 började sympatisörer till Peng Shuzhi i Hongkong att ge ut *Shiyue pinglun*

(Hongkong), 47-49.

⁴ För en tidig ganska objektiv vetenskaplig diskussion av Trotskijs teori se Jiang Qi och Shou Shangwen, "Ruhe quanmian pingjia Tuoluocijide yisheng" (Hur göra en bred sammanfattning av Trotskijs liv), *Shijie yanjiu dongtai*, and Jiang Qi and Zhang Yueming, "Tuoluosiji 'budugn geming lun' pingxi" (Trotskijs teori om "permanent revolution"), *Shijie yanjiu dongtai* 11 (1980); båda omtryckta i *Shiyue pinglun* (Tidskriften Oktober) (Hongkong), nos. 9/9 (1983), 57-59 och 63-65.

⁵ Om detta, se Lee Feigons recension av Wang Fan-hsi, *Chinese Revolutionary*, i *Theory and Society* 2 (1983): 259-65.

⁶ Bland dessa återfinns Ernest Mandel, *Europas kommunistpartier*; Pierre Frank, *Fjärde internationalen*; Isaac Deutscher, *Stalin*; och Perry Anderson, *Om den västerländska marxismen* (Considerations on Western Marxism). Se Gregor Benton, "Two Purged Leaders of Early Chinese Communism", *China Quarterly* 102 (1985): 317-28.

⁷ För den mest kompletta och auktoritativa engelska översättningen se Wang Fan-hsi (Wang Fanxi), *Memoirs of a Chinese Revolutionary*, 2d ed., övers. och med en introduktion av Gregor Benton. (New York: Columbia University Press, 1991).

⁸ För den tyska översättningen se Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell: Erinnerungen eines chinesischen Oppositionellen* (Sjuttio år som rebell: En kinesisk oppositionells minnen) (Frankfurt am Main: ISP-Verlag, 1991). [Zhengs memoarer kom 1997 ut i engelsk översättning under titeln *An Oppositionist for Life – Memoirs of the Chinese Revolutionary Zheng Chaolin*. I det engelska originalet till föreliggande skrift ingår en längre bilaga med en artikel av Zheng Chaolin under titeln "Chen Duxiu and the Trotskyists", men den ingår inte nedan. Den finns dock på engelska på Marxist Internet Archive: [Chen Duxiu and the Trotskyists](#) ÖA.]

⁹ Claude Cadart och Cheng Yingxiang, *Mémoires de Peng Shuzhi: L'envol du communisme en Chine* (Paris: Gallimard, 1983).

¹⁰ Bo Chen (Liang Si), *Huigu, 1918-1948* (Hågkomster, 1918-1948), opublicerat manuskript.

¹¹ Xindas utgåvor omfattar Wang Fanxis översättning av Peter Fryers *Den ungerska tragedin*, Trotskijs *Litteratur och*

(Tidskriften Oktober) och under 1982 och 1983 gav de ut Pengs *Xuanji* (Valda verk) i tre volymer. Andra trotskistiska tidningar som gavs ut i Hongkong var *Xin sichao* (Nytt sätt att tänka), *Zhanxun* (Kampbulletinen; grundad 1975) och *Xinmiao* (Ny grodd) samt ett antal mer tillfälliga titlar.¹² Alla dessa publikationer är rika källor för information om trotskistiska aktiviteter före 1949, liksom rörande samtida trotskism.

Öppnandet av Leo Trotskijs "Skrifter i exil" vid Harvards universitet har i någon mån åtgärdat bristen på primär dokumentation om den kinesiska trotskistiska rörelsen under 1930-talet och början av 1940-talet.¹³ Andra relevanta skrifter och publikationer (inklusive Peng Shuzhis skrifter) kan återfinnas hos Hooverinstitutet vid Stanfords universitet och i den krigstida underrättelsepublikationen *Jóhó*, en hemligstämplad varannanmånadspublikation från Byrån för politiska angelägenheter vid Tokios asiatiska utvecklingsdepartement (Kôain Seimubu) som enligt Richard Kagan innehöll många rapporter om trotskisterna samt dokument som de producerade.¹⁴ Öppnandet nyligen av en del sovjetiska arkiv (särskilt Kominterns arkiv) har tillåtit ny forskning rörande den kinesiska trotskismens ursprung och öde i Ryssland.¹⁵ Även om merparten av trotskisternas egna tidiga arkiv har förlorats, sorteras nu Wang Fanxis kvarvarande anteckningar (de flesta daterade efter 1949) tillsammans med Zheng Chaolins och Lou Guohuas arkiv och överförs till Brothertonbiblioteket vid universitetet i Leeds i England.

Den nya litteraturen om trotskismen har rönt avsevärd uppmärksamhet och noggrant studium i själva Kina. Intresset är inte helt oväntat eftersom det ledarskap som smutskastade och fängslade trotskisterna på 1930-talet och fängslade dem 1952 har misskrediterats i allmänhetens ögon. Krisen för tron på stalinismen och maoismen är djup och allmän. Samtidigt har många unga historiker tagit allvarligt på regimen krav på sanningsenlig och objektiv forskning.

Vi är redan tillräckligt bekanta med Trotskijs syn på den kinesiska revolutionen,¹⁶ och vi är i ökande utsträckning informerade om liv och tänkande rörande Chen Duxiu som på 1930-talet framträdde som den kinesiska trotskismens centralgestalt och mest nyskapande och kreativa tänkare. Men trots det nya intresset för trotskismens hos en del kinesiska historiker ger biografien över Chen Duxiu alltför ofta en förringande, förvrängd, överskylande eller censurerad bild av hans mellanhavanden med trotskistiska vänner och sympatisörer.

Dessutom har det inte förrän alldeles nyligen publicerats någon systematisk och mer omfattande skrift på kinesiska, rörande den kinesiska trotskismens utveckling i Ryssland och Kina, mellan födelsen 1927 och förintelsen 1952.¹⁷ Tecken på denna försummelse är att en nyligen utgiven större

revolution och *Den förrådada revolutionen*, Yevtushenkos *Precocious Autobiography and Poems (Brådmogen självbiografi och dikter)*, Machiavellis *Fursten*, och andra arbeten; Shuang Shan (Wang Fanxi), *Mao Zedong sixiang lungao* (Studier i Mao Zedongs tänkande) (1973), *Qishi niandai wang hechu qu?* (Vart går sjuttioalet?) (1972), och ett flertal andra studier; Yi Yin (Zheng Chaolin), *Buduan geming lun ABC* (Den permanenta revolutionens ABC) (1958); samt många andra böcker och pamfletter. Sun Liangsis företag publicerade Shuang Shan, *Huiyilu* (Memoarer).

¹² Wang Fanxi gav här underlaget

¹³ Se ett tidigt resultat av detta i Peter Kuhfus, "Chen Duxiu and Leon Trotsky", *China Quarterly* 102 (1985): 253-76.

¹⁴ Richard Kagan, "The Chinese Trotskyist Movement and Ch'en Tu-hsiu: Culture, Revolution, and Polity", (Doktorsavhandling, University of Pennsylvania), 168 och 170.

¹⁵ Denna forskning utförs av Alexander Pantsov.

¹⁶ Se Alexandre Pantsov and Gregor Benton, "Did Leon Trotsky Oppose the CCP Joining the Guomindang 'From the First'?", som kommer att publiceras i *Republican China*.

¹⁷ 1969 försvarade den amerikanske forskaren Richard Kagan sin doktorsavhandling om den kinesiska trotskistiska rörelsen (se not 14). Hans banbrytande verk blev inte utgivet men 1977 publicerade Kagan en artikel, "Trotskyism in Shanghai, 1929-32", i *Studies in Comparative Communism* 10, 1-2, 87-108. Robert J. Alexanders 1125 sidor tunga, delvis värdefulla och objektiva undersökning *International Trotskyism, 1929-1985: A Documented Analysis of the Movement* (Durham and London: Duke University Press, 1991) har ett ganska långt avsnitt om de kinesiska trotskisterna som dock olyckligtvis dras ner av att den huvudsakligen grundar sig på en källa (Joseph Thomas Miller, "The Politics of Chinese Trotskyism: The Role of a Permanent Opposition in Communism" [Doktorsavhandling,

volym om Kinas oppositionspartier under 1900-talet inte alls omnämner trotskisterna, trots deras framträdande roll och betydelse.¹⁸

I augusti 1994 kom dock Tang Baolin, en fastlandskinesisk specialist på Chen Duxiu och kinesisk trotskism, som arbetar vid institutionen för modern historia vid den kinesiska samhällsvetenskapliga akademien i Beijing, med en bok om den kinesiska trotskismens historia (den första i sitt slag på kinesiska) i en serie utgiven i Taiwan.

Tangs bok kom för sent för att göra det möjligt för mig att ta in dess resultat i föreliggande undersökning. Jag känner dock väl till Tangs arbeten om Chen Duxiu och några artiklar han har skrivit om de kinesiska trotskisterna. Tang kan tyckas vilja upplösa stalinistiska och maoistiska fördomar gentemot Chen Duxiu och trotskisterna och kan även i någon mån sägas ha lyckats i det avseendet, särskilt när det gäller rehabiliteringen av Chen Duxiu. Även om den delvis baseras på primärkällor, uppvisar hans nya bok dock olyckligtvis samma fel och brister som hans tidigare skrifter och samma fördomar i förhållande till andra trotskister än Chen Duxiu. Den erbjuder samma blandning av missförstånd, grova felframställningar och sanslös upprepning av välkänd stalinistisk och maoistisk smutskastning, parallellt med tydliga men kringströdda bidrag i form av korrekta undersökningar och referat som ger falsk trovärdighet åt de kvarstående lögnerna. Den präglas av inbördes motsägande påståenden och hänfaller vanemässigt till dubbel bokföring, en hård och cynisk för trotskisterna som kan göra föga rätt och en annan, inställsam och överslätande, för det officiella partiet som inte kan göra något fel.

Innehållet i Tangs bok och den synvinkel han anlägger på sitt ämne framgår av de på varandra följande kapitelrubrikerna: 1) I vind och storm föds ett märkligt barn; 2) Chen Duxiu kom av misstag på avvägar; 3) Från en röra av smågrupper till enande; 4) Snubblande och kämpande under attack från både Guomindang och det kinesiska kommunistpartiet; 5) Slå an fel strängar under kriget mot Japan; och 6) På slutet vissnar blomman oundvikligen. En bilaga innehåller varierat källmaterial om kinesisk trotskism.¹⁹

Dai Qing som i Kina och världen över är känd som en talangfull och orädd journalist började i mars 1995 publicera utdrag ur sin egen nya undersökning om kinesisk trotskism. Dai Qing är dissident två gånger om. Från nomenklaturen (på grund av sin demokratiska inställning) och från demokraterna (på grund av sin vägran att helt överge kommunistiska idéer). Den ena sidan dömer henne som "förrädare", den andra som "agent". Till skillnad från de flesta kinesiska dissidenter har hon inte börjat hylla kapitalismen. Eftersom hon intellektuellt är stöpt i samma form, dras hon naturligt till historien om de kinesiska trotskisterna. Dai Qing dedicerar sin bok till de trotskistiska veteranerna Zheng Chaolin, Wang Fanxi och Lou Guohua som hon beskriver som frihetskämpar och profeter långt före sin tid.²⁰

University of Illinois, Urbana, 1979]) och inte citerar direkt från en rad viktiga källor rörande den kinesiska trotskistiska rörelsen som vid den tiden fanns tillgängliga på engelska och andra västspråk. *Cahiers Léon Trotsky* 15 (September 1983), utgiven av l'Institut Léon Trotsky (Leo Trotskij-institutet) i Grenoble, och *Revolutionary History* 2, no. 4 (1990), utgiven i London, ägnas båda åt trotskismens historia i Kina och innehåller såväl översatta dokument som originalstudier. För en studie om kinesisk trotskism ur det kinesiska kommunistiska etablissemangets synvinkel se Chen Xulu, red., *Wusi yilai zhengpai jiqi sixiang* (Politiska grupperingar efter Fjärde maj och deras ideologier) (Shanghai: Renmin chubanshe, 1987). Även om denna bok upprepar många av de vanliga missuppfattningarna om de kinesiska trotskisterna sammanförs de dock i ett kapitel med andra "småborgerliga" politiska grupperingar.

¹⁸ Roger B. Jeans, red., *Roads Not Taken: The Struggle of Opposition Parties in Twentieth-Century China* (Boulder, Colo.: Westview, 1992).

¹⁹ För ett tillbakavisande av Tangs bok se intervjuerna med Wang Fanxi i appendix (ii).

²⁰ Dai Qing's undersökning kallas *Zhonggong Tuopai he "Tuopai"* (Det kinesiska kommunistpartiets trotskister och dess påstådda "trotskister"). Två utdrag publicerades i Hongkongs *Xinbao* (Ärligt Dagblad) 16-17 mars, 1995, under titlarna "Kua shijide zhuiqiu: Zhonggong Tuopai he "Tuopai"" (En strävan före sin tid: Det kinesiska kommunistpartiets trotskister och dess påstådda "trotskister") samt "Zhongguo Tuopai zouzai shehui biangezhi qian" (De kinesiska

För att fylla ut några av de stora luckorna i vår kunskap om denna utmanande sidobelysning av den kinesiska kommunismens historia och om kommunistpartiets första (och mest betydande) generation av marxistiska dissidenter, föresatte jag mig att i denna studie introducera centrala historiska teman och några personligheter inom trotskismen i Kina. Jag summerar det nuvarande kunskapsläget rörande kinesisk trotskism på grundval av källor publicerade i Kina, Hongkong, Taiwan och i väst, brevväxling och intervjuer med olika personer med kunskaper i ämnet och något av det nyligen tillgängliggjorda arkivmaterialet. Jag avslutar med några korta biografiska skisser över de viktigaste kinesiska trotskistledarna och deras sympatisörer i Ryssland och Kina.²¹

I första hand ska detta arbete ses som en översikt eller ett sammandrag av forskning och tänkande från olika andra studier av kinesisk trotskism som publicerats eller förberetts under de senaste femton åren, särskilt arbeten för att underbygga och förtydliga Wang Fanxis och Zheng Chaolins memoarer (som är de två huvudkällorna) och för att redigera och förklara Chen Duxius efterlämnade skrifter. Arbetet gör inte anspråk på att vara en studie av de kvarvarande kinesiska trotskistarkiven som i vilket fall som helst för närvarande är vitt spridda och ytterst ofullständiga, eller av de olika serier av tidskrifter och andra publikationer som utgivits av kinesiska trotskister mellan 1929 och 1949. Dessa citeras endast tillfälligtvis.

På dessa sidor hänvisar jag ofta till den bok om Chen Duxiu som Tang Baolin gav ut i Shanghai 1989 i de fall då Tangs resultat kan verifieras av andra oberoende källor och inte förvrängs av politiska fördomar och intolerans. Den måste användas med yttersta försiktighet, men Tangs bok är lätt tillgänglig för kinesiska specialister som kan vilja följa upp några av mina kommentarer, den är mindre orättvis än de flesta fastlandsskrifter om de kinesiska trotskisterna och grundar sig i stor utsträckning på primärdokumentation.²² Jag hänvisar även till olika publicerade eller opublicerade dokument samt till böcker, artiklar och manuskript av andra vetenskapsmän där dessa förstärker, kompletterar, kullkastar eller korrigerar min huvudkällas slutsatser. Jag citerar även några av den kinesiska trotskistiska rörelsens nyckeldokument som skrevs på kinesiska eller engelska eller är tillgängliga i översättning.

Undersökningen har dragit störst nytta av många timmars diskussioner och omfattande brevväxling med Wang Fanxi, som även tillförde en del referensdokument och skickade vidare ett antal av mina frågor till andra trotskistveteraner. Alexander Vadimovich Pantsov, seniorforskare vid Institutet för jämförande politisk vetenskap vid den Ryska vetenskapsakademien i Moskva hjälpte mig förstå Trotskijs syn på den första enhetsfronten i Kina och försåg mig med biografiska data ur dokument från Kominterns arkiv beträffande partinamn och politiska aktiviteter rörande flera kinesiska trotskistledare som studerade eller fängslades i Sovjetunionen mellan det sena 1920-talet och 1950-talet.

Den sydafrikanske historikern Baruch Hirson hade vänligheten visa mig kapitlen om Kina i hans kommande biografi om Frank Glass (arbetsnamn *Revolutionär på tre kontinenter*) och tillät mig citera ur dessa. Han kopierade åt mig en rapport från Glass till trotskisterna i Kapstaden om situationen i Kina. Peter Druckman i Amerika gav några ytterst användbara synpunkter särskilt rörande likheter och släktskap mellan Wang Fanxis flygel av kinesisk trotskism och Max Shachtmans flygel av amerikansk trotskism och han föreslog förändringar i textens struktur.

trotskisterna föregår samhällets förändring).

²¹ Denna studie begränsas huvudsakligen till den kinesiska trotskismens historia fram till 1952. För en kort introduktion till trotskismen efter 1952 se andra hälften av Joseph Thomas Millers "Trotskism i Kina: Ursprung och nuvarande program" (text till den Australiensiska föreningen för asiatiska studiers fjärde nationella kongressen, Monash University, 10-14 maj 1982).

²² Ren Jianshu och Tang Baolin, *Chen Duxiu zhuan* (En biografi om Chen Duxiu), 2 volymer. (Shanghai: Shanghai renmin chubanshe, 1989). Ren skrev den första volymen med undertiteln *Cong xiucai dao zong shuji* (Från vetenskapsman till generalsekreterare) och Tang den andra med undertiteln *Cong zong shuji dao fanduipai* (Från generalsekreterare till oppositionsman).

Ted Crawford och Al Richardson, redaktörer för Londonbaserade tidskriften *Revolutionary History*, gav nya referenser samt kritik som bidrog till att klargöra min framställning på vissa ställen i texten. Alex Buchman, som arbetade med de kinesiska trotskisterna i Shanghai under det sino-japanska krigets tidiga år, innan han tjänstgjorde som en av Trotskijs livvakter i Mexiko under sent 1939 och 1940, hjälpte mig med olika referenser, samt tog fram bevis som motsade Tang Baolins påstående att Harold Isaac och Frank Glass arresterades 1935 i Shanghai. Ed Krebs, en amerikansk forskare om kinesisk anarkism, läste manuskriptet och påpekade några inkonsekvenser. Pierre Rousset uppmanade mig enträget att fortsätta skriva denna studie. Tomas Kampen rättade några datumfel i en tidig version av de avslutande biografiska skisserna. Vid födelsen av denna bok assisterade Cindy Kaufman-Nixon och Terry Mares med tålmod, omsorg och tillmötesgående. Registret skapades av Richard Owens, forskare rörande den kinesiska revolutionens historia. Mitt varmaste tack till alla dessa personer.

Denna bok använder Hanyu Pinyin-systemet för att transkribera kinesiska utom vid citat (där till exempel Wang Fanxi ofta skrivs som Wang Fan-hsi som är stavningen enligt Wade-Giles) samt när det gäller vissa historiska personer (som Chiang Kai-shek) som är bättre kända i andra transkriptioner.

1. Kinesisk trotskism: Det historiska sammanhanget

Den trotskistiska oppositionens uppkomst i Sovjetunionen efter 1923 kan härledas till tre huvudfrågor och Trotskijs krav i förhållande till dessa. Inom Sovjetunionen krävde Trotskij partidemokrati och industrialisering. Beträffande England krävde han att ett slut på sovjetregeringens allians med konservativa ledare för fackföreningskongressen. Avseende Kina krävde han att KKP lämnade Guomindang (eller Nationalistpartiet).²³

Den kinesiska frågan var inte bara en huvudfråga i den internationella debatten inom den kommunistiska världsrörelsen, helt oberoende av detta ledde den även till att veterankommunister i Kina fjärmade sig från den prostalinistiska majoriteten. Självständigt tänkande kommunister överallt chockerades av händelserna i Kina 1927, där kommunisterna besegrades och förtrycktes brutalt. Man var högst mottaglig för Trotskijs kritik av Stalins politik i detta sammanhang. Av uppenbara skäl var chocken och reaktionerna starkast i Kina.

KKP hjälptes till världen av sändebud från den Kommunistiska Internationalen (eller Komintern) sådana som ryssen Grigorij Voitinskij och holländaren Henk Sneevliet (alias Maring) och kunde till stor del tacka den ryska hjälpen för sina tidiga framgångar. Men katastrofen som 1927 drabbade det unga KKP var också till stor del resultatet av rysk inblandning.

Under revolutionen 1925-27 arbetade KKP på Kominterns instruktioner för nationellt oberoende och enande i allians med Guomindang, ett auktoritärt politiskt parti med populistisk retorik men i praktiken kopplad till försvar för de ekonomiska intressena hos kinesiska affärsgrupper, finans-kretsar och landsbygdseliter. Villkoren för denna allians, känd som den första enhetsfronten (för att skilja den från den andra enhetsfronten som bildades 1937) var i praktiken ofördelaktiga för KKP. De innebar att partiet politiskt strängt underordnades de nationalistiska ledarna och att viktiga sektioner av deras medlemmar gick upp i Guomindang.

Vid Kominterns andra kongress 1920 hade Lenin uppmanat kommunistpartier i ”koloniserade och efterblivna länder” att stöda ”nationalrevolutionära rörelser”, men bevara sitt eget organisatoriska oberoende, motverka borgerliga försök att kontrollera massrörelsen samt bedriva energisk propaganda för idén om sovjeter. För att med leninistisk renlärighet underbygga sin inställning

²³ Se Leon Trotsky, *The Third International after Lenin*, andra utgåvan, övers. John G. Wright (New York: Pioneer Publishers, 1957). Svensk översättning: Leo Trotskij, *Tredje internationalen efter Lenin*, Rättviseböcker 2010.

under mitten av 1920-talet och bemöta Trotskijns kritik mot den kinesiska alliansen, hävdade Kominternmajoriteten i Moskva (under Stalin och Bucharin) att Guomindang inte var ett borgerligt parti utan ett ”block av fyra klasser” (borgare, arbetare, bönder och småborgare) och den ”enda verkligt nationalrevolutionära gruppen i Kina”.

1925 var sovjetledarnas verkliga mål i Kina inte så mycket världsrevolution som en urskillningslös jakt efter allierade mot de fiendliga västmakterna, ty vid denna tid hade majoriteten av de ryska kommunistledarna övergivit internationalismen för att konservativt sträva efter rysk nationella egenintressen. Därför hade man blundat för den växande motsättningen mellan de två kinesiska partierna i början av 1926, när växande sociala spänningar började avtäcka den underliggande skillnaden mellan egendomsägandets Nationella parti och Kommunistpartiet vars huvudsakliga stöd fanns bland de fattiga i städer och på landsbygden.

I juli 1926 inledde Chiang Kai-shek Nordexpeditionen för att störta krigsherrarnas regim i områdena norr om hans bas i Guangdong. Men först iscensatte han i mars en förebyggande kupp mot sina kommunistiska ”allierade” i Guangzhou. Först därefter kände han sig självsäker nog att skicka sina arméer norröver, reorganiserade med rysk militär och finansiell hjälp och stödd av en befolkning som eggats av kinesiska kommunistiska agitatorer. Hans arméer skar lätt igenom krigsherrarnas led.

I en andra och långt blodigare kupp våren 1927 utförde Chiang ett mordiskt överfall på kommunisterna i Shanghai och fördrev dem från staden. Partiets överlevande styrkor flydde till Wuhan där alliansen med Guomindang fortsattes, nu med dess så kallade ”vänsterflygel” ledd av Wang Jingwei, som sent under 1926 hade brutit med Chiang Kai-shek. Kommunisterna från hela Kina flydde till det nya ”revolutionära centret” i Wuhan. I mitten av juli vände sig dock även Wang Jingwei mot kommunisterna och dödade ytterligare tusentals. Stalin berövades sin sista möjliga kandidat för rollen som ”ledare för den nationella bourgeoisin”.

Kort därefter återförenades de båda flyglarna av Guomindang i Nanking under en ledning som helt kontrollerades av Chiang Kai-shek. Till och med nu bibehölls skenet av en allians. Det var inte förrän efter det kommunistledda upproret på hösten 1927 som partiet äntligen halade ner Guomindangs fana.

2. Den första enhetsfronten och den kinesiska oppositionen: Trotskister före trotskismen

Det är väl känt att Leo Trotskij kritiserade sättet på vilket den första enhetsfronten i Kina omsattes i praktiken men det råder stor förvirring om exakt när han började göra det. Många historiker har uppfattat svaret som självklart. När allt kommer omkring så skrev Trotskij själv, i ett brev till Max Shachtman daterat den 10 december 1930, att han hade motsatt sig föreningen med Guomindang ”redan från början”.²⁴

Men vi har rätt att fråga oss ”redan från början” av vad, eftersom Trotskijns uttalanden i denna fråga inte alls är konsekventa. Samtidigt som Trotskij i brevet till Shachtman hävdar att han alltid ”bestämt motsatt sig” förening med Guomindang (en politik som beslutade 1922) daterar han sin oppositions begynnelse till 1923. Vid ett annat tillfälle låter han förstå att hans opposition till politiken hade börjat 1924. I Kinaavsnittet i Den förenade oppositionens program, skrivet av Trotskij och den 2 juli 1927 undertecknat av Zinovjev, Trotskij, Radek med flera, noterar han att ”en av oss (syftande på Trotskij själv) redan 1925 krävde en organisatorisk brytning med alla Guomindangledare och att samarbete inom Guomindang ersattes av samarbete utanför partiet”. På annat

²⁴ Se Leon Trotsky, *Problems of the Chinese Revolution*, övers. med en introduktion av Max Shachtman (New York: Pioneer Publishers, 1932), 19.

håll låter Trotskij förstå att han ända till 1926 stillatigande tolererade taktiken att förena sig med Guomindang. Den 17 september 1926 sa han att politiken hade varit "helt riktig under den period när KKP var en propagandasammanslutning som endast förberedde sig för framtida *oberoende* politisk aktivitet men samtidigt sökte ta del i den nationella befrielsekampen".²⁵ Den 1 november förklarade han återigen i ett brev till Harold Isaacs att

inträdet i sig 1922 var inte ett brott och möjligen inte heller ett misstag, särskilt i söder, under förutsättning att Kuomintang (Guomindang) vid denna tidpunkt innehöll ett antal arbetare och det kommunistiska partiet var svagt och nästan helt bestående av intellektuella....

I detta fall skulle ett inträde ha varit ett tillfälligt steg på vägen till oberoende (sic), i viss mån analogt med vårt inträde i Socialistpartiet. Frågan gäller vad som var deras syfte med att inträda och vilken som var deras efterföljande politik?²⁶

Så när bestämde sig Trotskij slutgiltigt för att politiken var felaktig? Forskning i Sovjet och Kominterns arkiv tyder på att Trotskijs (och Zinovjevs) första bevisliga kritik mot den officiella linjen troligen ägde rum 1 april 1926 vid ett möte med Sovjets politbyrå. Enligt forskarna tycktes det före detta datum som om

Trotskij inte bara undvek att motsätta sig att KKP gick in i Guomindang utan aktivt var för detta. Vår slutsats stöds av det faktum att inte någon som arbetat i de olika Trotskijarkiven någonstans i världen hittills har upptäckt minsta bevis för att Trotskij, under den första hälften av 1920-talet tog avstånd från tillämpandet av entrismtaktiken i Kina...Av alla av oss hittills kända dokument så är det första som kan ses som en odiskutabel kritik mot den officiella linjen, Trotskijs vädjan till KKP:s politbyrå tidigt i april 1926 (troligen vid sammanträdet 1 april). Trotskijs inställning till enhetsfronten var samstämmig med Lenins politik som antogs av Komintern 1920 och tillämpades av EKKI (Kommunistiska internationalens exekutivkommitté) på förhållandena i Kina 1922. Denna politik uppmanade kommunister i kolonier och halvkolonier att stöda (och i tillämpningen i Kina 1922, att gå in i) det nationellt revolutionära partiet, men endast under förutsättningen att de tilläts bevara sitt politiska oberoende och endast så länge som de inte kunde agera som ett självständigt politiskt massparti, det innebär att bryta sig ut så snart klasskampen utvecklats tillräckligt. Det var först när Trotskij uppfattade att klyftan mellan bourgeoisie och arbetarklassen i Kina snabbt vidgades (vilket demonstrerades av Chiang Kai-sheks antikommunistiska kupp 20 mars 1926 och de efterföljande begränsningarna av KKP:s oberoende) som han bestämde sig för att tiden var inne för de kinesiska kommunisterna att ta avstånd från Guomindang.²⁷

Även efter Trotskij krav på oberoende för KKP, var dess ledare i flera månader omedvetna om att inte alla i Sovjets eller Kominterns ledning var övertygade om att den taktik, som enligt Kominterns order tillämpades i Kina var riktig. Inte förrän 27 september 1926 kritiserade Trotskij i en formell resolution politiken av "permanent inträde" av KKP i Guomindang och även då var hans kritik okarakteristiskt återhållsam. Inte förrän 7 maj 1927, efter Chiang Kai-sheks Shanghaikupp angrep han rakt ut, direkt och öppet Stalins vanstyre av den kinesiska revolutionen.

²⁵ Se Pantsov och Benton, "Did Leon Trotsky Oppose the CCP Joining the Guomindang 'From the First'?" om Trotskijs olika anspråk på att han började motsätta sig KKP:s närvaro i Guomindang 1923, 1924, och 1926. Texten till Kina-avsnittet i den förenade oppositionens program kan återfinnas i kinesisk översättning under titeln "Zhongguo gemingde xin jieduan" (Den nya skedet i den kinesiska revolutionen), i Tuoluociji (Leo Trotskij), *Zhongguo georing wenti* (Den kinesiska revolutionens problem) (Shanghai: Chunyan chubanshe, 1947), 36-53; avsnittet som citeras här återfinns på sid. 47. Detta dokument finns tydligen inte tillgängligt i ryskt original och finns därför inte med i den slutgiltiga samlingen av Trotskijs texter om Kina (Leo Trotzki, *Skriften*, 10 vols., ed. Helmut Dahmer, vol. 2, pts. 1 and 2, *Über China* [Hamburg: Rasch and Röhring, 1990]). Septembertexten 1926 under titeln "Det Kinesiska kommunistpartiet och Guomindang", kan återfinnas i *Leon Trotsky on China*, red. Les Evans and Russell Block (New York: Monad Press, 1976), 113-20; det citerade avsnittet på s 114.

²⁶ Detta brev återfinns i Trotskijarkivet vid Harvard-universitetets Houghton-bibliotek med nummer 8558 och är än så länge ej publicerat på engelska. Det är översatt till kinesiska av Wang Fanxi i *Shiyue pinglun* (Hongkong) 1991, nr. 6, tillsammans med åtskilliga andra av Trotskijs brev.

²⁷ Pantsov och Benton, "Did Leon Trotsky Oppose the CCP Joining the Guomindang 'From the First'?"

Man bör i rättvisans namn tillägga att alla bevis med relevans för frågan om Trotskijs inställning till enhetsfronten i Kina på 1920-talet ännu inte är tillgängliga för undersökning och att framtida forskning mycket väl kan komma fram med tidigare opublicerade ställningstaganden av Trotskij som motsätter sig att KKP går in i Guomindang. Trotskijs egen förklaring till sin underlåtenhet att offentligt kräva att KKP skulle dra sig ur, var att han måste ta tendenshänsyn under den period som han var i allians med zinovjeviterna. I förhållande till dessa gjorde han eftergifter rörande den kinesiska frågan, som han senare erkände hade varit felaktiga. ”Resultatet var”, förklarade han den 8 januari 1931 i ett brev till den kinesiska vänsteroppositionen, ”att den förenade oppositionen (trotskister och zinovjeviter) intog en vacklande hållning i denna fråga, vilket återspeglades i en hel serie dokument och även i Oppositionens plattform.”²⁸ Men tendenshänsyn kan inte förklara Trotskijs tystnad i denna fråga mellan 1922 och 1926, före bildandet av blocket mot Stalin tillsammans med Zinovjev.

Den enklaste och troligaste förklaringen till den synbarliga frånvaron av kritiska uttalanden av Trotskij i Kinafrågan före 1926, är att först det året hamnade frågan i förgrunden i hans tänkande. Detta antagande tycks få stöd av ett annat brev, daterat den 29 november 1937, från Trotskij till Isaacs, där han förklarade bakgrunden till ”Vänsteroppositionens inställning i den kinesiska frågan”:

Under -24 och -25 hanterades den kinesiska frågan genom Kominterns informationskanaler i form av personliga överenskommelser mellan Stalin och Zinovjev. Politbyrån konsulterades aldrig. Borodins taktik omnämndes inte någonsin i Politbyrån. Den var uteslutande en fråga för Komintern och i realiteten för Stalin-Zinovjev. Endast undantagsvis kunde jag ingripa i ämnet, till exempel när jag i politbyrån röstade mot Guomindangs inträde i Komintern som sympatiserande parti. Först -26 efter brytningen mellan Zinovjev och Stalin avslöjades hemligheterna undan för undan. Men Zinovjev själv var bunden av sin tidigare politik och en serie diskussioner inom Vänsteroppositionen föregick (sic) vårt första offentliga uttalande. Detta förklarar den stora förseningen av den öppna kampen om Kinafrågan.²⁹

Men trots Trotskijs oförmåga att tala öppet om att dra sig ur, så fanns det en klar skillnad mellan honom å ena sidan och Stalin och Bucharin å den andra, rörande hur man skulle karakterisera Guomindang som politiskt parti och social kraft. Som jag nämnt definierade den ryska majoriteten Guomindang som ett block av fyra klasser (arbetare, bönder, småbourgeois i städerna samt den nationella bourgeoisin). Genom denna teori rättfärdigades att KKP befann sig där. Trotskij å sin sida framhärskade i att Guomindang var ett borgerligt parti och han var i större utsträckning än de andra ledarna oroad över ”faran för en nationaldemokratisk urartning”.³⁰

På grundval av de bevis vi har kan ingen ifrågasätta att den tidigaste och mest konsekventa oppositionen mot taktiken att upplösa KKP i Guomindang inte uppstod i Ryssland, utan i Kina där Kominternagenten Sneevliet endast kunde tvinga de motsträviga ledarna för det kinesiska partiet att acceptera taktiken genom att vädja till deras känsla för disciplin.³¹

Under 1922 och 1923 var de två huvudaktörerna rörande taktiken med ett nära samarbete med Guomindang, Sneevliet och sovjetdiplomaten Adolf Joffe. Ingen var stalinist. Tvärtom blev Joffe en ledande trotskist och Sneevliet en oppositionsman och vid ett tillfälle Trotskijs allierade. Sneevliet hade tidigare vunnit Kominterns stöd för en liknande samarbetstaktik med Sarekat Islam i holländska Indien. Hans syn på den lämpliga taktiken för Kina kan bäst förstås som en förlängning av hans

²⁸ Texten i detta brev återfinns i Evans and Block, red., *Leon Trotsky on China*, 492-500; det citerade finns på sid 493.

²⁹ Se Pantsov och Benton, ”Did Leon Trotsky Oppose the CCP Joining the Guomindang `From the First`?” I Houghton-biblioteket har detta brev nummer 8559.

³⁰ Leon Trotsky, *Perspectives and Tasks in the East* (tal vid tredje årsdagen för det Kommunistiska universitetet för Orientens arbetare, 21 april 1924), övers. R. Chappell (London: New Park Publications, 1973), 8 [svensk översättning på marxistarkivet: [Utsikter och uppgifter i Orienten](#)]; Wang Fanxi, ”Einleitung: Trotzki und der chinesische Kommunismus”, i Leo Trotzki, *Skriften über China*, vol. 2, pt. 1, 9-50, citat s. 14-15.

³¹ Se Tony Saich, *The Origins of the First United Front in China: The Role of Sneevliet* (Alias Maring), 2 vols. (Leiden: Brill, 1991).

tidigare erfarenheter. Det är alldeles fel att helt tillskriva Stalin upphovsrätten till tanken om samarbete med Guomindang.³²

Kinesiska kommunistledare motsatte sig dock redan från början varje samgående, bevarade sitt motstånd under hela enhetsfrontperioden och gav regelbundet uttryck för detta. I denna fråga, som vad gäller Kina var huvudfrågan efter 1926 i konflikten mellan Stalin och Trotskij, var de oliktankande kinesiska kommunistledarna trotskister före Trotskismen [avant la lettre]. Deras tidiga motstånd mot samgående var huvudsakligen resultatet av deras förstahandserfarenhet av möten med Guomindang, som de genom denna erfarenhet visste var ”dött” redan under tidigt 1920-tal. Enligt Wang Fanxi, ”var deras syn på Guomindang och det förhållande som det nyligen grundade KKP kunde och borde ha med Guomindang, grundad på empiriska observationer snarare än någon teoretisk insikt”.³³

Första gången som de kinesiska kommunisterna motsatte sig att gå med i Guomindang var tidigt under 1922. När Sneevliet föreslog taktiken vägrade de blankt att acceptera den. Chen Duxiu talade om för Sneevliet att de två partiernas revolutionära mål var helt skilda. Även möten mellan kommunister i Guangdong, Shanghai, Beijing, Changsha och Wuhan motsatte sig ett ingående.

Den strategi som de kinesiska kommunisterna antog vid sin andra kongress 1922 var långt mer förenlig med den ortodoxa leninistiska inställningen, än den abstrakt propagandistiska plattform som man ställt sig på under den första kongressen 1921. Lenins strategi – samarbete med de nationalistiska demokraterna men samtidigt oberoende organisering för klasskampen – hade antagits vid kongressen tidigt år 1922 för arbetare från Fjärran Östern som hölls i Moskva. Enligt Chen Duxiu grundades manifestet från KKP:s andra kongress på resolutionerna från denna arbetarkongress i Moskva.³⁴

Vid sitt plenum i Hangzhou i augusti 1922 motsatte sig de kinesiska kommunisterna återigen en förening med Guomindang. Enligt Chen Duxiu och Zhang Guotao, som båda var närvarande vid mötet i Hangzhou, invände närvarande kommunister mot Sneevliet när han föreskrev dem att gå med i Guomindang för att främja revolutionen, men de lade slutligen ner sitt motstånd av hänsyn till ”internationell disciplin”.

Sneevliet själv har förnekat detta. 1935 sade han till Harold Isaacs: ”Jag hade inga särskilda instruktioner från Komintern”. ”Jag hade inget dokument i händerna”. Men enligt nyligen publicerade dokument från perioden vet vi att Sneevliet faktiskt hade en order från Komintern till KKP, som föreskrev de kinesiska kommunisterna att arbeta i nära samförstånd med Sneevliet.³⁵

Sedan man mot bättre vetande gått med på den nya strategin fortsatte olika kommunistledare regelbundet att vid skilda tillfällen envist opponera mot strategin och kräva att den upphörde. Vid KKP:s tredje kongress i juni 1923 blev det nästan majoritet för ett tillägg som uppmanade till ett oberoende arbetarparti men Sneevliet motsatte sig och vann omröstningen. 1924 förordade Chen Duxiu, Cai Hesen och Mao Zedong faktiskt en brytning med Guomindang och tillskrev alla kommittéer och celler med en uppmaning att förbereda en sådan. Men som representanter för Komintern var Borodin och Voitinskij emot idén så återigen blev det inget av.

Vid den fjärde kongressen i november 1924 fortsatte några kommunistledare, inklusive Chen Duxiu att motsätta sig medlemskap i Guomindang. Det tycks vara en kompromiss att mötet beslutade

³² Benton, ”Two Purged Leaders” (Två utrensade ledare), 322.

³³ Wang Fanxi, personlig kommunikation. Se även Wang Fanxi, ”Einleitung”, 11.

³⁴ C. Martin Wilbur och Julie Lien-ying How, *Missionaries of Revolution: Soviet Advisers and Nationalist China, 1920-1927* (Cambridge: Harvard University Press, 1989), 30-32, 35, och 46.

³⁵ Angående Sneevliets roll 1922 och de olika exemplen på kinesisk kommunistisk opposition mot förening med Guomindang se Wilbur och How, *Missionaries of Revolution*, 52, 84-85, 105, 123, 184, och 291; samt Wang Fanxi, ”Einleitung”, 15-16.

tillåta vissa kommunister att inte gå med. Efter det att Guomindangs högerflygel i oktober 1925 hade börjat motsätta sig kommunisternas närvaro i Guomindang sågs Chen Duxiu ha föreslagit att ”vi alla omedelbart måste förbereda oss för att lämna (Guomindang) och bli oberoende”, men återigen avslogs detta förslag. I juli 1926 krävde han ännu en gång utträde men återigen motsatte sig Komintern.

Efter att upprepade gånger men utan framgång ha förespråkade att man skulle lämna Guomindang avgick Chen till slut som generalsekreterare för KKP kring den 13 juli 1927.³⁶ Den 1 augusti, fjorton dagar efter hans avgång, attackerade kommunistiska väpnade styrkor under Guomindangs flagga en Guomindangarmé i Nanchang där de för kort tid tog makten innan de drevs på flykten. Också då instruerade Komintern KKP att stå kvar inom Guomindang även om de samtidigt beordrades att demonstrativt lämna regeringen i Wuhan.³⁷

Det är helt missvisande att under denna period karakterisera Chen Duxiu som tillhörande KKP:s högerflygel och hans rivaler inom ledningen, som Qu Qiubai, som tillhörande vänstern. Situationen var alltför komplex för att tillåta en sådan beskrivning. Rörande vissa frågor – till exempel jordrevolutionen intog Qu en mer radikal hållning än Chen. Men på frågan om att förena sig med Guomindang stod Chen till vänster och Qu till höger. Den senare samarbetade under denna period nära med Borodin och var KKP:s delegat till Komintern.

Den politiska bestämningen av de två männen tydliggörs i deras skilda inställning till Nordexpeditionen. Syftet med Nordexpeditionen var att tillintetgöra krigsherrar i norr som Duan Qirui. Enligt Zheng Chaolin intog dock Chen en ställning mer eller mindre i linje med den i vänsterkretsar i hela landet under denna period omfattade inställning, öppet uttalad av kommunisten (senare trotskisten Gao Yuhan): ”Innan vi tillintetgör Duan Qirui i norr borde vi först tillintetgöra Duan Qirui i söder” (det vill säga Chiang Kai-shek).

Som ett eko av Borodin stödde Qu å andra sidan helt och hållet Nordexpeditionen. Enligt Luo Yinong motsatte sig Moskvaledarna 1927 Chen Duxiu som partiledare, inte på grund av Chens ”högeropportunist”, utan eftersom de ville ersätta honom med ”någon nära Guomindang”.³⁸ Detta skulle kunna förklara varför, en forskare under det tidiga 1930-talet skrev att Komintern anklagade Chen Duxiu för att ”följa efter och i vissa frågor till och med gå före Trotskij”.³⁹

Den amerikanske historikern Arif Dirlik har i sin undersökning av den kinesiska kommunismens begynnelse föreslagit ett annat synsätt som innebär att när några revolutionära ledare i Kina efter 1927 vände sig till trotskismen, så innebar det ”en återgång till ursprunget”.⁴⁰

Mest grundläggande var argumentet att det var meningslöst att diskutera huruvida kapitalismen existerade i Kina eller inte, eftersom i det internationella kapitalets tidsålder kunde ingen åtskillnad göras varken mellan kinesisk och utländsk kapitalism eller mellan kinesiska och utländska kapitalister. Detta argument (senare i decenniet ett viktigt trotskistiskt argument) delades av alla kommunistiska diskussionsdeltagare, även Li Dazhao som i sitt enda bidrag framhöll att det i den samtida världen inte fanns några ekonomiska gränser. Det fanns ett åtföljande argument, återigen ett som Li Dazhao och Chen Duxiu delade. Samtidigt som Chen betonade världskapitalismens enhet, hävdade han att alla kineser hade positionen som arbetare i förhållande till utländskt kapital! Kina kunde inte utvecklas eftersom kinesiska kapitalister stod under inflytande av utländskt kapital; verkligt ekonomiskt oberoende kunde därför endast uppnås genom en

³⁶ C. Martin Wilbur, *The Nationalist Revolution in China, 1923-1928* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983), 144.

³⁷ Wilbur and How, *Missionaries of Revolution*, 424.

³⁸ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 153.

³⁹ Victor A. Yakhontoff, *The Chinese Soviets* (New York: Coward-McCann, Inc., 1934), 308, fn. 26.

⁴⁰ Dessa tankeväckande ord är Al Richardsons och används i hans undersökning i *Revolutionary History* 2, no. 4 (1990): 48-49, i Dirliks bok. Se not 43.

arbetarrevolution.⁴¹

Denna typiskt trotskistiska ekonomiska tes som under partiets första år framfördes av Li Dazhao, Chen Duxiu och andra föddes på en abstrakt och ganska ihålig ideologisk nivå. Det skulle vara helt fel att se den som ett resultat av djupa teoretiska överväganden och konkret engagemang från Kinas tidiga, förment marxistiska revolutionärer, som i huvudsak hämtade sina första ställningstaganden från allmänna översikter och endast löst förband sitt politiska förstlingsprogram med landets politiska behov och verkliga förhållanden. Till skillnad från det kommunistiska kinesiska motståndet mot att gå med i Guomindang, ett motstånd som envist fortsatte hela tiden till 1927 trots starkt ogillande från Komintern, så försvann den radikala synen på förhållandet mellan kapitalism i Kina och kapitalism i världen ur sikte i partiet under åtskilliga år och kan inte i egentlig mening ses som en inhemsk källa till trotskism. Det är dock värt att notera att flera av de kinesiska kommunistledarna (inklusive Chen Duxiu och Liu Renjing) som för en tid var de mest framträdande företrädarna för idén, efter nederlaget 1927 tog ställning för Trotskij, med vars teori om permanent revolution deras tidiga synsätt hade mer än en yttlig likhet.

3. Trotskismen ursprung i Kina

En del har hävdade att trotskismen inplanterades i Kina från Ryssland, antingen av kineser som handlade på instruktioner från ryska oppositionella, eller direkt genom Trotskij och Radek som på något sätt skulle ha aktiverat vänsteroppositionen i Shanghai när de själva fortfarande var kvar i Moskva.⁴² Andra har försökt avfärda den kinesiska trotskismen som enbart västerländsk, utan vare sig kinesiska rötter eller kinesiska lösningar till en kinesisk kris. Men faktiskt hade en av de två viktigaste beståndsdelar som i maj 1931 förenades för att forma trotskismen i Kina växt fram inom landet, om än ur europeiska frön.

En av huvudfrågorna för Trotskij 1927 var den kinesiska revolutionens karaktär och hur kinesiska kommunister strategiskt borde förhålla sig. Trotskij's rekommendation var resultatet av hans förståelse av fakta och härleddes ur hans teori om permanent revolution. Bland annat hävdade denna att

De historiskt efterblivna nationernas utveckling leder av nödvändighet till en märklig kombination av olika stadier i den historiska processen. I sin helhet får deras utveckling en planlös, komplicerad och sammansatt karaktär... Ur ojämnhetens universella lag härrör sålunda en annan lag ... lagen om *den sammansatta utvecklingen* – med vilket vi avser sammanträngningen av olika stadier, en kombination av olika steg, en blandning av föråldrade och mer samtida former.⁴³

I sådana länder utvecklas därför ”feodalism” och kapitalism ”i samverkan”. Därför saknar kapitalismen progressiv karaktär och förvanskas av såväl ”feodalism” som imperialism.

Enligt denna teori kan den borgerligt-demokratiska revolutionen mot ”feodalism” endast slutföras om proletariatet (istället för bourgeoisin) tar makten och vidtar åtgärder för att avsluta kapitalismen och införa socialism. Den slutsats som Trotskij 1926 drog från teorin var att kommunisterna borde lämna Guomindang och kämpa för att upprätta sovjeter. ”Den kinesiska borgerligt-demokratiska revolutionen kommer antingen att utvecklas i sovjetform eller inte utvecklas alls”, hävdade han 1927.⁴⁴

⁴¹ Arif Dirlik, *The Origins of Chinese Communism* (Oxford: Oxford University Press, 1989), 232.

⁴² Yueh Sheng (Sheng Yue), *Sun Yat-sen University in Moscow and the Chinese Revolution: A Personal Account* (New York och Kansas City: Center for East Asian Studies, University of Kansas, 1971), 164-66 och 180; Kuhfus, ”Chen Duxiu and Leon Trotsky”, 263.

⁴³ Leon Trotsky, *The History of the Russian Revolution*, trans. Max Eastman (London: Victor Gollancz, 1965), 27.

Svensk översättning: Leo Trotskij, *Ryska revolutionens historia*, Stockholm, Röda rummet, 1988-1992, band 1, sid. 21.

⁴⁴ Evans and Block, *Leon Trotsky on China*, 74.

Stalin och hans sympatisörer avvisade detta råd och tvingade de kinesiska kommunisterna att fortsätta alliansen med sina framtida slaktare. Efter det att först Chiang Kai-shek i Shanghai och sedan Wang Jingwei i Wuhan hade angripit kommunisterna och ”förrått revolutionen” förklarade Trotskij högljutt i Moskva att Stalins politik var att klandra för dessa handlingar. Stalin vägrade att acceptera Trotskijs kritik och lade skulden på de kinesiska kommunistledarna för att de inte följt Kominterns direktiv.

Hade revolutionen besegrats 1927? Trotskij ansåg det men Stalin, som arkitekten bakom den misslyckade strategin, kunde knappast hålla med. Enligt honom befann sig revolutionen i värsta fall i en vågdal mellan två toppar. Stalins politik för de kinesiska kommunisterna efter 1927 baserades på tanken att revolutionens seger fortfarande befann sig inom räckhåll för partiet.

I Kina tvekade inte Chen Duxiu om att revolutionen hade lidit en mycket allvarlig motgång och andra framtida trotskistledare som Zheng Chaolin tänkte på samma sätt. Tidigt 1928 ansåg Zheng och andra ändå att de var skyldiga att kämpa om ledningen för partiet och de samlades kring den tradition som i partiet företräddes av Chen Duxiu.

Chen Duxiu motsatte sig kommunistisk väpnad kamp efter 1927 och höll inte med om att det förelåg en ny tidvattenvåg för revolutionen eller att den var nära förestående. Istället föreslog han en återgång till och ”koncentration på den ekonomiska kampen”.⁴⁵

För tillfället önskade han inte förena sig med den aktiva oppositionen. Han var deprimerad på grund av den personliga tragedi han utsatts för när Chiang Kai-sheks styrkor under utrensningen efter 1927 hade mördat två av hans fyra söner. Det måste också ha varit svårt för honom att frigöra sig från vanan att vara lojal mot Komintern.

För en tid sysselsatte han sig med forskning om språk och språkhistoria. Senare berättade han att ”under den perioden grubblade över den kinesiska revolutionens grundläggande frågor och även över sitt eget ansvar för nederlaget”⁴⁶ eftersom även om han motsatt sig den strategi som KKP följde mellan 1924 och 1927, hade han motvilligt antagit den och var ansvarig för dess genomförande.

Ändå försökte en grupp av Chen Duxius gamla sympatisörer bilda en opposition efter att ha förenats kring Wang Ruofei och andra ”Chen Duxiuter” vid KKP:s sjätte kongress i Moskva 1928.⁴⁷

Vilka var dessa sympatisörer till Chen Duxiu? Gruppens ursprung kan sökas i en tidigare parti-gruppering som formerades i Kina under mitten av 1920-talet, den så kallade Moskvagruppern som bestod av studerande som, liksom Zheng Chaolin, sändes tillbaka till Kina 1924 för att leda det ungdomliga KKP. ”Moskvagruppern var inte påtaglig” skriver Zheng Chaolin, ”men existerade onekligen”. Åter i Kina blev dessa personer viktiga ledare – den mest högtflygande var Peng Shuzhi (P'eng Shu-tse), en framtida trotskist som återvände för att sitta i Centralkommittén som chef för dess propagandaavdelning.

Dessa från Ryssland återvändande studenter – den första generationen av flera liknande – ”var som en enhet och arbetade i nära samförstånd” enligt Zheng Chaolin som var en av dem. Under två eller tre år efter sin återkomst till Kina, fortsatte de som en tätt sammanknuten gruppering som var benägen att hålla ihop i interna partidebatter. Teorin om så kallad ”nationell revolution” som de hade fört med sig antogs kort efter deras återkomst som vägledande teori för den revolutionära rörelsen i Kina. Gruppens två viktigaste ledare var Peng Shuzhi och Luo Yinong.

Under 1926 och 1927 upplöstes Moskvagruppern.⁴⁸ Trots att Chen Duxiu aldrig hade bött och

⁴⁵ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 9.

⁴⁶ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 218 och Appendix (i)

⁴⁷ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 84-85.

⁴⁸ Se Appendix (i).

studerat i Moskva hade Moskvagruppen samlats runt honom som sin ledare. 1926 började en skillnad uppstå mellan Chen Duxiu och personer som Borodin som företrädde Sovjetunionen. Borodin ville att partiarbetet skulle inriktas på att hjälpa Guomindang att ta makten. Chen Duxiu var mer intresserad av att förbereda den framtida kommunistiska revolutionen som (enligt teorin om ”nationell revolution”) skulle följa på nationalisternas seger.⁴⁹ Kinesiska kommunistledare som Tan Pingshan, Chen Yannian, Zhou Enlai och Qu Qiubai i Guandong där Borodins inflytande var starkt tog småningom överhanden över Chen Duxiu i Shanghai. Denna seger för Guandong-kommunisterna är huvudorsaken till att Moskvagruppen upplöstes. De återstående av gruppen som förblev lojala med Chen Duxiu blev kända som Chen Duxiu-iter.

Chen Duxiu gruppens kärna bestod av Peng Shuzhi, Wang Ruofei, Yin Kuan, Zheng Chaolin och Chen Qiaonian. Bland andra återfanns Chen Bilan, He Zishen, Cai Zhende, Ma Yufu och Liu Bozhuang.⁵⁰ Av kärnan blev tre senare trotskister. Chen Qiaonian dog och Wang Ruofei sympatiserade i hemlighet med trotskisterna även om han stod kvar inom det officiella partiet.

Alla dessa personer utom Peng Shuzhi hade för en tid arbetat och studerat i Frankrike innan de under det tidiga 1920-talet begav sig till Moskva. De hade gått med i revolutionen ungefär samtidigt och delat en lång period av gemensamma erfarenheter under sina mest formativa år. Detta faktum gjorde dem naturligt benägna att formera en grupp.

I Frankrike hade de som löneslavar inom kapitalistisk industri levt ett hårt och påfrestande liv och särskilt Zheng Chaolin hade lärt sig frihetliga sätt att leva och tänka som var främmande för de studerande som liksom Peng Shuzhi hade rest direkt från Kina till Ryssland. Zheng visste att det inte bara kunde finnas en idé och en ledare. Hans erfarenheter gjorde honom disponerad för ifrågasättande, intellektuell nyfikenhet, demokrati och internationalism. I Moskva hade Zheng och en del av hans gamla kamrater från Frankrike svårt att andas under det regemente av kvävande rättrogheten som Peng och andra anförde.

Zhengs vana att ifrågasätta vedertagna övertygelser och värderingar böjde honom till släktskap med Chen Duxiu, den kinesiska kommunismens mest kritiske, fritänkande och bildstormande ledare. Men den förutbestämde honom även att sakna sympati med byråkrater som Peng Shuzhi. ”De av oss som fortsatte att stöda Chen Duxiu”, minns Zheng Chaolin, ”lärde sig tidigt att förakta Peng Shuzhi som trögtänkt, högfärdig och oförmögen att samarbeta med andra människor”. Endast motvilligt lät Chen Duxius sympatisörer Peng gå med i deras kampanj 1929.⁵¹ Här syns redan linjerna i den senare brytningen inom den kinesiska trotskismen.

Frankrike var inte ensamt tillräckligt för att svetsa samman dessa personer till en grupp. Många unga kineser som tillbringat en tid i Frankrike under det tidiga 1920-talet vände sig emot Chen Duxiu mellan 1926 och 1928. Cai Hesen, som blev Chens ärkefiende, hade varit i Frankrike, liksom Chen Yannian, en av Chen Duxius söner som i Guandong kommit under Borodins inflytande och även Zhou Enlai och åtskilliga andra KKP-ledare som distanserade sig från Chen under krisen 1927.

Det som utmärker de flesta medlemmarna i Chen Duxius grupp är att de hade varit i såväl Paris som Moskva. De upplevde Sovjetunionen på ett annat sätt än personer som inte hade lärt känna det bohemiska Frankrikes ”borgerliga individualism”.

Till detta måste man lägga en dimension av personliga relationer. Dessa personer hade mer eller mindre samtidigt gått med i revolutionen och genomlevt en lång period av gemensamma erfarenheter. Det är inte förvånande att de formerar en gruppering. Men det betydelsefulla är att de bildade denna kring Chen Duxiu och inte kring Borodin eller Voitinskij.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 17.

⁵¹ Se Appendix (i).

Genom Chen Duxius vägran att gå med i den grupp som bar hans namn var dess chans till framgång ytterst begränsad. Men i motsats till beskyllningarna är det inte sant att det var fråga om en vänkrets utan principer. ”Den sammanhölls inte enbart av personliga band”, skrev Zheng Chaolin,

utan även genom en sorts grundprincip som kom ur konkreta erfarenheter eller från uttalanden av Chen Duxiu i olika frågor (särskilt att han hävdade att revolutionen befann sig i en vågdal snarare än i uppsving). Visserligen saknade denna grundtanke tydlighet och ingen framförde den öppet som princip och ingen hade heller modet att tänka tanken till slut. Trots detta hade gruppen en grundsats vilket inte bara bevisas av att dess medlemmar nästan man- och kvinnogrant förenade sig med trotskisterna, utan även av den ryktbara ”resolutionen från Jiangsus provinskommitté”, Wang Ruofei skrev denna resolution... Trotskij blev förtjust och skrev en särskild artikel om den. Han ansåg att den oavsiktligt överensstämde med Vänsteroppositionens idéer.⁵²

De frågor som upprörde Chen Duxiusympatisörerna rörde stilen inom partiet lika mycket som politiken. De klandrade de nya ledarna för att vid nödlägeskonferensen den 7 augusti 1927 förneka att ett nederlag hade ägt rum och för att uppmana revolutionärer att fortsätta upproret, eftersom den politiken spillde liv. Men de kritiserade även augustikonferensen för att vältra all skuld för begångna misstag på Chen Duxiu som enligt deras sätt att se endast hade utfört Kominterns order. Och de var upprörda över partiets moraliska urartning under de nya ledarna.

Det fanns ingen demokrati i partiet och äldre medlemmar var uppsplittrade i ett stort antal principlösa kottier som kämpade för privata syften... Partiets olika ledare agerade inte på ett ärligt sätt. De saknade karaktär och moral.⁵³

Så i Kina fanns det en grupp som utan att veta det upprepade och även förekom Trotskijs två viktigaste ståndpunkter rörande den kinesiska revolutionen: att det var fel att underordna partiet under Guomindang och att underlåtenheten att följa en av Guomindang oberoende kurs hade lett till kommunisternas nederlag.

Även i Kina fanns grund för en opposition motsvarande den i Sovjetunionen. Liksom den sovjetiska oppositionen var Kinas Chen Duxiu-iter förfärad över sammanbrottet avseende partinormer och partidemokrati. Men de saknade självförtroende och medel för att upprätta ett oberoende så som trotskisterna i Sovjetunionen hade gjort. I vilket fall som helst hade partiet 1928 krossats i de kinesiska städerna och kommunister, oavsett beteckning, hade gått under jorden eller befann sig på flykt vilket fördubblade svårigheterna att organisera en opposition.

Framförallt saknade Chen Duxiu-iter ett teoretiskt marxistiskt försvar för sina tveksamheter rörande KKP:s strategi efter 1927. Att de inte hade något marxistiskt teoretiskt sammanhang för sina tvivel förhindrade dem att vinna stöd för sina positioner och avhöll sannolikt många från att försvara sina åsikter inom partiet, där det huvudsakligen var teoretisk visshet som födde politiskt förtroende

För att bota denna brist måste de invänta att Leo Trotskijs skrifter anlände till Kina. Först då, skrev Chen Duxiu, uppnådde han och hans anhängare ”en systematisk och grundläggande förståelse” för KKP:s och Kominterns misstag.⁵⁴ Även om den utvecklade oppositionen inom KKP hade hört talas om att det pågick en politisk kamp i Ryssland så hade de ingen aning om vilka stridsfrågorna var eller att dessa innefattade den kinesiska revolutionens karaktär och villkor. När de slutligen själva kunde läsa Trotskijs teori om permanent revolution var effekten mycket inspirerande.⁵⁵

⁵² Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 220.

⁵³ Se Appendix (i).

⁵⁴ Brev från Chen Duxiu till Trotskij, 1 december 1930, citerat i Kuhfus, ”Chen Duxiu and Leon Trotsky”, 260.

⁵⁵ Se Appendix (i).

4. Ursprunget till den kinesiska trotskismen i Ryssland

Efter KKP:s nederlag 1927 begav sig hundratals överlevande unga kommunister till Moskva där de studerade vid det Kommunistiska universitetet för Orientens arbetare (rysk förkortning: KUTV) och Sun Yat-sen-universitetet för arbetare från Östern (UTK, senare KUTK).⁵⁶

Även innan de anlände på hösten och vintern hade en Vänsteropposition uppstått bland kinesiska studerande vid Sun Yat-sen-universitetet som för en tid hade letts av Karl Radek, en framträdande trotskist som valde litteratur, bestämde kursplan och sades ofta ha inbjudit Trotskij och Bucharin som föreläsare för studenterna.⁵⁷ Oppositionen hade formerats som en reaktion på de sovjetiska stalinisterna som ihärdigt försökte dra in studerande vid Moskvas skolor i sin kampanj mot den trotskistiskt-zinovjevitiska minoriteten i SUKP (Sovjetunionens Kommunistiska Parti). ”De mest nyfikna studenterna började närma sig de oppositionella inom lärarkåren” skriver Alexander Pantsov. Och även om de studerandes intresse för trotskismen till en början huvudsakligen var akademiskt, förvandlades det till ett direkt politiskt intresse i bestörtning över Chiang Kai-sheks antikommunistiska kupp den 12 april 1927.⁵⁸

Den på egna meriter världsberömde revolutionären Karl Radek föll emellertid i onåd 1927 efter det att han hade ställt sig på Trotskijs sida. Han ersattes som rektor vid Sun Yat-sen-universitetet av stalinisten Pavel Mif. Denne hade före sin utnämning haft en obemärkt roll i sovjetisk politik och var för ung för att ha deltagit i förberedelserna för oktoberrevolutionen.⁵⁹ I början av 1920-talet ingick han i Kinaavdelningen inom Kominterns Fjärranösternsekretariat där han betraktades som ”ung, oerfaren och allmänt impopulär”. Han gjorde sig ett namn genom att ersätta trotskistiska lärare vid Sun Yat-sen-universitetet med stalinistiska instruktörer, ”partistarka men lärdomssvaga” och genom att lära ut Stalins *Leninismens problem*. Mifs enda kontakt bland kineserna i Moskva var ”en handfull studerande som talade flytande ryska och som tillhörde de som senare blev kända som de 28 bolsjevikerna”. Han blev känd som deras ”barnsköterska”. Jämförd med Karl Radek var han som en vattendroppe i förhållande till en ocean, enligt Sheng Yue, själv en av de 28.⁶⁰

1957 skrev trotskisten Wang Fanxi att när Mif utsågs till rektor ”avgjordes även ödet för de trotskistiska studerande vid universitetet: Några hade uteslutits ur KKP och inväntade transport, antingen till Sibirien eller tillbaka till Kina, andra hade kapitulerat och tagit avstånd från sina ståndpunkter”.⁶¹ Utifrån annan information insåg Wang senare att de trotskistiska studenter som vid denna tidpunkt skickades tillbaks till Kina inte hade uteslutits från partiet. Några av dessa förblev aktiva inom partiet under en kort tid och blev sedan antingen uteslutna eller lämnade självmant. Wang förklarar denna milda behandling med två fakta: Den ryska oppositionen hade ännu inte helt besegrats och KKP:s stalinistiska Wang Ming-klick hade ännu inte kommit att fullständigt dominera

⁵⁶ Enligt Alexandre Pantsov (*The Birth of the Left Opposition in the Chinese Communist Party*, övers. John Sexton, opublicerat manuskript), utbildades kinesiska studenter i Moskva mellan 1925 och 1930 inte vid KUTV utan vid Sun Yat-sen-universitetet för arbetare från Kina (UTK) som den 17 september 1928 omdöptes till det kommunistiska universitetet för arbetare från Kina (KUTK). Enligt Wang Fanxi (personlig kommunikation samt *Memoirs*, 48) sändes ett litet antal av de som ”hade varit medlemmar i KKP under längre tid fortfarande till KUTV för att studera” även sedan Sun Yat-sen-universitetet grundats 1925 även om medlemmar i Guomindang och en del KKP-medlemmar sändes till Sun Yat-sen-universitetet. Efter nederlaget för revolutionen i Kina på hösten 1927 sändes ungefär sjuhundra medlemmar till KUTV (cirka sexhundra för en kortare militär kurs) och några hundra andra kommunister till Sun Yat-sen-universitetet. På hösten 1928 avskaffades den kinesiska avdelningen vid KUTV och alla dess kinesiska studerande (även de på militärkurs) skickades antingen hem till Kina eller överfördes till Sun Yat-sen-universitetet. Sun Yat-sen-universitetet stängdes sent på året 1930 huvudsakligen eftersom man upptäckt trotskistisk aktivitet där.

⁵⁷ Kuhfus, ”Chen Duxiu and Leon Trotsky”, 258.

⁵⁸ Pantsov, *The Birth of the Left Opposition in the Chinese Communist Party*.

⁵⁹ Enligt Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 290, föddes han 1899; enligt Yueh Sheng, *Sun Yat-sen University*, 37, 1901.

⁶⁰ Yueh Sheng, *Sun Yat-sen University*, 34-40; Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 64.

⁶¹ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 48.

partiorganisationen vid Sun Yat-sen-universitetet.⁶²

Denna utrensning stoppade inte trotskismen bland de kinesiska studenterna i Moskva. Även om de nya studentomgångarna, när de anlände till Moskva, knappast visste någonting om Sovjetunionen eller den världskommunistiska rörelsen så var de inom några veckor ”mer eller mindre väl bekanta med kärnan i striden” mellan Stalin och Trotskij.⁶³ Vad de saknade av teoretiska grunder före avresan till Ryssland kompenserade de med sina direkta erfarenheter av händelserna i Kina som utgjorde ett av de tre slagfält där Stalin och Trotskij bekämpade varandra.

Deras erfarenheter i Kina förklarar den enorma dragningskraft som Trotskijs kritik av Stalin utövade. Andra utländska studerande i Moskva var mindre intresserade av kontroversen. Utlänningar av mer än sjuttio nationaliteter studerade under 1920-talet i Moskva, huvudsakligen vid KUTV. Av kineserna blev hundratals trotskister, men av de tusentals icke-kineserna endast en handfull.

Innan deras första år i Moskva var till ända hade frön av sympati för Rysslands vänsteropposition sått i en del av de nyanlända kinesernas sinnen. Omvandlingen var långt ifrån självskriven eftersom det var svårt att skaka av sig vanor av ”partianda” ochoreflekterad lydnad. Dessutom hade oppositionen stämplats som ”kontrarevolutionär” och det var inte många som tog lätt på risken att brännmärkas som illojala eller att anklagas för förräderi.⁶⁴ Allteftersom tiden gick studerade dock de mer kritiskt sinnade studenterna alla dokument de kunde komma över och övergick från skeptiskt neutralitet till aktivt stöd för oppositionen. Tidigare hade de svalt den officiella förklaringen att den taktik som följdes 1926 och 1927 bestod av ”misstag som begåtts av Chen Duxiu i strid med Kominterns instruktioner”. Nu gick sanningen upp för dem: Taktiken som tillskrivits Chen Duxiu var Stalins.⁶⁵

Stalins politik för Kina var inte heller det enda som upprörde dem. De hade anlant till Moskva direkt från striden och var fyllda av mod, kampmoral och stark motvilja mot Moskvaledarnas nedlåtande beteende. ”Vi blev bestörta” skrev Wang Fanxi,

av det godtyckliga och byråkratiska sätt på vilket stalinisterna förde striden inom partiet och den kvävande atmosfär som detta skapat. Avståndet vidgades alltmer mellan vad vi tänkte och det vi tilläts säga, mellan våra sympatier och disciplinkraven. Alla vi sexhundra hade just lämnat en revolution och vi var ivriga och fyllda av energi.⁶⁶

Många författare har beskrivit det ödesdigra inflytande på kinesisk kommunism som utövades av de från Ryssland återvändande studenterna eller De tjugoåtta bolsjevikerna, det namn som i Kina gavs åt den stalinistiska ledarklick som utbildats i Moskva och sändes hem för att tillskansa sig ledningen över KKP. Men vad ska man säga om de från Ryssland återvändande trotskisterna som för en tid utgjorde majoritet i den trotskistiska rörelsen hemma i Kina? Finns det paralleller mellan dessa grupper? Var det en liknande roll de spelade i kinesisk politik?

Svaret måste bli nej. I nästan varje avseende var de två grupperna omvända bilder av varandra. De hade lärt sig helt motsatta saker i Moskva och utvecklade helt motsatta egenarter och stilar.

Trotskisterna befann sig i opposition mot ”Röda compradorer”, sådana som ”överlevarna”, en grupp partifunktionärer, översättare och tolkar som tillbringat större delen av 1920-talet i Moskva där de försökt uppehålla monopol på det ryska språket för att garantera sin roll som mellanhänder, samt sådana som Wang Ming som störtade ”överlevarna”, men som på samma sätt som de utnyttjade sina

⁶² Wang Fanxi, personlig kommunikation.

⁶³ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 48.

⁶⁴ *Ibid.*, 49-76.

⁶⁵ Yueh Sheng, *Sun Yat-sen University*, 208-9.

⁶⁶ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 59.

förbindelser till sovjetbyråkrater för att bygga sin egen maktbas, först i Ryssland och sedan i KKP. Där de ryskskolade stalinisterna drogs till makt och privilegier, riskerade och förlorade de kinesiska trotskisterna i Moskva i många fall sina liv genom att sympatisera med den besegrade, förföljda och slutligen ”likviderade” oppositionen.

De studerande som samlades kring KKP:s Moskvafilial var mestadels centralister, byråkrater och smickrare. De lärde sig teknikerna för politisk kontroll och missbrukade fräckt den makt sovjetstaten förlänat dem.

Trotskisterna å andra sidan lärde sig det underjordiska motståndets tekniker och blev erfarna i kampen mot den despotiska statens skräckvälde och snokande öga. I jämförelse med den härskande gruppen och dess svans i Moskvans KKP var de demokratiska, fritänkande och vidsynta. Enligt partiets Moskvabyrå var de ”småborgerliga liberaler”.

Om nästan samtliga av de från Ryssland återvändande trotskisterna (åtminstone av den andra kullen) personligen hade genomlevt revolutionen 1927 så hade ingen av de fem huvudledarna för de Tjugoåtta bolsjevikerna varit med om detta.⁶⁷ Av de återstående tjugotre hade en majoritet lämnat Kina före revolutionen.

Vintern 1927 skickades cirka ett dussin kända oppositionella bland de kinesiska studenterna tillbaka till Kina, men tillräckligt många hemliga trotskister blev kvar vid Sun Yat-sen-universitetet (deras starkaste fäste i Moskva). Tillräckligt många för att vinna underjordiska sympatisörer bland de flera hundra nyankomna 1927. Sommaren 1928 rapporterades de flesta kinesiska studerande i Moskva sympatisera med trotskisterna – inklusive nio av tio av de som studerat vid KUTK. ”Oppositionen tycktes oss inte längre varken pestsmittad eller oberörbar”, skrev Wang Fanxi. ”Den omgavs av en närmast helig aura, orättvist behandlad och förföljd som den tydligen var.”

Tidigt på våren 1928 höll något dussin trotskister ett hemligt möte och valde tre (eller fem) till en kommitté för att stöda oppositionen. Denna kommittés existens blev snart en öppen hemlighet. Kommittén organiserade sina sympatisörer för översättning av oppositionsskrifter till kinesiska och cirkulera dessa bland kineserna i Ryssland. Även några pålitliga partiledare som Wang Ruofei, Guan Xiangying och Luo Zhanglong läste och var överens.⁶⁸

Vintern 1928 fanns trotskister överallt bland de kinesiska studenterna i Moskva,

vid Lenin-institutet, i de olika militärakademierna och särskilt vid Sun Yat-sen-universitetet där av totalt fyrahundra studerande, omkring etthundrafemtio var trotskister antingen som medlemmar eller som nära sympatisörer.⁶⁹

Den stalinistiska klick som kontrollerade partikommittén vid Sun Yat-sen-universitetet försökte stoppa trotskisterna genom att organisera huliganer för att slå dem – inklusive kinesiska arbetare som rekryterats till partiet i Frankrike samt medlemmar av Wang Mings personliga livvakt. De försökte även skrämja dem till underkastelse genom administrativa åtgärder. Tidigare KKP-medlemmar som studerade i Sovjetunionen hade automatiskt betraktats som medlemmar i Sovjetunionens kommunistiska parti (SUKP) genom en formell process känd som ”överföring av partimedlemskap”. Nu använde Wang Ming denna process för att diskriminera alla som misstänktes sympatisera med trotskisterna. Några framtogs även sitt andrahandsmedlemskap i KKP. Trotskister-

⁶⁷ För en lista se Yueh Sheng, *Sun Yat-sen University*. Om De tjugoåtta bolsjevikerna säger Stuart Schram i sin tidiga Maobiografi att ”dessa unga män (faktiskt fanns det fyra kvinnor /GB) hade ingen revolutionär erfarenhet”. Detta är inte helt sant. Xia Xi och Yang Shangkun (en av slaktarna 1989 på Tiananmentorget) hade lämnat Kina under mitten av respektive sent året 1927. Helt obestridlig är dock Schrams anmärkning att ”de var alldeles fullproppade med den då i Moskva härskande uppfattningen att en god grundval av leninistisk teori var något vida mer betydelsefull” än direkt erfarenhet av revolutionen. (Se Stuart Schram, *Mao Tse-tung* [Pan/Norstedts, Stockholm 1968], 151.)

⁶⁸ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 76-84.

⁶⁹ *Ibid.*, 86.

na svarade med att bojkotta överföringsprocessen, en bojkott som nio av tio studenter sades stöda.⁷⁰

Tidigare hade Wang Mingklicken gjort sig av med tredskande trotskister genom att dumpa dessa tillbaks till Kina. 1929 nöjde de sig emellertid inte längre med att härska över det lilla kinesiska samhället i Ryssland utan vände nu blickarna mot hela partiet. Det var då inte längre lämpligt att förorena KKP med ”icke önskvärda” och ”bråkmakare” som istället kvarhölls i Moskva där de kunde övervakas och om nödvändigt dödas.⁷¹

Sent 1929 grep den sovjetiska politiska polisen i Moskva tjugtals av de kinesiska trotskisterna. Man hade vidtagit omfattande försiktighetsåtgärder för att inte bli upptäckta, byggt organisationen vertikalt snarare än horisontellt och skickligt maskerat sina underjordiska aktiviteter. Men de var ingen match för GPU:s erfarna kommissarier ”härdade i otaliga strider” (även omfattande under rättelseverksamhet i Kina) som avdelades för att krossa gruppen. En del fängslades för en tid, uteslöts ur partiet efter offentlig avbön och deporterades sedan (dessa var färre än tio till antalet). Andra skickades till arbetsläger i Sibirien eller polcirkeln, varifrån två efter 1949 flydde tillbaks till Kina och kunde ge sin berättelse. En del sköts.⁷²

Det föreligger oenighet om antalet kinesiska trotskister i Moskva 1929. Enligt Kominternuppgifter fanns det endast tjugonio vid det kinesiska universitetet i Moskva.⁷³ Enligt den tidigare KKP-ledaren Zhang Guotao överlämnade en studerande kallad Li till de stalinistiska myndigheterna en lista med över hundra trotskister i samband med att han avföll från oppositionen.⁷⁴

Enligt Sheng Yue inlämnade en förrädare till partimyndigheterna en lista med åttio till nittio studerande men uppenbarligen fanns det fler vid sidan av dessa.⁷⁵ Det fanns tjugo particeller vid Sun Yat-sen-universitetet. Av de cirka tjugo studerande i Sheng Yues egen cell tillhörde alla oppositionen utom två eller tre. Sheng Yue säger att endast ett fåtal kinesiska trotskister dog i lägren medan det antal som dog i fängelse ”inte är känt”. ”Efter att ha överlevt förskräckliga umbäranden skickades majoriteten tillbaks till Kina.” Enligt Tang Baolin arresterades ungefär tvåhundra, de flesta inte faktiska trotskister utan helt enkelt motståndare till Wang Ming.⁷⁶

I sina memoarer säger Wang Fanxi att GPU drog ungefär tvåhundra oppositionella ur sina sängar vid Moskvaräden mot de kinesiska studenternas sovsalar. I maj 1981 skrev Wang en kort kommentar till mig angående de siffror som citeras i Sheng Yues bok:

Först nyligen stötte jag på denna bok av Sheng Yue, alias Sheng Zhongliang, en av Wang Mings ”Tjugo-åtta bolsjeviker” som lämnade KKP 1935. När den trotskistiska organisationen vid universitetet och dess medlemmar 1929 skoningslöst krossades av Wang Mings grupp med hjälp av GPU var Sheng medlem av den partikommitté som särskilt ansvarade för att ta itu med trotskisterna. I kapitel 13 i sin bok diskuterar han några av de händelser som jag behandlar i min bok (dvs Wangs memoarer) och det föreligger skillnader mellan hans och min redogörelse.

Enligt honom var den man som begick självmord, inte den man som faktiskt överlämnade listan över hemliga trotskister. Den som begick självmord var Zhao Yanjing (Sheng hade glömt hans namn och kom bara ihåg att han var född i Henan och hade varit lärare och rektor) efter att han halvhjärtat hade bekant för Sheng och Ignatov, partibyråns sekreterare. Mannen som flera dagar efter Zhaos död överlämnade listan kallades Li Pin. Alltså ägde GPU:s arrestering av de kinesiska trotskisterna inte rum före utan efter Zhaos självmord.

Sheng har förmodligen rätt eftersom jag hörde historien från två kinesiska trotskister som flytt från

⁷⁰ Ibid., 86-91.

⁷¹ Ibid., 97.

⁷² Ibid., 105 and 129; Yueh Sheng, *Sun Yat-sen University*, 174-80; se även Appendix (i) [eng. uppl xxx].

⁷³ *Materials for the Seventh World Congress* (Moscow: Bureau of the Comintern Secretariat, 1935), 702.

⁷⁴ *Mingbao yuekan*, 1968, vol. 3, no. 7, 87.

⁷⁵ Yueh Sheng, *Sun Yat-sen University*, 164-83.

⁷⁶ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 81.

Sibirien tillbaka till Kina, medan han kände till förstahandsuppgifterna och var djupt inblandad i episoden ”från början till slut”. Sheng uppger inte om antalet ”ungefär åttio till nittio” var det totala antalet kinesiska trotskister vid universitetet (eller i Ryssland).

Var det så? Jag kände Li Pin väl och jag vet att han inte var medlem av den kommitté som ledde den hemliga trotskistiska organisationen vid universitetet. (Den person som i verkligheten ansvarade för organisationsfrågor var Fan Jinbiao som i Shengs bok kallas Fan Ken-piao.) Därför hade Li inte en position som kunde göra det möjligt för honom att upprätta en fullständig lista. Som Sheng själv säger, ”trotskisterna vid Sun Yat-sen-universitetet var sammanknutna i en underjordisk organisation som endast hade vertikala men inga horisontella förbindelser. Det innebär att medlemmarna av en cell inte kände till vilka andra celler som fanns eller vilka som tillhörde dessa... Således kunde en cellmedlem som vacklade i sin lojalitet endast förråda medlemmarna i sin egen cell.” Därför kunde Li Pin inte känna till alla medlemmar och det fanns med största säkerhet fler än ”åttio till nittio” kinesiska trotskister i Moskva.

Jag kan inte exakt säga hur många det var sent under år 1929, men jag vet med säkerhet att sommaren det året när jag var medlem av den ledande kommittén, fanns det mer än hundra kinesiska kommunister vid olika universitet och institut i Sovjetunionen som hade blivit trotskister och jag fick berättat att organisationen tillväxte under de sex månaderna sedan jag återvänt till Kina.

Wangs uppgift kan kontrolleras mot resultaten av Pantsovs forskning i Kominterns arkiv. ”Bevis från en rad källor pekar på ett medlemskap på cirka tvåhundra (i början av 1930)”, skriver Pantsov. Enligt honom var de flesta av dessa trotskister studerande vid KUTK (dvs Sun Yat-sen-universitetet), men det fanns även kinesiska trotskister vid Moskvas Infanteriskola, Militäringenjörsskolan, Artilleriskolan och den Internationella Leninskolan. Efter arresteringen av praktiskt taget hela ledningen för den underjordiska kinesiska trotskistorganisationen och helnattsförhör med trotskistmisstänkta under februari och mars 1930 förskaffade sig GPU:s utredare information om 171 kinesiska trotskister i USSR, samt namnen på ytterligare sjuttio trotskister i Kina. Pantsov kommenterar: ”Antalet är så stort att vi kan vara förvissade om att många av bevisen var fabricerade, vilket är helt i enlighet med GPU:s metoder.” Pantsov tillägger att ”myndigheterna kunde bekräfta eller i många fall för första gången upptäcka medlemmar i den underjordiska organisationen till ett antal av cirka sextio personer”.⁷⁷

Skillnaden mellan de olika uppskattningarna kan uppenbarligen förklaras om en åtskillnad görs mellan antalet kinesiska trotskister i allmänhet och antalet som verkligen upptäcktes och arresterades tidigt 1930. Pantsovs resultat bekräftar inte Wangs uppskattning (som i vilket fall som helst grundas på andrahandskällor) om två- till trehundra arresterade men de kan överensstämma med Wangs uppskattning av antalet kinesiska trotskister som var aktiva i Sovjets huvudstad.

Men oavsett kvaliteten på forskningsunderlaget kommer det aldrig att bli möjligt att exakt fastställa antalet kinesiska studerande som blev trotskister i Moskva under 1929 och 1930. Wang Fanxi säger att huvudorsaken till detta är att

av uppenbara skäl antog den hemliga gruppen kinesiska trotskister i Moskva aldrig någon organisatorisk form. Man kan säga att den var formlös. Det fanns inget mer än en ledande kommitté om tre eller fem medlemmar vid Sun Yat-sen-universitetet samt ett antal sambandspersoner vid olika militärskolor och vid Lenininstitutet. Det fanns inga rekryteringsformaliteter, ingen registrering, inga intervjuer, inget medlemskort, inga avgifter och ingen disciplin. Det fanns inga celler och inga formella möten. Det enda som utmärkte dig som kamrat var att du kunde anförtros läsning av Trotskijs artiklar och att du visade sympati för Trotskijs ståndpunkter och avsky för stalinisternas och särskilt för Stalins folk vid universitetet, sådana som Wang Ming och hans supportrar. Vad beträffar de stalinistiska myndigheterna vid universitetet, Komintern och GPU så befann de sig i något av ett dilemma när de skulle ange antalet kinesiska trotskister i Moskva, inte enbart på grund av att den trotskistiska organisationen var formlös och gömd under jorden. För att kunna beskylla allt fler av Wang Mings oliktänkande motståndare var stalinisterna benägna att blåsa upp antalet, men för att förringa det trotskistiska inflytandet frestades de att ange så låga

⁷⁷ Pantsov, *The Birth of the Left Opposition in the Chinese Communist Party*.

siffror som möjligt.⁷⁸

Ödet för de dussintals trotskister som försvann 1930 och som inte har redovisats kan kanske offentliggöras när GPU:s arkiv i egentlig mening öppnas. Enligt Wang Fanxi var det färre än tjugo av dessa andragerationens kinesiska trotskister i Moskva som lyckades ta sig hem till Kina.⁷⁹

Enligt Pantsovs undersökningar vid det Ryska centret för bevarande och studium av den samtida historiens dokument, avrättades åtminstone en student, An Fu, för att ha sänt sina medfångar råd om hur de skulle uppträda mot utfrågarna. En annan student, som 1930 och 1936 dömdes för ”anti-sovjetisk trotskistisk aktivitet”. återvände så sent som 1955 till Kina (med fru, dotter, svärson och två små barnbarn). Studenten i fråga var Fan Jinbiao som hade varit en av huvudledarna för den trotskistiska organisationen vid KUTK. Kanske även andra överlevde utrensningen och lägren och skickades tillbaks till fäderneslandet under 1950-talet.

5. Trotskismens födelse i Kina

I september 1927 lämnade KKP:s centralkommitté Hankou (Wuhan), där andra skedet av alliansen med Guomindang hade kapsejsat, och återvände till Shanghai. Till en början var skillnaden mellan de två grupper som hade formerats ungefär vid denna tidpunkt – en för Duxiu, en emot – inte på något sätt fullständig. Enligt Zheng Chaolin var andra medlemmar av centralkommittén mycket väl medvetna om att Chen gavs skulden för en politik som Moskva prackat på KKP och även Qu Qiu-bai betedde sig i Shanghai respektfullt gentemot Chen. Förvisso var Chens uppfattningar under denna period helt oeniga med de som partiets verkställande kommitté hyste men de var osammanhängande och osystematiska. Dessutom trodde Chen fortfarande att medlemmarna i den verkställande kommittén kunde reformeras och höll dem per brev underrättade om sina ståndpunkter.⁸⁰

Men trots Chen Duxius återhållsamhet var hans sympatisörer i partiet nu fastare organiserade, särskilt i den gamla Regionala Shanghaikommittén (som nu kallades Jiangsus provinskommitté) som faktiskt var deras egentliga politiska hemvist under Wang Ruofei, som i praktiken var deras ledare.⁸¹

De två oppositionsströmningarna, en sammanhållen och starkt ideologisk som formats i Moskva och en annan – mer obunden och vag – i Kina, inledde tidigt 1929 en lång och svår färd som slutligen för ett kort ögonblick skulle sammanföra dem, innan katastrofen överrumplade dem i Shanghai. Den från Sovjetunionen deporterade gruppen av kinesiska trotskister bildade tidigt 1928 oppositionskärnor i Shanghai, Hongkong och Beijing och hade börjat ge ut en nationell tidskrift kallad *Womende Hua* (Vårt Ord).⁸²

1928 höll de sin första nationella kongress, i september 1928 sin andra. Enligt en rapport i oppositionens internationella bulletin hade de femhundra medlemmar (förmodligen en överdrift) i Shanghai, Wuhan, Hongkong, Suzhou, Guangzhou, Beijing och Harbin.⁸³ Undan för undan började de rekrytera personer som aldrig hade varit i Moskva.

De kinabaserade personerna kring *Vårt Ord* brevväxlade med den nya generationen trotskister som 1929 hade formerats i Moskva, men de hade ingen kontakt alls med den inhemska oppositionen i sin linda i östra Kina. Detta delvis för att de var unga och tillhörde en annan generation partimed-

⁷⁸ Wang Fanxi, personlig kommunikation.

⁷⁹ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 105.

⁸⁰ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 193-95.

⁸¹ *Ibid.*, 219-22.

⁸² *Ibid.*, 264, säger felaktigt att denna grupp bildades i slutet av 1928 eller början av 1929.

⁸³ Wang Fanxi, *Shuang Shan huiyilu* (Shuang Shans Memoarer) (Hongkong: Chow's Company, 1977), 153 fn. Jag gjorde min engelska översättning av Wangs memoarer från textens ursprungliga duplicerade version men några avsnitt (bland annat denna not) utlämnades av utrymmesskäl från den översatta versionen.

lemmar än veteranerna kring Chen Duxiu. Även om några få för en tid hade arbetat underjordiskt inom det officiella partiet efter återkomsten till Kina, så uteslöts de snart. De saknade därför kanaler för gemensamma aktiviteter eller diskussioner med Chen Duxius sympatisörer

I vilket fall som helst så litade de inte på, eller till och med föraktade, de ”gamla opportunisterna” kring Chen, som de (i likhet med andra ungdomliga kommunister) gav skulden för nederlaget 1927. Deras inställning till Chen framgår av de tre krav de ställde på honom sedan han och hans sympatisörer slutligen hade startat sin egen lilla trotskistiska organisation; han skulle offentligt förklara att Stalins ledarskap var opportunistiskt, kritisera sina egna tidigare opportunistiska misstag samt upplösa sin grupp.⁸⁴

Inte heller var misstron helt ensidig. Åtminstone en ”infödd” oppositionell – Zheng Chaolin – var missnöjd med och distanserade sig från gruppen kring *Vårt Ord* på politiska grunder. En av Trotskijs mest betydelsefulla bidrag till kinadiskussionen enligt Zheng Chaolin var hans tes att revolutionen befann sig i en nedgångsfas. Men *Vårt Ord* trodde uppenbarligen att den kinesiska revolutionen ”fortfarande forsade fram eller åtminstone redan var på uppgång efter en nedgångsperiod”. Enligt Zheng Chaolin kan andra oppositionsveteraner – särskilt Peng Shuzhi – ha sett ner på den nya gruppen eftersom ”den leddes av personer utan erfarenhet och förmåga”.⁸⁵

Hur som helst dröjde det innan Chen Duxiusympatisörerna var helt mogna för ett fruktbart närmande från de organiserade trotskisterna. Även de hade att genomgå en svår och genomgripande förändringsperiod. Detta gällde särskilt för Chen Duxiu som tillbringade flera månader i intellektuell isolering och enskild eftertanke innan han slutligen anslöt sig till Trotskijs synsätt.

En veterankommunist kallad Yin Kuan var den kanal genom vilken trotskismen nådde Chen Duxiugruppen i Shanghai. Yin Kuan hade i Frankrike gått med i KKP. Åter i Kina utsågs han till ledare för partiets provinskommitté i Shandong där han lärde känna Shandongkommunisten Wang Pingyi. Wang Pingyi reste till KUTV för att studera och återvände till Kina på sensommaren 1928. Senare blev han sympatisör till vänsteroppositionen i Kina. Ännu senare när han gått över till Guomindang och blivit medlem i Taiwans nationella folkförsamling skröt han med att han själv ensam hade kontaktat den ryska vänsteroppositionen när han studerade i Sovjetunionen. Detta stämmer inte.⁸⁶ Det är mer sannolikt att han fick några oppositionsdokument från vänner som ett år tidigare hade återvänt hem och kontaktat gruppen kring *Vårt Ord*. Wang Pingyi skickade dokumenten vidare till Yin Kuan som sände dem till Peng Shuzhi och Wang Zekai, sannolikt i mars eller april 1929. Därefter gav Peng och Wang dem till Chen Duxiu som ofta besökte det hus som Peng och Wang delade.⁸⁷

Först efter en lång tids ifrågasättande gick Chen Duxiu och de andra över till Trotskijs syn på Kina.⁸⁸ Djupet och takten i omvändelsen varierade från individ till individ. Olika individer gjorde skilda tolkningar av vad Trotskij sade.

Det fanns två huvudskäl för att de attraherades av Trotskijs skrifter. För det första lades huvudskulden för nederlaget på Stalin och inte på Chen Duxiu som endast sågs som verkställare, För det andra stödde de och gav särskilt en stark teoretisk underbyggnad åt Chens Duxius påstående att revolutionen i Kina befann sig i en vågdal som det var osannolikt att den snabbt tog sig ur.⁸⁹

Det fanns även ett underförstått personligt band mellan Trotskij och Chen Duxiu. Båda hade gått i

⁸⁴ Se Shuang Shan, red., *Tuoluociji dang'an zhong zhi Zhongguo tongzhide xin, 1929-1939* (Brev i Trotskijarkiven till kinesiska kamrater, 1929-1939) (Hongkong: N.p., 1981), 15-16, fn. 2, där ett relevant avsnitt har översatts från *Oppositionens bulletin*, februari-mars 1930.

⁸⁵ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 264.

⁸⁶ Wang Fanxi intervju; cf. Yueh Sheng, *Sun Yat-sen University*, 171, fn.

⁸⁷ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 249.

⁸⁸ *Ibid.*, 250.

⁸⁹ Kuhfus, ”Chen Duxiu and Leo Trotsky”, 261.

exil. I Trotskijs fall till Turkiet och i Chen Duxius fall till en undangömd adress i Shanghai där han levde ett ”ytterst fördolt och ensamt liv” i inre exil i stadens östra del.⁹⁰

Även om Trotskij spelade en avgörande roll som inspiratör för den kinesiska vänsteroppositionen så var övergången till trotskismen, ur Chen Duxius och de övrigas synvinkel inte så mycket en överföring av lojalitet till ännu en uppsättning utländska idéer, som ett uttryck för nationellt oberoende och självtillit. Chen Duxiu hade inte bara 1922 motsatt sig att på Sneevliets order gå in i Guomindang utan han hade även oroat sig för att gå med i Komintern eftersom kineserna hellre kunde göra revolution på egen hand.⁹¹

Våren 1928 ansträngde sig Komintern och kinesiska kommunistiska byråkrater att övertala Chen att resa till Moskva för att närvara vid KKP:s sjätte kongress. Chen avvisade inbjudan delvis eftersom han befarade att han skulle brännmärkas som trotskist om han bevistade kongressen och hur som helst var han alltmer missnöjd med Komintern som hade gjort honom till syndabock för nederlagen 1927.

Men, som han själv förklarade sin vägran, var huvudorsaken att ”den kinesiska revolutionen måste alltid ledas av kineserna själva”, eftersom utlänningar inte kan förstå situationen i Kina.⁹²

”Vem förstår det kinesiska folkets problem bäst, kineser eller utlänningar”, frågade han, ”om jag som kines vill studera kinesiska problem, varför kan jag inte göra det i Kina? Varför måste jag för detta resa till Moskva?”⁹³

Samma patriotiska känsla låg bakom Chens senare ingripande i frågan rörande den kinesiska Östra järnvägen, efter det att strider om kontrollen över den 1929 utbrutit mellan kinesiska och sovjetiska trupper. I ett brev till centralkommittén kritiserade Chen partiets paroll om ”väpnat försvar av Sovjetunionen” som osjälvständig och stötande för patriotiska känslor. Han förordade i stället en paroll riktad mot ”Guomindangs vanstyre av nationen”. Chens oenighet med Centralkommittén rörde inte frågan om att försvara Sovjetunionen, utan om hur försvaret skulle utformas gentemot vad han såg som Chiang Kai-sheks utmanande handlingar. Hans kritik riktades endast mot vad han (i en tid av nederlag och kontrarevolution) uppfattade som ett ogenomförbart och äventyrligt upprop till väpnat uppror mot Guomindang för att försvara Sovjetunionen. Idag medger kinesiska historiker att i denna fråga hade han rätt.⁹⁴

Trotskijs första viktiga ingripande i kinadebatten efter nederlaget 1927, ingick som andra del i hans ”Kritik av Kommunistiska internationalens programförslag” och var huvudsakligen en tillbakablickande analys av sammanbrottet och den taktik som hade orsakat detta. Denna artikel hade föga inverkan på ledande medlemmar av den framväxande oppositionen inom KKP. Hans andra ingripande genom artikeln ”Den kinesiska frågan efter den sjätte kongressen”⁹⁵ analyserade det aktuella läget i Kina (avtagande och inte ett tilltagande tidvatten) och vägen framåt mot Kinas tredje revolution (genom en kamp för demokrati i städerna). Det var denna artikel som mest direkt vann Chen Duxiu, Peng Shuzhi och de andra för trotskismen och även försatte många inom den äldre generationen KKP-ledare i kraftig gungning även om de inte gick över till oppositionen.

⁹⁰ Citerad i Kuhfus, ”Chen Duxiu and Leo Trotsky”, 259.

⁹¹ Se Tony Saich, *The Origins of the First United Front in China*.

⁹² Chen gjorde denna kommentar till Wang Yuanfang när de två männen i hemlighet seglade tillbaka till Shanghai efter reaktionens seger i Wuhan 1927. Se Wang Yuanfang, *Huiyi Yadong tushuguan* (Minnen om Oriental Book Company) (Shanghai: Xinhua shudian, 1983), 129.

⁹³ Se Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 13-14.

⁹⁴ Hu Zhengquan, ”Gongchanguoji, qian Sulian yu Zhongdong lu shijian” (Komintern, det tidigare Sovjetunionen och incidenten med den östkinesiska järnvägen), *Zhongguo xiandai shi* no. 3 (1993): 108-13, citat s. 112; Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 47-53; Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 121-22.

⁹⁵ Leo Trotskij, *Tredje internationalen efter Lenin*, 120-158 (för ”Balansräkning över och perspektiv för den kinesiska revolutionen”); Evans and Block, *Leon Trotsky on China*, 345-97 (för ”The Chinese Question after the Sixth Congress”).

Övergången skedde i maj och juni 1929. Chen Duxius brev till KKP:s centralkommitté mellan augusti och oktober 1929 visar att Chen, efter att först ha avvisat proletär diktatur som revolutionens omedelbara mål, nu hade accepterat det. Han instämde även i att kapitalistiska ägandeförhållanden var förhärskande i Kina, att revolutionen var över för tillfället, att det borgerliga våldet hade stabiliserats och att det bästa sättet att återuppbygga den revolutionära rörelsen var genom en kampanj för en konstituerande församling.

Mycket snart organiserade sig trotskisterna kring Chen Duxiu i tre avdelningar och började vinna arbetarklassmedlemmar och även hela celler från KKP (som de fortfarande var medlemmar i). I november 1929 uteslöts Chen ur KKP i likhet med de andra trotskisterna kring honom. Den 10 december svarade han genom att ge ut sitt berömda "Öppet brev till alla kamrater", som fem dagar senare följdes av "Vår politiska plattform" som undertecknades av åttioen personer innefattande många partiveteraner.⁹⁶ Efter publiceringen av detta kollektiva uttalande uteslöts den sista omgången trotskister. De personer som uteslutits startade därefter en formell organisation för oppositionen med avdelningar och flera distriktskommittéer samt började ge ut en tidning kallad *Wuchanzhe* (Proletär).

Andra individer och små grupper som sympatiserade med trotskismen eller var medlemmar i den hemliga oppositionen sipprade samtidigt som detta pågick längs olika vägar åter till Kina från Sovjetunionen. På sin väg hem besökte Liu Renjing Trotskij i hans exil i Turkiet och gick med på att vara Trotskij's korrespondent i Kina. Han förde hem tre dokument innefattande "Förslag till program för de kinesiska bolsjevik-leninisterna" särskilt skrivet av Trotskij för Liu att ta med sig till Kina.⁹⁷ 1929 återvände även den andra omgången kinesiska trotskistiska studerande från Moskva, med bland andra Wang Fanxi, för att i hemlighet arbeta för den trotskistiska saken inom det officiella partiet.⁹⁸

Flera medlemmar av denna andra omgång arbetade i partiets centralkommitté i Shanghai innan de upptäcktes och uteslöts samtidigt som den trotskistiska rörelsen i Moskva krossades.⁹⁹

Därefter gick några av dem med i Chens Proletärgrupp, bland andra Chen Duxius brorson (eller systerson ö.a.) Wu Jiyan. Wang Fanxi och några andra gick med i *Vårt Ord*. Vad beträffar den grupp, med bland andra Liu Renjing, Zhao Ji och Liu Yin, som öppet hade framträtt som trotskister och vägrat delta i försöket att omvända KKP så föraktade de gruppen kring *Vårt Ord* som de kallade "barnsliga amatörer" (trots att dessa redan funnits i nästan två år) och bestämde sig för att närma sig Chen Duxius grupp.¹⁰⁰ Vid sidan av dessa grupper fanns det fortfarande några trotskister som arbetade underjordiskt inom det officiella partiet.¹⁰¹

Sommaren 1930 hade antalet trotskistiska organisationer i Kina växt till fyra, alla hästskt fientliga i förhållande till varandra. Ett särskilt hinder för enighet utgjorde Liu Renjing och Liang Ganqiao som verkligen hade träffat Trotskij (Liu i Turkiet, Liang i Moskva) och tyckte att de kunde göra särskilda anspråk på trotskistisk renlärighet. Liu, som välkomnat Chen Duxius övergång till trotskismen i augusti eller september 1929 och begärt av gruppen kring *Vårt Ord* att de skulle förena sig med Chen, hade i slutet av året vänt sig mot Chen. Han var likväl motståndare till försoning med

⁹⁶ Enligt Zheng Chaolin, var omkring en tredjedel av de åttioen underskrifterna "påhittade" men på ett annat ställe säger han att "en del arbetarkamrater använde falska namn" (*Siebzig Jahre Rebell*, 266 och Appendix [i]). Det förefaller som att han menar att en tredjedel av underskrifterna inte var korrekta, det vill säga att en del var påhittade och en del var falska.

⁹⁷ Se Appendix (i).

⁹⁸ Ibid.; Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 95-96. Men Liu Renjing och andra framträdde öppet som trotskister (se Appendix [i] samt Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 132).

⁹⁹ Se Wang Fan-hsi, *Memoirs*, ch. 6.

¹⁰⁰ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 132.

¹⁰¹ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 263.

Vårt Ord så han startade sin egen organisation under namnet Oktobergruppen efter namnet på tidningen *Shivue* (Oktober). Under namnet *Zhandou* (Militant) bildade så Liu Yin och Zhao Ji en fjärde organisation.¹⁰²

Även om det fanns små politiska skillnader mellan de fyra trotskistiska organisationerna så var det i själva verket personliga anspråk och fördomar mellan grupperna som höll dem isär.¹⁰³ I en artikel publicerad 1981 erkände Zhao Ji rätt upp och ner att militantgruppen inte hade bildats av ideologiska skäl utan för att ge medlemmarna bättre positioner i den framtida enade organisationen.¹⁰⁴ De tre grupperna som återvänt från Ryssland fortsatte att bekämpa och fördöma varandra. Endast om en sak var de överens: Chen Duxius folk var ”opportunisterna som hade förlorat Stalins gunst och nu med hjälp av Trotskijns namn tänkte återta sin förgrundsposition”.¹⁰⁵

Det fanns förstås en reell bakgrund till denna uppdelning. Den Proletära gruppen bildades huvudsakligen av medlemmar ur den äldre generationen kinesiska kommunister. Flera av dessa hade personligen spelat ledande roller under den taktik som trotskister nu så intensivt kritiserade. De från Ryssland återvändande studenterna var å andra sidan yngre medlemmar på mellannivå som inte kände något som helst ansvar för nederlagen och därför lättare och mer helhjärtat kunde omfatta de trotskistiska ståndpunkterna.

Alla fyra grupper skrev till Trotskij, förklarade sina uppfattningar och angrep de andra grupperna. Av särskild betydelse för Chen Duxius unga trotskistiska kritiker var att han tycktes vara för idén om en ”demokratisk diktatur” i motsats till Trotskijns uppmaning till en ”proletariatets diktatur”. Medan de trodde att nästa revolution i Kina skulle vara ”socialistisk från början”, ansåg Chen fortfarande att ”den framtida kinesiska revolutionen... varken skulle vara som Rysslands Oktober eller Februari, utan som en hopsummering av Februari och Oktober.”

Chen Duxiu ansåg att denna formulering var ”identisk” med Trotskijns, men trotskisten Liu Renjing argumenterade att den inte var skild från uppmaningen till en ”arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur”, som Moskva hade påtvingat KKP i mitten av 1920-talet.¹⁰⁶ Många kinesiska trotskister såg Chens position som ett oöverstigligt hinder för enhet med honom och som ett tecken på hans bestående opportunism.

Under flera månader intog Trotskij en försiktigt positiv attityd till Chen Duxiu. Han motsatte sig varje försök att förhastat vinna honom för den trotskistiska saken av rädsla att ett snabbt giftermål skulle leda till en snabb skilsmässa. Dock tog han skarpt avstånd från de kinesiska trotskisternas kritik av Chen i fråga om parollen för ”diktatur”. I ett brev till Liu Renjing beskrev han Chens ståndpunkt som ”helt riktig”; den var ”endast en popularisering och utvidgning av parollen ’proletariatets diktatur’”.¹⁰⁷ Ändå innehöll Chens formel för den framtida revolutionära statsmakten i Kina inte bara en stilskillnad och det tänkande den gav uttryck för bevarades och förstörades i hans sista brev och artiklar rörande förhållandet mellan socialism och demokrati.¹⁰⁸

Den 8 januari skrev Trotskij från Prinkipo och manade trotskisterna i Kina att ena sig.¹⁰⁹ Trotskisterna följde denna uppmaning och en kampanj för enande inleddes. Till en början gav

¹⁰² Appendix (i) och Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 135-36.

¹⁰³ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 136-37.

¹⁰⁴ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 83.

¹⁰⁵ Se Appendix (i).

¹⁰⁶ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 34-42.

¹⁰⁷ Shuang Shan, *Brev i Trotskijarkiven ...*, s. 23; Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 139. Damien Durand, i artikeln ”The Birth of the Chinese Left Opposition”, *Revolutionary History* 2, no. 4 (1990): 7-15, citat s. 13-14, citerar utförligt ur Trotskijns korrespondens med kinesiska trotskister rörande Chen Duxius ståndpunkter.

¹⁰⁸ För de efterlämnade texter där Chen Duxiu uttrycker dessa uppfattningar se Gregor Benton, ed., *Chen Duxiu's Last Articles and Letters, 1937-1942*, kommer att publiceras vid Amsterdam's International Institute for Social History.

¹⁰⁹ Shuang Shan, red., *Brev i Trotskijarkiven*, 33-40; Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 139.

förhandlingarna föga eller ingen framgång. Det främsta hindret vid denna tid återfanns i Chen Duxiusympatisörernas parti av veteraner.

Chen Duxiu själv fångades av den ungdomliga entusiasmen hos de från Ryssland återvändande trotskister som påminde honom om unga människor vid tiden för Fjärdemaj-rörelsen 1919.¹¹⁰ ”Det viktigaste är att lita till att unga revolutionärer tar över bördan” kommenterade han; ”i Proletärgruppen finns det alltför många gamla män”.¹¹¹

Men trotskister som Peng Shuzhi intog en motsatt ståndpunkt. Peng ansåg att de yngre trotskisterna inte visade tillräcklig respekt för den äldre kommunistgeneration där Peng såg sig själv som en stöttepelare. De var alltför ”unga och politiskt oerfarna för att leda oss äldre kadrer som deltagit i revolutionen, de kan endast ledas av oss”.¹¹²

Uppmuntrade av Trotskijs brev som lovordade Chen, inledde företrädarna för Chens Proletärgrupp samtalen ”som segrare”. Enligt kritikerna av Peng Shuzhi ansåg Peng att enandet skulle innebära att de andra tre grupperna gick med i Proletärgruppen. Ännu decennier senare ansåg Peng (enligt hans frus skrivningar) att Proletärgruppen 1929 bildade den officiella ”Vänsteroppositionen i Kina” och att utsikterna till framgång gäckades av den sekteristiska inställningen hos yngre personer som ”utan att ha deltagit i revolutionen” ”organiserade trotskistgrupper”.¹¹³

Gömd och endast tillgänglig för Peng hade Chen Duxiu under flera månader felinformerats om samtalens utveckling. Av en tillfällighet underrättades han om senfärdigheten och genomdrev ett byte av delegater. De nya företrädarna för Proletärgruppen underlättade därefter förhandlingarna istället för att förhindra dem. För Chen som fokuserade på KKP var det viktigt för trotskistgrupperna ”att lägga onödiga dispyter åt sidan och snabbt ena sig” eftersom det officiella partiet, enligt hans uppfattning plågat under sin ”vänsteristiska” ledning, höll på att gå in i ett kristillstånd.¹¹⁴ Efter Chens ingripande upphörde rivaliteten, samtalen framskred snabbt och obehindrat och förhandlingarna kunde omvandla sin kommitté till en förberedande kommitté för en föreningskongress som hölls mellan 1 och 3 maj 1931.¹¹⁵

Vid kongressen gjorde sjutton delegater anspråk på att företräda 483 trotskister i Kina.¹¹⁶ Den nya trotskistiska centralkommittén ledd av ett verkställande utskott bestående av Chen Duxiu, Chen Yimou, Zheng Chaolin, Wang Fanxi och Song Fengchun,¹¹⁷ föreskrev sammanslagningen av de fyra

¹¹⁰ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 71; Appendix (i). Såväl Chen Bilan (citerad i Kuhfus, 263) som Pu Qingquan (citerad i Appendix [i]) hävdar att Chen Duxiu föraktade dessa unga trotskister, Chen Bilan eftersom de hade erhållit sin trotskistiska övertygelse i den relativa tryggheten i Moskva, Pu Qingquan eftersom de var ”apbebisar som fortfarande luktade modersmjölk”. Både Zheng Chaolin och Wang Fanxi bestrider detta och hävdar att de unga trotskisternas verkliga belackare var Peng Shuzhi det vill säga Chen Bilans man.

¹¹¹ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 96.

¹¹² *Ibid.*, 70 och 93.

¹¹³ Ch'en Pi-lan (Chen Bilan), ”Introduction: Looking Back over My Years with P'eng Shu-tse”, i P'eng Shu-tse, *The Chinese Communist Party in Power* (New York: Monad, 1980), 13-47, s. 32. (Denna artikel publicerades först på engelska i tre på varandra följande nummer av *Intercontinental Press* [New York] 2, 9, och 16 november 1970, under namnet Peng Pi-lan.)

¹¹⁴ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 97.

¹¹⁵ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 270-72; Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 145-49.

¹¹⁶ Se ”Report No. 1” från sekretariatet för vänsteroppositionen i KKP till vänsteroppositionens internationella sekretariat och Trotskij, 9 maj 1931. En kopia av detta dokument på både ryska och engelska finns i Wang Fanxis personliga arkiv; en kinesisk version publicerades i Beijing 1993 av Wang Fanxi (översättare) och Tang Baolin (red) under titeln ”Xin faxiande Zhongguo Tuopai chenglishi zhi Tuoluocijide liangfeng xin” (Två nyligen upptäckta brev sända till Trotskij från kinesiska trotskister vid tiden för upprättandet av deras organisation), i *Guowai Zhonggong dangshi yanjiu dongtai* (Forskningstrender utomlands rörande det kinesiska kommunistpartiets historia), nr. 6, 22-23. Enligt Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 107, hade den nya organisationen cirka fem hundra medlemmar.

¹¹⁷ Enligt Wang Fanxi, bestod kommittén av Chen Duxiu, Luo Han, Song Fengchun, Chen Yimou, Zheng Chaolin och Zhao Ji.

organisationernas avdelningar, startade en partitidning kallad *Huahuo* (Gnistan) och beslutade att inleda en nationell kampanj för en konstituerande församling.¹¹⁸ Inom tre veckor, natten den 21 maj arresterades dock hela centralkommittén utom Chen Duxiu och skickades tillsammans med andra medlemmar i den trotskistiska organisationen i fängelse för mellan sex och femton år.¹¹⁹

Fängslandet 1931 av den trotskistiska ledningen och de polisrådena som obevekligt fortsatte under detta och de följande åren gjorde inte att den kinesiska trotskismen upphörde på 1930-talet. Några av de trotskister som undgått arrestering utfärdade deklarerationer ”som bröt med trotskismen och kapitulerade inför Guomindang”. För tillfället var dock Chen Duxiu och Peng Shuzhi fortfarande på fri fot och de utvidgade avsevärt sitt inflytande under 1932, kring tiden för Kinas ”icke förklarade krig” mot Japan i Shanghai.

Dock arresterades även de tillsammans med andra på hösten 1932.¹²⁰ Gripandet den 15 oktober av Chen, Peng och sju andra trotskister inom den internationella bosättningsenklaven var en av sexton kontrarevolutionära operationer som leddes av fransk och engelsk underrättelsetjänst i samarbete med nationalistmyndigheterna och hyllades av fransmännen som ”en sensationell gemensam seger över kommunisterna”.¹²¹

Av den handfull trotskister som undgick notsvepet begav sig några (bland andra Shi Tang) som tillhörde gruppen kring *Vårt Ord* till Guangxi där de blev skollärare (en klassisk täckmantel för kinesiska revolutionärer efter 1927). Även om de inte längre var medlemmar av någon trotskistisk organisation fortsatte de i Guangxi att vinna anhängare för trotskistiska idéer och 1935 sände några av deras proselyter representanter för att diskutera med den ”provisoriska” trotskistiska organisation som hade upprättats i Shanghai.¹²²

Två försök att återupprätta trotskistisk organisering i Shanghai hade gått i stöpet huvudsakligen på grund av interna tråtar.¹²³ Liu Renjing som spelade en framträdande roll i dessa aktiviteter polemiserade 1933 hårt mot Chen Duxius ståndpunkter som de kom till uttryck i dokument utsmugglade från hans fängelsecell och han stöddes i dessa attacker av Peng Shuzhi.

Meningskiljaktigheterna mellan Chen Duxiu och hans kritiker rörde situationens karaktär, betydelsen av kravet på en konstituerande församling, frågan om ekonomisk förnyelse samt frågan om samagerande med borgerliga liberaler. I polemiken visade Chen större realism och flexibilitet än sina motståndare men rörde sig fortfarande inom den trotskistiska analysens allmänna ramar.

Enligt Liu var ekonomisk vitalisering en avgörande förutsättning för en pånyttfödelse av den revolutionära rörelsen i Kina, ”eftersom det är lättare att vinna kampen om statsmakten om arbetarnas magar är lite mer fyllda”. Chen kritiserade detta synsätt som ett eko av Stalins ”etapp-teori” för revolutionen som grundade sig i en deterministisk ekonomisk teori och han kontrade att revolution är möjlig varhelst det finns en proletär rörelse som finner starka allierade. Chen hävdade att detta särskilt var fallet ”i ett ekonomiskt efterblivet land som Kina där proletariatet genom en demokratisk rörelse – vägen till en konstituerande församling – tidigare kan ta makten än i utvecklade länder”.

¹¹⁸ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 150.

¹¹⁹ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 272.

¹²⁰ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 170. Detta var femte och sista gången som Chen arresterades för sina politiska aktiviteter eller uppfattningar. Se Qiang Zhonghua, et al., red, *Chen Duxiu beibu ziliao huibian* (En sammanställning av material beträffande de gånger Chen Duxiu arresterades), Henan renmin chubanshe, 1982, för dokumentation om Chens olika arresteringar.

¹²¹ Frederic Wakeman, Jr., *Policing Shanghai, 1927-1937* (Berkeley: University of California Press, 1995), 22.

¹²² Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 170-78.

¹²³ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 185-86. Se även Baruch Hirson's kommande biografi om Frank Glass, under titeln *Revolutionary in Three Continents*.

Rörande frågan om gemensam handling var de två männen åtskilda på ett liknande sätt. Liu betonade behovet att bibehålla klyftan mellan klasser medan Chen hävdade att innan ”den slutliga segern i klasskampen” skulle borgerliga liberaler under vissa omständigheter – till exempel vid utländsk aggression – gå åt vänster och då borde revolutionärer ”agera tillsammans med dem för att angripa den gemensamma fienden”.¹²⁴

Den 7 juli 1934 utfärdade Liu Renjing ett aldrig publicerat dokument där han förklarade sin syn på den kinesiska vänsteroppositionen och dess brister. ”Kamrat Chen Tu-hsius (Chen Duxius) roll som revolutionär ledare är slut” skrev Liu i sin polemik. ”Mensjevism kan inte överleva hårda tider.” Han fortsatte med att efterlysa en generation ”med färre förutfattade meningar och större kreativitet” än Chen. Dokumentet avslutas med ett antal förslag för trotskisternas framtida arbete i Kina. Huvudsakligen handlar de om behovet, enligt Liu, av att utplåna Chens inflytande. De belyser väl den inåtvända och sekteristiska hållningen hos trotskisternas anti-Chen gruppering.

(1) Det krävs ett fullständigt brott med Chen Tu-hsiuismen som en variant av mensjevism och skoningslös kritik av kamrat Chens sicksack och inkonsekvens.

(2) Det är nödvändigt att stärka de delar av den kinesiska vänsteroppositionen som uppvisar fullständig solidaritet i sin opposition mot Chen Tu-hsiuismen.

(3) En laglig tidning måste etableras.

Enligt Liu Renjing var det dessa ”konkreta åtgärder som krävdes för att återuppväcka den bolsjevikiska organisationen i Kina”.¹²⁵

Någon gång 1934 inrättades en ny trotskistisk organisation i Shanghai med hjälp av den engelskfödde sydafrikanske trotskisten Cecil Frank Glass, vars kinesiska namn var Li Furen (Li Fu-jen). Liu Renjing hade varit Glass’ första kontakt bland de kinesiska trotskisterna. Hans bildning och pratsamhet hade gjort intryck på Glass som för en tid tillsammans med sin amerikanske vän Harold Isaacs fungerade som Lius nära politiskt förbundna inom oppositionen.¹²⁶

I ett försök att hävda sin egen myndighet över den nya gruppen hade Liu Renjing vid dess grundande gjort gällande att hans vän Glass företrädde Trotskijns internationella sekretariat. Sedan dess har såväl nationalistiska som kommunistiska iakttagare samstämmigt försökt etablera teorin att Trotskij skickade Glass till Kina i sin strävan att grunda en ny världsorganisation, den Fjärde internationalen för att ta över efter Stalins Komintern, att Glass var den kinesiska trotskismens Sneevliet och att den Fjärde internationalen var likadan som den tredje.¹²⁷

Enligt Wang Fanxi, som kände Glass väl och noga utfrågade honom om hans uppdrag, hade Glass inte varit kontakt med Trotskij och företrädde inte någon. Liu Renjings falska anspråk rörande Glass ställning utgjorde ett hinder för utveckling av den nya gruppen, vars medlemmar förnärmades över idén om utländska påtryckningar och intrång. Först sedan Glass klargjort sin status veznade de och godtog hans närvaro i deras rörelse.

Trots sitt olyckliga första möte med trotskisterna spelade Glass under senare år en betydelsefull roll för att bistå deras grupp. Hirson skriver att ”Glass i vissa avseenden var bättre informerad om världshändelser än gruppmedlemmar”.

Medan lokala kinesiska tidningar var hårt censurerade, gällde denna (censur) inte för utländsk press.

¹²⁴ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 186-90.

¹²⁵ Niel Sih, ”Fem år i vänsteroppositionen: Ett försök att förklara dess misslyckande att göra framsteg”, opublicerat manuskript, Peiping [Beijing], 7 juli 1934.

¹²⁶ Om relationerna mellan Glass och Liu Renjing, see Hirson, *Revolutionary*. För korta biografier över Glass, se *Revolutionary History* 1, no. 2 (1988): 1-4, och Baruch Hirson, ”Death of a Revolutionary: Frank Glass/Li Fu-jen/John Liang”, *Searchlight South Africa* 1 (1988): 28-41.

¹²⁷ Se till exempel, Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 190.

Glass kunde också ta emot utländska socialistiska tidningar och skyddas mot normal kontroll av lagar som gällde utlänningar. Dessa tidningar vidarefördes sedan till gruppens medlemmar. Uppenbarligen hade han stor betydelse för att uppehålla öppna kontakter med den internationella oppositionen genom att ta emot post och sända ut dokument.

Glass och andra utländska trotskister i Shanghai uppehöll även gruppen ekonomiskt genom donera feta bidrag till löpande utgifter (i Glass fall uppgående till en fjärdedel av hans lön).¹²⁸

I Shanghai kom Glass att arbeta under J.B. Powell på *China Weekly Review* och omvände Harold Isaacs till trotskism. I Beijing samarbetade Isaacs och Liu Renjing om Isaacs historik över revolutionen 1925 – 27¹²⁹ och vann en del studenter för trotskistiska idéer. Senare begav sig ett antal av dessa studenter ledda av Si Chaosheng till Shanghai för att ansluta sig till det trotskistiska ledarskap som Glass och Isaacs, påverkade av Liu Renjing, ansåg vara ”alltför konservativt”. Liu Renjing hade grundligt indoktrinerat Shi och hans vänner mot Chen Duxiu som de förklarade som utesluten från trotskisternas led sedan han vägrat kritisera sig själv för ”opportunist”.¹³⁰ Samtidigt uteslöt de Chen Qichang och Yin Kuan, båda sympatisörer till Chen Duxiu.

Bland de handlingar som Shi och Glass kritiserade Chen Qichang och Yin Kuan för 1934 var deras försök 1933 att starta ”gemensam handling” tillsammans med anti-japanska politiker och militärledare, en taktik som lanserades av Chen Duxiu 1932 (diskuteras i följande kapitel). Chen och Yin hade sökt delta i Song Qinglings kongress mot imperialistiska krig och fascism, men på sina egna villkor och med bevarande av ”total frihet” för politik och handling. I november 1933 vid tiden för Fujianhändelsen då oliktankande och nationalistiskt sinnade militära ledare inom Guomindang i opposition mot Chiang Kai-shek hade utropat Fujians revolutionära folkregering hade de förhandlat om samverkan med dissidenterna, vid en tid då KKP:s politik mot Fujianrebellerna var sekteristisk och avvisande.¹³¹

Enligt Wang Fanxi begav sig den kvinnliga trotskisten Li Cailian under upproret till Fuzhou och trotskisternas positiva inställning till upproret var en av de faktorer som vände Isaacs från det officiella partiet till oppositionen.¹³²

När Chen Duxiu i fängelset fick reda på utrensningen skrev han ett upprört brev till Si Chaosheng och kritiserade honom för att använda organisatorisk metoder för att kväva politiska meningsskiljaktigheter. Särskilt vredgades han över Glass och Isaacs stöd till Liu Renjings unga skyddslingar eftersom det smärtsamt påminde om den roll utlänningar hade spelat för att förstöra Chens inflytande i Stalins tredje international.¹³³ Men uteslutningen betydde i praktiken föga, eftersom även den nya organisationen i mars 1935 utsattes för en razzia och förintades.¹³⁴

¹²⁸ Hirson, *Revolutionary*; Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 184-85.

¹²⁹ Harold H. Isaacs, *The Tragedy of the Chinese Revolution*, 1st ed. (London: Secker and Warburg, 1938); rev. ed. (Stanford: Stanford University Press, 1951); 2d rev. ed. (Stanford: Stanford University Press, 1961). En hyllad tidig studie av den kinesiska revolutionen ur ett trotskistiskt perspektiv uppenbarligen på rekommendation av Frank Glass (se Hirson, *Revolutionary*). För en auktoritativ essä om de olika utgåvorna av denna bok, se Paul Collin, ”The Tragedy of the Chinese Revolution”, *Revolutionary History* 2, no. 4 (1990): 2-4.

¹³⁰ Anklagelserna för ”opportunist” grundades på den politik (beskriven i bilaga) som som Chen bedrev 1932, innan sin arrestering i oktober samma år. Se Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 130.

¹³¹ Se Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 192-93.

¹³² Wang Fanxi, personlig kommunikation.

¹³³ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 195. När Glass gick in i debatten på samma sida som motståndarna till Chen Duxiu hade han enligt Hirson (*Revolutionary*) en mycket begränsad kunskap om faktiska förhållanden och agerade fullständigt oansvarigt.

¹³⁴ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 172-73; Appendix (i). Om den trotskistiska rörelsen 1934, se även Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 191-97. Enligt Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 197, var Isaacs och Glass bland de arresterade även om de som utlänningar snart släpptes, men enligt Alex Buchman, ännu en utländsk trotskist i Shanghai under denna tid, arresterades inte Isaacs och Glass. Buchmans minnesbild bekräftas (i ett brev till

Sommaren 1935 tog Wang Fanxi (nyss frigiven ur fängelse) initiativet till en andra provisorisk centralkommitté med Chen Qichang, Yin Kuan och Frank Glass vilka med tiden hade försonats med varandra, liksom även Chen Duxiu (delvis och åtminstone för tillfället) hade försonats med närvaron av denne utlänning i trotskistgruppen. Denna grupp var den mest långlivade av trotskistorganisationerna i Kinas före 1949. Från början av 1936 till sent 1942 publicerades en månadstidning kallad *Douzheng* (Kampen) samt teoretiska tidskriften *Huohua* (Gnistan). Men man lyckades inte dra till sig Chen Duxiu sedan han 1937 frigivits från fängelset. Detta misslyckande berodde främst på gruppens sekteristiska politik och den avsky med vilken några av de yngre ledarna, även för denna nya trotskistiska organisation, betraktade rörelsens ”gamle man” som de fördömde som högeropportunist ”vulgär och formalistisk” och till och med för att ”ha sålt sig på gatan i Fuzhou”.¹³⁵

I maj 1941 splittrades åter trotskistorganiseringen i Kina efter tio skiftesrika år som en enhet. De splittrade på frågan om hur kriget mot Japan skulle karakteriseras samt på frågan om minoriteters rättigheter i partiet.

En grupp kring Wang Fanxi hävdade att när det större Stilla havskriget väl inletts så skulle Guomindang bli en ”partner underordnad amerikansk imperialism”. Dess krig kunde därför inte längre vara progressivt och då borde revolutionärer ”mer betona revolutionens seger än seger i kriget”. En annan gruppering kring Peng Shuzhi hävdade att Guomindangs krig fortfarande kunde betraktas som progressivt om inte brittiska eller amerikanska trupper började bekämpa Japan på kinesisk mark.¹³⁶

Men den omedelbara orsaken till splittringen var organisatorisk. Minoriteten (som snart blev majoritet) kring Wang Fanxi begärde rätten att få fortsätta att argumentera för sin ståndpunkt i en spalt i *Kampen* eller åtminstone i trotskisternas internbulletin. När denna begäran avslogs,¹³⁷ började de ge ut sin egen tidning kallad *Guojizhuyizhe* (Internationalist).

Under kriget startade trotskisterna två arbetarskolor i det av Japan ockuperade Shanghai. Efter den japanska kapitulationen 1945 började de två grupperna växa något i inflytande. Sent 1948 startade Penggruppen det Revolutionära Kommunistpartiet. I april 1949 startade den andra gruppen Det Internationalistiska Arbetarpartiet. Antalet medlemmar i de två partierna var tillsammans hälften av det antal som registrerades 1931. Alltsedan dess har den kinesiska trotskistiska rörelsen – i Hongkong och i exil – fortsatt att vara uppdelad längs linjer som härrör ur konflikten 1941.¹³⁸

Sent 1948, bara ett par månader innan Maos arméer sopade bort Chiang Kai-sheks Guomindangstyre och upprättade sin nya stat, lämnade Peng Shuzhis grupp landet för att undgå repressionen. Zheng Chaolins grupp stannade dock kvar för att försöka organisera en arbetarrörelse oberoende av kommunisterna.¹³⁹

Buchman daterat 20 oktober 1992) av Viola Robinson, Harold Isaacs änka.

¹³⁵ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 175-76 and 206-27; Appendix (i); Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 199-200.

¹³⁶ Beträffande Pengs uppfattning om krigets karaktär, se hans rapport som publicerades i juli-augusti 1947 i *Fourth International* 8, no. 7, 211-15, och omtrycktes i *Revolutionary History* 2, no. 4 (1990): 32-35, under titeln ”Trotskyism in China”. Beträffande Wangs uppfattning, se artikeln av Ming-yuen Wang (Wang Fanxi), ursprungligen publicerad i sammanfattning under titeln ”Chinese Trotskyism in the War” i *New International* (New York) (Februari 1948): 58-62, och omtryckt under titeln [Problems of Chinese Trotskyism](#) i *Revolutionary History* 2, no. 4 (1990): 36-42.

¹³⁷ Se Peng Shuzhi, ”Wei changwei dafu shaoshupai tongzhi shu” (Det verkställande utskottets svar till minoritetskamraterna) (7 mars 1942), i Peng Shuzhi, *Xuanji* (Valda verk), 3 vols. (Hongkong: Shiyue chubanshe, 1982-83), vol. 2, 172-80.

¹³⁸ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 233-50.

¹³⁹ Wang Fanxi valdes att bemanna sin organisations samordningscentrum i Hongkong och lämnade därför Shanghai. ”Eftersom jag inte var desertör”, skrev han, ”måste jag medge att jag mycket motvilligt drog mig tillbaka till min ’säkra plats’ med samma känslor av svek som Sankt Petrus (liksom den framtida trotskistmartyren Zheng Chaolin). Ironiskt nog visade sig den plats jag rest till inom bara fyra månader vara allt annat än ’säker’. Hyperkänsliga som

Till en början försökte Zhengs gamla vänner i den nya regimen övertala honom att förena sig med dem. Li Weihaan bad Shi Fuliang¹⁴⁰ att kontakta honom för söka en försoning men Zheng sa nej. Den 22 december 1952 försvann så Zheng och uppåt tusen andra trotskister och sympatisörer in i fängelse.¹⁴¹

En liten minoritet av de arresterade var inte själva trotskister utan släktingar till trotskister men de flesta var verkligen trotskister eller trotskistsympatisörer. De som bara var släktingar till trotskister frigavs snart,¹⁴² andra frigavs efter en kort tids ”omskolning”. Zheng Chaolin skrev att ”en del av våra ungdomar sändes till kurser för övervakning och träning. Där beordrades de ’avslöja’ varandras (och andra personers) brott. Kurserna varade i sex månader... Av de som skickades på sådana kurser dömdes slutligen endast ett fåtal på grund av sin dåliga ’attityd’, medan de flesta frigavs efter att ha fullgjort kursen.”¹⁴³ Åtminstone ett dussin trotskistveteraner (bland andra Zheng Chaolin) kvarhölls till juni 1979, tjugosju år senare. Av dessa tolv överlevande var sju sympatisörer till den trotskistgrupp som leddes av Wang Fanxi och Zheng Chaolin medan fem var Pengiter.¹⁴⁴

Razzian mot trotskisterna var nationellt samordnad och genomfördes i stor sett samtidigt. ”Som en blix från klar himmel”, berättade den för ärendet ansvarige tjänstemannen för Zheng Chaolin, ”håvade vi in er i ett enda tillslag och inviterade er till denna plats ...med hjälp av en mängd mänskliga, ekonomiska och materiella resurser.”¹⁴⁵ Trotskister greps på från varandra så avlägsna platser som Guangxi, Guangdong, Fujian, Anhui, Zhejiang, Yunnan, i Nordöst, Beijing och Shanghai. Några av de arresterade förflyttades till andra platser för att avtjäna sina straff. De som arresterats i Guangdong fördes till exempel till Wuhan, de i norra Kina till Beijing och de i Wenzhou och Anhui till Shanghai medan de som arresterades i Yunnan kvarhölls lokalt.¹⁴⁶

6. Kinesisk trotskism och Chen Duxiu

Chen Duxiu (1879-1942) är en imponerande gestalt inom den moderna kinesiska tankevärlden och den kinesiska kommunismens historia, en inspirerande och odogmatisk tänkare med tillräcklig bredd att spänna över ett stort antal motsatser. En del ser honom som den kinesiska revolutionens Lenin men han saknade Lenins kunskaper om och begåvning för teori. Andra ser honom som Kinas Plechanov, eftersom han inspirerade kommunismens tillväxt i sitt land och utgjorde en brygga mellan Marx och Mao på samma sätt som Plechanov utgjorde en brygga mellan Marx och Lenin, eller som Kinas Lassalle, på grund av hans praktiska läggning, brist på ideologisk förfining och hans starka litterära engagemang. Ett annat omdöme, av Chens biograf Lee Feigon, är att Chen var mer den kinesiska revolutionens Moses än dess Trotskij eller Plechanov; efter att ha introducerat sitt folk för den nya läran överger de honom när de nått det förlovade landet. Det epitet som bäst stämmer på Chen är emellertid det som Hu Shi fann på, hans vän och kamrat som ledare i Kinas

resultat av den dramatiska händelseutvecklingen i Kina tillät mig myndigheterna där inte att stanna medan kamraterna (i likhet med Sankt Petrus) i ’Rom’ kunde fortsätta fungera fram till natten den 22 december 1952” (*Memoirs*, 252).

¹⁴⁰ Shi Fuliang (1889-1970), ursprungligen kallad Shi Cuntong, var medlem av KKP under revolutionen 1925-27 men lämnade partiet efter dess nederlag. Han förblev motståndare till Chiang Kai-shek och sympatisör till KKP.

¹⁴¹ Rörande fängslandet av trotskisterna mellan 1952 och 1979, se Zheng Chaolin, ”Disanci ruyu genggai” (En kort redogörelse för min tredje fängelseperiod), *Xinmiao* (Nya groddar) (Hongkong) (augusti 1993): 41-47. Samma artikel återfinns men med många uteslutningar i Hongkongs *Kaifang*, och omtrycktes tillsammans med åtta andra artiklar av Zheng skrivna mellan 1989 och 1993, i Zheng Chaolin, *Wannian wenxuan* (Sena skrifter) (Hongkong: Yanchun chubanshe, 1994), 81-93. Siffran ett tusen uppges i ett brev skrivet av Zheng Chaolin den 30 december 1993.

¹⁴² Wang Fanxi, personlig kommunikation, 28 november 1993.

¹⁴³ Zheng Chaolin, brev, 30 december 1993.

¹⁴⁴ Denna information ges av Cheng Chaolin till Wang Fanzi. Zheng var oförmögen att ange proportionen mellan de som följde Peng och de som följde Zheng-Wanggruppen bland de som arresterades 1952 (Wang Fanxi, brev, 9 februari 1994.)

¹⁴⁵ Zheng Chaolin, ”En kort redogörelse för min tredje fängelseperiod”.

¹⁴⁶ Wang Fanxi, personlig kommunikation, 30 november 1993.

groende Nya kulturrörelse, som beskrev honom som ”en oppositionsman på livstid” i förhållande till varje etablerad auktoritet.¹⁴⁷

Hans elev och följeslagare Wang Fanxi skrev att Chen Duxiu

var mest känd som revolutionär politiker men i själva verket var han en man av enorm mångsidighet. Han var även poet, författare, pedagog och språkforskare. Framförallt var han en mycket djärv och självständig tänkare. I sitt brev till Chen Qichang med flera den 21 november 1937 skrev han:

”Jag har inte den minsta betänklighet mot att luta till vänster eller till höger, jag kommer alltid att bemöda mig om att driva saker till sin spets, jag ser med förakt på läran om det gyllene medelvägen, jag fullständigt avskyr tanklöst efterapande, jag vägrar att yttra banaliteter som varken väcker anstöt eller irriterar, i alla mina uttalanden vill jag ha helt rätt och helt fel; det sista jag vill är att aldrig säga något fel och samtidigt aldrig säga något rätt.”¹⁴⁸

Denna okonventionella och nyskapande anda genomsyrar alla Chens artiklar och brev.”¹⁴⁹

Var ”självständiga, inte krypande” rådde Chen den kinesiska ungdomen kring 1919; ”var framåtsträvande, inte konservativa; var dynamiska, inte passiva; var världsmedborgare, inte anhängare av isoleringspolitik; var nyttoinriktade, inte bundna av tomma former; var vetenskapliga, inte bara fantasifulle”.¹⁵⁰ Vid ett annat tillfälle sa han ”Det nya samhälle vi tänker oss,

kännetecknas av ärlighet, framsteg, bejakande, frihet, jämlikhet, skapande, skönhet, vänlighet, fred, kärlek, ömsesidig hjälp, glädjefyllt arbete och hängivenhet för mänsklighetens välfärd. Alla de fenomen som kan beskrivas som hycklande, konservativa, inskränkta, privilegierade, konventionella, fula, avskyvärda, stridslustna, gnagande, tröga, trista och auktoritära kommer undan för undan ... att försvinna.”¹⁵¹

Det är lätt att inse varför intresset för Chen stegrades bland vetenskapare och tänkare, uppmuntrade av det eftermaoistiska talet om behovet av demokrati och befriat tänkande i Kina.

Var Chen Duxiu trotskist? Frågan kan vid första anblicken synas meningslös. När allt kommer omkring var han generalsekreterare för KKP:s vänsteropposition från dess grundande i maj 1931 till arresteringen och fängslandet 1932. Ändå har många kinesiska historiker försökt så tvivel om Chens trotskistiska tillhörighet, särskilt sedan den partiella rehabiliteringen av Chen inletts 1979.

Det finns flera förklaringar till denna rehabilitering. Den främsta förutsättningen var förstås KKP:s brytning med Moskva som ägde rum på det sena 1950-talet. Det särskilda beslutet 1979 att omvärdera den gamla synen på Chen kom som en del av en större trend att erkänna såväl starka som svaga sidor hos ledare som hade slutat sina karriärer i politisk onåd och att skriva KKP:s sanna historia innan de sista av dess veteraner hade gått för att ”möta Marx”. ”Om vi inte samvetsgrant undersöker Chen Duxiu”, skrev partiveteranen Xiao Ke, ”kommer den framtida partihistoria som vi skriver att vara ensidig”.¹⁵² Så med början 1979 (Chens hundraårsdag), offentliggjordes för den kinesiska allmänheten, avsnitt efter avsnitt av en nytolkning av Chens politiska biografi.

Inledningsvis erkändes officiellt hans roll i Fjärdemajrörelsen (som firade sin sextioårsdag) och vid grundandet av KKP. Sedan skrev historikern Xiang Qing med flera att Chens ”högeropportunist” i mitten av 1920-talet huvudsakligen var ett resultat av Kominterns inblandning (1979 var tabuet att kritisera Stalin och Komintern avskaffat), Några historiker försvarade till och med Chens kontro-

¹⁴⁷ Hu Shi använde denna fras i sitt företal till *Chen Duxiu zuihou lunwen he shuxin* (Chen Duxius sista artiklar och brev), först publicerade postumt av Chens vänner och sedan återutgivna på Taiwan med Hu Shis förord. Se nedan.

¹⁴⁸ Detta brev är översatt i Benton, *Chen Duxiu's Last Articles and Letters* (Chen Duxius sista artiklar och brev).

¹⁴⁹ Wang Fanxi, brev, 13 juli 1937.

¹⁵⁰ Utdrag ur Chen Duxius ”Upprop till ungdomen”, översatt (till engelska) i Ssu-yü Teng och John K. Fairbank, red., *China's Response to the West: A Documentary Survey, 1839-1923* (Cambridge: Harvard University Press, 1979), 240-45.

¹⁵¹ *Xin qingnian* (Ny ungdom), 1 december 1919, 1-4.

¹⁵² Citerad i Zhao, ”Chen Duxiu pingfande qianqianhou” (Före och efter rehabiliteringen av Chen Duxiu), *Zhongbao yuekan* no. 7 (1983): 34-35.

versiella inställning till skeendet 1929 kring kinesiska Östra järnvägen när han kritiserade Centralkommitténs paroll om ”väpnat försvar av Sovjetunionen”. Slutligen avslöjade flera undersökningar att anklagelsen 1938 att Chen Duxiu tog emot pengar av japanerna var grundlöst förtal.¹⁵³

I det nya, friare klimatet under 1980-talet och i början av 1990-talet har inte ens Chens trotskism längre varit helt tabu och några forskare har börjat undersöka den objektivt. Men trotskism förblir en misstänkt ideologi i Kina och många partitjänstemän – särskilt de äldre, vilkas syn på trotskismen formades av Wang Mings kampanj 1938 för att misstänkliggöra trotskisterna som förrädare – är fortfarande djupt fördomsfulla. Yngre forskare försöker därför rentvå Chen Duxiu genom att rensa bort hans trotskistiska engagemang, ivriga att rädda honom som ”vetenskapens och demokratins” förkämpe.¹⁵⁴

Trotskisten Zheng Chaolin har samlat de olika formler som föreslagits för att rentvå honom: Chen Duxiu var endast påverkad av trotskismen, han gick inte med i den trotskistiska organisationen; han gick med i den men bröt med den efter sin arrestering 1932; han gick med i den men bröt med den innan den blev täckmantel för mördare och spioner; han övergav sina trotskistiska uppfattningar några få år innan han dog.¹⁵⁵

Diskussionen om Chens trotskism kompliceras av ett antal faktorer. Chen Duxiu var en skapande och självständig tänkare, inte en man på knä för partilinjen utan en tvivlare och förnyare. Han hade kommit fram till marxismen (noterar Wang Fanxi) efter en andlös rusning genom århundranden av det europeiskt tänkandets komprimerade ”ismer”.¹⁵⁶ Även om hans revolutionära engagemang var totalt var hans förståelse av marxismen begränsad. I detta avseende har Wang Fanxi jämfört honom med Mao:

Båda fick sin första lust att lära inom konfucianismen; båda byggde sina ideologiska grundvalar på kinesiska klassiker; båda tillägnade sig sin kunskap om modernt europeiskt tänkande, särskilt marxism-leninism...genom att när de var fysiskt och även intellektuellt utvecklade bygga en grov överbyggnad av utländsk modell på en solid kinesisk grund.¹⁵⁷

Till skillnad från sina mer dogmatiska kamrater var Chen inte rädd att ifrågasätta allmänt erkänd politik och vedertagna uppfattningar, även de som godkänts av Trotskij. Dessa kinesiska och ryska ledare beundrade och uppskattade varandra mycket. Trotskij anmärkte till och med att han ”borde lära sig kinesiska” så att han kunde läsa Chens skrifter.¹⁵⁸ För de flesta trotskister i Kina var Trotskij den rena visdomens källa men för Chen Duxiu som var jämngammal (de två männen var födda samma år) och själv en praktiskt erfaren revolutionär – var Trotskij en like vars förslag var öppna för granskning och ifrågasättande.

Chen ansåg att kärnan till storheten hos revolutionärer som Lenin var deras ”vägran att låta sig bindas av färdiga marxistiska formuleringar” samt att de ”inför förändrade tider och omständigheter insisterade på att anta nya politiska paroller och kampmetoder”. Chen var aldrig beredd att okritiskt godta utländska kommunisters ord eftersom han i allmänhet hade en låg uppfattning om dem (enligt Wang Fanxi), ”desto mer sedan Moskva skamlöst hade lagt hela skulden för nederlaget i revolutionen 1927 på hans skuldror” och han hade en än lägre uppfattning om kinesiska ”röda comradorer” som ”bugade sig till marken för utländska kamrater”.¹⁵⁹ Det är därför lätt att finna

¹⁵³ Benton, ”Two Purged Leaders”, 318.

¹⁵⁴ Chens paroll uppmanande till vetenskap och demokrati dök åter upp på Tiananmentorget i maj 1989 den sjuttionde årsdagen av Fjärdemajrörelsen.

¹⁵⁵ Se Appendix (i).

¹⁵⁶ Wang Fanxi, ”Chen Duxiu, Father of Chinese Communism” i Gregor Benton, red., *Wild Lilies, Poisonous Weeds: Dissident Voices from People's China* (London: Pluto, 1982), 156-67.

¹⁵⁷ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 269.

¹⁵⁸ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 87.

¹⁵⁹ *Ibid.*, 269.

tillfällen då han intog radikalt andra ståndpunkter än Trotskijs. Frågan är om dessa skillnader tog honom ur Trotskijs politiska och intellektuella sfär?

Mellan arresteringen av större delen av trotskisternas centrala ledning i maj 1931 och arresteringen av Chen och Peng Shuzhi 15 oktober 1931 upprätthöll Chen den trotskistiska organisationens arbete. Han redigerade både *Gnistan* som startades 5 september 1931 och den teoretiska tidningen *Xiaonei shenghuo* (Internbulletinen) och han skrev större artiklar för varje utgåva av dessa tidningar. Hans skrifter gav uttryck för ett konsekvent trotskistiskt synsätt. Deras huvudteman var proletär demokrati, socialistisk internationalism och antiimperialism.

Den 13 september 1931 framhöll han nödvändigheten av att se utsikterna för socialistisk revolution och en "proletärt demokratisk rörelse" i Kina ur ett internationellt perspektiv. Enligt Guomindangs högerman Dai Jitao, sa Chen, är Kina ekonomiskt efterblivet och därför inte moget för proletär revolution, men enligt trotskisten Ren Shu "hade Kinas ekonomi redan utvecklats till den punkt där en socialistisk revolution kan förverkligas". "De bådas vanliga och grundläggande misstag" hävdade Chen, "är att de utgår från (förutsättningen) socialism i ett land och inte från permanent (dvs världs-) revolution".¹⁶⁰

Chen var särskilt entusiasmerad av och skrev omfattande om den proteströrelse som utvecklades över hela Kina efter det som inträffade 18 september 1931 när japanerna intog Shenyang, som ett led i erövringen av hela nordöstra Kina. Mellan september och juli följande år skrev han cirka fyrtio artiklar för *Gnistan* och *Internbulletinen* och den 5 december 1931 startade han en tidning kallad *Rechao* (Högpunkt) där han (som chefredaktör) bidrog med inte mindre än 102 "dagens kommentarer". I dess introduktionsnummer skrev han "Syftet med denna publikation är att ge ett litet vittnesbörd om högpunkten och ge ett litet bidrag till den."

I sina artiklar och kommentarer fördömde han japansk aggression, UK:s (brittiska samväldets) och USA:s medbrottslighet (han framhöll att det var en illusion att tro att "USA är Kinas vän"). Han fördömde även Guomindangs "förräderi" i dess ovilja att stå emot, samtidigt som han välkomnade det militära motståndet mot Japan, i trots mot Guomindangs order, som leddes av Guomindangs nittonde armé, då stationerad i Shanghai. I sin granskning av studenternas proteströrelse fördömde han som "dumt och okunnigt" det inledande fredliga petitionsskrivandet och applåderade utvecklingen till opposition mot såväl Guomindangregeringen som japanerna. Nationell räddning, skrev han, kan endast uppnås genom den kamp som utvecklas av "de mest utsatta skikten av de arbetande massorna...Det är fullständigt fel att lita till härskarna."

I denna förändrade miljö gav han nytt innehåll åt det trotskistiska kravet på en konstituerande församling som kunde "utkonkurrera den nationalistiska förräddarregeringen", fungera som generalkommando för företrädare för massor från hela Kina, organisera väpnade styrkor, organisera staten, utrota de japanska bandhundarnas organisationer samt företräda ett politiskt program som innefattade en vägran att förhandla med japanerna och en förpliktelse att ge jord till bönderna. Han uppmanade patriotiska lägre officerare i de nationalistiska väpnade styrkorna att inte lyda order och att förhindra kompromisser. Han uppmanade även till ett "omedelbart sammankallande av en delegatkonferens för de arbetande massorna i Shanghai i syfte att organisera en nödåtgärdskommitté samt koncentrera alla materiella tillgångar till stöd för de väpnade styrkornas 'motstånd mot Japan'".¹⁶¹

För Chen Duxiu måste skeendet sent 1931 ha sett ut som en ny antiimperialistisk massrörelse under uppbyggnad, av det slag han hade lett först i maj 1919 och återigen efter 30 maj 1925. Parollen om en konstituerande församling som hade antagits på Trotskijs förslag, hade hittills inte väckt något samhälleligt gehör och förefallit alltför abstrakt och livlös. Inspirerad av studenterna anpassade

¹⁶⁰ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 112-13.

¹⁶¹ *Ibid.*, 114-20.

Chen nu på ett kreativt sätt Trotskijs ortodoxa begrepp till situationen inom den förändrade kinesiska politiken. Det tycktes honom som om revolutionens lågvatten sedan 1927 åter var på uppgång och att tiden hade kommit att inleda en ”avgörande kamp” mot imperialismen som samtidigt skulle sopa bort Guomindang från makten.

Om hans tidigare sätt att formulera sig om den konstituerande församlingen kunde kritiseras för att ha varit alltför abstrakt och mekaniskt så var hans nya tolkning av begreppet tidigt på året 1932 både radikalt och dynamiskt. I januari påpekade han att ”Vi i vänsteroppositionen

bör inte begränsa oss till enbart paroller av typ för ”konstituerande församling”utan bör snabbt gå vidare från att förintä Guomindangs politiska makt genom en ”konstituerande församling” till att förverkliga ”folkets revolutionära statsmakt”.

I februari sa han att där det fanns anti-japanska arméer, trupper mottagliga för revolutionär påverkan eller strejker, där borde arbetare, bönder och soldater organisera sovjeter.¹⁶²

Under en tid då det officiella partiet var anpassat för en sekteristisk politisk inriktning som förhindrade det att fullt ut dra fördel av den politiska oro som den japanska aggressionen förorsakade, så utfärdade Chen ett djärvt upprop för enad handling tillsammans med borgerliga, småborgerliga och andra partier och påpekade att efter händelserna 18 september var det program som trotskisterna antagit i maj 1931 ”inte längre riktigt eller åtminstone inte anpassat till situationen”. Han föreslog också att trotskisterna och det officiella KKP skulle samarbeta för att leda den antijapanska kampanjen.

I trotskisterna ögon var det officiella partiet 1932 fortfarande ett arbetarparti (även om det inte skulle förbli så särskilt mycket längre) och trotskisterna ansåg att de felaktigt hade uteslutits och hade rätt att ingå som del av partiet. Så enligt trotskisterna var Chens uppmaning till KKP att ”lägga stark vikt vid att söka enhet i alla sina aktioner” och ”arbeta hand i hand” med de oppositionella, helt i enlighet med reglerna och möjlig att acceptera. Enligt en för trotskismen mer ovanlig tankemodell tillade han att när stadssovjeter och frivilliga antijapanska styrkor upprättats ”skulle de, i de delar av provinsen där det redan fanns bondesovjeter, samverka med Röda armén för att ockupera städerna”.¹⁶³

Men Chens olivkvist till det officiella partiet sträckte sig inte utöver motståndet mot Japan. I övriga frågor rörande KKP:s politik och grundläggande program var han fortfarande skarpt kritisk och höll sig lojalt till trotskistiska ordinationer. Till exempel kritiserade han KKP:s krav på ”arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur” eftersom det ”i den framtida nya statsmakten lämnade en öppning för den mot godsägarna fientliga bourgeoisin och KKP:s röda armé som använde ”banditmetoder i kampen för uppehållet” och ”löpte risken att urarta till bönders medvetenhet”. Inte förvånande avtog KKP Chens inviter och jämförde trotskisterna med Guomindangreformister och det Tredje partiet, det vill säga ”den farligaste fienden som vi måste angripa... med all kraft”.¹⁶⁴

Få trotskister stödde Chens politik under början av 1932. Några, bland andra Liu Renjing, beskrev de nationalistiska arméerna motstånd mot Japan runt Shanghai som oseriöst och endast ett uttryck för ”motsättningar inom den härskande klassen”. De fördömde därför Chens försök till gemensamt agerande med ”patriotiska soldater” och småborgerliga partier gentemot Chiang Kai-shek och japanerna som ”svanspolitik” och ”alltgenom opportunistiskt”. Särskilt hånade de hans krav på gemensam handling med KKP som de menade att han var på väg att ”kapitulera” inför, samt hans förändrade inställning till Röda armén. Chen försvarade sig genom att varna sina trotskistiska kamrater för att begå det motsatta misstaget ”att underskatta böndernas betydelse”. Han framhöll att

¹⁶² Ibid., 120-22.

¹⁶³ Ibid., 122-23.

¹⁶⁴ Ibid., 123-24.

enad handling alltid betingas av särskilda, tillfälliga omständigheter och inte kan liknas vid en ”en långsiktig allians” eller en sammanslagning.

Så övertygad var Chen om att den politiska situationen i Kina dramatiskt kunde förändras om japanerna fortsatte sin offensiv att han var beredd att köra över oliktankande bland trotskisterna genom att åsidosätta kommittéer inom organisationen (till exempel dess Nordkommitté) som vägrade gå med på hans analys. Han satte högre värde på att kampanja för sin politik inom den ”nationellt demokratiska studentrörelsen” och bland järnvägs- och industriarbetare, än på att kompromissa med de ”passiva vänta och se” eller de ”ultravänsterister” som tydligen dominerade det som återstod av hans organisation.¹⁶⁵

Dispyten blev kortvarig eftersom Chen 15 oktober 1932 arresterade och för de följande fem åren försvann in i fängelse. Men episoden illustrerar Chens stora klarsynthet som politisk observatör. Chen var ingen ideolog eller teoretiker och kunde aldrig utveckla en hållbar och systematisk marxistisk analys av samhälle eller politik. Men på samma gång var han en av Kinas minst dogmatiska kommunistledare, aldrig sekteristisk och alltid förmögen att receptivt och kreativt svara mot nya skeenden, till sina mer rättrogna och dogmatiska kamraters förtvivlan.

Efter arresteringen av Chen i det Internationella bosättningsområdet och hans efterföljande utlämning till Guomindang överfördes han för rättegång till domstolen i Jiangsu. Till en början tänkte Chiang Kai-shek och hans militärmyndigheter göra processen kort med denne ”länge efterspanade ledare för det kinesiska kommunistpartiet” för vilket syfte de mobiliserade lokalavdelningar av Guomindang, lokala myndigheter och arméenheter. Deras slutliga beslut att överlämna honom till domstol snarare än att direkt avrätta honom, kan förklaras av flera faktorer. För det första var han alltför berömd och populär för att gå att göra sig av med utan rättslig process och efter sin arrestering stöddes han av en bred folklig sympativåg som även omfattade unga arméofficerare. För det andra så var många av hans tidigare nära vänner höga officerare eller myndighetspersoner inom Guomindang och de arbetade för att skydda honom från hans mer oförsonliga motståndare inom överheten. För det tredje utgjorde han inte längre, åtminstone för tillfället, något verkligt politiskt hot mot regimen. Dessutom insåg hans nationalistiska utfrågare snabbt att han inte, som de hade misstänkt, hade ett finger med i det kommunistiska väpnade upproret i söder, utan var motståndare till det officiella partiets Röda armétaktik.¹⁶⁶

Vid rättegången lät sig Chen företrädas av sin gamle vän Zhang Shizhao en gång radikalt progressiv men nu välkänd konservativ advokat (och senare ett ornament för Maoregimen). Zhang grundade sitt försvar på argument som var helt oacceptabla för Chen som av Zhang utmålades som en som lojalt tjänat Guomindang och var anhängare till folkets tre principer, en parlamentarisk politiker och aggressiv deltagare i kampanjen mot kommunisterna. ”Advokat Zhangs försvar är hans personliga sak” svarade Chen och replikerade med en flammande uppmaning till proletär revolution. I den meningen, tillade han, ”Är jag fortfarande kommunist.”¹⁶⁷

Gentemot anklagelsen att han sökte störta Guomindangregeringen och ersätta den med en proletär diktatur gjorde han en åtskillnad mellan regering och stat. Han anklagade den förra under Guomindang för att sälja ut den senare till utlämmingar och till och med förhindra det kinesiska folket att motsätta sig japansk aggression. Zhang Shizhao var inte den enda av Chens gamla vänner som försökte förläna honom en mild dom genom att presentera honom i en försonande belysning, men Chen tog avstånd från alla sådana försök. Vid sina senare överklaganden redde han sig utan juridiskt

¹⁶⁵ Ibid., 125-30.

¹⁶⁶ Ibid., 136-37; Wang Fanxi, personlig kommunikation. Rörande stödet till Chen från oberoende tidningar, tidskrifter och ledande akademiker, se Thomas C. T. Kuo, ”Ch'en Tu-hsiu (1879-1942) and the Chinese Communist Movement” (Doktorsavhandling, University of Pittsburgh, 1969).

¹⁶⁷ För en översättning av Chen Duxius tal till domstolen, se ”Chen Duxiu à la cour suprême du Jiangsu (20 février 1933)”, *Cahiers Léon Trotsky* 15 (1983): 94-102.

ombud och förde sin egen talan, där han hävdade att han inte gjort uppror mot sitt land utan mot Guomindang.¹⁶⁸

Vid tiden för Fjärdemajrörelsen hade Chen Duxiu som de två källflödena för världscivilisationen identifierat dels laboratoriet och dels fängelset: ”Enbart civilisation som föds ur dessa platser är sann civilisation med livskraft och värde.” Han inledde sin fjärde fängelseomgång i Nanjing med en hungerstrejk för att ”avskaffa onda bestämmelser” och lyckades lyfta förbuden för besök, brev och tidningar. Han formulerade en ”forskningsplan” för att täcka äldre och samtida Kina, Taoism, Konfucius och konfuciusanhängarna, Jesus och de kristna samt sina egna memoarer. Han ägnade sig även åt språkforskning och skrev ett stort antal poem. Innan han lämnade fängelset hade han uppfyllt en stor del av planen men kunde inte avsluta den, eftersom han släpptes vid krigsutbrottet mot Japan, sju år innan han fullgjort sitt straff.¹⁶⁹

Vissa författare som vill dra en tidig skiljelinje mellan Chen och trotskisterna förlägger splittringen till inledningens av hans fängelsevistelse i Nanjing 1932 men bevisen talar emot detta. I ett brev till vänsteroppositionens internationella sekretariat den 15 maj 1934 klargjorde den fängslade Chen sitt fortsatta engagemang för oppositionens sak och ”rörelsen för världsrevolution”. Han avslutade: ”Vårt svar till de stalinistiska lögnerna heter klasskamp!”

I detta brev framförde Chen även för först gången sina betänkligheter rörande teorin om Sovjetunionen som en arbetarstat som var värd den revolutionära rörelsens försvar. Han skrev:

Vi måste inte bara organisera ett nytt parti utan även bekämpa vanföreställningen att stalinregimen kan reformeras. Vi måste ersätta parollen ”Försvara USSR” med parollen. ”Återskapa oktoberrevolutionens Sovjetunionen!”

Detta brev visar att Chens motstånd mot att försvara sovjetstaten med flera år förgick undertecknandet av Hitler-Stalinpakten 1939 (efter vilken han började uttrycka sin opposition mer kraftfullt). Det visar även att han inte tvekade att lägga bort ortodoxa trotskistiska formuleringar, när han kände att de överlevt sitt syfte. (Men det vore fel att framställa hans nya förslag som om han helt överger de trotskistiska teorierna.)¹⁷⁰

Före den befrielse ur fängelset, som gamla vänner som Hu Shi och Zhang Bolin lyckats tillförsäkra honom efter inledningen av den nya enhetsfronten och japanska flyganfall mot Nanjing 1937, begärde Nationalistiska myndigheterna att han undertecknar någon sorts ångerrförklaring men han svarar att han ”hellre skulle sprängas i sin cell” av fiendebomber än gå med på deras villkor. För att rädda ansiktet förklarade regeringen att de hade ”förkortat Chen Duxius straff” på grund av han var en patriot som ”djupt ångrade” sina tidigare handlingar och hade bett om överseende. Några få dagar senare skrev Chen ett uttalande där han erkände patriotism men förnekade att han hade något att ångra. Han sände detta till redaktören för *Shenbao* som vägrade att publicera det ”för att undvika onödiga problem”.¹⁷¹

Den tidigare nämnda diskussionen om i vilken utsträckning Chan Duxiu kan beskrivas som trotskist försvåras, efter fängslandet 1932, än mer av hans komplicerade förhållande till den kinesiska trotskistiska organisationen som han under de sista tio åren av sitt liv ofta kom i konflikt med. Jag

¹⁶⁸ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 137-46.

¹⁶⁹ Ibid., 147-65.

¹⁷⁰ Brevet från Chen Duxiu till det Internationella Sekretariatet finns i engelsk översättning i Stanford University's Hoover Institute, under ämnesområdet ”International Left Opposition and the Fourth International”. Olyckligtvis är det kinesiska originalet inte tillgängligt. Wang Fanxi översatt brevet åter till kinesiska och publicerade det i ”Chen Duxiu yuzhong zhi guoji zuopai fanduipei xin” (Chen Duxius brev från fängelset till den Internationella vänsteroppositionen), *Xinmiao* (Hongkong), no. 21 (15 May 1992): 68-71. Wang påpekar i sin introduktion att den ursprungliga engelska översättningen, troligen utförd av trotskister i Shanghai, inte nödvändigtvis är ordagrann.

¹⁷¹ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 200-204.

har redan nämnt att dess nya unga ledare såg ned på honom som ”opportunist”. Chens förhållande till Peng Shuzhi, som efter det att han släpptes ur fängelset 1937 hade en framträdande roll inom den kinesiska trotskismen, präglades även av ömsesidig fientlighet.

I fängelset, där de under kort tid hade delat cell, stred Cheng och Peng hätskt¹⁷² De hade mycket olika politiska ståndpunkter och skilde sig än mer i fråga om lynne och sätt.¹⁷³ Efter att de blivit oense betraktade Peng inte längre Chen som trotskist och brännmärkte honom efter hans död för att ”i sitt senare liv inte ha behållit sin integritet”.¹⁷⁴ I fängelset fortsatte Chen Duxiu att identifiera sig med trotskisterna och bidrog även till att inrikta deras aktiviteter genom att smugla ut hemliga meddelanden med hjälp av Zheng Chaolins fru Liu Jingzhen.¹⁷⁵ När han lämnade fängelset 1937 vägrade han dock att gå med i en organisation som var i händerna på personer som Peng, som så bittert bekämpade honom.¹⁷⁶ Det föreligger ingen brist på incidenter och uttalanden som kan tolkas som argument av de som föresatt sig att Chen Duxiu efter 1937 ”inte var trotskist”.

För att klargöra huruvida Chen förblev trotskist eller inte måste vi skilja mellan trotskistiska uppfattningar och trotskistisk organisering. Efter att ha lämnat fängelset sade Chen Duxiu ”Jag företräder inte trotskismen” men han sade aldrig ”Jag är inte trotskist”,¹⁷⁷ trots att hans band till trotskismen föranledde KKP att brännmärka honom som ”projapansk förrädare” (på samma sätt som Trotskij stämplades som Hitleragent). Tvärtom, som Zheng Chaolin visar i sin undersökning om Chen Duxiu och trotskisterna, föreligger alla bevis för att han fortsatte att se sig som en del av den trotskistiska traditionen.

Förvisso förnekade Chen 1937 att han längre hade något att göra med den trotskistiska organisationen, men detta var på grund av att den befann sig i händerna på Peng och därför att Chen då ville upprätta en bred antijapansk front av ”framträdande demokrater”. Hans brev 1938 och 1939 till kinesiska trotskister och till Trotskij själv visar att han fortfarande kände nära tillhörighet till den trotskistiska organisationen i Kina även om han starkt motsatte sig dess ”ultravänsteristiska” ledarskap vars politik, enligt hans mening, ”riskerade Fjärde internationalens inflytande i Kina”.

Hans skiljaktigheter med dem var skiljaktigheter inom trotskismen och representerade en fortsättning och fördjupning av traditionella skiljaktigheter bland kinesiska trotskister rörande frågan om revolutionens karaktär och den taktik man borde tillämpa. Chens långsiktiga mål var inte att överge trotskismen utan att korrigera dess kinesiska organisation, sedan han först genom oberoende politisk aktivitet lagt en egen politisk grund att stå på.¹⁷⁸

Trotskij själv var medveten om att Chen Duxiu i högre grad än flertalet unga kommunister som gått med i oppositionen, var en internationellt känd politiker med självständiga synpunkter och förhållningssätt som förtjänade särskilda hänsyn. Han reagerade starkt på nyheten som Harold Isaacs 1935 meddelade honom att Chen uteslutits och skrev till Frank Glass lovordande Chen som ”vis,...fullständigt tillförlitlig,...och fortfarande lojal inte bara i förhållande till revolutionen utan även till vår tendens”. Han avslutade med att förlusten av Chen Duxiu ”skulle innebära ett hårt slag mot Fjärde internationalens prestige”.¹⁷⁹ Trotskij vidhöll denna uppfattning trots brev från Chen (bland annat den 15 maj 1934) som uttryckte uppfattningar motsatta hans egna. Trotskij

¹⁷² Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 208.

¹⁷³ Benton, ”Two Purged Leaders”.

¹⁷⁴ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 239.

¹⁷⁵ Appendix (i) och Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 185. Lius roll som förbindelselänk uppmärksammades sedan hon arresterats av maoisterna 1952. Under Maos kulturrevolution 1968 användes detta mot henne som bevis för hennes ”kontrarevolutionära kriminella aktivitet”.

¹⁷⁶ Se Appendix (i).

¹⁷⁷ Cf. Kuhfus, ”Chen Duxiu and Leon Trotsky”, 273.

¹⁷⁸ Appendix (i); Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 215; Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 230-34.

¹⁷⁹ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 197-99.

påpekade att han var glad ”att vår gamle vän förblir en politisk vän trots några *möjliga* skiljaktigheter”.

Trotskij fortsatte att kalla Chen vår ”vår rörelses mest framträdande gestalt” och nämnde honom även som en möjlig ledamot av särskild kommitté inom Fjärde internationalen som han önskade upprätta.¹⁸⁰ Uppenbarligen ville han att Chen i hans nya världsorganisation skulle spela en roll liknande den som den japanske veteranen Katayama Sen spelade i den Tredje internationalen.¹⁸¹

Även om Chen Duxiu efter 1937 var beredd att stöda Guomindang mot japanerna förblev han vaksam mot nationalistiska provokationer och trots sin fientlighet mot stalinism var han noga med att inte spela med i Guomindangs propagandakampanj mot KKP. När Guomindangs antikommunistiska specialister som Hu Zongnan och Dai Li 1939 försökte få ur Chen synpunkter som de kunde använda som ammunition mot KKP vidhöll Chen mycket bestämt en hållning av politisk neutralitet.¹⁸²

Och Chen under senare tid? Under de sista åren av sitt liv, mellan frigivningen från fängelset 1937 och sin död 1942, skrev Chen i ett antal brev och artiklar (efter Chens död redigerade till en samling av He Zishen¹⁸³) om demokrati och diktatur, krig och revolution samt om Kinas och världens framtid (i ljuset av hans ståndpunkter i dessa frågor).¹⁸⁴

I dessa postuma skrifter upprepar Chen några av de argument som han framfört i *Gnistan* i artiklar som han smugglat ut från fängelset 1936, samt i sitt brev 1934 till den Internationella vänsteroppositionen. Han hävdar att demokrati är innehållet och formen för varje stadium av människans historia och den får inte förknippas enbart med bourgeoisin. Tvärtom, i den moderna världen är proletärerna de egentliga demokraterna. I början av denna nya tråd i hans tänkande ställde Chen helt enkelt demokrati mot byråkrati, men senare kom han att ställa demokrati mot proletär diktatur i alla dess former. Han förnekade helt den progressiva innebörden, inte bara av proletär diktatur utan även av bolsjevism som han beskrev som fascismens tvilling och stalinismens fader. Dock avvisade han proletariats diktatur i marxismens namn och inte till förmån för kapitalismen.

¹⁸⁰ Se Kuhfus, ”Chen Duxiu and Leon Trotsky”, 274; och Jean van Heijenoort, *With Trotsky in Exile: From Prinkipo to Coyoacán* (Cambridge: Harvard University Press, 1978), 143. Denna särskilda kommitté på annat håll kallad Allmänna Rådet (General Council) avsågs fungera som hedersuppdrag för medlemmarna. Den kom aldrig tillstånd.

¹⁸¹ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 240-41.

¹⁸² Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 289-90. Se även Huang Yongsheng och Wang Yafei, ”Chen Duxiu zai Jiangjinde zuihou sui yue” (Chen Duxius sista år i Jiangjin), *Gemingshi ziliao* (Material om revolutionär historia) no. 6 (1987): 46-52, för en redogörelse av Chens motvilja mot att ha att göra med politiker som var för Guomindang efter sin avskildhet i Jiangjin i Sichuanprovinsen i augusti 1938.

¹⁸³ Sommaren 1946 tog He Zishen Chen Duxius sista artiklar och brev från Sichuan till Shanghai. Som ansvarig för Chens testamente redigerade han i pamflettform manuskripten till ett antal av vad han ansåg som de viktigare breven tillsammans med fyra av artiklarna. Någon gång 1948 producerade de trotskister i Shanghai som fortfarande var positivt inställda till minnet av Chen en enkelt tryckt utgåva av He Zishens pamflett under titeln *Chen Duxiude zuihou lunwen he shuxin* (Chen Duxius sista artiklar och brev). He Zishen sände en kopia av pamfletten till Dr. Hu Shi, som skrev sin egen inledning till artiklarna och breven och senare skickade inledningen och pamfletten till vänner, då i Taiwan. Dessa personer publicerade samlingen i Taipei i Ziyou Zhongguo chubanshe (Free China Press), under titeln *Chen Duxiu zuihou duiyu minzhu zhengzhide jianjie (lunwen he shuxin)* (Chen Duxius sista ståndpunkter rörande demokrati [artiklar och brev]). I juni 1950 trycktes denna utgåva (från Free China Press) på nytt i Hongkong. Taiwanutgåvan utelämnade flera av Chen Duxius brev. Denna stympade version av pamfletten publicerades i Taipei 1967 av Zhuanji wenxue chubanshe under titeln *Shi'an zizhuan* (Shi'ans självbiografi) tillsammans med ett urval material av och om Chen Duxiu. För den engelska översättningen av en rekonstruerad version av originalutgåvan, se Benton, *Chen Duxiu's Last Articles and Letters*.

¹⁸⁴ Pierre Broué har diskuterat den sene Chen Duxius politik i ”Chen Duxiu and the Fourth International, 1937-1942” (Chen Duxiu och Fjärde internationalen, 1937-1942), *Revolutionary History* 2, no. 4 (1990): 16-21. Denna artikel är översatt från *Cahiers Léon Trotsky* 15 (1983) som publicerar franska översättningar av tre uttalanden av Chen 1938 efter frigivningen från fängelset. [svensk översättning på marxistarkivet: [Chen Duxiu och Fjärde internationalen](#)]

Vid olika tillfällen, bland annat i ett brev 23 december 1941 till Zheng Xuejia, en tidigare trotskist-sympatisör som senare hade anslutit sig till Guomindang, tycktes han även avvisa marxismen själv, som irrelevant inte bara för Kina utan även för Ryssland och Västeuropa. I det stora hela är dock hans slutliga åsikter inte oförenliga med marxismen så som den uppfattades av Karl Kautsky och andra.¹⁸⁵

I juni 1940 och januari 1941 antog Peng Shuzhis grupp bland trotskisterna i Shanghai två resolutioner rörande frågan om Chen Duxiu, där Chen kritiserades för sin om Plechanov påminnande ”opportunist” och för att inte ”försvara Sovjetunionens socialistiska ägandesystem” samt för att inte uppmana till en världsomfattande proletär revolution.¹⁸⁶ Dock skilde sig andra trotskister i hög grad från Penggruppen i sin tolkning av Chens senare utveckling och i sin värdering av Chen som människa.

Enligt Peng Shuzhi övergav den sene Chen sina revolutionära idéer och förlorade sin integritet.¹⁸⁷ Wang Fanxi, å andra sidan ansåg att även om Chens tänkande

under de sista åren av hans liv befann sig långt ifrån trotskismen....hade han levt längre skulle han med största sannolikhetha återvänt till det trotskistiska lägret eftersom han inte endast hade en sann revolutionärs alla egenskaper utan även var en skarpsinnig och genial observatör.¹⁸⁸

För Chen liksom för dissidentgenerationerna från femte april (1976) och fjärde juni (1989) var ”ren” demokrati en nödvändig del av det socialistiska samhället och i slutet av hans liv var det (enligt Wang Fanxi) till denna intellektuella ”första kärlek” som han återvände.¹⁸⁹ För marxister har demokrati ett klassinnehåll men vid slutet av sitt liv var demokrati för Chen Duxiu ett allmängiltigt begrepp som tog sig uttryck i institutioner bortom klass och tid.

Enligt Zheng Chaolin vredgades Chen över Hitler-Stalinpakten och gick för långt, ”men det skulle vara ett misstag att se detta som bevis för att han brutit med trotskismen”. Zheng fortsätter med att citera ur en artikel som Chen skrev 13 maj 1942, endast två veckor före sin död och enligt Zheng visar den att Chen ”förblev trotskist intill sin död”. Artikeln uppmanade ”all världens förtryckta arbetare” att ena sig mot imperialism och ”ersätta den internationella kapitalismens gamla värld som bygger på varuspekulationer, med en ny värld av internationell socialism”. Enligt Zheng var huvudskillnaden mellan Chen och Trotskij (då död) att Chen 1942 inte längre ansåg att Sovjetunionen var en ”degenererad arbetarstat”.¹⁹⁰

7. Kinesisk trotskism och Peng Shuzhi

Peng Shuzhis (1896-1983) ingång till den revolutionära politiken var helt olik de flesta andra kinesiska trotskistledares. 1921, vid tjugofem års ålder begav han sig till Moskva, där han gick med i KKP utan något tidigare revolutionärt lärlingskap i Kina.¹⁹¹ Peng uppskattade sina år i Moskva och stannade längre än de flesta andra kineser, vilka snabbt återvände till kampen i hemlandet. I Moskva blev han känd som bokmal och förskaffade sig som kammarlärd (det bestående) öknamnet Konfucius.¹⁹²

Ju längre han stannade i Sovjet dess fler kontakter upprättade han. Under mitten av 1924 återvände

¹⁸⁵ För Chens brev till Zheng Xuejia, se Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 286.

¹⁸⁶ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 287-88.

¹⁸⁷ För Pengs syn på den sene Chen Duxiu, se hans ”Trotskism i Kina”.

¹⁸⁸ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 239. För en tidig utvärdering av Wang rörande den sene Chen Duxius politik, se Ming-yuen Wang, ”Chinese Trotskyism in the War”.

¹⁸⁹ Wang Fanxi, ”Chen Duxiu”, 157-67.

¹⁹⁰ Se Appendix (i).

¹⁹¹ Se Cadart och Cheng, *Mémoires de Peng Shuzhi*, för Pengs egen redogörelse för sina år i Ryssland; och se Benton, ”Two Purged Leaders”, för en kritik av denna bok.

¹⁹² Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 80.

han till Shanghai. Men innan han avreste instruerades han av Komintern i Moskva (man ville inte öppet ses påverka sin kinesiska avdelning) i en ny inriktning för KKP som han skulle ta med sig och företräda i Kina. Denna inriktning var den så kallade teorin för "nationell revolution" som betonade behovet av "proletär hegemoni".

Trotskisten Zheng Chaolin har kallat Peng för en "Wang Ming före Wang Ming". Liknelsen kan vid första påseende förefalla främmande. När allt kommer omkring var Peng som revolutionär modigare, mer självständig och mer principfast än Wang. Till skillnad från Wang Ming uppnådde han som moskvaföreträdare inte ställningen som generalsekreterare. Även om Komintern redan 1924 hade för vana att nästla in sina sympatisörer i de nationella partiernas ledningar så var taktiken att komplettera och inte jaga bort nationella ledare. Komintern hade ännu inte omformats till enbart ett redskap för att tvinga på den världskommunistiska rörelsen Moskvans ståndpunkter. Ännu hade man inte heller för vana att träna sina utländska rekryter i GPU:s metoder. Medan Wang Ming blev en aktiv agent inom Stalins hemliga politiska polis så inhämtade Peng helt enkelt grunddragen i Stalins version av demokratisk centralism och exporterade dessa till Kina.

Vid närmare betraktande kan dock analogin vara användbar och upplysande. Wang Ming var urtypen för de stalinistiska årgångarna inom KKP. Efter 1930 dominerade hans grupp partiet men de besegrades 1935 av den växande gruppen av inhemska maoisterna och Wang slutade senare sin karriär i vanära. Liksom Wang inledde Peng sitt liv som kommunist inte i Kina utan i Moskva där han och hans ledarkamrat Luo Yinong uppenbarligen var de enda kinesiska medlemmarna i det ryska partiet. När han återvände till Kina 1924 hade han stor nytta av denna ryska länk, på liknande sätt som Wang på 1930-talet. Av de studenter som återvände ungefär samtidigt som Peng intog många ledande positioner liksom Wangs återvändande studenter 1930. På samma sätt som Wang 1931 direkt anslöts till politbyrån helt utan att någonsin genomgå någon valprocedur, så trängde Peng rakt in i ledningen 1924 (även om han endast kom så långt som till chef för partiets propagandavdelning, medan Wang blev dess generalsekreterare). Om Wang var Pavel Mifs skyddsling så hade Peng sin ryske beskyddare i Voitinskij som "planterade" honom i Shanghai för att genomdriva Kominterns direktiv. (Men det måste medges att Voitinskij var mindre godtycklig, stel och auktoritär i jämförelse med Wangs uppbackare Mif.)

Mot bakgrund av Wang Mings moskvaträning var anti-trotskism givetvis en av hans specialiteter. Även i detta avseende går det att uppehålla likheten med Peng, om än med viss möda. Även om han senare blev trotskist så var det Peng Shuzhi som reste sig för att stödja Voitinskij när denne vid KKP:s fjärde kongress, i en i övrigt tyst sal, föreslog att den ryska vänsteroppositionen skulle fördömas (även om Peng senare förnekade att han gjorde detta). Wangs mest välkända specialitet var "bolsjevisering" det vill säga införande av "järndisciplin" i partiet, extrem centralisering och en hundlik lydnad av den typ som Wang hade insupit i Komintern. Även Peng var en sådan här "bolsjeviserare". Faktiskt nådde inte "bolsjeviseringen" Kina i en, utan i två vågor: Med Peng 1925 och återigen med Wang 1930 (även om det Komintern som 1925 producerade Peng, ännu inte var den staliniserade maskin som fem år senare producerade Wang).¹⁹³

Åter i Kina agerade de från Moskva år 1924 återvända, till en början i nära samförstånd. Enligt Zheng Chaolin föreslog Luo Yinong Peng att de skulle "bilda en central kraft" för att kontrollera partiet men Peng motsatte sig det eftersom han själv tänkte behålla ledningen över moskvagruppen. I vilket fall som helst splittrades Peng och Luo snart fullständigt när Chen Bilan, som i Moskva hade varit Luo Yinongs älskarinna, dumpade honom för Peng.

I centralkommittén stödde Peng under hela denna period Chen Duxiu. Enligt Chen Chaolin "kopp-lade han sig hårt till Chen i syfte att bli mer betydande".¹⁹⁴ Om det nu var så så slog denna taktik

¹⁹³ För grunderna till den ovan nämnda utvärderingen av Peng Shuzhi se Benton, "Two Purged Leaders".

¹⁹⁴ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 267.

tillbaka. När centralkommittén 1927 föll i händerna på Qu Qiubai, Zhang Guotao och Tan Pingshan så var det just Chens följe (särskilt Peng Shuzhi) som armbågades bort från sina befattningar (medan Chen själv ännu var alltför framstående för att attackeras direkt).¹⁹⁵

De flesta andra medlemmarna i den så kallade moskvagruppen som avlägsnades från makten samtidigt med Peng hade länge föraktat honom. Det har ofta sagts om Chen Duxiu att han blev trotskist enbart som reaktion på att han uteslöts,¹⁹⁶ men anklagelsen är fördomsfull och osann. Chen avgick själv och även efter detta kunde han, om han önskat, ha förhandlat sig tillbaka till ledningen eftersom Stalin visste att Chen förblev en nyckelfigur som inte lätt kunde ersättas i KKP.¹⁹⁷ I vilket fall som helst fanns det många andra vägar som Chen kunde ha anträtt än den otacksamma och farliga trotskistiska vägen.

Det samma kan inte sägas om Peng Shuzhi. Politik var Pengs yrke. Han hade i Moskva tränats för ett liv som politisk organisatör och hade inga andra uppenbara kvaliteter som kunde ge honom en karriär. Om någon blev trotskist av brist på alternativ så var det Peng Shuzhi. Om han tillåtits stå kvar inom ledningen för det officiella partiet kunde han ha blivit en värre stalinist än Qu Qiubai som i jämförelse var riktigt frisinnad. I Moskva hade Peng och Luo Yinong stött bort många av sina studentkamrater genom sin nedlåtenhet, sina ekonomiska och politiska privilegier och sin elitism. Deras auktoritära och byråkratiska sätt var särskilt motbjudande för de kinesiska studenter i Moskva som tidigare tillbringat någon tid i Frankrike.

Efter 1927 återuppväcktes de gamla motsättningar undan för undan. När sprickan inom den kinesiska trotskismen vidgades och permanentades är det inte förvånande att de flesta gamla franskskolade medlemmarna av Moskvagruppen kom att återfinnas i motsatt läger i förhållande till Peng Shuzhi, tillsammans med majoriteten av de från Ryssland 1929 återvändande trotskisterna som Peng Shuzhi sades se ner på eftersom de endast var medlemmar (kader) på mellannivå.

Relationerna mellan Peng och Chen Duxiu i det trotskistiska partiet var även ansträngda såväl politiskt som personligt. Efter arresteringen av trotskisternas första centralkommitté i maj 1931 och de fortsatta attackerna i augusti samma år var Chen och Peng i praktiken de enda trotskistledare som fortfarande var på fri fot. Trots detta fann de det svårt att upprätthålla vänskapliga relationer, delvis som resultat av Chens franka omdöme om Peng som en ”rutten vattenmelon” under samgåendeförhandlingarna.¹⁹⁸ Efter att de arresterats 1932 placerades de först tillsammans i en cell, men deras relation bröt slutgiltigt samman och de erhöll separata rum. Enligt Peng råkade de enbart i gräl av politiska skäl, men vänner till Chen förklarar sammanbrottet med små skillnader i fråga om personlighet.

När Peng frigavs från fängelset 1937 och återvände till Shanghai kom han inte omedelbart att dominera den trotskistiska organisationen trots att Chens var frånvarande från ledningen. Det tog Peng tre långa år att uppnå kontroll över gruppen. Inte förrän 1940, inför kriget i Stilla havet, började de kinesiska trotskisterna gräla om den förändring av det kinesisk-japanska krigets karaktär som följde av att det blivit en integrerad del av världskriget. Först då blev Peng trotskisternas främste ledare sedan Frank Glass hade dykt upp i Shanghai med en kopia av en resolution som antagits av den Fjärde internationalens Stillahavsbyrå och som i stort sett var enig med Pengs ståndpunkter.¹⁹⁹ Flertalet av de kinesiska trotskisterna hade innan Glass' intervention stött Wang Fanxis och Zheng Chaolins positioner.

¹⁹⁵ Se Appendix (i).

¹⁹⁶ Cf. Lee Feigon, *Chen Duxiu, Founder of the Chinese Communist Party* (Princeton: Princeton University Press, 1983), 199-200.

¹⁹⁷ Cf. Kuhfus, ”Chen Duxiu and Leon Trotsky”, 266.

¹⁹⁸ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 110-12.

¹⁹⁹ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 234-35.

Bilaga

Historien berättas för första gången i Gregor Bentons, ”Zhangs hatt på Lis huvud: Ett kroniskt fall av Quid Pro Quo i historieböckerna”, *China Quarterly* nr. 126 (1991), 364-66, där de fotografier som omnämns i denna bilaga publiceras. Artikeln översattes till kinesiska och publicerades i en historisk KKP-tidskrift.

Chen Duxiu och Peng Shuzhi var högst skilda uppenbarelsen så det är märkligt att tills helt nyligen använde sig bok efter bok om den kinesiska revolutionen, antingen den utgavs i Kina eller utomlands, av ett foto av Peng där han ser skakad och förvirrad ut när han och Chen ställdes inför rätta av Guomindang 1932 – i tron att det är ett foto av Chen. Tills jag rättade till misstaget i en artikel publicerad i *China Quarterly* 1991 har följaktligen de flesta historiker automatiskt förväxlat Peng med Chen och haft en inre bild av Chen, inte som en glödande, otämjbar och till och med övermodig befälhavare för revolutionen (vilket är sådan han faktiskt såg ut på samtida fotografier), utan som en modfälld man i platt hatt.

Efter sin frigivning från fängelset 1979 har Zheng Chaolin utfört en del egen forskning rörande revolutionens historia och därunder råkat upptäcka orsaken till denna förväxling. I ett brev till en vän förklarade han omständigheterna under vilka fotot togs och hur misstaget uppstod:

Chen Duxius ärende hamnade under Jiangsus högsta domstol. Denna var belägen i Suzhou men fångarna hölls i det lokala häktet i Nanjings Jiangning. Guomindang befarade att det kunde vara farligt att flytta fångarna till Suzhou för förhör så man ordnade så att förhöret kunde äga rum vid den lokala domstolen i Jiangning. En journalist från tidningen *Shehui xinwen* (Sociala nyheter) som utgavs av Guomindangs politiska polis var närvarande vid rättegångens första dag och när fångarna fördes från häktet till domstolen tog han ett foto av Chen Duxiu och Peng Shuzhi. När det publicerades i *Sociala nyheter* kastade redaktören oavsiktligt om fångarna så att Chen (till vänster) blev Peng och Peng (till höger) blev Chen. När tidskriften senare ville visa hur Chen såg ut klippte man helt enkelt fotot mitt itu. I årtal har Peng alltså varit den lycklige mottagaren av ris och ros som var menade för Chen. Lyckligtvis har biblioteket i Anqing fortfarande kvar originalfotografiet av Chen och Peng (jag har sett det) och det avslöjar den sanna historien. Det visar även karaktärsskillnaden mellan de två männen. Chen Duxiu ler spefult, Peng Shuzhi ser orolig ut.

Det är intressant att fråga sig varför kinesiska redaktörer och forskare aldrig lade märke till och korrigerade misstaget. Svaret blir uppenbart om vi betänker under vilka villkor partiet arbetade i 1920-talets städer. Som regel var de enda ledare för det tidiga KKP som på den tiden fotograferades, de som före splittringen 1927 arbetade öppet inom Guomindang. KKP:s tidiga ”inre” ledare som väsentligen arbetade underjordiskt och hela tiden hotades av arrestering, skydde publicitet av säkerhetsskäl och tillät sig inte att bli fotograferade. Detta förbud i praktiken mot fotografier utsträcktes även till församlingen av kinesiska trotskister i Moskva där Peng arbetade fram till mitten av 1924. Även de flesta partimedlemmar, för att inte tala om journalister som inte tillhörde partiet, hade ingen aning om hur Chen och Peng såg ut och kände dem endast till namnet. Detta var särskilt fallet för Peng som till skillnad från Chen var helt okänd i Kina innan han gick in i KKP:s centralkommitté. De enda foton vi har av Chen Duxiu under hans kommunistiska och trotskistiska period är ett taget i fängelset och ett annat taget 1937, antagligen alldeles efter frigivningen. Och det enda fotot vi har av den tidige Peng Shuzhi är polisfotot från 1932 som nu i ett halvt sekel har passerat som Chen.

8. Trotskismens betydelse för KKP

Att döma av antalet personer som blev trotskister under 1928 och 1929 var trotskismens direkta inverkan på KKP inte obetydlig. De som gick över till trotskisternas sida var bland andra Chen Duxiu, KKP:s grundare och vald generalsekreterare vid dess fem första kongresser; ett tjugotal av partiets äldre och erfarna ledare samt uppåt hälften – bland andra några av de mest lovande – av de

kinesiska studenter som skickades till Moskva omedelbart efter nederlaget 1927. De flesta igenkännbara underskrifterna till dokumentet ”Vår politiska plattform” som utfärdades i december 1929 var framstående medlemmar i KKP, bland annat medlemmar av centralkommittén och förstesekreterare i eller medlemmar av de olika regionala kommittéerna. Andra var partiaktivister på mellannivå. Bland signaturerna återfinns mycket få vanliga medlemmar – så få att det ibland sades att Chen Duxiu ledde ett parti bestående av generaler med endast en handfull fotsoldater. (Dess topptunga sammansättning antydde styrka men var förstås även en källa till svaghet.)

Chen Duxius auktoritet inom KKP var omfattande och länge självskriven. Många av de kommunister som till en början stödde trotskisterna gjorde inte detta så mycket på grund av att de förstod och höll med om Trotskijs politiska analys, utan eftersom Chen stödde oppositionen.²⁰⁰ Föga förvånande var Stalin ytterst oroad över Chens avfall och efterforscade 1928 ängsligt Chens avsikter och styrka.²⁰¹ Sheng Yue, en av huvudinkvisitorerna mot de kinesiska trotskisterna i Moskva skrev:

I beaktande av Chens imponerande rykte som framträdande politiker såväl som vetenskapsman hade [SUKP och Komintern] helst hoppats behålla Chen inom partiet för att inte förläna den trotskistiska rörelsen i Kina en välkänd gestalt. Utan Chen hade spridningen av trotskistiskt inflytande i Kina otvivelaktigt hämmats.²⁰²

Den indirekta inverkan som den trotskistiska organisationen hade på KKP var mindre djupgående. Men även många kommunister som inte blev trotskister önskade att sprickan mellan oppositionen och det officiella partiet skulle helas och ansåg att det hade varit fel att utesluta Chen Duxiu.²⁰³ Ett exempel på en uppmaning till försoning kom från de tre KKP-martyrerna Peng Pai, Yang Yin och Yan Changyi som sände en sista önskan från sina dödsceller sent under 1929 och bönföll centralkommittén att med fredliga medel lösa sin kontrovers med Chen Duxius sympatisörer.²⁰⁴

Enligt Wang Fanxi kan en glimt av trotskistisk påverkan (erhållen i Moskva) skönjas i 1931 års berömda ”försoningsgrupp”, särskilt i det ”motstånd de uppvisade i förhållande till Wang Mingklicker”.²⁰⁵ Även försonarna uppmanade enträget partiet att upphäva uteslutningen av Chen Duxiu och Peng Shuzhi.²⁰⁶ Som en effekt av Chens särskilda ställning och den sympati han åtnjöt även bland partiets ledare behandlade KKP honom ganska varsamt (fram till Wang Mings återkomst sent 1937) och besparade honom i stort sett det förtal som man till och med utsatte sina egna medlemmar för under ”vänsterperioden” under det tidiga och fram till mitten av 1930-talet.²⁰⁷

Vid tiden för föreningskongressen 1931 såg utsikterna ytterst goda ut för en än mer omfattande övergång till oppositionen.²⁰⁸ Det officiella partiet som trotskisterna fortfarande förklarade sig tillhöra (de kallade sin nya organisation för KKP:s vänsteropposition och betraktade uteslutningen från partiet som olaglig) befann sig i förfärlig oordning. Man hade bytt ledare fyra gånger på lika många år och plågades av fraktioner, huvudsakligen som ett direkt resultat av rysk inblandning. I slutet av 1929 hade många avdelningar av KKP ännu inte diskuterat den nya politiska linje som beslutats på den sjätte kongressen i Moskva och andra var inaktiva.²⁰⁹ Dessutom skadades partiets självförtroende och anseende i hög grad av Li Lisans nya ultravänsterlinje. Partiets medlemmar i

²⁰⁰ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 55.

²⁰¹ Chang Kuo-t'ao (Zhang Guotao), *The Rise of the Chinese Communist Party, 1921-1938*, 2 vols. (Lawrence: University Press of Kansas, 1971-72), vol. 2, 115.

²⁰² Yueh Sheng, *Sun Yat-sen University*, 170.

²⁰³ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 65.

²⁰⁴ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 264.

²⁰⁵ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 86.

²⁰⁶ Chen Shaoyu (Wang Ming), ”For the Further Bolshevization of the Party”, citerad i Ch'en Pi-lan, ”Introduction”, 32.

²⁰⁷ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 65-66.

²⁰⁸ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 150.

²⁰⁹ Zhou Enlai, ”Rörande orsakerna till uppkomsten av en trotskistisk oppositionsgruppering i Kina och dess framtidsutsikter”, October 1929, *Selected Works of Zhou Enlai*, vol. 1 (Beijing: Foreign Languages Press, 1981), 57-60.

städerna var nedstämnda och demoraliserade av en rad arresteringar och avrättningar, särskilt tillfångatagandet av partiets Jiangsugrupp under He Mengxiong som en del kommunister skyllde på förräderi av partiets nye importerade ledare, Wang Ming.

I juni 1929, kort tid efter det att Chen Duxiu anslutit sig till Trotskijs uppfattning om den kinesiska revolutionens framtid, förklarade KKP:s ledare i en formell resolution hur allvarligt de bedömde det trotskistiska hotet:

Trotskister har nyligen infiltrerat det kinesiska [kommunist] partiet och inlett verksamhet. Eftersom den teoretiska nivån bland våra medlemmar fortfarande är låg och kvarstående motsättningar kring historiska problem ännu inte helt avgjorts, är det för närvarande helt möjligt för dem att förena sig med partimedlemmar som är efterblivna och pessimistiska, som har lämnat sina befattningar och är förbittrade på partiets ledande organ. Detta i syfte att upprätta små grupper och fraktioner inom KKP som kan utgöra en opposition mot partiet.²¹⁰

Många kommunister, även de som inte i hemlighet sympatiserade med oppositionen ansåg liksom trotskisterna att revolutionen hade besegrats och att den taktik som föreslogs av Wang Ming inte innebar någon utväg. Zhang Guotao, en framstående arbetarledare inom KKP övervägde till och med att grunda ett nytt arbetar- och bondeparti utanför Komintern (men fortfarande vänligt inställd till Komintern).²¹¹

I kontrast var trotskisterna just enade under partiets grundare. De hade en förklaring till den långa raden av nederlag och hävdade att de upptäckt en ny väg framåt för revolutionen. Chen Duxius utmaning mot partiet störtade det i förvirring och orsakade enligt ett partibeslut ”ett omfattande uppror bland medlemmar på mellannivå och äldre kader”.²¹² Men trotskisterna levde inte upp till sina tidiga löften. Efter 1929 attraherade man praktiskt tagit inga nya rekryter från det officiella partiet och absolut inga av betydelse.

Ett skäl till varför den trotskistiska drömmen att utmanövrera KKP:s ledning misslyckades var att Zhou Enlai tog till allvarliga disciplinära åtgärder för att skydda partiorganisationen och bemöta deras propaganda. En annan är att trotskisterna till skillnad från det officiella partiet helt enkelt inte hade råd att grunda ett parti. Detta ledde till att de i stort sett misslyckades att upprätta celler bland arbetarna i de stora städerna som var deras främsta mål.

Huvudskälet till att de misslyckades var dock de kännbara repressiva åtgärder som Guomindang vidtog mot dem. 1931 och 1932 fängslades hela ledningen. När han efter 1949 ser tillbaka på arresteringen av Chen Duxiu och trotskisterna frågar sig Xu Enzeng, som var Chiang Kai-sheks säkerhetschef mellan 1930 och 1934, om inte Guomindang hade tjänat på att lämna dem på fri fot som en motvikt till det officiella partiet:

Efter Ch'en Tu-hsiu's [Chen Duxius] arrestering avstannade all trotskistisk aktivitet i Kina. Jag undrar fortfarande om arresteringen av Ch'en verkligen gynnade vårt arbete. Kanske [sic] jag borde få medalj av Mao Tse-tung [Mao Zedong] eftersom jag tystade en av hans allra värsta fiender.²¹³

Långtifrån att användas mot maoisterna, som maoisterna påstod, kastades trotskisterna gång på gång i fängelset av Xu's hemliga polis. De förhindrades därigenom att påverka det officiella partiet och att skapa egna stödjepunkter. Detta innebar att KKP gjordes en stor tjänst.

När Chen och trotskisterna väl frisläpptes stod Kina på randen av krig mot Japan. Världen hade

²¹⁰ Zhonggong liujie erzhong quanhuide ”zuzhi jueyan” (”Resolutioner om organisatoriska frågor”, Andra plenarsessionen, KKP:s sjätte centralkommitté), citerad i Wang Hongmo, ”Chen Duxiu: An Evaluation of His Life's Work”, *Social Sciences in China*, no. 4 (December 1985): 9-38, citat s. 24.

²¹¹ Chang Kuo-t'ao, *The Rise of the Chinese Communist Party*, vol. 2, 64.

²¹² Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 56.

²¹³ U. T. Hsu [Xu Enzeng], *The Invisible Conflict: The Behind-the-Scenes Battle in Pre-'49 China* (Hongkong: Dragonfly Books, n.d.), 77.

förändrats och KKP var inte längre mottagligt för trotskistsmitta. Som jag kommer att visa i nästa kapitel var trotskisterna dessutom oförmögna att utveckla en strategi som kunde tillvarata de nya möjligheter som kriget öppnade.

Hade de kunnat påverka det officiella partiet om de förblivit fria efter 1931? Under förutsättning att de hade lyckats förbli enade är svaret förmodligen ja, eftersom deras kritik var verkningsfull och deras förslag till åtgärder, om de genomförts, hade kunnat rädda KKP från den kris som partiet försattes i genom sin politik under det tidiga 1930-talet.

Men oavsett hur klarsynta deras uppfattningar och hur förnuftiga deras förslag än var, så skulle en omständighet ha fortsatt att hindra dem, även om deras organisation hade överlevt, nämligen en svår brist på pengar. KKP understöddes finansiellt av Sovjetunionen med 40 000 USA-dollar i månaden (enligt uppgift Leningrads avgifter till partiet som överfördes via New York). Efter 1927 var partiets bas på landsbygden ytterligare en inkomstkälla. Men trotskisterna hade inget motsvarande och inga utländska finansiärer. För en KKP-funktionär med 25 dollar i månaden (motsvarande en lärarlön) innebar det därför ett stort steg att ge upp sin säkra inkomst för ett ovisst liv som trotskistisk aktivist. Denna fråga om uppehållet fanns i sinnet hos de kommunister som till en början drogs till Oppositionens ståndpunkter. Trotskisternas avsaknad av tillgångar förklarar varför oppositionsledarna, såväl män som kvinnor, nästan uteslutande var vetenskapare, författare och intellektuella som kunde försörja sig själva och sin organisation genom att skriva, redigera och översätta på fritiden.²¹⁴

Även om de inte fallit offer för Chiang Kai-sheks politiska polis skulle trotskisternas resursbrist hårt ha ansträngt organisationens sammanhållning (som uppnåts genom avsevärda kompromisser). Enheten uppnåddes 1931 under yttre tryck från Leo Trotskij. Inom de sammanslagna grupperna strävade vissa desperat efter enhet för att upprätta en kraft som kunde ersätta KKP medan andra i första hand gick med trotskisterna i en reträtt från den revolutionära handlingens farliga väg. En enhet som fötts under yttre tryck och underlättad av kompromisser kunde knappast förväntas motstå den typ av svåra politiska prövningar som var oundvikliga under Chiang Kai-sheks polisterror. Det är inte överraskande att Liang Ganqiao och tre andra kapitulerade inför regeringen när repression satte in på allvar efter Ma Yufus desertering.²¹⁵

Alltunder det att trettioåret framskred formerades en annan och ännu högre skiljemur mellan trotskisterna och det officiella partiets medlemmar. Denna nya mur byggdes av extrema politiska fördomar. När Wang Mings återvändande studenter 1930 tog över kontrollen av KKP var antitrotskism och utrensningar deras två huvudimporter. Tiotusentals personer inom KKP:s landsbygdsbas ”avslöjades” och avrättades på 1930-talet som ”trotskister”, ”antibolsjeviker”, ”socialdemokrater” och ”guomindangagenter”. Nyligen har kinesiska historiker erkänt att i stort sett samtliga dödades utan orsak och att de politiska beteckningarna var fantasier. Trotskisterna själva hävdar att få, om någon, av deras kamrater var aktiva inom de kinesiska sovjeterna. Men kampanjen skapade terrorstämning bland oinformerade partimedlemmar samt djup rädsla och hat i förhållande till trotskismen.

För en tid efter 1935 avtog den antitrotskistiska hysterin allteftersom andra ledare (och andra frågor) framtonade i KKP men efter Wang Mings återkomst till Kina 1938 började det på nytt och ordet ”trotskist” användes av partiet som synonym till ”japansk spion”. Denna nya våg av antitrotskistisk hysteri var ett eko av Stalins utrensningar av sina rivaler bland Sovjetunionens gamla bolsjevik-ledare vilka nästan alla lögnaktigt framställdes som trotskister och avrättades under skådeprocesserna i Moskva. Även då visste den välinformerade publiken (bland annat inom KKP) att Wang Mings och Kang Shengs anklagelse att Chen Duxiu skulle ha tagit emot pengar av japanerna var skändlig

²¹⁴ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 124-25 and 160.

²¹⁵ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 108-10.

och helt absurd²¹⁶ Men smutsen fastnade så att ännu idag fortsätter många gamla kommunister att motsätta sig varje förslag att rehabilitera de kinesiska trotskisterna, bland dem Chen Duxiu.

Mer välinformerade kommunistledare hade föga tid för den mer elakartade formen av antitrotskism. I Kina var det inte trotskismen utan antitrotskismen som var ett utifrån kommande inplantat som inte riktigt tog sig. Det verkliga hotet mot Mao och partiets kinabaserade ledare kom inte från "Trotskij-Chenfraktionen" utan från Moskvas fast uppknutna klick kring Wang Ming som utgjorde huvudmålet för Maos attacker efter 1937.²¹⁷

Privat kritiserade Mao skådeprocesserna i Moskva och ansåg att i sin kampanj för att "oskadliggöra kontrarevolutionärer" gjorde Stalin till och med fler misstag än de kinesiska kommunisterna i sina egna olycksaliga utrensningar under det tidiga 1930-talet. Ett av huvudskälen till att Mao efter 1934 lyckades tillkämpa sig ledningen för KKP var att han satte stopp för de värsta överdrifterna i partiledningens Stalininspirerade utrensningar.

När Wang Ming, angelägen att ta tillbaka ledningen från Mao, 1938 startade den andra antitrotskistiska kampanjen i Kina var Mao hans verkliga, indirekta mål. Wang angrep Mao på detta sätt delvis för att Maos politik under denna period var radikalare än Wangs och därför tycktes stå närmare trotskisternas och delvis därför att centralkommittén under Mao obetänksamt hade övervägt att tillåta Chen Duxiu att återvända till partiet.²¹⁸ Wang Mings syfte var att göra slut på vänsteropponenterna mot han "anpassliga" sätt att uppfatta den antijapanska enhetsfronten och då börja med trotskisterna för att om möjligt avsluta med Mao.²¹⁹ I stället var det Mao som gjorde slut på honom och utan tvekan med stor tillfredsställelse karakteriserade honom som en "opportunist av typ Chen Duxiu".

Efter den långa marschen till nordvästra Kina hade de kinabaserade KKP-ledarna mer än en gång tinat upp lite i förhållande till trotskisterna. Den 25 april 1936 utfärdade man en uppmaning "till alla partier" om enhet mot Japan. På sjätte plats av de fyrtio partier som man räknade upp i sitt upprop återfanns "Kinas trotskistförbund".²²⁰ Ye Jianying, då KKP:s representant i Nanjing, ägnade i slutet av 1937 två dagar åt att undersöka trotskisten Wang Fanxis öde och belägenhet i ett försök att säkerställa att även han släpptes ur fängelset när alla andra trotskister hade befriats.²²¹ 1937 disku-

²¹⁶ Se, till exempel, Sun Qiming, "Chen Duxiu shifou Hanjian wentide tantao" (Till frågan om Chen Duxiu var en förrädare eller inte), *Anhui daxue xuebao*, nr. 2 (1980), citerad i Benton, "Two Purged Leaders". För den ursprungliga anklagelsen mot Chen Duxiu, se Kang Sheng, "Chanchu Rikou zhentan minzu gongdide Tuoluociji feibang" (Utrotta de kriminella trotskisterna som är japanska spioner och nationens fiender), *Jiefang zhoukan*, nr. 29 och 30 (28 januari och 8 februari 1938). Det fanns en särskild orsak till att Deng Xiaoping med flera efter Maos död 1976 var beredda att behandla Chen Duxiu rättvist när det gäller denna fråga. Mannen som 1938 startade den antitrotskistiska huvudkampanjen i Kina var Kang Sheng som just återkommit från Moskva där han tränats av Wang Ming och NKVD. Kang Sheng bytte senare sida från Wang Ming till Mao och var maoisternas huvudinkvisitor under kulturrevolutionen där han gjorde Deng och andra till offer. När Kang dog 1975, tillhörde han Denggruppens främsta hatobjekt och de uteslöt honom efter hans död från partiet. När det då var dags att avslöja Kangs komplotter krävde logiken att även hans första stora komplot (den mot Chen Duxiu 1938) avslöjades.

²¹⁷ Se Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 111-12, för en diskussion på den punkten.

²¹⁸ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 223; Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 266.

²¹⁹ I marxistiskt språkbruk reserveras vanligen begreppet "enhetsfront" för allianser mellan arbetarpartier och arbetarorganisationer, medan Stalin använde begreppet "folkfronter" för allianser som förenade proletariat och medelklasserna. I Kina var dock alliansen mellan kommunisterna och Guomindang efter 1937 känd som "den anti-japanska enhetsfronten".

²²⁰ Se Zhongguo gongchandang zhongyang weiyuanhui, "Wei chuangli quanguo gedang gepaide kang i renmin zhenxian xuanyan" (Manifest för att upprätta en allkinesisk antijapansk folkfront för alla partier och grupperingar) (25 april 1936), i Zhongyang dang'anguan, red., *Zhonggong zhongyang wenjian xuanji* (Valda dokument från KKP:s centralkommitté), vol. 11 (Beijing: Zhonggong zhongyang dangxiao chubanshe, 1991), 17-19.

²²¹ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 203; Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 250. I motsats till vad en del KKP-historiker har föreslagit är det inte sant att KKP tillförsäkrade Chen Duxiu hans frigivning 1937. Chens frigivning var resultatet av det arbete som nedlades av berömda gamla vänner till Chen Duxiu som Hu Shi och Zhang Bolin. Se

terade Mao Zedong som, enligt den dåvarande KKP-ledaren Zhang Guotao, ”tycktes sakna sin gamla vänskap” med Chen Duxiu, också möjligheten av enhet med Chens trotskister mot Japan så länge trotskisterna ”gjorde bättring”, eftersom när allt kom omkring ”var inte Kinas trotskister de samma som Sovjetunionens”.

KKP:s uppmaning 1936 till trotskisterna och Maos av Zhang Guotao rapporterade kommentarer 1937, ger ytterligare bevis för att det med avseende på hur man skulle förhålla sig till trotskister, fanns påtagliga skillnader mellan Mao och andra KKP-ledare å ena sidan och Moskvagruppern runt Wang Ming å den andra. Dock var åtskillnaden kortlivad eftersom Mao ställde in sig i ledet när han sent år 1937 pressades av Wang Ming som var beredd att alliera sig med vem som helst utom med trotskisterna. Wang Ming uteslöt ett närmande till Chen med motiveringen att Stalin aldrig skulle tolerera detta och fördömde våldsamt trotskismen som en korrumpierande ideologi. Istället för att försöka vinna tillbaka Chen Duxiu inledde därför Chens gamla kamrater i partiledningen sin ökända förtalskampanj mot honom som agent för japansk imperialism.

Chen Duxius relationer med KKP under 1937 har varit föremål för många spekulationer av historiker såväl i Kina som utomlands. Under senare år har många kinesiska forskare hävdade att Chen efter sin frigivning från fängelset 1937 uttryckte en önskan att återvända till kommunistpartiet som inte kunde förverkligas på grund av att Mao uppreste vissa villkor och krävde att Chen offentligt skulle ångra sina fel vilket Chen inte kunde tänka sig. Det föreligger dock inga trovärdiga bevis för denna teori och det finns flera goda skäl att misstro den.

I en komplettering färdigställd 1980 till sina memoarer från 1945 förnekar Zheng Chaolin bestämt att Chen 1937 visat minsta intresse för att förnya sitt medlemskap i kommunistpartiet. Enligt Zheng förhöll det sig tvärtom så att Chen hade avfärdat partiet som ”reaktionärt”.²²² Zheng stöder sin uppfattning på samtal som Chen förde med flera av sina trotskistiska kamrater innan han gick i fängelset samt på samtal som Chen hade med Zheng själv första kvällen efter Zhengs frigivning från fängelset i augusti 1937.

1981 återvände Zheng Chaolin till frågan om Chens förhållande till kommunisterna i en artikel där han, denna gång på grundval av en noggrann textanalys av dokument skrivna 1937 och 1938, åter argumenterade för att Chen, i motsats till den vedertagna uppfattningen, inte hade uttryckt någon önskan att återföreninga sig med kommunistpartiet efter det att han lämnat fängelset 1937, även om han inte i princip motsatte sig samarbete med kommunisterna mot Japan.²²³

En del av kommunistpartiets mer pragmatiska ledare fortsatte att behandla de kinesiska trotskisterna vänligt och gjorde noggranna distinktioner mellan de olika trotskistgrupperna. Trots Wang Mings förtalskampanj mot Chen Duxiu sade till exempel Zhou Enlai 1937 eller 1938 till trotskisten Luo Han att det inte längre var befogat att kalla Chen Duxius trotskistgrupp för ”banditer” och gav uttryck för uppfattningen att situationen inom den kinesiska trotskistiska rörelsen ”faktiskt var mycket komplicerad”.

Efter KKP:s sjätte plenarförsamling i Yan’an på hösten 1938 där Wang Ming förlorade mycket av sin makt i partiet skickade Zhou Enlai sändebud till Chen Duxiu som bad honom ”att inte vara aktiv eller publicera artiklar” för att förhindra ett förvärrande av den anti-Chenhysteri som Wang Ming skapat.²²⁴

Wang Fanxi skrev:

Som stalinister motsatte de sig alla trotskismen men bara något fåtal var klara över vilka frågor det

Appendix (i).

²²² Se Appendix (i).

²²³ För utdrag från Zhengs artikel se bilagan till detta kapitel.

²²⁴ Ibid., 267.

handlade om och stödde Stalin positivt. Av dessa var det enbart Wang Ming och hans vänner som använde oppositionen mot trotskismen för att underbygga sin egen politiska ställning. De flesta fäste ingen vikt vid kampen mellan de två grupperna som de ansåg var en intern fråga för det sovjetiska partiet. Majoriteten inom den äldre generationen partimedlemmar fortsatte att se oss som revolutionära kamrater.²²⁵

Bilaga

I augusti 1981, två år efter det att han kommit ut efter 27 år i KKP-fängelse och under det att han stod under partiövervakning och förnekades tillgång till arkiven, hävdade Zheng Chaolin i en artikel, på grundval av den sparsamma dokumentation han hade tillgång till, att Chen Duxiu inte hade uttryckt någon önskan att återgå till KKP när han lämnade fängelset. Några utdrag ur Zhengs artikel följer här.²²⁶

”Det bästa beviset för att Chen Duxiu sedan han lämnat fängelset 1937 inte uttryckte någon önskan att åter gå med i partiet återfinns i Chens egna ord. I Hankou 1938 [i mars] skrev han ett öppet brev till *Nya Kinas Dagblad* där han sade: ’Enligt Luo Han hoppas de fortfarande att jag kommer att återförening mig med partiet’.²²⁷ Med andra ord hoppades han inte själv på en återförening. Det var kommunisterna som hoppades, vilket de även hade låtit Luo Han förstå.

Låt oss se vilket ljus Luo Hans berömda ’öppna brev’ sprider över frågan. I augusti [1937] efter att kampen om Shanghai inletts, kom Luo Han till Nanjing. Chen Duxiu var då fortfarande fängslad och Luo besökte honom inte. Han begav sig direkt till den Åttonde arméns stab i Fuhougang på spaning efter Ye Jianying.²²⁸ Vid tiden för den Norra expeditionen var Luo ’partirepresentant’ (eller ’ledare för den politiska avdelningen’) i [Guomindangs] Nationella väpnade styrkor samtidigt som Ye Jianying (om jag minns rätt) var stabschef. De två männen stod varandra därför av naturliga skäl nära.

Luo Han hade två syften med att bege sig till Åttonde arméns stab. För det första för att fråga kommunistpartiet vad det kunde göra för att få Guomindang att frige politiska fångar, bland andra Chen Duxiu och andra trotskister som fortfarande var fängslade samt, för det andra, för att upprepa det gamla förslaget från 1932 då de trotskistiska organisationerna formellt hade föreslagit samarbete med kommunistpartiet mot Japan. 1932 hade kommunistpartiet ignorerat denna framställan men när de nu samarbetade med Guomindang mot Japan förnyade Luo Han personligen förslaget.

Detta påvisar att Luo Hans förslag avser frågan om trotskisters och kommunisters gemensamma arbete mot Japan och inte frågan om att Chen Duxiu eller andra trotskister ’skulle återgå till partiet’. Luo Han var mycket tydlig med detta vid samtal med Ye Jianying i Nanjing och med Lin Boqu i Xi’an. Ye och Lin uppfattade mycket klart vad han hade att säga. Luo Han förklarade flera gånger att han enbart representerade sig själv och varken den trotskistiska organisationen eller Chen Duxiu. Lin Boqu påpekade: ’Eftersom du enbart framlägger dina egna personliga ståndpunkter och inte går in i diskussioner som företrädare kunde detta lika gärna ha ordnats genom radiokommunikation.’

Trots detta tog inte [kommunistledarna i] Yan’an helt till sig vad Luo Han sade, utan trodde ändå att han företrädde Chen Duxiu. De uppställde därför tre villkor för Chens ’kapitulation’. Det innebar att även om de två parterna enbart skulle samarbeta så måste Chen ändå ångra sina misstag och mot-sätta sig trotskismen. Det är även möjligt att Yan’an verkligen trodde att Chen Duxiu hade skickat

²²⁵ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 203.

²²⁶ Jag översatte dessa utdrag från den opublicerade versionen av Zhengs artikel betitlad ”Chen Duxiu chuyuhou jue wu fuhui Zhonggongde yuanwang” (Chen Duxiu ville definitivt inte på nytt gå med i KKP efter att ha lämnat fängelset), 10 August 1981; vid något tillfälle publicerades denna artikel under samma titel i *Zhongbao yuekan* (Hongkong).

²²⁷ Chen Duxiu, ”Gei Xinhua ribaode xin” (Brev till Nya Kinas Dagblad), åter tryckt i Zhang Yongtong och Liu Chuanxue, red., *Houqide Chen Duxiu jiqi wenzhang xuanbian* (Den sene Chen Duxiu och ett urval av hans essäer) (Sichuan: Renmin chubanshe, 1980), 112-33.

²²⁸ Ye Jianying var kommunistpartiets representant i Nanjing.

Luo Han för att diskutera 'återförening med partiet' och inte endast samarbete. Ärendet tuggades om av en rad personer för att slutligen formuleras som att Chen Duxiu kunde återvända till partiet genom att ångra sina tidigare misstag. (Under ett samtal mellan Wang Ruofei och Luo Han nämnde Wang något om att sektioner av Tredje internationalen inte släppte in medlemmar av den Fjärde internationalen. Denna anmärkning hänvisade just till frågan om att 'återvända till partiet'.) Chen Duxiu gav inte uttryck för någon ånger varpå rykteskvaren återigen började mala: Chen Duxiu hade inte tillåtits återgå till partiet eftersom han inte godtagit de tre villkoren.

Av vad jag sagt ovan framgår att allt detta tal om att Chen Duxiu vill återkomma till partiet eller själv bege sig till Yan'an enbart är kommunistpropaganda utan något som helst verklighetsunderlag.

Vissa personer kan förstås invända att jag endast grundar min argumentation på brev från Chen Duxiu och Luo Han, att jag blint litar på dessas sanningshalt och fullständigt ignorerar kommunistpartiets dokument som bevisar motsatsen.

Av de dokumenten har jag endast tillgång till Ye Jianyings, Bo Gus, och Dong Biwus brev till *New China Daily*.²²⁹ Jag har inte ens de andra artiklar som publicerats i *Nya Kinas Dagblad* rörande denna fråga. Därför kan jag endast citera från Ye, Bo och Dongs brev.

Detta brev skrevs som svar på Chen Duxius öppna brev till *Nya Kinas Dagblad*. Där står: 'I början av september, efter sin frigivning från fängelset, anförtrodde Chen till Luo Han uppdraget att samtala med oss och meddelade att han önskade återgå till att arbeta under partiets ledning.' Detta meddelande kan förstås tolkas som innebärande att 'Chen önskade åter gå med i partiet.' Det föreligger en skillnad mellan detta meddelande och det som Luo Han påstår i sitt 'öppna brev.' Luo Han hävdar att han agerade på egen hand medan detta brev [Ye, Bo, och Dongs] påstår att han företrädde Chen Duxiu. Luo Han påstod att han hade rest för att förhandla om samarbete, medan detta brev säger att han förmedlade Chen Duxius önskan att återgå till arbete under partiets ledning. Så vem har rätt och vem har fel?

Jag tror att Luo Han har rätt eftersom han anger datum. Han begav sig till Nanjing för att samtala med Ye Jianying i augusti [1937] innan Chen Duxiu hade lämnat fängelset. Han reste från Nanjing till Xi'an den 30 augusti och anlände till Xi'an den 2 september, mötte Lin Boqu den 3 september och erhöll Yan'ans tre villkor den 10 september. Han återvände till Nanjing den 15 september då Chen redan hade avrest till Wuhan. Under veckan mellan 23 augusti när Chen lämnade fängelset och 30 augusti träffade Luo Han inte Chen Duxiu. Detta har sin förklaring i han inte visste var Chen bodde. Jag befann mig i Chens hus dag och natt den 29 augusti och mötte inte Luo Han. Inte heller omnämndes han av någon där.

Ye, Bo, and Dongs brev fortsätter:

Efter det att Luo hade lämnat Nanjing sände Chen även herr Li XX [det vill säga Li Huaying] för att föra samtal. Herr Chen hade redan bestämt brutit med trotskisterna och var angelägen att möta oss. Vi intog positionen att det skulle vara svårt eftersom Chen inte offentligt hade givit uttryck för sin politiska inställning. Herr Li XX sade att vad herr Chen önskade var just att förklara sin politiska inställning för oss, så därför träffade Bo Gu och Ye Jianying herr Chen. Vi begärde att han skulle förklara sin inställning till den antijapanska enhetsfronten samt lämna trotskisterna... Därefter skickade Chen återigen någon för att meddela att eftersom Li XX hade varit på mötet hade Chen funnit det svårt att tala öppet. Därför bad han om att få träffa [Ye] Jianying en andra gång. Vid detta möte begärde Jianying att herr Chen offentligt inför hela nationen skulle ge uttryck för sin inställning rörande tre frågor...Även [Dong] Biwu mötte Chen i Hankou för att uppmana herr Chen att uppfylla dessa tre villkor.

Dessa tre möten ledde inte till något avgörande. Än mer anmärkningsvärt är att Chen under dessa

²²⁹ Bo Gu och Dong Biwu var vid krigets inledning medlemmar av partiets Changjiangbyrå som inrättades för att företrädde partiet och leda dess arbete i centrala och södra Kina. Brevet från Ye, Bo, och Dong är omtryckt i Zhang och Liu, *Den sene Chen Duxiu*, 235-36. Se Feigon, *Chen Duxiu*, 223, fn. 73.

möten faktiskt inte uttryckte någon önskan att 'återgå' till partiet. Så vid sidan om den inledande meningen om att Chen ville 'återgå till att arbeta under partiets ledning', vad finns det i övrigt för stöd i detta brev för påståendet att Chen önskade 'återgå till partiet'? (Som jag redan förklarat går inte heller denna mening att lita på. Eftersom Luo Han inte hade träffat Chen i Nanjing var det inte möjligt att han hade kunna mottaga något uppdrag från honom.)

Det är även möjligt att ge en annan förklaring till påståendet att Chen ville 'återgå till arbete under partiets ledning'. 'Enhetsfronten' innebar att olika grupper och partier som stod utanför kommunistpartiet arbetade tillsammans med partiet men innebar samtidigt att dessa grupper och partier arbetade 'under partiets ledning'. I sitt brev använder Ye, Bo och Dong avsiktligt den tvetydiga formuleringen av följande skäl: Varken Chen Duxiu eller Luo Han hade talat om att 'återvända till partiet', så om Ye, Bo och Dong hade skrivit att 'Chen vill komma tillbaka till partiet och arbeta under centralkommitténs ledning' så hade deras påstående saknat varje verklighetsgrund.

Om vi ska tro Zhang Guotaos memoarer diskuterade Yan'an fallet Chen Duxiu i termer av 'samarbete' och inte i termer av att 'återgå till partiet'. När han erinrar sig politbyråkonferensen i december 1937 noterar Zhang ett tal av Wang Ming:

Vi kan samarbeta mot Japan med vem som helst utom med trotskisterna. Internationellt kan vi samarbeta med borgerliga politiker, krigsherrar och även med antikommunistiska bödlar, men vi kan inte samarbeta med Trotskijs sympatisörer. I Kina kan vi samarbeta med Chiang Kai-shek och antikommunistiska specialagenter, men vi kan inte samarbeta med Chen Duxiu.

Slutligen skulle jag vilja tala om inställningen hos de trotskister som var koncentrerade till Shanghai. Peng Shuzhis anhängare och motståndare var vid det tillfället lika missnöjda med Chen Duxius förhållanden i Wuhan. Men de motsatte sig enbart Chens önskan att samarbeta med det kinesiska kommunistpartiet och inte någon påstådd önskan att 'återgå till partiet'. De fann det helt otänkbart att Chen skulle vilja 'återgå till partiet'. Den 21 november 1937 skrev Chen till Luo Shifan, Chen Qichang och Zhao Ji:

Angående samarbete med stalinisterna är min ståndpunkt att det inte principiellt finns något fel med detta, men för närvarande är det inte aktuellt. För att samarbete måste båda sidor ha något att ge och dessutom måste det föreligga någon gemensam aktivitet som gör det nödvändigt att de båda sidorna tar kontakt, men dessa förutsättningar finns inte för närvarande. Självklart är det tokigt att tala om 'samarbete'; Luo [Han] tog inte upp denna fråga med mig och det finns ingen anledning för er att överreagera.²³⁰

Med andra ord var Chen Duxiu inte i princip emot att samarbeta med kommunistpartiet mot Japan men uppfattade att ett sådant samarbete var betingat av att vi hade en viss styrka samt av nödvändiga permanenta kontakter med kommunistpartiet med utgångspunkt i de antijapanska aktiviteterna.

För tillfället förelåg inte dessa villkor så Chen motsatte sig därför samarbete med kommunistpartiet. Han måste därför ha varit än mindre benägen att vilja 'återgå till partiet'. Om dessa 'överreagerande' personer hade misstänkt att Chen lutade åt att 'återgå till partiet' kan man vara förvissad om att de hade gått till generalattack.

Chen Duxius brev bevisar än mer definitivt att Luo Hans agerande i Nanjing och Xi'an skedde på hans eget personliga initiativ. När han avvisats och rest för att träffa Chen nämnde han aldrig något om samarbete."

9. Kinesisk trotskism och demokrati

Demokratin finns svagt närvarande i den kinesiska revolutionen och även antistalinister som Peng Shuzhi var inte fria från "bolsjeviskt" förakt för den. Men Chen Duxiu som på 1910-talet saknat fungerande strategier för social förändring fastnade en gång för alla för den demokratiska socialis-

²³⁰ Se "Brev till Chen Qichang och andra" i Benton, *Chen Duxiu's Last Articles and Letters*.

men som det rätta läkemedlet för Kinas åkommor. ”Det finns nu två vägar för världen” skrev han i oktober 1918: ”En är ljusets väg som leder till demokrati, vetenskap och ateism; och den andra, mörkrets väg, som leder till tyranni, vidskeplighet och präststyre.”²³¹ ”Vetenskap, modern demokrati och socialism är de tre viktigaste och oändligt dyrbara skapelserna av den moderna människans uppfinningsförmåga” upprepade han i september 1940, inte långt före sin död.²³²

Chen Duxiu må ha fått sin inspiration till partiet från bolsjevikerna men i vissa avseenden var hans tanke om det skild från deras. Liksom Lunatjarskij trodde Chen att ”revolutionen är resultatet av helgons arbete”. Till skillnad från Stalin motsatte han sig utnämningen av en stark hövding för partiet och menade istället att generalsekreteraren skulle väljas av och vara ansvarig inför de olika kommittéernas ledare. Han lät även ickemarxister och anarkister gå med i partiet. Enligt hans biograf Lee Feigon ”skulle kraven för medlemskap i Chens nya parti säkerligen fått Lenin att blekna”.²³³

Under hans ledning tävlade olika synsätt tämligen fritt och även om resultatet av diskussionen i stort sett avgjordes i Moskva så dröjde det innan det kinesiska partiet helt hade omformats enligt rysk modell.²³⁴ Även Mao insåg att partiet under Chen Duxiu var ”riktigt livligt” och fritt från dogmatism.²³⁵ ”I hanteringen av personer och angelägenheter inom partiet var han förhållandevis resonabel”, menade kommunisten Li Ruilon.²³⁶

Även om Chen Duxiu aldrig förenade sig med anarkisterna (tvärtom var han deras allvarligaste kritiker från vänster) så delade han en frihetlig misstänksamhet mot staten som delvis förklarar hans senare antistalinism. Även andra förenande jämförelser kan göras mellan Chen och anarkisterna. De delade ett gemensamt engagemang för internationalism och motstånd mot militarism, även i dess ”revolutionära” skepnad (liksom anarkistledaren Li Shizeng ansåg Chen att revolutioner som genomförs av arméer helt enkelt skulle skapa nya former av förtryck och leda till en självuppreparande militaristisk rundgång). Och liksom andra generationens anarkister som var aktiva efter 1915 var Chen lika stor motståndare till inhemska kapitalister som till utländska imperialister och han fäste största vikt vid stadskulturens och proletariatets revolutionära betydelse (dock inte till den grad att bönderna förbisågs).²³⁷

Chens föresats innan han blev kommunist, så som den formuleras i hans tidning *Xin qingnian* (Ny ungdom), var att rädda Kina genom att lära av Väst. På samma sätt som den tidiga upplysningen i Europa vände sig till Kina i sökandet efter förebilder för det förnuftsstyrda samhället så sökte 1919 års upplysningsmän i Kina sitt ljus i de västliga begreppen humanism, demokrati, individualism och vetenskaplig metod.²³⁸ Men de lärde in dessa begrepp under en konstlat komprimerad tidsrymd, till skillnad från de bakomliggande *filosofier* som hade hundra år att utveckla och sprida sina idéer. Man samlade en imponerande mängd ”ismer” men fördjupade inte riktigt någon av dessa. Även om

²³¹ Citerat i Yu-Ju Chin, ”Ch'en Tu-hsiu politiska tänkande” (Doktorsavhandling, Indiana University, 1965), 68.

²³² Se brevet till Xiliu i Benton, *Chen Duxiu's Last Articles and Letters*.

²³³ Feigon, Chen Duxiu, 153.

²³⁴ Ibid., särskilt kap.5.

²³⁵ Mao Zedong, ”Zai Chengdu huiyishangde jianghua (1958 nian 3 yue), sanyue shiride jianghua” (Tal vid konferensen i Chengdu [mars 1958], tal 10 mars), i *Mao Zedong sixiang wansui* (Länge leve Mao Zedongs tänkande), omtryck, Taipei: N.p., 1969, 159-65, s. 160.

²³⁶ Liu Ruilong, ”Dongjin, dongjin, zai dongjin!” (avancera österut, avancera österut och avancera österut omigen!), i ”Mianhuai Liu Shaoqi” bianjizu, red., *Mianhuai Liu Shaoqi* (Till minne av Liu Shaoqi) (Beijing: Zhongyang wenxian chubanshe, 1988), 129-45, s. 134.

²³⁷ Se Peter Zarrow, *Anarkism och kinesisk politisk kultur* (New York: Columbia University Press, 1990), för en redogörelse för kinesisk anarkism.

²³⁸ Se Hung-yok Ip, ”Den kinesiska kommunismens ursprung: En ny tolkning”, *Modern China* 20, nr. 1 (januari 1994): 34-63, för en nylig diskussion kring den demokratiska inställningen hos Kinas första kommunistledare. Hung-yok Ip säger på sidan 52 i sin artikel att Chen Duxiu och Li Dazhaos ”kosmopolitiska-internationalistiska engagemang för demokrati ... stärkt deras uppskattning av socialismen, en lära som innehöll ett påtagligt kosmopolitiskt-internationalistiskt budskap”.

demokratin var bland Chens första och sista kärlekar så var begreppet ganska grunt rotat i hans tänkande och kunde inte motstå "bolsjeviserarna". "Bolsjeviseringen" som sattes i rullning 1924 av Peng Shuzhi underlättades utan tvekan av Moskvas krav att det kinesiska partiet skulle arbeta som en disciplinerad och mycket hemlig gruppering inom Guomindang.

Även om Peng Shuzhi och hans "bolsjeviserare" införde auktoritära vanor i partiet dröjde det till efter 1927, när Chen Duxiu avlägsnades från ledningen, innan dessa vanor blev allmänna. Partiets "uppgående" i Guomindang i Wuhan 1927 efter Borodins seger över Chen Duxiu bidrog inte till att återställa partiets hälsa. Zheng Chaolin observerade att resultatet av detta "uppgående" var "att kommunistpartiet inte längre var ett tätt sammanslutet parti utan ett som sönderslets av konspirationer och fula trick, agerande utifrån hemliga samförstånd, ömsesidiga angrepp och av strider om makten, precis på samma sätt som det Guomindang som vi så föraktade".²³⁹

Chens sorti från partiet påskyndade dess förfall till byråkratisk centralism. Dels därför att han hade varit den ledare som ivrigast försvarat demokrati och dels därför att när partiet avvisade Chen sammanföll det med dess formella beslut att bannlysa grupperingar inom partiet [fraktioner] och därigenom demokratiska diskussioner och debatt. Dessutom hade Chen en självständig hållning som inte förutsatte något behov av att snekla till Moskva för stöd – vilket inte kan påstås om de som kom efter honom under några följande år.

1930 dränktes KKP av en andra, än mer drabbande flodvåg av "bolsjevisering" när stalinisten Wang Ming återvände för att ta över ledningen. Övergången från Peng Shuzhi till Wang Peng återspeglade motsvarande förändringar i Kominterns roll inom den världskommunistiska rörelsen under samma period – från den som lägger sig i till den som sätter sig över.

Det fanns två huvudmetoder som de kinesiska trotskisterna tillämpade efter 1927 för att försöka bevara partiets frihetliga tradition. Den ena genom sin offentliga politik den andra genom sin inre politik. Båda försöken kollapsade.

1927 utdelade Guomindang en rad helt förödande slag mot kommunisterna, men efter vad vi sett så vägrade kommunistledarna, på Moskvas order (huvudsakligen av gruppegoistiska skäl), att erkänna att den kinesiska revolutionen besegrats. Tvärtom hävdade de att kampen snart skulle uppnå nya höjder med uppror i städerna som understöddes av bondearméer på landsbygden. Detta var faktiskt den kurs på vilken kommunisterna slog in.

Trotskisterna hävdade emellertid att ett omfattande nederlag hade lidits och att den kinesiska revolutionen inte ens avlägset närmade sig någon ny "höjdpunkt". För dem var den omedelbara uppgiften att återuppbygga de sönderslagna fackföreningarna, återupprätta partiet i städerna och smida nya länkar till arbetarna. Enligt Trotskij (och hans kinesiska sympatisörer höll med) var det centrala i detta program kampen för en allomfattande nationell (eller konstituerande) församling som valdes genom allmän hemlig omröstning, eftersom endast detta kunde sammanlänka Kinas åtskilda ekonomiska och politiska stridsområden. Under tiden och tills revolutionen nådde en ny "höjdpunkt" borde kravet på socialism, proletariats diktatur och sovjeter hänvisas till det allmänna propagandafältet. Denna strategiska målsättning formade den kinesiska trotskismens inriktning under dess första nio år.

Skulle det officiella partiet ha gagnats av att under det tidiga 1930-talet anta den politik som trotskisterna krävde? Olika personer inom den trotskistiska rörelsen uppfattade kravet på en konstituerande församling på skilda sätt och denna meningsskillnad hade lett till viss förvirring. Zheng Chaolin skriver att "Vissa trotskister trodde att nästa revolutionära höjdpunkt var avlägsen och oviss, att den borgerliga staten i Kina troligtvis skulle åtnjuta en lång tids stabilitet och att den nuvarande militärdiktaturen gradvis skulle ge rum för parlamentarisk demokrati som enligt deras

²³⁹ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 155.

sätt att se kunde bli långvarig.”²⁴⁰ Denna ”parlamentaristiska” tolkning av parollen var förstås oförenlig med en strategi för väpnat uppror i byarna.

De flesta trotskister uppfattade dock parollen på ett helt annat sätt. ”Det viktigaste skälet att föra fram parollen för en konstituerande församling” skrev Wang Fanxi, ”var att under en kontrarevolutionär period bidra till att revolutionen mognade och att påskynda den proletära revolutionen”.²⁴¹ Syftet med parollen var att ”samla de revolutionära krafterna mot militärdiktaturen och bereda väg för ett nytt revolutionärt uppsving”.²⁴²

Denna radikala tolkning av parollen om konstituerande församling var helt förenlig med organiseringen av väpnad kamp på landsbygden och kunde ha räddat KKP ur den återvändsgränd som man rusat in i under början av 1930-talet. 1931 hade inte ledarna för det officiella partiet med bland andra Mao övergivit idén att återerövra städerna som en förutsättning för ett landsomfattande revolutionärt uppsving, trots att Guomindangs förtryck då hade tvingat dem att dra tillbaka merparten av sitt folk till landsbygden. Det var först efter åtskilliga år och under stor opposition inom partiledningen som maoisterna – som av en tillfällighet hade hamnat bland bönderna – slutligen utvecklade sin berömda strategi att ”med byarna inringa städerna”.

I november 1928 skrev Mao från Jinggangbergen att ”vi känner vår isolering mycket starkt” och att ”endast genom att dra i gång en politisk och ekonomisk kamp för demokrati, i vilken också småbourgeoisin in i städerna rycks med, kan vi förvandla revolutionen till en sjudande flod som böljar över hela landet”.²⁴³ Men partiet vägrade att utfärda en sådan appell för demokrati och kunde därför varken förena de uppsplittrade striderna i stad och på landsbygd och inte heller allvarligt skaka Guomindangs herravälde i dess styrkepositioner i städerna. Partiet blev alltmer isolerat och tvingades tills sist (sent 1934) införa de avancerande Guomindangarméerna överge sina baser på landsbygden och ge sig av på den Långa Marschen (som ofta porträtteras som en segerrik framstöt men till en början i verkligheten var föga mer än en oordnad reträtt).²⁴⁴ Partiets strategi hade lett till ett katastrofalt militärt nederlag på landsbygden där de flesta av dess avdelningar praktiskt taget hade sopades bort samt till politisk utplåning i städerna där dess underjordiska organisation hade tillintetgjorts.

Efter 1934 var det två händelser som räddade partiet från total utplåning. Den ena var den japanska invasionen som skapade förutsättningar för de kommunistiska väpnade styrkorna att återuppstå och växa. Den andra var KKP:s beslut att, under sin andra enhetsfront²⁴⁵ med Guomindang, slå om till en strategi av ”demokratisk” kamp i städerna. Även om detta tema var en liten del i den maoistiska revolutionsorkestreringen hjälpte det partiet att vinna sympati hos en del liberala och demokratiska organisationer och bidrog på detta sätt till Chiang Kai-sheks politiska isolering.

De kinesiska trotskisternas uppmaning efter 1929 till en konstituerande församling förklaras, inte minst av trotskisterna själva, som en taktisk anpassning till de nya villkor som gällde efter revolutionens nederlag. Dock ska dess strategiska betydelse och möjligheter inte förbises. Om Kina under 1930-talet hade utvecklats på det sätt som trotskisterna förutsade och om trotskisterna, istället för att försvinna i fångelser, hade varit i position att koncentrera sina ansträngningar på att ena alla demokratiska organisationer i städerna till en kraftfull rörelse mot Guomindang, ja då hade Kinas

²⁴⁰ Se Appendix (i).

²⁴¹ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 135.

²⁴² *Ibid.*, 88.

²⁴³ Mao Tse-tung, ”Kampen i Chinggangbergen” (25 november 1928), i *Valda verk* (1:a uppl. 1966), bd. 1, 75-106, citat på s. 99; citerat i Wang Fanxi, ”Einleitung”, 31-32. **M**

²⁴⁴ Rörande den Långa marschens betydelse för kinesisk kommunism, se första och sista kapitlet i Gregor Bentons, *Mountain Fires: The Red Army's Three-Year War in South China, 1934-1938* (Berkeley: University of California Press, 1992).

²⁴⁵ Denna enhetsfront upprättades som en del av Kominterns världsomfattande omsvängning till mer moderat politik som resultat av Hitlers maktövertagande i Tyskland

moderna historia kunnat se ut på ett helt annat sätt.

Många förvånades när de kinesiska trotskisterna 1931 förde fram demokrati som sin plattform eftersom trotskismen allmänt anses som en våldsam och extrem variant av kommunism, helt motsatt idén om en representativ och författningsenlig regering. Det var dock inte enbart Trotskijs analys av den kinesiska revolutionens misslyckande som attraherade Chen Duxiu till oppositionen utan framför allt hans försvar för den demokratiska parollen gällande Kina efter 1927 eftersom han hade inlett sin politiska bana som radikal demokrat. Parollen ”proletariatets diktatur” hade Chen hela tiden motsatt sig. När han som trotskist slutligen godtog den, var det motvilligt i tron att den var alltför radikal för kinesiska förhållanden och han föredrog att tala om ”proletariatets och fattigböndernas demokratiska diktatur”. I Kina var det på det hela taget trotskismen som historiskt tagit ställning för den demokratiska rörelsen, till skillnad från KKP som särskilt efter 1927 helt motsatte sig demokrati och under åtskilliga år anklagade trotskisterna som ”likvidatorer” just på grund av deras demokratiska inriktning.

Ett annat betydelsefullt tema i den kinesiska trotskismens historia var behovet av demokrati, inte bara som en central punkt i den offentliga plattformen utan även som en bärande balk i det revolutionära partiets egen inre struktur. Efter 1927 drevs det officiella partiet som en elitdiktatur enligt det sovjetiska partiets modell. Fram till dess Mao tog över makten var detta ett parti som förpestades av fraktionism av eget och utländskt ursprung. För att lösa konflikter och krossa minoritetsuppfattningar använde samtliga dess ledare efter 1927 metoder som inlärts i Moskva, plus några man uppfunnit själva. Varje ny ledarkandidat tävlade om Moskvas gunst genom att skraddarsy sin politik att passa Kreml så därför blev KKP:s politik allt mer oberäknelig och oansvarig. När Chen Duxiu uteslöts ur partiet 1929 påminde han dess ledare om att ”demokrati är ett nödvändigt instrument för varje klass som söker vinna majoriteten till sin sida” och han varnade dem för att undertryckandet av avvikande uppfattningar endast kunde leda till ett byråkratiskt centralistiskt styre.²⁴⁶ Men KKP:s ledare avfärdade de demokratiska, humanistiska och vidsynta värdena från den Fjärde maj som Chen fortfarande stod för som ”borgerliga” och fortsatte sin irrande bana i det mörka tomrummet efter Chens uteslutna opposition.

Den vänsteropposition som föddes i Kina 1931 var mognare och mer grundad än KKP vid tiden för sitt grundande tio år tidigare, De revolutionärer som samlades 1921 var till stor del politiska nybörjare som endast hade en vag aning om vad en socialistisk revolution innebar (ofta genom en ytlig kunskap om händelserna i Ryssland). De flesta var inte ens marxister. I sina beslut vägledades de noga av ryssen Voitinskij. Oppositionen 1931 hade en helt annan karaktär. Den föddes ur fyra olika organisationer. De flesta av medlemmarna hade flera års direkt erfarenhet av revolutionär verksamhet och den än mer värdefulla egenskapen att ”klart ha insett sina egna misstag”.²⁴⁷

Till en början uppfattade dessa personer ”varandra inte som kamrater utan som fiender och bekämpade varandra med diplomatiska knep”.²⁴⁸ Även de räddes av en utlänning. Men i deras fall kom styrningen från fjärran och var varsam, eftersom Trotskij inte var någon taktiker som Voitinskij, utan strateg. Trotskijs roll i de förhandlingar som formade oppositionen var inte den roll som kännetecknade Voitinskij och än mindre Sneevliet eller Borodin som hotade och manipulerade KKP till underkastelse. Istället för att tvinga Chen Duxiu att acceptera varje punkt och kommatecken i den trotskistiska läran eller än värre, helt utesluta honom ur den nya rörelsen (som vissa kinesiska trotskistiska hetsporrar önskade), så manade Trotskij sina sympatisörer att välkomna Chen till sina led och gå med på att ha andra uppfattningar än honom i vissa frågor. Åter till skillnad från Voitin-

²⁴⁶ Chen Duxiu, ”Zhi Zhonggong zhongyang (guanyu Zhongguo geming wenti)” (Till KKP:s centralkommitté [rörande frågan om den kinesiska revolutionen]), i *Chen Duxiu shuxinji* (Samling av Chen Duxius brev), red. Shui Ru (Beijing: Xinhua chubanshe, 1987), 434-54, citat s. 449.

²⁴⁷ Leo Trotskijs brev till Liu Renjing, 22 augusti 1930, i Shuang Shan, *Brev i Trotskijarkiven*, 77.

²⁴⁸ Zheng Chaolin, *Siebzig Jahre Rebell*, 266.

skij hade den landsflyktige Trotskij ingenting annat att erbjuda sina kinesiska kamrater än idéer och råd. Men så stor var hans prestige att hans beslutsamma ingripande till förmån för en bred enhet och mot konstruerandet av ”konstlade motsättningar” ledde till att förhandlingarna kom igång inom några veckor.

För de kinesiska trotskisterna innebar enandet samtidigt en process av ”rening och urval”. Motståndarna till en bred omgruppering inom vänstern lämnade på eget initiativ. Delegaterna till Föreningskongressen fördelades på de fyra grupperingarna i enlighet med deras storlek. Konferensen ”satte stopp för rivaliteten...och efter den präglades atmosfären av harmoni, solidaritet och förhoppningar”.²⁴⁹ Men mycket snart fängslades trotskisterna.

I det långa loppet kunde trotskisterna inte bevara sin tillåtande mångfald. Genom byråkrati och terror bibehölls det monolitiska officiella partiet. En överväldigande majoritet av dess medlemmar var beslutna att hålla sig till det, huvudsakligen eftersom det uppfattades som den bästa möjligheten att störta Chiang Kai-shek. Det representerade en revolutionär legitimitet i Kina och förfogade över materiella tillgångar som tryggade medlemmarna i en utsträckning som ett fattigt parti var oförmöget att göra. I skarp kontrast till detta hade trotskisterna varken piska eller tjuskraft nog att hålla medlemmarna samlade. Så snart större åsiktsskillnader framträdde i organisationen 1941 delades den i två konkurrerande grupperingar som har bestått sedan dess.

De politiska motsättningar som det gällde var djupa. De rörde inställningen till Kinas krig med Japan och Kinas inblandning i den mer omfattande internationella konflikten. De flesta trotskistveteranerna beklagade dock delningen och gjorde stora ansträngningar att förhindra den. De var beredda att godta beslutet av den kring Peng Shuzhi grupperade, mer ungdomliga majoriteten (snart blev den en minoritet) men begärde rättigheter som minoritet inom organisationen. När Peng och hans sympatisörer vägrade detta blev splittringen oundviklig. Andra frågor kom senare in och delningen blev bestående.

Peng Shuzhi agerade förstås helt i enlighet med sin skolning när han vägrade att godta en mångfald. I Moskva hade han påverkats av stalinistiska normer för politisk organisering. Tanken på fri debatt inom partiet var nästan lika främmande för honom som för det officiella partiet. I fängelset 1933 kritiserade han sin medfånge Chen Duxiu för hans vägran att framföra sig själv som ”en naturlig ledare” och för att inte ”stå fast”, något som Chen avvisade (i sitt svar till Peng) som främmande för Lenins föreställning om ledarskap.²⁵⁰ Pengs uppfordring 1941 rörde behovet av att ”upprätta auktoritet” inom den trotskistiska organisationen och bekämpa ”småborgerliga föreställningar” om organisering.

Liu Jialiang stödde Pengs kamp för att ”upprätta auktoritet”. Vid trotskisternas kongress i Shanghai i augusti 1948 då Pengs anhängare tog namnet Kinas revolutionära kommunistiska parti skrev han en resolution till stöd för den kampen.²⁵¹ Enligt resolutionen

hade det, som resultat av den långvariga kampen mot den stalinistiska byråkratin och på grund av isolering vuxit fram en extremt frihetlig tendens bland intellektuella propagandister inom den trotskistiska rörelsen... som har gått från att motsätta sig den byråkratiska centralismen till att motsätta sig en leninistisk demokratisk centralism... Frihet och demokrati ställs i motsats till centralisering.

Resolutionen hävdar fortsättningsvis att ”den tendens som under kriget mot Japan företrädde av

²⁴⁹ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 139.

²⁵⁰ Se Peng Shuzhi, ”Lun lingxiu wenti” (Till frågan om ledarskap), i Peng Shuzhi, *Valda verk*, vol. 2, 7-31; och Chen Duxiu, ”Fuyan” (”bilaga”), *ibid.*, 31.

²⁵¹ Resolutionen publicerades i Shanghai i en sjuttonsidig hektograferad pamflett med titeln *Zhongguo geming gongchandang jianlizhi zuzhi yuanze yu fangfa: Jianli dang dahui (yijiusibanian bayue ershiri zhi jiuyue bari) yizhi tongguo* (Organisatoriska principer och metoder för att upprätta Kinas Revolutionära Kommunistiska Parti: Enhälligt antagen resolution vid partiets grundningskongress [20 augusti-8 september 1948]).

Chen Duxiu” nu anklagar bolsjevismen för stalinismen. Resolutionen kritiserar denna tendens för att försöka omvandla partiet till ”en fruktlös diskussionsklubb” och betonade att ”partitidningen måste stå under partiledningens totala kontroll” snarare än att bli en ”obegränsat frihetlig publikation”. Slutligen förordade den att de ”småborgerligt liberala” trotskisterna skulle berövas medlemskap i partiet och reduceras till ”sympatisörer”. Enligt Wang Fanxi var det ”Pengs ’leninistiska linje’ för partiorganisering som blev huvudfrågan vid vår splittring”.²⁵²

I Hongkong, trettio år senare, gjordes ett allvarligt försök att bygga en ny trotskistisk rörelse genom att ena de personer utanför Kina som såg sig som trotskister, oberoende av hur de förhöll sig till rörelsens gamla diskussioner. Vissa resultat nåddes i denna kampanj 1978 och en del politiska och organisatoriska dokument förbereddes. Under kampanjen återutgavs denna resolution om partiorganisering av Pengs sympatisörer i Hongkong med det uppenbara syftet att få den antagen vid en framtida ”föreningskonferens”.

Det var ofrånkomligt att Wang Fanxi och Lou Guohua publicerade dokument som kritiserade den återutgivna resolutionen. Wang argumenterade i ett uttalande för att förhållandet mellan demokrati och centralism inte skulle fastslås en gång för alla i enlighet med Lenins organisationsmodell som hade utvecklats för att tillgodose de specifika behoven hos revolutionärer i det tidiga nittonhundratalets Ryssland och inte nödvändigtvis kunde tillämpas under andra tider och på andra platser. Även om han inte invände mot den leninistiska formuleringen av demokratisk centralism i princip, så betonade han att förhållandet mellan demokrati och centralism måste variera med omständigheterna och att även under de svåraste tider och under extremt yttre tryck fick demokratin inom partiet aldrig helt upphävas. På samma sätt som han och hans sympatisörer hade gjort under hela 1940-talet, fortsatte han med att hävda att partipressen måste ge utrymme för olika uppfattningar och att begränsa den till enbart majoritetens ståndpunkt skulle innebära att man snarare följde stalinistiska än leninistiska normer för politiskt beteende.²⁵³

Wang Fanxi och Lou Guohua producerade 1978 sitt eget förslag till stadgar för organiseringen av det revolutionära partiet där de hävdade att ”det revolutionära partiets ledning måste ta form och vinna sitt anseende nedifrån och upp, naturligt och undan för undan, i takt med den revolutionära kampen”.²⁵⁴ Diskussionen fortsatte dock inte eftersom enhetskampanjen upphörde och de kinesiska trotskisterna i exil förblev splittrade.

För kritiska kineser idag är förmodligen det mest angelägna med de kinesiska trotskisterna hur konsekvent Chen Duxiu, Wang Fanxi med flera, för fram idén om socialistisk demokrati för den revolutionära statens framtida funktionssätt liksom för det revolutionära partiets inre funktionssätt. Mellan 1936 och 1938 och återigen tidigt år 1940 hade bland andra Wang Fanxi ett livfullt meningsutbyte med Chen Duxiu i demokratifrågan. Någon gång 1936 smugglade Chen, då i fängelse, ut en artikel om demokrati till trotskisterna i Shanghai som Wang publicerade i *Gnistan* tillsammans med några kritiska kommentarer. Tre eller fyra år senare diskuterade så Wang med flera samma fråga med Chen, då i Sichuan, i brev de skickade honom från Shanghai. Chens svar publicerades senare av He Zishen i en samling av Chens sista artiklar och brev.²⁵⁵

Två avgörande händelser under mitten av och sena 1930-talet – skådeprocesserna i Moskva och Stalins förbund med Hitler – gjorde att Chen omprövade många av de grundtankar om demokrati som Lenin och Trotskij fört fram. Chen drog slutsatsen att Lenins totala förnekande av demokratins värde, åtminstone delvis bar ansvaret för Stalins byråkratiska brottslighet och att varje form av

²⁵² Wang Fanxi, personlig kommunikation, 23 februari 1993; se även Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 236-37.

²⁵³ Shuang Shan (Wang Fanxi), *Lüeping "Zuzhi yuanze yu fangfa"* (En kortfattad kritik av "Organisatoriska principer och metoder") (Hongkong: N.p., 22 maj 1978). Se även Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 236-37.

²⁵⁴ Lian Gen (Wang Fanxi) och Gu He (Lou Guohua), *Zuzhi zhangcheng (caoan)* (Organisationsstadgar [förslag]) (Hongkong: N.p., 10 november 1978).

²⁵⁵ Se kapitlet "Kinesisk trotskism och Chen Duxiu".

diktatur, revolutionär eller kontrarevolutionär, är oförenlig med demokrati. Även om proletariats diktatur, i ortodoxa leninistiska termer, uppfattas som den mest demokratiska styrelseformen – åtminstone för arbetarna – så brydde sig Chen inte längre om att skilja mellan, å ena sidan konkreta demokratiska rättigheter och å den andra, demokratin som borgerlig styrelseform. Enligt Wang Fanxi var detta ett exempel på Chens tendens att dra sina idéer till deras yttersta spets.

Det föreföll hans gamla kamrater i Shanghai som om Chen Duxiu under sina senare år, efter sin flytt till Sichuan 1938, hade återvänt till sin gamla tro på ”ren demokrati”. För Wang Fanxi och andra trotskister var demokratin inte abstrakt utan konkret bunden till klass och tid medan den för Chen Duxiu efter 1938 var ett mer eller mindre abstrakt begrepp som uttrycktes i allmängiltiga institutioner. Trots det ville inte Wang direkt avfärda Chens formuleringar utan strävade istället att i marxistisk riktning utveckla de element som han fann intuitiva och värdefulla. Flera decennier innan de aktualiserades i omfattande kommunistiska meningsskiljaktigheter diskuterade Chen och hans trotskistiska brevväxlare frågor som direkt rör det alltid omtvistade förhållandet mellan socialistiskt styre och demokratiska friheter.

Chens sista ståndpunkter har bevarats men direkt tillgängliga är inte Wang Fanxis svar till Chen som publicerades i *Gnistan* och de brev som han och andra skrev till Chen innan han dog där de försökte förena nödvändigheten för en radikal revolution med demokratiska rättigheter. Lyckligtvis summerade Wang i en artikel skriven i Macao 1957 i sju punkter de ståndpunkter han framförde under det sena 1930-talet i sin dialog med Chen. Wangs sju teser var dessa:

1. Om proletariatet under nuvarande historiska förhållanden genom sitt politiska parti syftar till att störta borgarnas politiska och ekonomiska herravälde måste det genomföra en våldsam revolution och upprätta en diktatur som beröva ägarna äganderätten. I nio fall av tio tvingas det då förintna bourgeoisieins traditionella styrelsesätt – det parlamentariska systemet. Att genomföra en sådan övergång ”fredligt”, genom parlamentet är praktiskt ogenomförbart om än inte helt uteslutet.
2. En proletär diktatur som upprättas på detta sätt varken kan eller bör förintna de olika demokratiska rättigheterna – bland andra habeus corpus [rätt till juridisk prövning], yttrande-, press-, församlings- och föreningsfrihet; rätten att strejka osv osv som redan vunnits under det borgerliga demokratiska systemet.
3. Diktaturens myndigheter som väljs av hela det arbetande folket ska stå under noggrann övervakning av valmanskåren och när som helst kunna återkallas. Diktaturens makt ska inte koncentreras till en myndighet utan spridas över flera strukturer så att det föreligger ett system av kontroll och motvikt som förhindrar uppkomsten av envælde eller arvsvælde.
4. Oppositionspartier ska tillåtas existera under diktaturen så länge de stöder revolutionen. Huruvida de gör detta eller ej ska avgöras genom fri omröstning bland arbetare och bönder.
5. Oppositionella grupperingar [fraktioner] måste tillåtas inom proletariats parti. Under inga omständigheter får organisatoriska bestraffningar, hemlig underrättelseverksamhet eller anklagelser om brott användas mot oppositionella. Inte under några omständigheter kan en tanke vara brottslig.
6. Inte under några omständigheter får proletariatets diktatur övergå till enpartidiktatur. Arbetarpartier som organiseras av delar av arbetarklassen och intelligentian får inte under några omständigheter ersätta den av arbetarna som helhet demokratiskt valda politiska makten. Det nuvarande systemet i kommunistiska länder måste upphöra, där regeringar utgör en fasad bakom vilken sekreterare för partiavdelningar utövar direkt befäl. Det regerande partiets

strategiska politik måste först diskuteras och godkännas av ett bemyndigat parlament (eller en sovjet) som innehåller oppositionspartier och grupperingar [fraktioner]. Först då kan åtgärder vidtas av regeringen. Utförandet måste kontinuerligt övervakas av parlamentet.

7. Slutligen... eftersom politisk demokrati i verkligheten återspeglar ekonomisk demokrati och ingen politisk demokrati är möjlig under ett system med totalt centraliserad ekonomisk kontroll... är det för att skapa den materiella grunden för socialistisk demokrati nödvändigt med ett system för maktindelning och självstyre inom ramarna för den övergripande ekonomiska planeringen.

Enbart dessa punkter kan inte rädda en revolutionär makt från byråkratisk urartning. Men eftersom de inte är gripna ur luften utan rotats i blodiga erfarenheter, kan de – om de uttrycks tillräckligt klart – hjälpa arbetare och bönder i länder där revolutioner genomförts att vinna sin antibyråkratiska kamp när villkoren för en demokratisering av diktaturstaten har mognat samt göra nya revolutionära stater förmögna att från första början undvika byråkratisk förgiftning.²⁵⁶

10. Den kinesiska trotskismen och kriget mot Japan

Utbrottet av det totala kriget mellan Kina och Japan 7 juli 1937 förändrade den kinesiska politiken fullständigt och oåterkalleligt. De kinesiska kommunisterna återupptog 1937 sin enhetsfront med Guomindang, denna gång mot den japanska invasionen. Men de hade lärt sig sin läxa från 1927 och vidtog åtgärder för att försäkra sig om att denna andra enhetsfront inte skulle sluta på samma katastrofala sätt som den första. Under kriget kunde de vinna sympatier hos allt större delar av det kinesiska samhället genom att företräda det nationella motståndet mer aktivt än Guomindang vars reaktionära politik och korrupta regering under krigsåren alltmer förlorade folkligt stöd.

Kriget medförde förhållanden som de kinesiska kommunisterna med sin tidigare erfarenhet av väpnad kamp på landsbygden särskilt kunde utnyttja. Nu avgjordes politiska frågor i allt högre grad med vapen. Tidigare hade KKP:s strategi på landsbygden huvudsakligen misslyckats eftersom partiet inte samtidigt kunde utmana Guomindang i städerna. Genom att kämpa för ”demokrati” inom enhetsfrontens ramar och tillfälligt förklara eld upphör i kriget om jorden kunde de skaffa sig nya vänner bland Chiangs fiender i borgerligt demokratiska kretsar. I vilket fall som helst hade den japanska invasionen avskurit Guomindang från industriella och kommersiella nervcentra i östra Kina och framtingat en reträtt till det efterblivna sydväst och därigenom berövat Chiang ett av hans viktigaste politiska och logistiska övertag mot kommunisterna.

Under dessa år uppfattade trotskisterna KKP:s aktiviteter som ett skamligt svek mot revolutionen och en upprepning av 1920-talets misstag. Från deras utgångspunkt såg det verkligen så ut eftersom den nya enhetsfronten på pappret räknade med att den röda armén reorganiserades inom Chiangs nationella styrkor, att klasskampen upphörde och att kommunisternas och Guomindangs landområden sammanslogs. ”Mer och mer omvandlar [de kinesiska stalinisterna] bondearméerna ... till brickor i händerna på Moskvans militärstrateger” skrev Frank Glass 1936 i ett brev till sina kamrater hemma i Kapstaden.

Grövsta opportunism förvärras till uselt förräderi när stalinisterna... lämnar över bondearméerna till Chiang Kai-shek.....Chiang kommer förstås att vid första tillfälle avväpna bondearméerna och skoningslöst utrota deras bästa revolutionära element.²⁵⁷

Vad Glass och de andra trotskisterna inte kunde veta var att maoisterna, även om de var obenägna att öppet ta ställning mot Kominterns förslag (som drevs av Stalins utsände Wang Ming) om nära

²⁵⁶ Shuang Shan, ”Cong Chen Duxiu di `zuihou yijian' shuoqi” (Om Chen Duxius ”sista ståndpunkter”), i *Sixiang wenti* (Några ideologiska frågor) (Hongkong: N.p., 1957), 5-6.

²⁵⁷ *Spark* (Kapstaden), vol. 2, no. 7 (16) (July 1936).

samarbete i enhetsfronten, inte hade minsta avsikt att uppge varken sitt militära eller territoriella oberoende.²⁵⁸

Därför var återupplivandet av enhetsfronten 1937 som Wang Fanxi senare såg det ”i stort sett... snarare en taktisk manöver än en strategi”.²⁵⁹ En orsak till att trotskisterna läste av situationen så illa var att deras ögon var fixerade på städerna där Wang Mings ”anpassningsvilliga” dominerade partiarbetet. En annan var att de, efter att så tidigt som 1934 ha avskrivit KKP som ett ”småborgerligt” parti, ett ”bondeparti”, fäste otillräcklig uppmärksamhet vid partiets pågående differentiering.

De kinesiska trotskisterna själva tillbringade största delen av kriget i Shanghai där de organiserade arbetare just under näsan på japanerna, Detta var djärvt men farligt och ofta förgäves. I de strategiska frågorna rörande kriget och bönderna lyckades de inte svara mot Kinas förändrade behov efter 1937. Deras försummelse att upprätta egna väpnade styrkor berövade dem möjligheten att delta i det militära motståndet mot Japan och lämnade dem försvarslösa inför sina många fiender.

Beträffande bönderna var deras misstag inte, som kritiker påstår, att de ”ignorerade” dem.²⁶⁰ Tvärtom, efter 1927 var en av deras viktigaste anklagelser mot Komintern att man hade motsatt sig en fördjupning av den agrara revolutionen. Men under det tidiga 1930-talet hade man argumenterat för att först etablera ett starkt stöd bland arbetarna i städerna innan man försökte påverka och leda bönderna, fullt förståeligt med tanke på deras begränsade antal och de enorma svårigheterna att upprätta militärbaser utan varken vapen eller rika finansärer.

Men efter den japanska invasionen var inte denna strategi längre användbar. Trotskisterna insåg inte att arbetarna hade passiviserats som ett samlat resultat av nederlaget 1927, det följande Guomindangförtrycket och – mest avgörande – av den japanska ockupationen av Kinas viktigaste industriella centra och att det för att revolutionen skulle lyckas var nödvändigt att börja organisera bönderna redan innan rörelsen i städerna återuppstod. Grunden till denna oförmåga står att finna i ett övermått av ortodoxi.

Inte alla trotskistledare lät sig så lätt skrivas ut ur Kinas moderna historia. Några, bland andra Chen Duxiu och Wang Fanxi var högst medvetna om att kriget hade gjort många av de gamla recepten föråldrade och försökte utveckla nya, särskilt under deras korta tid av samarbete 1938 i Wuhan.

Mer än en gång under 1936 hade Chen Duxiu från sin fängelsecell uttalat och publicerat uppfattningar som direkt eller indirekt kritiserade KKP:s närmande till Guomindang. Den 1 juli 1936 beskrev han KKP:s manifest från den 1 augusti 1935 som föreslog en regering för nationellt självförsvar, som ett ”skamligt dokument” och Zhu Des upprop till arméofficerare i alla regioner att förena sig med Röda armén som ”än mer skamligt”.²⁶¹ I ljuset av nya händelser kom han dock redan samma år att mildra sina uppfattningar.

Alldeles innan han lämnade fängelset 1937 föreslog Chen grunddragen till ett nytt politiskt program som innehöll en ”tillfällig vapenvila i förhållande till Guomindangregeringen” och sedan han läm-

²⁵⁸ Den sannolikt tidigaste diskussionen om denna fråga på engelska är Gregor Bentons, ”The `Second Wang Ming Line,’ 1935-38”, *China Quarterly* no. 61 (1975): 61-94. För senare studier, se John W. Garver, ”The Origins of the Second United Front: The Comintern and the Chinese Communist Party”, *China Quarterly* 113 (1988): 29-59; Shum Kui-kwong, *The Chinese Communists’ Road to Power: The Anti-Japanese National United Front, 1935-1945* (Hongkong: Oxford University Press, 1988); Gregor Benton, ”Wang Ming Revisited: New Light on the Second United Front”, *International Review of Social History* 37, no. 2 (1992): 255-62 (för en kritik av Shums bok); och Michael M. Sheng och John W. Garver, ”New Light on the Second United Front: An Exchange”, *China Quarterly* no. 129 (1992), 149-83.

²⁵⁹ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 261.

²⁶⁰ För en vederläggning av anklagelsen att Chen Duxiu ”alltid undervärderade böndernas revolutionära roll och motsatte sig bonderörelsen” se Guo Xuyin, ”Reconsideration of Chen Duxiu’s Attitude Toward the Peasant Movement”, *Chinese Law and Government*, vol. 17, nos. 1-2, 51-67.

²⁶¹ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 216-17.

nat fängelset uttryckte han, vid ett möte med Ye Jianying och Bo Gu, sitt bifall till enhetsfronten.²⁶²

Vid tiden för Xi'an-intermezzot i december 1936, när Chiang Kai-shek arresterades av nationalistgeneraler som hade för avsikt att samarbeta med KKP i ett anti-japanskt förbund, hade Chen blivit ytterst upprörd och ansåg det osannolikt att Chiang kunde undkomma med livet i behåll. Efter det att Chiang släppts övergav Chen dock sitt tidigare ställningstagande för ett tvåfrontsrig mot såväl Guomindang som de japanska inkräktarna, till förmån för en politik av ”lojalt stöd till motståndskriget” – och givet det överordnade behovet av ett enat ledarskap – till Guomindangregeringen, så länge denna fortsatte att engagerade sig för det antijapanska motståndet. Chen såg inte endast kriget som progressivt utan som ”den förtryckta nationens revolutionära krig mot imperialism... Detta motståndskrigs yttersta syfte är att radera de hinder som imperialismen påtvingat Kinas nationella industriella utveckling.²⁶³

Innebar Chens stöd till regeringen en fullständig omkastning av hans tidigare uppmaning att störta den? Förvisso inte. Efter sin frigivning från fängelset undvek Chen avsiktligt alltför radikala formuleringar i sina tal för att förhindra att myndigheterna förbjöd dem. Detta gjorde att de flesta av hans uttalanden kunde publiceras offentligt under denna tid. Och hans stöd för regimen mot Japan utsträcktes inte till att omfatta stöd i andra politiska frågor där han behöll sina egna, särskiljande ståndpunkter.

Liksom Mao och maoisterna krävde han demokrati, rättigheter att opponera (även för KKP), flerpartisystem och ett slut på Guomindangdiktaturen, att folkets bördor lättades samt en lösning på fattigböndernas jordproblem. Han motsatte sig orubbligt alla försök att dra in honom i organisationer som var kopplade till Guomindang samt generösa erbjudanden om att ”organisera ett nytt kommunistparti” tillsammans med den exkommunistiske avfällingen Zhang Guotao.²⁶⁴

Chen Duxiu såg inte några utsikter för revolutionen så länge Guomindang fortsatte att stå emot Japan. Och hur kunde det överhuvudtaget bli någon revolution med industristäderna under fiendeockupation och proletariatet upplöst? Så länge kriget varade ansåg han att trotskisterna skulle lägga störst energi på att bygga en enhetsfront av alla demokratiska partier, oberoende av Guomindang och KKP, på grundval av ett program för frihet och demokrati.²⁶⁵ Liksom Chens politik sent år 1931 och tidigt 1932, när oppositionella nationalistdivisioner hade börjat stå emot japanerna, så kan denna taktik återigen förstås som en särskild anpassning till nya förhållanden av trotskisternas gamla kamp för en konstituerande församling. Men i denna strävan fann Chen det till och med svårt att övertyga sina närmaste sympatisörer. Idag erkänner Wang Fanxi att ”taktiskt hade Chen rätt och vi hade fel” men på den tiden var han och andra inte beredda att göra de politiska kompromisser som Chens politik förutsatte.

1938 fanns det i vilket fall som helst inte något utrymme för Chen vid det demokratiska centrum han sökte delta i. När det ”demokratiska uppsving” som Trotskij och trotskisterna hade förutsagt alltsedan 1928 slutligen kom 1935 var det inte trotskisterna (som till en början fortfarande var fängslade) utan kommunisterna med sin nyligen upprättade enhetsfront som var bäst placerade för att dra fördel av det.

²⁶² Ibid., 220. Tang Baolin, uppreparande olika källor hävdar att Chen Duxiu tog initiativet att möta Ye och Bo, men Wang Fanxi (som mötte såväl Chen Duxiu som Luo Han ungefär vid denna tid) är inte säker på vem som tog första steget för att ordna mötet och betvivlar starkt att det var Chen, som efter att ha lämnat fängelset hela tiden uttryckte önskan att bibehålla sitt politiska oberoende. Se bilagan till kapitel 9.

²⁶³ Ibid., 207-11. Enligt Tang, sammanfattade Chen Duxiu efter att ha lämnat fängelset att ”Chiang Kai-sheks styre tycks vara ganska stabilt; det är inte så bräckligt som vi trodde i våra analyser”. Dock är hans källa till detta citat en artikel skriven av Pu Qingquan som innehåller många fel och uppenbarligen var avsedd att vara anpassad till olika KKP-fördomar om Chen Duxiu.

²⁶⁴ Ibid., 212-13 och 227.

²⁶⁵ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 208-9.

”I årtal hade de konstant förtalat och karikerat vårt demokratiska program” skrev Wang Fanxi ”men plötsligt intog de ståndpunkter som var identiska med de värsta egenskaperna hos de karikatyrer de hade gjort av oss”.²⁶⁶ KKP:s nya omsvängning hade omintetgjort Chens förhoppningar om en revolutionär-demokratisk allians 1938, eftersom när kommunisterna nu intagit den plats Chen hade tänkt sig, varnade de sina nya vänner i de demokratiska partierna för att ha att göra med dessa ”nationsförrädare”. I vilket fall som helst var Chens chanser att finna allierade nu ytterst begränsade. När stalinister och trotskister synbarligen krävde samma sak valde folk naturligen det större partiet.

Efter krigets början behöll trotskisterna i Shanghai sin fientliga inställning till såväl Guomindang som KKP. Den 28 oktober 1938 angrep de nationalisterna för att de syftade till att kapitulera för imperialismen och KKP för Guomindang, att de övergivit klasskampen och spred illusioner om den brittiska och amerikanska imperialismen. Den 20 januari 1939 uttalade de att de skulle samarbeta med Guomindang och KKP under förutsättning att dessa partier stödde en folklig rörelse till stöd för kriget och garanterade politisk handlingsfrihet för alla partier. Men det samarbete de utlovade begränsade sig dock till organiseringen av massorna och omfattade inte politiskt samarbete.²⁶⁷

Under denna period motsatte sig inte Chen Duxiu principiellt att samarbeta med KKP och han fördömde Shanghaitrotskisternas kritik mot stalinisterna som ”politiskt felaktigt”. Trots att han i grundläggande principiella politiska frågor fortsatt var oenig med stalinisterna kunde han under vissa omständigheter samarbetat med dem, under förutsättning att hans avvikande uppfattningar tolererades och respekterades. Inte under några omständigheter skulle han politiskt ha underordnat sig KKP.

Huvudskälet till att han inte vidtog några konkreta åtgärder för att samarbeta med KKP och istället koncentrerade sina ansträngningar på att vinna stöd från de små demokratiska partierna, var att han insåg att ett förbund av den typ han önskade endast kunde uppnås från en politisk och militär styrkeposition som han ännu saknade.²⁶⁸

Chens andra projekt var att vinna antijapanska väpnade styrkor genom att infiltrera trotskister som politiska rådgivare. Chen hade alltid kritiserat teorin att ”endast vapen” kunde avgöra politiska frågor och han satte ingen tilltro till uppfattningen att gerillakrig med utgångspunkt från byarna kunde besegra japanerna eftersom ”byar och små städer vad gäller vapen, ekonomi och kultur inte kan existera i isolering”.²⁶⁹ Men han insåg att även om militära metoder inte slutligen är avgörande så var de dock under krigsåren oundgängliga förutsättningar för varje realistisk politik

Till en början avstod Wang Fanxi och Pu Dezhi från att stöda Chens försök att infiltrera existerande väpnade styrkor. De oroades över att de bara skulle bli militärens ”konkubiner” (vilket var vad de kallade de kommunister som arbetade politiskt i Guomindangarméerna under Nordexpeditionen 1926-27). Men slutligen övertygades de av styrkan i Chens argumentation. Den politik som Chen då väntade sig av Wang och Pu var mycket mer långtgående än den hovsamma och klassamarbetande linje som maoisterna följde efter 1936, särskilt under de tidiga åren av kriget mot Japan. Hans radikala vägran att i sin krigstidspolitik kompromissa på frågan om den sociala revolutionen bidrog till att övertyga hans unga sympatisörer om att delta i hans nya projekt. ”I armén är vår viktigaste uppgift” sa Chen till dem ”att skola manskapet och inrikta alla ansträngningar på att skapa revolutionära förutsättningar bland massorna. Det betyder att vi måste göra allt vi kan för att inleda

²⁶⁶ Ibid., 182.

²⁶⁷ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 279. Tang Baolin hävdar att trotskisterna ändrade sin inställning till samarbete sedan Chen Duxiu skarpt kritiserat deras ståndpunkt i ett brev till Trotskij men faktiskt fanns det i denna fråga ingen motsättning mellan Shanghaitrotskisternas tidiga och senare inställning. Med undantag för Zheng Chaolin hävdade de hela tiden att de stödde kriget men inte skulle samarbeta politiskt med något av de större partierna

²⁶⁸ Se bilaga till kapitel 9.

²⁶⁹ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 257-58.

en jordreform i områden under vår kontroll och på det sättet påskynda revolutionsmedvetenhetens utveckling även inom förbanden.”

Men även denna plan gick om intet sedan Chens kontakt inom armén fråntagits sitt befäl troligen av Chiang Kai-seks fascistiska blåskjortor som höll Chen under hemlig övervakning i Wuhan och följde varje hans steg.²⁷⁰ Efter mitten av 1938 tvingades Chen av de japanska styrkornas framstöt längs Yangtse mot Wuhan att fly längre inåt landet till Sichuanregionen där han nu var i stort sett helt isolerad och definitivt förpassad till marginalen av Kinas politiska liv intill sin död 1942.

Båda dessa projekt som Chen försökte genomföra i Wuhan visar att han som revolutionär inte var rädd att radikalt avvika från inslagna vägar. Inte överraskande uttalade han sitt förakt för trotskisterna i Shanghai som ”endast kan publicera sina eländiga aktstycken från sina skribenters vindskupor”. Chen påpekade att de genom att ”fnysa åt ordet ’patriotism’” omedvetet gav trovärdighet åt KKP:s försök att smutskasta honom och trotskisterna som japanska hemliga agenter.²⁷¹

Hans militära planer var desto mer anmärkningsvärda mot bakgrund av hans starka, som budord formulerade avståndstagande mot ”militär” revolution, såväl av Chiang Kai-shek vid tiden för Nordexpeditionen (även om Chen innan sammanbrottet i Wuhan, för en tid bländades av framgångarna), som under det tidiga 1930-talet, då av den kinesiska Röda armén. I princip såg både han och hans sympatisörer, som Wang Fanxi, den ”militära” vägen till makten som en otillåten genväg som skulle avleda revolutionen från dess egentliga inriktning. Att de 1938 gjorde avsteg från den principen kan endast förklaras av deras insikt om de speciella förhållanden under kriget mot Japan som inget parti i Kina, som ville spela en revolutionär roll, kunde kosta på sig att nonchalera.

Även om Wang Fanxis egna försök att gå in i en armé omintetgjordes så organiserade och ledda andra trotskister, avskurna från Shanghai, gerillaenheter i olika delar av Kina. Alla krossades mellan KKP:s och japanernas kvarnstenar. Till exempel förintade kommunisterna i Shandong, Wang Changyaos och Zhang Sanjies två tusen man starka gerillakolonni (huvudsakligen organiserad ur deras släkter,²⁷² och i Guangdongs Zhongshanområde dödades den trotskistiske gerillaledaren Chen Zhongxi i strid med japanerna.²⁷³

Trots denna dystra erfarenhet fortsatte Wang Fanxi i senare skrifter att argumentera för att den trotskistiska ledningen aktivt borde uppmuntrat och samordnat upprättandet av väpnade enheter:

Det är omöjligt att med säkerhet säga om vi kunde ha byggt upp en styrka tillräckligt stark för att kunna mäta sig med KKP:s, men vi hade åtminstone inte ha hamnat där vi gjorde. Vår organisation så gott som utplånades under kriget. En del av vår medlemskader dog till och med av svält och vi gav inte något aktivt bidrag till motståndet. Efter kriget var vi alltför svaga för att kunna dra fördel av den förrevolutionära situation som öppnades och vi förhöll oss helt passiva till inbördeskriget mellan KKP och Guomindang.²⁷⁴

Andra runt Peng Shuzhi höll dock fast vid vad de uppfattade som den ”traditionella” marxistiska

²⁷⁰ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 213-14; Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 235.

²⁷¹ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 233-34.

²⁷² En underrättelserapport (nr. 270,10491) i arkiven för Guomindangs underrättelsebyrå i Taipei nämner en incident vid gränsen mellan Shandong och Jiangsu 1939 där cirka etthundrafemtio trotskister dödades. Se dock Qian Jun, ”Suluyu bianqu’de gongfei ‘Su Tuo shijian’” (De kommunistiska banditerna. ”utrensning av trotskister” i gränsregionen mellan Jiangsu, Shandong, och Henan”), *Gongdang wenti yanjiu* (Taipei) 11, nr. 4 (april 1985) 102-3, som förnekar att ens ledarna för den ”trotskistiska” sammansvärjningen (möjligen, men inte nödvändigtvis refererande till samma händelse) vid ungefär denna tidpunkt verkligen var trotskister.

²⁷³ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 214. För en samtida redogörelse för den trotskistiska gerillans aktiviteter i Zhongshan, se Frank Glass’ rapport om Kinas Kommunistiska förbund som skrevs mot slutet av 1939 och sändes till Trotskij i vars arkiv det kan återfinnas i Houghtonbiblioteket vid Harvard-universitetet. Rapporten återges under titeln ”The Communist League of China” i *Revolutionary History* 2, 4 (1990): 26-28.

²⁷⁴ Citerad i Gregor Benton, ”Introduction” till Wang Fan-hsi, *Memoirs*, xxvii-xxviii.

analysen; bönderna är efterblivna och konservativa och den väpnade kampen måste invänta att förhållandena blir de rätta för ett uppror av arbetarna i städerna. Trotskisternas nyligen återupprättade provisoriska centralkommitté fortsatte 1937 och 1938 att enbart koncentrera sig på arbete i städerna och att motsätta sig alla sorters ”militära äventyrligheter” – ett ställningstagande som Wang Fanxi har kritiserat som ett ”mycket allvarligt och helt oförlåtligt politiskt misstag”.

Frank Glass återspeglade 1936 i stora drag sina kinesiska kamraters uppfattning och var djupt pessimistisk beträffande chanserna för en armé bestående av bondepartisaner att på ”de öppna slätterna” bekämpa de japanska inkräktarna.²⁷⁵ ”Bondestyrkorna” skrev han

dåligt beväpnade och utrustade, nästan uteslutande tränade och med erfarenheter av gerillakrig mot vad som ofta var en halvhjärtad fiende (manskaper i Guomindangs arméer) kommer i direkt strid tvingas möta enormt överlägsna japanska styrkor.....Dessa kan sätta in sina bombplan, giftgas, tungt artilleri, motoriserade vapen osv. I öppen strid med dessa kommer bondearméerna helt enkelt att utplånas.²⁷⁶

Nu vet vi förstås att Glass’ förutsägelse att japanerna skulle jaga KKP på flykten var helt felaktig, men det måste sägas att under det sena 1930-talet var det inte bara trotskisterna som underskattade kraften hos Maos antijapanska gerilla.

Även efter 1949 vidhöll Peng Shuzhi sin ”ortodoxa” opposition mot gerillakrig med utgångspunkt i byarna. Han hävdade att den trotskistiska strategin i Kina väsentligen hade varit riktig och att de kinesiska kommunisternas seger inte alls berodde på deras gerillastrategi, utan istället var resultatet av ”exceptionella historiska omständigheter”.²⁷⁷

Mao Zedong föraktade däremot ”utländska dogmer” och följde en pragmatisk kurs. Genom att kombinera drag ur den rebelliska kinesiska traditionen med några marxistiska grundsatser och modernt militärt tänkande, utvecklade han en originell och högst framgångsrik teori för ett revolutionärt krig med utgångspunkt från landsbygden.

11. De kinesiska trotskisterna och trotskismen

Även om de kinesiska trotskisterna förklarade sig tillhöra den Fjärde internationalen var länkarna till denna svaga. Den Tredje internationalen, till vilken KKP hörde, hade sovjetstatens resurser till sitt förfogande och stod i mer eller mindre oavbruten radiokontakt med sina kinesiska anhängare utom under några få månader i mitten av 1930-talet. Den Fjärde internationalen hade inte några sådana tillgångar och om de överhuvudtaget höll kontakten med Kina så var det per post som var långsam och otillförlitlig eller genom tillfälliga besök av utländska trotskister (oftast amerikanska sjömän) av vilka några kvarstannade för en tid för att arbeta med sina kinesiska kamrater.

De kinesiska trotskisterna tillbringade större delen av 1930-talet i fängelse. Oavsett vilken hemlig organisation de än byggde under dessa år, så blev den åter och åter förintad av regeringens agenter. De tillbringade det sena 1930-talet avskurna i Kinas inre eller i Shanghais ”ensamma inland” och under det tidiga 1940-talet blev de helt avskurna från yttervärlden när Shanghai invaderades. Därför hade de sällan direkta förbindelser med andra av Fjärde internationalens sektioner. Även när de lyckades få kontakt med oppositionens utomlands så var det antingen, under de tidiga åren, direkt genom Trotskij eller senare genom Frank Glass och andra medlemmar av Socialistiska arbetarpartiet (SWP) i Förenta staterna.

De kinesiska trotskisterna spelade liten roll i diskussioner inom den världstrotskistiska rörelsen och

²⁷⁵ Glass trodde att kommunistarméerna skulle sättas in i inre Mongoliet som ”Sovjetiska gränspatruller” i verkligheten utkämpade kommunisterna kriget på slätter och berg längre söderut.

²⁷⁶ *Spark* (Cape Town), 2, nr. 7 (16) (July 1936).

²⁷⁷ Wang Fanxi utsatte dessa ståndpunkter för förödande kritik i ”Om orsakerna till KKP:s seger och de kinesiska trotskisternas misslyckande i den tredje kinesiska revolutionen”, opublicerat manuskript, 1973.

de flesta utländska trotskister – särskilt de i Europa – visste föga om utvecklingen i den kinesiska sektionen även om Trotskij själv under 1930-talet uppehöll en oregelbunden korrespondens med Chen Duxiu och andra.

Förvisso publicerade de kinesiska trotskisterna litteratur av imponerande omfång men det var ingen inom rörelsen utanför Kina som kunde läsa den, så den förblev ouppmärksam. Efter 1949 blev de flesta av de trotskister som stannat kvar i Kina incommunicado (omöjliga att nå) och efter arresteringarna i december 1952 gällde detta alla.

Före den slutliga kommunistiska segern överfördes Peng Shuzhi och medlemmarna av den politiska byrån till Hongkong²⁷⁸ och Wang Fanxi sändes till Hongkong för att från en ”säker plats” samordna aktiviteterna hos den egna organisationen som kvarstannat i Kina.²⁷⁹ Peng Shuzhi hamnade i Paris via Vietnam men erhöll ett kyligt mottagande eftersom han i de flesta europeiska kamraternas ögon inte hade spelat någon aktiv roll i den revolution som segrat i Kina 1949 och han vägrade till och med att erkänna den som en revolution så vad hans europeiska kamrater kunde förstå förtjänade han sitt öde.

Wang Fanxi vars ”säkra plats” visade sig osäker deporterades till Macau där tänkande och skrivande i stort sett blev hans enda politiska aktivitet.²⁸⁰ Mellan 1949 och 1975 när han reste till Europa skrev han flera böcker och ett stort antal artiklar och pamfletter. Wangs lilla vänkrets i Hongkong publicerade dessa skrifter men de översattes inte så de gjorde inte något intryck på icke-kinesiska trotskister utomlands.

De kinesiska trotskisternas tankar om det märkvärdiga drama de först deltagit i och sedan beskådat utvecklades enligt oberoende linjer eftersom de hela tiden var isolerade från sina kamrater i andra länder. Inte alla av dem var förmögna till kritisk och självständig eftertanke. Peng Shuzhi var mer dogmatiker än innovatör. Det är symptomatiskt för hans syn på politiken att han avskydde den bildstormande Mao, men tyckte om och sympatiserade med den mer ortodoxe och konventionelle Liu Shaoqi.²⁸¹ Hans tänkande om den kinesiska revolutionen var sällan mer än varianter på paroller och teser han lärt sig på 1920-talet.

Andra trotskister omarbetade dock gamla idéer och uppfann nya när vissa sanningar genom händelseutvecklingen visade sig vara falska. Själva förnekar de att de lagt något nytt till trotskismens grundläggande principer och hävdar att de endast har utvecklat och konkretiserat dem eftersom varje teori oundvikligen modifieras och förändras när den tillämpas på ett specifikt problem. Men när gamla teorier utvidgas för att tillåta nya strategier och för att förstå oväntade händelser och erfarenheter så nås ibland den punkt där de förändras bortom igenkännlighet.

Ett exempel på en radikal förändring av en befintlig strategi är begreppet ”victoryism” som utvecklades av Wang Fanxi och Zheng Chaolin under kriget mot Japan. Ordet ”victoryism” är en lek med idén om ”defeatism” som försvarades av Lenin som en strategi för marxister i imperia-listiska länder under det första världskriget. Därför var ”defeatism” inte tillämpbar i en halvkoloni som Kina vars motstånd mot Japan var progressivt och måste stödas.

Men stödet till Kinas motstånd mot Japan (sade Trotskij) är inte detsamma som okritiskt stöd till Chiang Kai-sheks ledarskap.²⁸² ”För att segerrikt slutföra kriget” skrev Wang Fanxi ” var det även nödvändigt att ha en revolutionär regering”, Revolutionen kunde med andra ord inte invänta segern utan den var en förutsättning för segern.

²⁷⁸ Ch'en Pi-lan, ”Introduction”, 41.

²⁷⁹ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 251-52.

²⁸⁰ *Ibid.*, 255.

²⁸¹ Benton, ”Two Purged Leaders”, 324.

²⁸² Evans and Block, *Leon Trotsky on China*, 567.

Även om Wang och Zheng själva utvecklade idén om ”victoryism” så ansåg de att den var helt förenlig med, och en logisk utveckling av Trotskijs egen inställning till kriget. Trotskij sade att revolutionärer skulle stöda den kinesiska sidan men bibehålla sitt oberoende och sin rätt att kritisera hur kriget bedrevs. ”Men kritik”, påpekar Wang Fanxi, ”som utvecklas bortom en viss punkt, övergår till vapnens kritik, den blir revolution”.²⁸³ Här finns paralleller med den maoistiska strategin i den andra enhetsfronten (som utvecklades i opposition till Wang Mings politik av ensidigt klassamarbete) att både gå samman med och bekämpa Guomindang.

Peng Shuzhi betonade tvärtom den progressiva karaktären i kriget mot Japan och motsatte sig försök att vinna kriget genom revolution. Dock innebar skillnaden mellan Wangs grupp och Pengs grupp i denna fråga i praktiken ingenting eftersom ingendera någonsin kom i position att pröva sin strategi.

Den andra huvudfrågan där några kinesiska trotskister utvecklade egna ståndpunkter avsåg hur man kunde karakterisera den revolution som KKP genomfört och orsakerna till segern. I högre grad än alla andra frågor utmanade denna deras uppfinningsförmåga och teoretiska skarpsinne. I enlighet med den ortodoxa trotskistiska uppfattningen hade de i årtal hävdade att stalinistiska partier som KKP hade urartat bortom möjlighet att reformera till ”småborgerliga” partier som därför inte kunde genomföra någon revolution, tvärtom var de dömda att misslyckas.²⁸⁴ Maoisternas seger 1949 överraskade därför trotskisterna och orsakade stor förvirring.

Till en början hävdade många att den nya regimen i Peking var ”borgerlig” och aldrig skulle överskrida sin rent borgerliga karaktär. Men hur hade ett borgerligt parti kunnat besegra Guomindang? Enligt Peng Shuzhi hade KKP segrat mindre av egen ”subjektiv” kraft än på grund av att man haft turen att dra nytta av en rad mycket speciella historiska omständigheter, bland annat Chiang Kai-sheks regimens korruption och sönderfall, USA:s beslut att överge Guomindang, den tidigare japanska invasionen (som gånat KKP) samt ryskt bistånd. Han fann ingen anledning att ifrågasätta karaktäristiken av KKP som ett ”småborgerligt bondeparti” som han hävdade hade varit ”den traditionella trotskistiska uppfattningen under nästan tjugo år”.²⁸⁵

Som för att gäcka honom började den nya staten snart röra sig i en radikalt anti-kapitalistisk riktning och inta en till synes oangriplig position. Han började då (i maj 1952) hävda att KKP hade ändrat karaktär som resultat av det stora antalet arbetare som gått med efter 1949. Partiet befann sig därför ”i ett övergångsstadium till att bli ett arbetarparti”.²⁸⁶ Pengs specialanpassning av synen på KKP har en sak gemensamt med hela hans resonemang om dess roll i den kinesiska revolutionen. Han förklarar allt om partiet – dess ”klassnatur” under 1930 och 1940-talen, dess seger 1949 och dess utveckling efter 1949 som enbart bestämt av yttre och ”objektiva” orsaker. Inte någon gång kan han ge någon förtjänst till de män och kvinnor som ledde KKP under revolutionen.

För ett kreativt och självständigt försök att försona den anti-stalinistiska traditionen med den kinesiska revolutionens verklighet måste vi vända oss till Wang Fanxis skrifter. Efter det att hans kamrater arresterats var han den ende gruppledaren som offentligt kunde begrunda innebörden av 1949.

Införandet av partier enligt sovjetisk modell i hela Östeuropa efter 1945 samt KKP:s seger i Kina skapade förvirring inom den världstrotskistiska rörelsen. Michel Pablo i Paris, ledare för den Fjärde internationalen ansåg att den enda möjliga förklaringen till KKP:s seger var att det hade övergivit stalinismen och blivit revolutionärt. Wang Fanxi höll dock inte med om denna slutsats. I den

²⁸³ Wang Fanxi, ”On the Causes”, 35-36.

²⁸⁴ Ibid., 12.

²⁸⁵ Peng Shuzhi, ”Guanyu Zhongguo jushide baogao” (Rapport om situationen i Kina), i Peng Shuzhi, *Valda verk*, vol. 3, 31-93, citat s. 65.

²⁸⁶ Peng Shuzhi, ”Rapport om situationen i Kina”, 92.

amerikanske trotskisten Mac Shachtmans efterföljd analyserade han till en början kommunistregimen i Kina som ett parti av byråkratiska kollektivister.²⁸⁷ Medan Peng Shuzhi beskrev KKP:s tillintetgörande av Guomindang som ett byte av makt inom borgerligheten ansåg Wang att revolutionen från själva starten hade givit upphov till en kvalitativ förändring av det kinesiska samhället, dock inte av den sort som han önskade.²⁸⁸

Wangs korta period som avfälling på frågan om ”arbetarstaten” är bara en av flera paralleller och synbarliga överensstämmelser mellan hans flygel inom kinesisk trotskism och Max Shachtmans flygel inom den amerikanska trotskismen. 1942 och 1943 polemiserade Shachtman energiskt i sitt arbetarpartis tidning *New Internationalist* mot stöd till Guomindang, medan SWP ställde sig på Peng Shuzhis sida. Den direkta fråga som förorsakade splittringen mellan Workers Party (Arbetarpartiet) och SWP i april 1940 är identisk med den som provocerade splittringen i Kina 1941 – Shachtman insisterade på att offentligt få uttrycka sina meningsskiljaktigheter med majoriteten.²⁸⁹

Vid sidan om dessa specifika likheter kännetecknades Wangs och Shachtmans strömningar båda av en fritänkande pluralistiskt anda som kunde ha attraherat dem till varandra. Kontrasten mellan den sekteristiska stele Peng med hans stränga föreskrifter för partiets inre liv och den fantasifulle och uppfinningsrike Wang gäller inte bara den kinesiska trotskistgruppen, utan återfinns i den trotskistiska rörelsens historia i många andra länder, där inbitna ”abstentionistiska” flyglar ofta har gjort motstånd mot sina mer flexibla opponenter. Det mest kända exemplet på denna opposition är den mellan Shachtmans folk och den trotskistiska majoriteten i USA men exempel kan även återfinnas på andra håll.

Släktskapet mellan Wang och Shachtman var dock i verkligheten ganska tunt och likheten mellan de två var mer en fråga om mentalitet än en fråga om konkret politik. Enligt Peng var båda ”småborgerliga liberaler”. Under den stora diskussionen mellan Trotskij och SWP-majoriteten å ena sidan och Burnham och Shachtman å den andra (efter pakten mellan Hitler och Stalin och det finsk-sovjetiska kriget) stöddes de senare inte av någon av de kinesiska trotskisterna. Endast Chen Duxius ståndpunkt tycktes sammanfalla med Trotskijs amerikanska kritikers, men denna överensstämmelse var inte resultatet av ett medvetet instämmande eftersom Chen var omedveten om den diskussion som pågick i den världstrotskistiska rörelsen. Wang själv kom först i kontakt med Shachtman 1947 eller 1948 då Wang skickade kopior av sin rapport om de kinesiska trotskisternas krigstida delning till både Cannons och Shachtmans grupper i Förenta staterna. Cannon publicerade Penggruppens rapport (skriven av Liu Jialiang) och Shachtman publicerade Wangs, men Shachtman var inte överens med Wangs inställning till kriget och betraktade den som ultravänsteristisk.

Wangs beslut 1950 att avvisa Trotskijs bestämning av Sovjetunionen som en ”degenererad arbetarstat” och hans karakterisering av både Sovjetunionen och dess kinesiska kopia som byråkratiskt kollektivistiska varade inte länge och Shachtman var troligen omedveten om Wangs omvändelse, dels för att Wang snart övergav sin position och dels eftersom de två männen inte

²⁸⁷ Yi De (Wang Fanxi), *Sulian yanjiu* (A study on the Soviet Union) (Hongkong: N.p., 1950).

²⁸⁸ Wang Fanxi, ”On the Causes”, 4. Zheng Chaolins syn på KKP:s seger som förklarades i en pamflett under titeln *Guojia zibenzhuyi lun* (Om statskapitalism) (Hongkong: N.p., 1950), var att den nya regimen var alltigenom reaktionär och statskapitalistisk. Zheng hade hela tiden uppfattat att den kinesiska revolutionen dog på landsbygden efter nederlaget 1927. Medan Wang såg händelserna 1949 som ett steg framåt såg Zheng dem som en ”naturlig katastrof”. Av de kinesiska trotskistiska tänkarna var Zheng utan tvekan den mest halsstarrigt konsekvente.

²⁸⁹ Peng Shuzhi kände igen och kommenterade ”samstämmigheten” mellan den kinesiska trotskistiska minoritetens position och Shachtmaniterna. ”Vår minoritet har samma klassbas som Shachtmaniterna”, skrev han i en rapport till Fjärde internationalen 1947. ”Den enda skillnaden mellan dem var denna: Den kinesiska minoriteten var en miniatyr av Shachtmaniterna” (Peng Shuzhi, ”Trotskyism in China”, 33). I sin doktorsavhandling ”The Chinese Trotskyist Movement and Ch’ en Tu-hsiu” s. 157, noterar Richard Kagan likheten mellan Chen Duxius senare texter och texter av James Burnham, Shachtman och Bruno Rizzi.

korresponderade med varandra.²⁹⁰ När Wang upptäckte att Shachtman hade gått med i Socialistpartiet och blivit ledare för dess högerflygel försökte han inte på nytt ta kontakt med honom.²⁹¹

När han först analyserade KKP som byråkratiskt kollektivistiskt tycktes detta för Wang ”förklara många egenskaper hos de stalinistiska partierna och lösa gåtan med KKP:s seger”,²⁹² och det på ett teoretiskt sammanhängande och intellektuellt tillfredsställande sätt. Dock svarade inte begreppet mot behovet av vägledning för revolutionär handling så Wang övergav det till slut.

Wang började ompröva den gamla trotskistiska bestämningen av KKP:s klasskaraktär. Han karakteriserade fortfarande KKP som stalinistiskt, men var det, som ortodoxa trotskister trodde, ett småborgerligt parti som hade givit upp klasskampen? Nej, och av fyra skäl. För det första hade det inte dragit sig tillbaka till landsbygden av egen fri vilja som del av en avsiktlig strategisk omorientering, utan för att undkomma regeringens förtryck. För det andra hade det inte i byarna övergett klasskampen ens efter den andra enhetsfronten med Guomindang. För det tredje, eftersom den andra enhetsfronten från 1937 hade varit en taktisk manöver och inte en strategisk vändning. Och för det fjärde eftersom KKP hade förblivit en organisation av högst disciplinerade revolutionärer och rekryterat sina medlemmar och soldater ”på klassbasis”.²⁹³ Det hade förblivit ”en sorts arbetarklassparti” eftersom ett politiskt parti inte kan reduceras till sin sociala sammansättning, vi måste istället undersöka ”vilka som leder det”. Genom sin omsvängning till bondekrig hade det emellertid blivit djupt byråkratiserat och nationalistiskt.²⁹⁴

Denna analys tar upp viktiga frågor rörande Trotskijs syn på stalinismen som alltigenom korrupt och bankrutt. Men även om Wang kunde erkänna att Maostalinismen hade större kapacitet än han någonsin hade kunna föreställa sig ansåg han fortfarande att trotskisterna hade gjort rätt i att bilda ett separat och oberoende parti i Kina för även där stalinistiska partier visar sig förmögna att störta kapitalismen resulterar deras metoder oundvikligen i en ”socialism” som är deformerad av byråkrati och despotism.²⁹⁵

12. Den kinesiska trotskismen och litteraturen

Den kinesiska trotskismens inflytande på litteratur och vetenskap före 1949, särskilt under slutet av 1920-talet och tidigt 1930-tal, var mycket större än deras politiska inflytande och kunde i några avseenden mäta sig med KKP:s. Medan många av KKP:s tidiga generation av författare och lärda antingen dog, drog sig tillbaka från revolutionen eller blev trotskister, fortsatte Kinas ledande oppositionsanhängare efter tillkomsten 1929 av Shanghais socialistiska kulturrörelse att publicera ett stort antal böcker och artiklar i politiska och andra ämnen.

Ungefär samtidigt med att denna bredare rörelse framträdde var proletärlitteratur eller ”proletkult” huvudinriktningen för den litterära rörelse som stöddes av KKP i Shanghai, en futuristisk import från Sovjetunionen som avvisade ”intellektualism” och den borgerliga litterära traditionen till förmån för arbetarklassens ”rena” litteratur. ”Proletkult” som av Philip Rahv definierades som ”en internationellt likformad litteratur vars huvudsyfte var att utföra partiuppdrag” vann föga anklang

²⁹⁰ Sammanlagt växlade de enligt Wang förmodligen inte mer än två eller tre brev.

²⁹¹ Wang Fanxi, personlig kommunikation.

²⁹² Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 257.

²⁹³ *Ibid.*, 261.

²⁹⁴ Även här föreligger en oväntad parallell mellan Wang och Shachtman. Wangs obenägenhet att avfärda KKP som ”småborgerlig” stämmer med Shachtmans (föga kända) motvilja under mitten av 1940-talet att (till exempel) stöda Vietminh som en potentiellt revolutionär kraft, även om Shachtman var medveten om att Ho Chi Minh var kommunist, (denna punkt har jag från Peter Drucker. Se Peter Drucker, *Max Shachtman and His Left: A Socialist's Odyssey Through the "American Century"* [Atlantic Highlands, N.J.: Humanities Press, 1993].)

²⁹⁵ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 265-66.

hos Lenin eller hos Trotskij som kritiserade den hårt i *Litteratur och revolution*²⁹⁶ och betonade att konsterna måste få existera i ett eget självdefinierat område snarare än som någon sorts konstlad produkt av myndigheters påbud.²⁹⁷ Enligt litterära kritiker var den proletära litteraturen, så som den utövades i Kina efter 1929, tom, högtravande, fylld av klichéer och av ringa värde. Enligt Wang Fanxi släpade dess utövare ”långt efter oss i sin utgivning... De uppnådde inget av betydelse precis som liknande ’proletära litteraturrelser’ på andra håll i världen och det var inte förrän efter 1933...som deras kulturrelser började visa några verkliga tecken på liv.”²⁹⁸

Det var till en del utglesningen av KKP:s kritiska intelligens efter 1927, genom att dess författare och vetenskapsmän dog eller avföll, som möjliggjorde att det till makten i partiet kom män som Wang Ming. vars språkfärdighet i marxism-leninism à la Sovjet var en av hans viktigaste tillgångar i en organisation som i övrigt saknade ”teoretiker”, och som Mao Zedong, som värvade beställningsfilosofen Ai Siqi för att förlåna sig någon antydning till marxistisk skolning genom att plagiera sovjetisk ”dialektisk materialism”.²⁹⁹

De kinesiska trotskisterna störste och mest inflytelserike litterära gestalt var Chen Duxiu som i *Ny ungdom* i januari 1917 publicerade och entusiastiskt stödde Hu Shis berömda artikel om litterär reform. I ett eldigt manifest betitlat ”Om den litterära revolutionen” skrev han:

Tillintetgör den målade, pudrade och inställsamma litteraturen för det aristokratiska fåtalet... den stereotypa och överornamenterade klassiska litteraturen...[och] eremitens och enslingens pedantiska, obegripliga och upplysningsfientliga litteratur [och] skapa den klara, enkla och uttrycksfulla litteraturen för folket... den friska och uppriktiga realismens litteratur....och... den klarspråkande och tillgängliga litteraturen för hela samhället.³⁰⁰

Chen var pionjär för rörelsen att avskaffa klassisk kinesiska från samtidspressen och sprida modersmålen. I sitt födelselandskap publicerade han 1904 *Suhua bao* (Det talade språkets tidning), en tidning skriven på folklig kinesiska. Under Fjärdemajperioden spelade han en huvudroll genom att i *Ny ungdom* introducera modern västerländsk litteratur i Kina. Chen Duxius och andras diskussion 1916 om västerländska och kinesiska litteraturriktningar var enligt Chow Tse-tung ”förmodligen den första yttringen av de nya intellektuellas avsikt att reformera den kinesiska litteraturen i överensstämmelse med västliga teorier och förebådade kommande kinesiska litterära tankeriktningar”.³⁰¹

Under sin kommunistiska och trotskistiska period ägnade han sig huvudsakligen åt samhällliga och politiska rörelser, men återgick då och då till sina språkstudier. Han gjorde det som en del i sitt projekt att alfabetisera den kinesiska skriften för att uppfylla sin dröm om allmän läs- och skrivkunnighet.

Chen hoppades på sikt kunna ersätta Kinas många dialekter med ett enda nationellt språk som kunde gynna enighet och fosterlandskärlek,³⁰² men tills dess betonade han behovet av ett ordentligt studium av dialekter eftersom det nationella språket som det framställdes på 1920-talet var ”alltför konstlat, alltför avlägset från det verkliga språket”. Innan ett verkligt nationellt språk uppstår, häv-

²⁹⁶ För en engelsk översättning se Leon Trotsky, *Literature and Revolution*, övers. Rose Strunsky (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1960). Svensk översättning, Leo Trotskij, *Litteratur och revolution*, René Coeckelberghs/Röda Rummet 1969 och 1983.

²⁹⁷ För en analys av Trotskijs syn på ”proletär kultur”, se Baruch Knei-Paz, *The Social and Political Thought of Leon Trotsky* (Oxford: Clarendon Press, 1978), 289-301.

²⁹⁸ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 159-61.

²⁹⁹ Rörande denna fråga se Joshua A. Fogel, *Ai Ssu-ch'i's Contribution to the Development of Chinese Marxism*, Harvard Contemporary China Series, no. 4 (Cambridge: The Council on East Asian Studies/Harvard University, 1987).

³⁰⁰ Chow Tse-tung, *The May Fourth Movement: Intellectual Revolution in Modern China* (Cambridge: Harvard University Press, 1960), 276.

³⁰¹ Chow Tse-tung, *The May Fourth Movement*, 273.

³⁰² Feigon, *Chen Duxiu*, 71.

dade han 1929, borde vi under övergångsperioden se de mest betydelsefulla lokala språken som normgivande, det vill säga de i Beijing, Shanghai, Hankou och Guangzhou eftersom dessa är ”de största huvudstadscentra för produktion och politik”. Chen skickade sin dialektundersökning till förläggare men refuserades på grund av att han var efterlyst. Inte desto mindre hade hans språkforskning gott anseende och bland de som bidrog till hans uppehälle under de svåra åren under hans trotskistiska period fanns språkforskaren Zhao Yuanren.³⁰³

Efter Chen Duxiu var Wang Duqing och Wang Shiwei Kinas mest kända litterära ”trotskister”. Även om de aldrig var medlemmar i någon kinesisk trotskism eller trotskistisk litterär organisation så stod de trotskisterna mycket nära i många frågor och höll fullständigt med om Trotskijs polemik mot idén om ”proletär litteratur”.

Wang Duqing var en från Frankrike återvänd konststuderande, poet och en av de fyra grundarna av Det skapande förbundet, en kommunistisk litterär grupp under 1920-talet. Wang blev trotskist tillsammans med Chen Duxiu 1929 efter att ha varit dekanus, först vid Zhongshans universitets konstkollegium i Guangzhou och sedan vid Shanghais konsthögskola. Efter att ha lämnat Det skapande förbundet startade Wang 1930 sin egen tidning *Zhankai* (Obunden). I den anklagade han de andra i Det skapande förbundet, särskilt den Kominternförespråkande Guo Moruo, för att vara Stalins lakejer och svika revolutionen.³⁰⁴

Vad beträffar Wang Shiwei så har han idag för kritisk kinesisk ungdom som har tillgång till hans ”kontrarevolutionära” skrifter i olika samlingar av ”negativt undervisningsmaterial” som partiet utgivit, blivit en huvudsymbol för frihetlig opposition,³⁰⁵ även i allt högre grad för västliga historiker som kritiskt studerar den kinesiska kommunismen.³⁰⁶

Wang Shiwei som gick med i partiet 1926 var en begåvad författare och översättare och en av många stadsintellektuella som, som patrioter och socialister på hemliga och farliga stigar sökte sig till Yan’an efter 1937. Förhållandet mellan partiet och de författare som begav sig till Yan’an för att bidra till det kommunistiska kriget mot Japan var komplicerat och till sist slog Mao till mot några av författarnas ledare.

Konflikten mellan partiet och författarna började 1942 kort efter det att Mao hade startat sin korrigeringskampanj mot ”byråkratiska tendenser” inom partiet, där Wang Shiwei och bland andra även den välkända feministiska författaren Ding Ling, novellförfattaren Luo Feng, romanförfattaren Xiao Jun och poeten Ai Qing publicerade essäer som gav uttryck för oro över förekomsten av en privilegierad elit i Yan’an.³⁰⁷ I sina essäer behandlade de även litteraturens roll i ett revolutionärt samhälle. Wang Shiwei hävdade att författande skulle stå fritt från politisk kontroll, tillåtas varna

³⁰³ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 5-7.

³⁰⁴ C. T. Hsia, *A History of Modern Chinese Fiction*, 120; Kagan, ”The Chinese Trotskyist Movement and Ch’en Tushiu”, 164.

³⁰⁵ Dai Qing, en av Kinas mest kända undersökande journalister som arresterades efter junimassakern på Tiananmentorget misstänkt för att ”ha tagit del i oroligheterna” publicerade 1989 en större undersökning om tre författare, bland andra Wang Shiwei, där hon försvarade Wangs frihetliga ståndpunkt och fördömde mordet på honom. Hennes undersökning kallades *Xiandai Zhongguo zhishifenzi qun: Liang Shuming, Wang Shiwei, Chu Anping* (samtida kinesiska intellektuella: Liang Shuming, Wang Shiwei och Chu Anping) (Nanjing: Jiangsu wenyi chubanshe, 1989). Några månader tidigare hade dessa tre studier publicerats som separata artiklar i Shanghais *Wenhui yuebao*. Dais texter om Wang Shiwei är översatta tillsammans med några dokument rörande Wangs fall i Dai Qing, *Wang Shiwei and "Wild Lilies": Rectification and Purges in the Chinese Communist Party, 1942-1944*, ed. David E. Apter and Timothy Cheek, trans. Nancy Liu and Lawrence R. Sullivan, documents compiled by Song Jinshou (Armonk, N.Y.: M. E. Sharpe, 1994).

³⁰⁶ Den följande diskussionen om Wang Shiwei grundas på Gregor Benton, ”Writers and the Party: The Ordeal of Wang Shiwei, Yan’an, 1942”, i Gregor Benton, *Wild Lilies, Poisonous Weeds*, 168-75.

³⁰⁷ För texter av Wang Shiwei och Yan’angruppen, se Gregor Benton, ”The Yanan Literary Opposition”, *New Left Review* 92 (1975); och Gregor Benton och Alan Hunter, eds., *Wild Lily, Prairie Fire: China’s Movement for Democracy, Yan’an to Tian’anmen, 1942-1989* (Princeton: Princeton University Press, 1995).

för privilegier och byråkrati samt vara fritt att behandla frågor rörande den mänskliga själen som politiken inte hade några svar på.³⁰⁸

Till en början hyllades Wang Shiwei och författarna i vida kretsar, särskilt av yngre personer i Yan'an. Många åskådare till den senare rättegången mot Wang Shiwei tog till en början avstånd från det officiella fördömandet av honom. Av författarna blev endast Wang Shiwei utsatt för en skådeprocess för sina ståndpunkter. Han blev syndabocken eftersom han för det första var den minst kände av författarna så han skulle dra till sig minst uppmärksamhet utifrån, för det andra för att han drev kritiken mot samhället i Yan'an längre än de andra, för det tredje på grund av hans tidigare trotskistiska förbindelser och slutligen för att han vägrade att ta tillbaks sina ord.

Så omfattande var stödet för författarna i Yan'an att de i maj 1942 blev den främsta måltavlan i Maos berömda Tal om konst och litteratur, där han förde fram tesen att litteraturens uppgift inte var att blottlägga det revolutionära samhällets "mörka sida" utan att spegla dess "ljusa sida" och hylla massorna. Han angrep även den trotskistiska uppfattningen att litteraturen måste vara mångsidig och fri från politiska restriktioner. "Partiets arbete i litteratur och konst" sade Mao

[intar] en bestämd och anvisad ställning i partiets revolutionära arbete som helhet och är underordnat de revolutionära uppgifter, vilka partiet ställer ... Allt motstånd mot denna ordning leder med säkerhet till dualism eller pluralism och innebär i grund och botten detsamma som Trotskijs formulering 'politiken – marxistisk; konsten – borgerlig'.³⁰⁹

Wang Shiweis krav på att skilja politiken från konsten var oförenligt med denna centralistiska och manipulativa maoistiska syn på konstens och litteraturens roll. Wang Shiwei och trotskisterna företrädde "en modell för kulturell frihet" skrev Richard Kagan som till sitt mål hade "kombinationen av politik och kultur, social rättvisa och personlig utveckling, jämlikhet och individualitet".³¹⁰ På grund av deras frihetliga synsätt gjorde Mao dem till en central måltavla i sin kampanj för att "säkerställa att litteratur och konst passar väl in i hela den revolutionära maskinen".³¹¹

Men trots författarnas initiala popularitet och den uppenbara tyngden i deras kritik fick myndigheternas kampanj mot dem snabbt effekt. Ur Yan'ankommunisternas synvinkel blev trotskisterna inte populära på grund av sin synbarliga oförmåga att helhjärtat delta i motståndet och Wang Ming smutskastade dem som japanska agenter. Anklagelsen mot Wang Shiwei för "trotskism" var därför ytterst drabbande och bidrog till att vända den allmänna opinionen mot honom.

Var Wang Shiwei trotskist? Det är inte klart vilket förhållande han hade till KKP vid denna tid. Hans biograf Dai Qing hävdar att han lämnade partiet efter att det 1927 kritiserat honom för att ha utvecklat olycklig kärlek till en kvinnlig kommunist. Men hans vän Wang Fanxi tror att han förlorade sitt medlemskap senare när Chiang Kai-sheks vita terror nådde Beijing 1928 och kommunisternas organisation i staden automatiskt upplöstes. Det skulle betyda att han varken lämnade eller uteslöts utan helt enkelt tappade kontakten i likhet med många tusentals andra partimedlemmar under krisåren efter 1927.

1930 försökte han utan framgång åter få kontakt med partiet i Shanghai. Medan han levde i extrem fattigdom i Shanghai jagades hans närmaste vänner (särskilt Wang Fanxi) ut ur KKP som oppositionella och även han blev en sorts oppositionell. Han motsatte sig deras uteslutning och översatte olika politiska texter åt dem men han trodde passionerat att revolution i samhället aldrig kunde vara så genomgripande som revolution i själen. Den oreformerade mänskliga naturen – som enligt honom var källan till stalinismen – skulle komma att fördärva varje framtida revolution som

³⁰⁸ Se Wang Shiwei, "Politicians, Artists", i Benton, *Wild Lilies, Poisonous Weeds*, 175-78.

³⁰⁹ Mao Tse-tung, "Föreläsningar i ett forum i Yen-an om litteratur och konst", i *Valda Verk av Mao Tse-tung*, bd. 3 (Göteborg 1971), 69-98, citat s. 86.

³¹⁰ Kagan, "The Chinese Trotskyist Movement and Ch'en Tu-hsiu", 166-67.

³¹¹ Mao Tse-tung, "Föreläsningar i ett forum i Yen-an...", 70.

försummade att behandla den. Hans trotskistiska vänner såg honom därför som en emotionell revolutionär snarare än en härdad bolsjevik och han gick aldrig med i deras led. Förmodligen återgick han till KKP sedan han begivit sig till Yan'an 1937.³¹²

Olika sorters bevis framlades vid Wang Shiweis "rättegång" för att "bevisa" att han verkligen var en trotskist. Han hade beskrivit Stalin som tölpaktig och oattraktiv, han hade fördömt moskvarättegångarna och domen mot Zinovjev, han hade vägrat att stämpla de ryska oppositionella som fascister och fortsatt att hävda att trotskister som Wang Fanxi och Chen Qichang var "mänsklighetens kommunister", han hade gjort en åtskillnad mellan ett politiskt arbetarparti och ett bondeparti med proletära ledare och han var påstått negativ till den krigstida enhetsfronten med Guomindang. Men Wangs artikel "Vildlilja" antyder att hans inställning till enhetsfronten i verkligheten var helt rättrogen. Vad gäller Wang Shiweis övriga åsikter rapporteras Mao Zedong själv ha sagt liknande saker om Moskvaautrensningarna och trotskisterna och Stalins sändebud Wang Ming hade kritiserat KKP:s helt dominerande bondesammansättning efter att han återvänt från Moskva sent 1937.

Wang Shuwei vidhöll sina ståndpunkter trots att han angreps och förödmjukades inför en publik som kunde uppgå till fler än tusen. Slutligen avskedades han från sitt översättningsarbete och skickades att arbeta i en tändsticksfabrik. 1937 höggs han till döds med ett svärd. 1962 sade Mao att det hade varit fel att döda honom men han godkände de andra bestraffningarna mot Wang. Därefter kom Mao märkligt nog ihåg Wang som "Guomindangagent". 1980 togs dock allt skvaller mot Wang öppet tillbaka och slutligen, 1991, rehabiliterades han offentligt.³¹³

Antagligen den förste och säkerligen den finaste kinesiske författare som starkt påverkades av Trotskijs teori om konst och litteratur var Lu Xun, det moderna kinesiska författarskapets allmänt erkände gigant och den kinesiska vänsterns George Orwell. Ändå har litteraturhistoriker fäst föga uppmärksamhet vid denna intellektuella förbindelse mellan Lu Xun och Trotskij;³¹⁴ och i Kina där den sedan många år tryggt döde Lu Xun har tjänat som en förebild av politisk rättlärlighet har hans koppling till den Tredje internationalens mest oborstade buse systematiskt förträngts.

Lu Xun har även av kinesiska auktoriteter framställts som en oförsonlig motståndare till trotskisterna som han synbarligen betraktade med djupaste politiska förakt. 1993 framkom dock nya bevis som tycktes rubba tilltron till denna syn på honom och samtidigt kunna rätta till en kränkning som deras fiender i KKP utsatte trotskisterna för – för mer än ett halvt sekel sedan.

Lu Xun läste i japansk översättning *Litteratur och revolution*, en nyckeltext som innehåller kärnan i Trotskijs tankar om litteratur. Han understödde ekonomiskt översättningen till kinesiska av Wei Shuyuan (från ryska) och Li Qiye (från engelska) men Wei dog i turberkulos så översättningen utfördes av Li ensam och publicerade 1926. Lu Xun översatte själv (från japanska) Trotskijs långa tal vid mötet om litteraturpolitik som den 9 maj 1924 organiserades av SUKP:s centralkommitté,³¹⁵

³¹² Denna biografiska beskrivning av Wang Shiwei baseras på material från Wang Fanxi.

³¹³ Lin Cuifen, "Zhonggong rencuo, Wang Shiwei pingfan" (KKP medger sitt misstag, Wang Shiwei är rehabiliterad), *Mingbao* (Hongkong), 25 maj 1991. Vid tidpunkten för Wangs rehabilitering försökte två medlemmar av den Allmänna säkerhetsbyrån ge Wangs änka tio tusen yuan "som uttryck för sympati", men hon vägrade att ta emot för egen del utan donerade pengarna till ett litterärt pris. Se *Wenhuibao* (Shanghai), 22 februari 1993

³¹⁴ Ett samband mellan de två tänkarna noteras kort i Paul G. Pickowicz, "Qu Qiubai's Critique of the May Fourth Generation: Early Chinese Marxist Literary Criticism", in *Modern Chinese Literature in the May Fourth Era*, ed. Merle Goldman (Cambridge: Harvard University Press, 1977), 351-84, on 368.

³¹⁵ Denna information om översättningen till kinesiska av Trotskijs texter om litteratur har jag från Wang Fanxi, genom personlig kommunikation. Se även Hui Quan (Wang Fanxi), "Zhongyiben chuban xiaoxu" (Översättarens förord till den kinesiska utgåvan), Tuoluociji (Trotskij), *Wenxue yu geming* (Litteratur och revolution), övers. Hui Quan (Hongkong: Xinda chubanshe, 1971), 1-3. Enligt en väststudie "översatte Lu Xun och andra medlemmar av Sällskapet utan namn Trotskijs *Litteratur och revolution*". (Se Pickowicz, "Qu Qiubai's Critique", 367.) Den senaste kinesiska översättningen, i detta fall från ryskan, av *Litteratur och revolution* är Tuoluociji, *Wenxue yu geming*, övers. av Liu Wenfei, et al. (Beijing: Waiguo wenxue chubanshe, 1992).

och 1926 översatte han (även från japanska) tredje kapitlet, om Alexander Blok i *Litteratur och revolution* som bilaga till en översättning av Bloks berömda dikt ”De tolv”,³¹⁶ som publicerades av Weiming congshu (Bibliotek utan namn) under redaktion av Lu Xun. I april 1927 upprepade Lu Xun vad Trotskij sade om ”folkets litteratur” att det ”handlar inte alls om den eftersom folket ännu inte har öppnat sina munnar. Dessa arbeten uttrycker en åskådares känslor”.³¹⁷

Det är intressant att uppmärksamma att Lu Xuns stöd till översättningen av Trotskijs text 1926 tydligt föregick Trotskijs brytning med Stalin. Den 22 maj 1929, tre månader efter det att Trotskij slutligen deporterats från Sovjetunionen uttryckte Lu Xun fortfarande öppet samma ståndpunkt som Trotskij rörande förhållandet mellan politik och litteratur (i ett tal till Yanjinguniversitets kinesiska litteratursällskap).³¹⁸ Förmodligen av diplomatiska skäl slutade han efter 1929 att hänvisa till Trotskijs teori, men avvisandet av idén att kulturen bara avspeglar ekonomiska intressen, som Trotskij ansåg obildad och okunnig, kom att präglade Lu Xuns arbete under hela livet.³¹⁹

Lu Xuns fortsatta respekt för den kinesiske trotskistledaren Chen Duxiu gjorde även att han avvek från rättrogna stalinistiska uppfattningar. En nylig studie av Hongkongforskaren Chen Shengchang om Trotskijs påverkan på Lu Xun för fram en intressant teori rörande Lu Xuns inställning till Chen Duxiu tidigt år 1933. Lu Xuns kommunistiska eller kommunistympatiserande litterära motståndare angrep den ”realistiske” författaren Hu Qiuyuan³²⁰ för att han omdömeslöst ”’beundrade’ Stalin, ’sympatiserade’ med Trotskij, ’storligen respekterade’ Krapotkin och till och med ’beklagade’ Chen Duxius och Deng Yandas [öde]”.³²¹ Enligt Chen Shengchang tolkade Lu Xun denna kritik som en förtäckt på hans egna politiska åsikter och svarade (lika förtäckt) den 5 mars 1933 i en essä med titeln ”Hur jag började skriva romaner.” Denna essä innehåller meningen: ”Här måste jag hylla minnet av herr Chen Duxiu som en av de som lade mest energi på att uppmuntra mig att skriva romaner”.³²² Chen Shengchang förklarar detta uttalande genom att påminna om Lu Xuns ord vid ett annat tillfälle: ”I Kina är det ytterst få som visar sympati för en besegrad hjälte,... och mycket få som sörjer en besegrad upprorsmans sak”.³²³ Chen Shengchang sammanfattar: ”När Förbundet för vänsterförfattare hänsynslöst angriper de s k ’trotskisterna’ inom den litterära världen tog Lu Xun tillfället i akt att hylla Chen Duxiu och samtidigt visa sympati för [den besegrade] Trotskij”.³²⁴

Lu Xuns förmedling av Trotskijs frihetliga och pluralistiska teori för konst och litteratur inspirerade direkt eller indirekt vänsterförfattarna Wang Shiwei, Ding Ling, Luo Feng, Xiao Jun och Ai Qing

³¹⁶ Yi Ding (Lou Guohua), *Lu Xun: Qi ren, qi shi, jiqi shidai* (Lu Xun: Arbetet, mannen och tiden) (Paris: Centre de publication Asie orientale, 1978), 307. Se även Mabel Lee, ”Det kreativa jagets självmord: Fallet Lu Hsün”, i *Austrina: Essays in Commemoration of the 25th Anniversary of the Founding of the Oriental Society of Australia*, ed. A. R. Davis och A. D. Stefanowska (Sydney: Oriental Society of Australia, 1982), 140-67, citat s. 166-67; och Chen Shengchang, ”Tuoluocijide wenyi lilun dui Lu Xunde yingxiang” (Inflytandet på Lu Xun från Trotskijs litterära teori), *Xianggang Zhongwen daxue Zhongguo wenhua yanjiusuo xuebao*, 21 (1990): 285-311.

³¹⁷ Lu Xun, ”Literature of a Revolutionary Period”, i Lu Xun, *Selected Works*, 4 vols., trans. Yang Xianyi och Gladys Yang (Beijing: Foreign Languages Press, 1980), vol. 2, 334-41, citat s. 340.

³¹⁸ Se ”Some Thoughts on Our New Literature”, i Lu Xun, *Selected Works*, vol. 3, 51-56, särskilt den sista paragrafen på s 52.

³¹⁹ Yi Ding, *Lu Xun*, 284-87.

³²⁰ Hu Qiuyuan var bland de kinesiska studenter som återvände till Kina någon tidigt eller i mitten av 1930-talet efter att ha studerat i Japan. Majoriteten av dessa återvända studenter stödde KKP, men några få (som Hu och Zheng Xuejia) visade vissa sympatier för trotskismen och lånade vapen från den trotskistiska arsenalen för att angripa de kinesiska stalinisterna. Kommunistpartiets ledare var ytterst fientliga mot Hu, Zheng och de andra medlemmarna av deras grupp och attackerade dem i syfte att diskreditera Chen Duxiu och de verkliga trotskisterna. Hu och hans vänner kom snabbt att knyta sig till Guomindang. Hu tjänade sitt levebröd genom att skriva för Shenzhou Publishing Company.

³²¹ Chen hade blivit fängslad och Deng hade blivit skjuten, båda av Chiang Kai-shek.

³²² Lu Xun, ”Wo zenmo zuoqi xiaoshuo lai” (Hur jag började skriva romaner), i Lu Xun, *Quanji* (Samlade verk) (Beijing: Renmin wenxue chubanshe, 1963), vol. 4, 392-95, citat s. 393.

³²³ Lu Xun, ”Zhege yu nege” (Det här och det där), in Lu Xun, *Samlade verk*, vol. 3, 102-9, citat s. 107.

³²⁴ Chen Shengchang, ”The Influence”, 311.

som var ansatta av maoisterna i Yan'an 1942. Den tycks även ha påverkat Hu Fengs litterära tänkande, en poet och oberäknelig litterär teoretiker som trots att han själv var stalinist oftast hade problem med partiet och 1955 blev föremål för en landsomfattande ideologisk kampanj på grund av sin opposition mot partiledningens litterära diktat.³²⁵

Wang Shiweis uppenbara trotskistiska förbindelser är välkända men det tydliga ursprunget till vad vi kan kalla Hu Fengs underförstådda men aldrig klart uttalade litterära trotskism, avslöjades först nyligen i hans efterlämnade papper som publicerades i Beijing 1993. Hu Fengs bekantskap med framtida trotskistiska tänkare började så tidigt som sommaren 1925 när han (som Zhang Guangren) under ett år studerade i samma klass som Wang Shiwei och den blivande trotskistledaren Wang Fanxi vid Beijings Universitets litterära institution. Även om denna samtidighet inte ledde till något omedelbart politiskt resultat är det intressant att notera att en liten klass 1925 således innehöll de två män som skulle bli den kinesiska kommunismens mest kända litterära avfallingar och martyrer och en annan som skulle bli en av dess häftigaste vänsterkritiker.³²⁶

I en artikel skriven i Beijing 1984 men inte publicerad förrän 1993, efter hans död, påminde sig Hu Feng några av de texter som hade påverkat hans tänkande om litteratur under 1920-talet och därmed råkade han avslöja vad som antagligen var den ursprungliga källan till det olikttänkande som under resten av hans liv besjälade hans litteratursyn.³²⁷ I ett ytterst förtäat avsnitt i början av sin artikel nämner han den översättning av Bloks poem "De tolv" som utfördes under Lu Xuns ledning och fortsätter med att berömma Lu Xuns efterskrift till publikationen, som han hävdade hade hjälpt honom att förstå förhållandet mellan litteratur och revolution och "än mer befriat honom från en vulgär sociologisk (förståelse) av den kreativa processen". Han tillade att efterskriften till och med hade gjort det möjligt för honom att uppskatta det teoretiska arbetet *Kumô no shôchô* (Symboler för smärta) av Kuriyagawa Hakuson (i Lu Xuns översättning) en "idealistisk" japansk litteraturkritiker som framfört den högst omarxistiska uppfattningen (som Hu Feng annars skulle ha känt sig tvungen att fördöma) att "smärta och frustration som uppstår ur förtrycket av människans livskraft är grunden till litteratur och konst och sättet att uttrycka detta är symbolism i dess vidaste mening".³²⁸

I likhet med många unga kinesiska akademiker och författare på vänsterkanten 1926 hade Hu Feng förtrollats av *Symboler för smärta* men hade förbryllats av hur en "idealist" som Kuriyagawa Hakuson så övertygande kunde beskriva den konstnärliga skapelseprocess som enligt "sociologisterna" endast materialister kunde begripa. Efter att ha läst Lu Xuns utgåva av "De tolv" insåg dock Hu Feng att inte alla marxister ansåg att allt i den kreativa processen hade en "materiell" eller "ekonomisk" grund som endast kunde urskiljas av de som utbildats i de så kallade "sociologins lagar".³²⁹

Även om Hu Feng av uppenbara skäl inte uttryckligen nämnde det kapitel ur Trotskijs *Litteratur och revolution* som Lu Xun hade använt för att belysa den "borgerlige" Bloks litterära geni så står det helt klart att detta kapitel (tillsammans med Lu Xuns korta efterskrift som är starkt färgad av

³²⁵ Se Merle Goldman, *Literary Dissent in Communist China* (Cambridge: Harvard University Press, 1967), 129-57.

³²⁶ Se Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 16. Bland Wang Fanxis vänner i Beijings "Montmartre" under 1920-talet fanns även Feng Xuefeng, som tillsammans med Hu Feng fick en huvudroll i historien om Lu Xun och trotskisterna, men enligt Wang Fanxi, var Feng vid denna tid förmodligen varken bekant med Hu Feng eller Wang Shiwei (personlig kommunikation, 14 december 1993).

³²⁷ Se Hu Feng, "Lu Xun xiansheng" (Mr. Lu Xun), *Xin wenxue shiliao* (Nytt historiskt material om litteratur) (1993): 1:4-36.

³²⁸ Lu Xun's efterskrift till "De tolv" finns publicerad i Lu Xun, *Samlande verk*, vol. 7, 397-401. Om den föga kände Kuriyagawa Hakuson (1880-1923), se Ching-mao Cheng, "The Impact of Japanese Literary Trends on Modern Chinese Writers", i *Modern Chinese Literature*, ed. Merle Goldman, 63-88, citat s. 84-86.

³²⁹ För en utvidgning på denna punkt och en detaljerad analys av de relevanta avsnitten i Hu Fengs artikel, se Wang Fanxi, "Hu Feng yizhu duhou gan" (En reaktion vid läsning av Hu Fengs postuma skrifter), opublicerat manuskript, 1 november 1993.

Trotskijs sätt att värdera litteratur och med en djup respekt för Trotskijs teori om litterärt skapande) var det tidiga ursprunget till hans senare (ödesdigra) motstånd mot partistyrd ”mekanikalism” [mekanisk litteratursyn] och Maos ”kulturella öken”.³³⁰

1936, ungefär ett år innan Kina gick i krig med Japan kritiserade Lu Xun några prokommunistiska författares upprop för en ”litteratur för nationellt försvar”, som enligt hans sätt att se luktade klassarbete. Istället föreslog han en ”massornas litteratur för nationellt revolutionärt krig”.³³¹ (även om denna paroll oftast tillskrivs Lu Xun hävdade hans elev och kompanjon Hu Feng i en nyligen publicerad artikel att han var upphovsmannen³³² även om Lu Xun tog ansvar för parollen.³³³) De konkurrerande parollerna kan i efterhand ses grovt avspegla de två inställningarna inom KKP: Maos inställning som förespråkade såväl kamp som enighet inom enhetsfronten med Guomindang mot Japan och Wang Mings inställning som förespråkade enhet utan förbehåll.

Men den av Lu Xun föreslagna parollen hade även en del gemensamt med den trotskistiska inställningen till kriget, det vill säga, stöd för motståndet, men klassbaserad kritik mot den kinesiska regeringen. Efter publiceringen av parollen skickade trotskisten Chen Qichang, som imponerades av dess radikala innehåll och övertygades om Lu Xuns ”oböjliga moral”, en del trotskistisk litteratur till författaren (som han dyrkade). I ett medföljande brev påpekade Chen för Lu Xun att det enda resultatet av den nya enhetsfront som ”moskvabyråkraterna” beordrat skulle bli ”att de revolutionära massorna levererades till [Guomindangs] bödlar för slakt”.³³⁴ Chen Qichang var inte ensam om att uppfatta en trotskistisk dimension i den paroll som Lu Xun föreslog. Hans kritiker inom partiet gjorde sitt bästa för att med hjälp av den trycka på honom en ”trotskistisk” hatt. Hu Fengs efterlämnade papper avslöjar att även kommunistledare i Yan’an hade misstänkt honom för trotskist-sympatier för att han föreslagit parollen.³³⁵ Två ledande anhängare till parollen ”litteratur för nationellt försvar”, Tian Han och Zhou Yang, försökte även övertyga Lu Xun om att Hu Feng ”var en av myndigheterna utskickad förrädare”.³³⁶

Kort före Lu Xuns död 1936 dök det upp ett dokument som påstods vara hans svar på ”brev från trotskisterna”. Detta dokument som då förorsakade viss uppståndelse försvarade Stalin mot Chen Qichangs kritik. Det fortsatte med att insinuera att trotskisterna betalades av japanerna och drog en bred politisk linje mellan Lu Xun och hans trotskistiska brevkorrespondent:

Er ”teori” [att den antijapanska enhetsfronten förräder revolutionen] är förvisso mer högtflygande än Mao Zedongs som befinner sig på jorden. Men hur beundransvärd sådan upphöjdhet än är kommer den att vara precis det som välkomnas av de japanska inkräktarna.... Eftersom japanerna välkomnar era upphöjda

³³⁰ Hu Feng, ”Mr. Lu Xun”, 5.

³³¹ Om Lu Xuns motstånd mot den nya inriktningen, se Tsi-an Hsia, ”Lu Hsün [Lu Xun] and the League of Leftist Writers”, i Tsi-an Hsia, *The Gate of Darkness: Studies on the Leftist Literary Movement in China* (Seattle: University of Washington Press, 1968), 101-45.

³³² Se Hu Feng, ”Guanyu sanshi niandai qianqi he Lu Xun youguande ershiertiao tiwen” (Tjugovtå frågor angående Lu Xun i början av 1930-talet), *Xinhua wenzhai* no. 3 (1993): 135-46, citat s. 143.

³³³ Se Lu Xun, ”Reply to Xu Maoyong and on the Question of the United Front Against Japanese Aggression”, in Lu Xun, *Selected Works*, vol. 4, 283-300, citat s. 291.

³³⁴ Chen Qichang’s brev är återtryckt i Chen [Zhongshan], ”The Letter”, i Lu Xun, *Selected Works*, vol. 4, 279-80; citat är från s 280. Se även Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 183-84, där Wang påpekar att Chen inte hade diskuterat innehållet i sitt brev med någon av de andra trotskisterna innan han skickade det vilket ledde till att de kritiserade honom för hans agerande.

³³⁵ Hu Feng, ”Twenty-two questions”, 143. Tsi-an Hsia, ”Lu Hsün and the League of Leftist Writers”, 132, noterade även att Lu Xuns politik under denna period innehöll ”en blandning av trotskism och kommunistpartiets aktuella linje. Kanske var detta den enda kompromiss han kunde göra som tillgodosåg Mao Tse-tungs och Stalins krav utan att offra klasskampsprincipen”. Men Hsia beskrev felaktigt den trotskistiska politiken som ”proletär revolution mot nationella intressen”. Som Chen Qichang klargjorde i sitt brev till Lu Xun, hade trotskisterna sedan det sena 1920-talet krävt ”revolutionärt demokratisk kamp” (Chen Zhongshan, ”The Letter”, 280).

³³⁶ Lu Xun, ”Reply to Xu Maoyong”, 294.

teorier kan jag inte annat än bekymra mig för er när jag ser era vältryckta publikationer. Hur ska ni kunna bevisa er oskuld om någon avsiktligt sprider elaka rykten för att skämma ut er och anklagar er för att ta emot pengar för dessa publikationer från japanerna? Jag säger inte detta för att ge igen för att några av er tillsammans med vissa andra anklagade mig för att ta emot ryska rubler.³³⁷ Nej jag skulle inte sjunka så lågt och tror inte att ni kan sjunka så lågt att ta emot pengar från japanerna... Men jag vill varna er för ett er upphöjda teori inte kommer att välkomnas av det kinesiska folket och att ert beteende går tvärt emot det kinesiska folkets moraliska normer. Detta är allt jag har att säga om er inställning.

Sammanfattningsvis blir jag illa till mods av att plötsliga erhålla brev och tidningar från er... det måste vara på grund av att någon av mina ”vapenbröder” anklagat mig för vissa fel. Men vilka mina fel än är så är jag övertygad om att mina ståndpunkter är helt olika era.³³⁸

Insinuationen i brevet att trotskisterna var förrädare framställdes ironiskt nog senare öppet av Wang Ming vars politik Lu Xun – medvetet eller omedvetet – hade angripit.³³⁹ Ironiskt, och tragiskt var även att Chen Qichang, som i brevet förolämpades som mutad av japanerna, greps, torterades och dödades av japanska gendarmar när han 1942 arbetade för det antijapanska motståndet i Shanghai.³⁴⁰

Trotskisterna i Shanghai besvarade Lu Xuns brev med ett kort ”Särskilt tillkännagivande” skrivet av Wang Fanxi för ”Kinas kommunistiska förbund (bolsjevik-leninister)” och publicerat i *Huohua* (Gnistan) förbundets teoretiska tidskrift. Uttalandet framhöll att även om Lu Xun hade rubricerat sitt brev ”Svar till brev från kinesiska trotskister” så hade Chen Qichang ensam författat det första brevet som han bar hela ansvaret för. Tillkännagivandet kopplade samman Lu Xuns brev med Stalins allmänna kampanj mot Trotskij och avslutade:

Vi avstår från att slösa värdefull tid och energi på lönlösa diskussioner med Lu Xun. Vi uppmanar endast alla proletära kämpar och revolutionärer att protestera mot det stalinistiska partiets kampanj för att ena all världens fiendeklasser mot oss och särskilt protestera mot det skamlösa förtalet av kamrat Trotskij. Ty Lu Xuns förtal är endast en tunn rännil i en strid ström av gift.³⁴¹

Chen Qichang var däremot tydligt sårad av Lu Xuns insinuationer och skrev ett andra privat brev till honom, till och med länge än det första. I sitt andra brev återvände han till temat om enhetsfronten och förebrådde Lu Xun för att han besvarat hans politiska argument med simpelt förtal. ”Du sprider förstulna rykten att japanerna betalar oss för att producera våra tidningar osv”, skrev han

Du har verkligen fräckheten att förvränga saker så totalt. Bolsjevik-leninisternas [dvs trotskisternas] *Douzheng* [Kampen] och *Huohua* [Gnistan] kan endast existera genom att kamrater som snålar på mat och kläder och lever i små vindsrum är beredda att slita i sitt anletes svett för att de ska se dagen. Just därför att vi inte har några ekonomiska tillgångar övergick *Kampen* förra veckan till att komma var fjortonde dag och måste enligt vad som rapporteras snart bli månatlig. Om bolsjevik-leninisterna verkligen betalades av japanerna för att ge ut sina publikationer så skulle de utan tvekan vara i samma position som ert folk som ger ut bok efter bok och tidning efter tidning och låter dem ställas ut för försäljning längs huvudgatorna istället för att själva trycka och distribuera dem.

³³⁷ Jag frågade Wang Fanxi om detta. Wang förnekar blankt att någon trotskist någonsin gjorde ett sådan påstående, och även om han godtar att personer associerade med Guomindang kan ha tagit med Lu Xun på sin lista över mottagare av ”guld från Kreml”, så betvivlar han personligen att ens de skulle ha kunnat vara så idiotiska. Han tolkar anklagelsen som ett exempel på den vanliga taktiken att låtsas ha blivit angripen när man själv går på offensiven.

³³⁸ Det påstådda svaret av Lu Xun är översatt i Lu Xun, *Selected Works*, vol. 4, 281-82; det citerade avsnittet finns på s 282.

³³⁹ Se Yi Ding, *Lu Xun*, 353-56, för ett uttalande som hävdar att Lu Xun visste att hans måltavla var Wang Ming.

³⁴⁰ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 159-61.

³⁴¹ ”Tebie shengming” (Speciell deklARATION), *Huohua* 3, no. 3 (25 september 1936). Denna deklARATIONs text kan även återfinnas i Yi Ding, ”Lu Xun yu Tuopai wentide yixie xin ziliao” (En del nytt material rörande frågan om Lu Xun och trotskisterna), *Xin guan cha* (Ny Iakttagare) (Hongkong), 24-26, på 24. (jag vet inte i vilket nr av *Ny Iakttagare* som artikel publicerades men det var 1976 eller 1977.)

Chen Qichang väntade förgäves på ett svar på detta andra brev. Brevet förblev gömt i Lu Xuns arkiv under mer än fyrtio år fram till januari 1976 eller 1977 när det publicerades i Beijing av *Lu Xun yanjiu ziliao* (Forskningsmaterial om Lu Xun), nr 4.³⁴²

Idag föreligger slutligen bevis för att det fientliga och sarkastiska svaret på Chen Qichangs första brev inte skrevs av Lu Xun, utan av kommunisten Feng Yuefeng, som använde sin väns namn men inte nödvändigtvis hade hans stöd (vid tiden var Lu Xun sängliggande och skulle snart dö). I sin bok om Lu Xun som utgavs i Paris av Centre de publication Asie oriental, preciserade den trotskistiske författaren Lou Guohua (som då bodde i Hongkong) så tidigt som 1978, flera argument för sin misstanke att brevet starkt avspeglade Fengs inverkan. Den skvallerartade tonen stämmer inte med Lu Xuans höga normer för moralisk integritet. Särskilt avskydde Lu Xun "rubele teorin" och han skulle knappast ha använt en ny variant av den mot sina politiska motståndare.³⁴³

Inte heller återvände Lu Xun någon gång till frågan om Chens brev under den korta förbättringen före sin slutliga död (den 19 oktober 1936). I ett brev till Xu Maoyong (hans kommunistiske motståndare i striden om paroller och vid denna tid administrativ sekreterare i Vänsterskribenternas förbund) skrev han dock att han skarpt ifrågasatte den planerade skambeläggningen av Chen Qichang. "[E]nligt mina egna erfarenheter" skrev han "är de som koketterar som 'revolutionärer' mycket benägna att smutskasta andra som 'renegater', 'kontrarevolutionärer', 'trotskister' eller till och med som 'förrädare' och de har vanligtvis inte något gott i sinnet." Han skrev även, "De vi först skulle göra oss av med är de tyranner som använder stora fanor som täckmantel för att dölja sig och förödmjuka andra. När de känner sig det minsta sårade använder de sin 'auktoritet' (!) för att döma andra och deras anklagelserna är fruktansvärda."³⁴⁴

Under sitt tillfälliga tillfrisknande återupprepade Lu Xun i oktober 1936 i några "noteringar" i *Zuojia* (Författaren) hur viktigt det var för vänstern att bevara sitt oberoende i den planerade antijapanska enhetsfronten. Även om de är elliptiska påminner argumenten om andan i brevet som Chen Qichang skickade honom. Den andra och tredje "noteringen" lyder:

Naturligtvis är det bra att i skrift och tal avslöja hur de lider som är slavar under utländskt ok. Men vi måste se upp så att människor inte drar slutsatsen. "Då är det trots allt bättre att vara slavar under våra egna landsmän."

Alltsedan "enhetsfronten" kom på tal har dessa "revolutionära författare" som gick över till fienden åter dykt upp, nu utgivande sig för att vara pionjärer för "enhetsfronten". Deras föraktliga kapitulation inför och samarbete med fienden framställs nu som "progressiv" och ärorik.³⁴⁵

"Notering" nummer två som uppenbart refererade till den japanska ockupationen av Manchuriet varnade för de som skulle föredra Chiang Kai-sheks herravälde framför den japanske kejsarens. "Notering" nummer tre refererar till vänstermänniskor som, i likhet med skådespelsförfattaren Tian Han och romanförfattaren Mu Mutian, enligt Lu Xuns mening, alldeles för tidigt hade förklarat "fred" med nationalisterna, antingen genom att ta tillbaka sina ord eller genom att, om än ofrivilligt, ge upp.³⁴⁶

³⁴² Chen Qichangs andra brev till Lu Xun, daterat 4 juli 1936, återpublicerades som bilaga till Yi Ding, "En del nytt material", på sid. 25-26.

³⁴³ Trots att han var berömd för sin skarpa polemik skilde Lu Xun tydligt mellan sarkasm och förtal, skvaller eller ryktesspridning. Till exempel säger han i "Att smäda och hota är inte att kämpa" (Lu Xun, *Selected Works*, vol. 3, 197-99), (se sida 199) att "skvaller rykten hot och smädelser ... bör lämnas åt knähunds författarna... [K]ämpande författare ... måste sätta gränsen vi att dra löje över eller gå skarpt till rätta med"

³⁴⁴ Lu Xun, "Reply to Xu Maoyong", 287-88 and 298.

³⁴⁵ Lu Xun, "Banxia xiaoji" (Midsommarnoteringar), in Lu Xun, *Collected Works*, vol. 6, 480-83, citat s. 480-81.

³⁴⁶ Ett mindre fel i den engelska översättningen (av Yang Xianyi och Gladys Yang) av Lu Xun's "Midsommarnoteringar" kan oavsiktligt ha tillfört trovärdighet åt uppfattningen att Lu Xun gärna beskyllde motståndare för korruption. För de som läste Lu Xun på engelska, tycktes misstaget legitimeras (genom att framställas det som vanligt) undermeningen i

Vad gäller det starka stödet för Stalin i brevet till Chen Qichang påpekade Lou Guohua att Lu Xun inte alls obetingat hade stött diktatorn och citerade som bevis en historia som hans kusin Lou Shiyi, chefsförläggare i Beijing under kommunisterna, hade berättat. Lou Shiyis historia rörde utgivningen av André Gides *Retour de l'URSS* som i stalinistkretsar hade förlänat Gide beteckningen ”fascismens knähund” på grund av dess kritik mot stalinkulten och sitt försvar för trotskisterna. Gides bok hade gått direkt in på de kinesiska kommunisternas svarta lista efter det att Zheng Chaolin översatt den 1936.³⁴⁷ Enligt Lou Shiyi hade Lu Xun, som värderade Gide mycket högt, motsatt sig fördomandet av honom och även sagt att om han sett vad Gide sett i Sovjetunionen skulle han antagligen ha skrivit samma sak. Lou Guohua säger att här återfinns vi den sanne Lu Xun, en man helt olik författaren till det beryktade brevet.³⁴⁸

Lou Guohua kände också till att i sina personliga relationer, även med politiskt fördömda personer som rutinmässigt behandlades kyligt av sina partivänner, saknad Lu Xun helt den sekteristiska illvilja som brevet till Chen Qichang uppvisade. Ett exempel på Lu Xuns principfasta vägran att leva enligt stalinistiska politiska föreskrifter var hans vänskap med USA-trotskisten Harold Isaacs till vars ära han gav en avskedsmiddag på kvällen före Isaacs avfärd från Shanghai 1934.³⁴⁹

I sin nyligen 1984 publicerade artikel berättar Hu Feng hela historien bakom ”Lu Xunbrevet” och bekräftar Lou Guohuas tidiga misstankar. Hu Fengs redogörelse avslöjar att Lu Xun inte kunde diskutera svaret på Chen Qichangs brev och ens sitta upprätt eller tala. Han visar även att en del av Feng Xuefengs skäl att smäda trotskisterna var att försvara sig själv, Lu Xun och andra sympatisörer till den radikala parollen mot den anklagelse för trotskism som deras motståndare inom partiet riktade mot dem och att Feng inte hade några betänkligheter mot att använda Lu Xun på detta mycket cyniska sätt. Hu Fengs totala brist på sympatier för trotskismen borde ställa ärligheten i hans historia om brevet bortom alla tvivel.

Hu Feng skrev att ”[*Xianshi wenxue* (Realistisk litteratur)] publicerade Lu Xuns ’Brev till trotskisterna’ samt ’Om vår nuvarande litteraturrelse’” :

De två artiklarna tycktes båda ha dikterats av honom [Lu Xun] och ha transkriberats av O.V. I själva verket hade båda skrivits av Feng Xuefeng. O.V. var ett försök att återge mitt namn³⁵⁰ så att ingen skulle gissa att det i själva verket var han själv [Feng Xuefeng]. Han var partiledare så jag kände att det var min plikt att göra allt jag kunde för att skydda honom.

brevet till Chen Qichang att de kinesiska trotskisterna var betalda agenter för japanerna. I artikeln kritiserar Lu Xun ”revolutionära författare” som tillämpar ”nakuan”, ett ovanligt, föråldrat uttryckssätt som bokstavligen tycks betyda ”ta emot penningssummor” eller i Yangs översättning ”att ta mutor” (Lu Xun, ”Midsommarnoteringar”, i Lu Xun, *Selected Works*, vol. 4, 301-4, citat s. 302). Dock betyder inte nakuan ”att ta mutor” utan ”att böja sig” (och i ursprungsbetydelsen ”erkänna”). Genom att använda begreppet kritiserade därför Lu Xun de radikaler som hade kapitulerat inför Guomindangs myndigheter efter 1927 och nu poserade som pionjärer för den nystartade enhetsfronten.

³⁴⁷ Lou Shiyi, ”Xu” (Förord), i Zheng Chaolin, *Yu Yin canji* (Fortlevande dikter av Yu Yin [Zheng Chaolin]), ed. Zhu Zheng (Changsha: Hunan renmin chubanshe, 1989), 1-9, s 5. Zhengs var en av tre översättningar av *Retour de l'URSS* som gavs ut i Shanghai. Svensk översättning *Resa i Sovjet* (sista uppl. Stockholm, Alfabet, 1992)

³⁴⁸ Yi Ding, *Lu Xun*, 246-49.

³⁴⁹ Se Harold R. Isaacs, *Re-encounters in China: Notes of a Journey in a Time Capsule* (Armonk, N.Y.: M. E. Sharpe, 1985), 111-17; och Yi Ding, *Lu Xun*, 310-12. Enligt Wang Fanxi kanske Lu Xun inte visste att Isaacs hade blivit trotskist. Även om Isaacs hade lämnat KKP:s underjordiska arbetare, förblev han vän med Soong Ching-ling och var som Lu Xun, medlem i Soongs Kinesiska förbund för medborgerliga rättigheter. (1976 publicerade Xinhua News Agency ett grupp fotografi av Soong Ching-ling, Lu Xun, med flera från vilket Isaacs hade retuscherats bort.) Isaacs var dock övertygad om att middagen hade en särskild betydelse: ”Vad som såg ut som en enkel vänlig handling var i själva verket en politisk och personlig handling av stor betydelse” (*Re-encounters in China*, 115).

³⁵⁰ Enligt både Tsi-an Hsia, ”Lu Hsün and the League of Leftist Writers”, 132, fn. 81, och Yi Ding, *Lu Xun*, 246-48, O. stod V. för Feng Xuefeng, men som Hu Feng själv påpekat stod det i själva verket för Hu Feng (antagligen skrivet något i stil med Oo Vung). Misstaget härrör förmodligen från noterna till vol. 6 av den kinesiska upplagan av Lu Xuns *Samlade verk* (sid 616, fn. 16).

Efter det att frågan om parollerna hade uppstått gick gruppen för nationellt förvar till totaloffensiv. Feng Xuefeng greps av någon sorts panik och ville vidta åtgärder för att stoppa offensiven, Vid denna tid var Lu Xun allvarligt sjuk och kunde varken sitta upprätt eller tala, det var inte ens möjligt att diskutera med honom. Just då tänkte de dåraktiga trotskisterna, som trott på rykten, att de kunde utnyttja situationen och skrev ett brev i hopp om att kunna ”dra” Lu Xun över till sin sida. Lu Xun blev arg när han läste brevet och Feng Xuefeng skrev hans svar sedan han själv läst brevet. Gruppen kring parollen ”litteratur för nationellt försvar” spred rykten om ett parollen ”massornas litteratur för nationellt revolutionärt krig” var trotskistisk. Feng Xuefengs svar var avsett att vederlägga detta skvaller. Han ordnade så att vi gemensamt kunde gå med detta svar till Lu Xun och läsa det för honom. Lu Xun lyssnade med slutna ögon och sade ingenting, endast nickade för att antyda instämmande.

Sedan Feng Xuefeng återvänt kände han att han borde ge en teoretisk bakgrund till parollen [Masornas litteratur....] så han skrev ”Om vår nuvarande litteraturrelse” och ordnade så vi kunde gå och läsa den för Lu Xun.³⁵¹ Lu Xun var tydligt svagare än föregående kväll och var än mindre förmögen att tala, allt han gjorde var att nicka instämmande, men han visade även lätta tecken på otålighet. Sedan vi lämnat sade Xuefeng plötsligt till mig: ”Jag hade inte väntat mig att Lu Xun skulle vara så besvärlig. Han är inte lika bra som Gorkij och alla Gorkijs politiska kommentarer skrivs av en sekreterare som partiet tilldelat honom. Allt Gorkij gör är att underteckna.”³⁵²

Detta avsnitt visar att Lu Xun inte tog initiativet till brevet till Chen Qichang och Hu Fengs kommentar att Lu Xun uppvisade ”lätta tecken på otålighet” vid slutet av det andra mötet när artikeln lästes upp för honom, antyder att den lidande författaren inte alls var helt övertygad om det politiska budskapet i brevet eller artikeln (de två dokumenten hängde ihop och kan inte ses som separata).³⁵³ I sin artikel säger Hu Feng vidare att ”vad gäller ideologiska frågor var Lu Xun ytterst seriös och principfast. Om man väntade sig av honom att han skulle ta ansvar för ideologiska uppfattningar som han inte noga hade övervägt (och under denna period var han oförmögen till detta) skulle han ha känt sig ytterst illa till mods”.³⁵⁴

Lu Xuns oförmåga att distansera sig från Peng Xuefengs brev efter tillfrisknandet utgör inget bevis för att han godkände dess insinuationer. Lu Xun liksom Romain Rolland, Bernhard Shaw och andra så kallade ”vänner till Sovjetunionen” var författare, inte politiker och hörde till en politisk sort som var ganska vanlig på 1930-talet. Han varken ville eller kunde bryta öppet med stalinismen och KKP som under dåvarande politiska omständigheter i mitten av 1930-talet för honom tycktes vara den enda progressiva kraften i världen. Om han hade förnekat brevet hade han säkert måst bryta med KKP:s främsta företrädare. Och varför svarade han inte på Chen Qichangs andra brev? Antagligen för att han ville att affären skulle avslutas snarare än fortgå, för om han hade bestämt sig för att fortsätta måste han ge uttryck för sin egen uppfattning, vilket kunde ha inneburit ett avståndstagande eller partiellt avståndstagande från det brev som skrevs av Feng Xuefeng. I sina elliptiska ”Midsommarnoteringar” framförde han dock, flera månader senare, samma kritik mot KKP:s nya politik som Chen Qichang i sina två brev.

Efter 1949 användes ”Lu Xuns brev” som ett kraftfullt vapen i maoistregimens kampanj för att stämpla trotskister som quislingar och klassförrädare och (mer allmänt) för att varna unga kineser för att fuska med något som helst oliktänkande. Under decennier ingick brevet i en kinesspråkig textbok som användes på högstadiet [senior-middle school] i hela landet, både för att det påstods ge

³⁵¹ ”Lun xianzai womende wenzue yundong: Bingzhong da fangwenzhe, O. V. bilu” (Om vår nuvarande litterära rörelse: Svar som givits under sjukdom till en besökare, nedtecknat i skrift av O. V.) finns i Lu Xun, *Samlade verk*, vol. 6, 475-77; den är daterad 6 juni 1936.

³⁵² Hu Feng, ”Mr. Lu Xun”, 28.

³⁵³ Detta påpekande görs i Zheng Chaolin, ”En reaktion” i hans ”Svar till Xu Maoyong” (s 295), Lu Xun tycktes ta ansvar för dokumentet (i.e., ”On Our Current Literary Movement”) ”dikterat för O. V.”; men i ett brev som var centralt för hans kampanj mot litterära och politiska påbud från hans motståndare i Förbundet för vänsterförfattare kunde han knappast ha tagit avstånd från sina två unga supportrar genom att avslöja dokumentets sanna ursprung.

³⁵⁴ Hu Feng, ”Mr. Lu Xun”, 29.

exempel på Lu Xuns överlägsna skrivsätt och på grund av dess politiska budskap. Ironiskt nog var stilen lika falsk som budskapet. Under Lu Xuns korta tillfrisknande från sin sjukdom nämnde Hu Feng för honom att Feng Yuefeng hade härmat hans stil bra, varpå Lu Xun ”skrattade torrt och sade ’enligt min mening finns det överhuvud taget ingen likhet’”.³⁵⁵

I årtal hade partiet stolt publicerat ”Lu Xuns brev”, men brevet blev plötsligt ytterst besvärande efter den elfte centralkommitténs tredje plenarförsamling, när Chen Duxiu delvis rehabiliterats och historiker äntligen fick lov att avvisa anklagelsen (som Kang Sheng riktat 1938 på Wang Mings uppdrag) att Chen Duxiu hade tagit emot ett månatligt penningunderstöd från japanerna Pinsamheten tilltog utan tvekan när beskrivningen av trotskisterna som ”japanska agenter” ströks i noterna till 1991 års upplaga av Maos *Valda verk*).

I sin essä om Hu Fengs artikel analyserar Zheng Chaolin olika författares försök att i det nya och ärligare klimatet under 1980-talet försvara ”Lu Xuns brev”. Deras viktigaste försvar hade varit att brevet faktiskt inte kallade trotskisterna för förrädare utan bara varnade dem för att de riskerade att bli förrädare om de inte bättrade sig. Zheng Chaolin avvisar detta försvar som ohållbart eftersom Mao Zedong själv använde brevet som ”bevis” för att trotskisterna verkligen var förrädare och i vilket fall som helst hade trotskisterna avfärdat brevet varning och vägrat att ”bättra sig”. Idag har dock de intellektuella akrobater i regimens litterära etablissemang alla hamnat i samma clowneri, ”ty insinuationen att trotskisterna var förrädare var inte Lu Xuns egen idé och det finns inget som säger att Lu Xun, om han hade varit i stånd att ordentligt tänka igenom saken, hade instämt i det som Feng Yuefeng insinuerat å hans vägnar, men som bröt mot hans egna principer”.³⁵⁶

Vid sidan av en indirekt inverkan på författare som Lu Xun genom översättningar av Trotskijs *Litteratur och revolution* samt mer direkt inverkan på Wang Shiwei och andra kritiska intellektuella som vacklade mellan det ortodoxa partiet och Oppositionen så tillförde de kinesiska trotskisterna väldiga mängder av manuskript till de ”kulturföretag” som sköt upp som svampar ur jorden i Shanghai efter 1929. De akademiker och författare som valde trotskismen under det sena 1920-talet gav upp författandet som yrke men för att tjäna sitt uppehälle och finansiera sitt politiska arbete skapade de nära kopplingar till ett antal av dessa förlag som huvudsakligen specialiserade sig på samhällsvetenskapliga böcker.

Fram till tillslaget 1931 publicerade de kinesiska trotskisterna långt fler marxistiska texter och även översättningar av marxistiska klassiker jämfört med det officiella partiet. De översatte även ett stort antal historieskrivningar om den europeiska revolutionära rörelsen (bland andra Trotskijs och Krapotkins).³⁵⁷ Enligt en KKP-ideolog,

publicerade trotskisterna under det tidiga 1930-talet ett stort antal artiklar och böcker för att sprida sina bedrägliga ”teorier” om det kinesiska samhällets och den kinesiska revolutionens karaktär, vilket tvingade kinesiska marxister och kommunistpartimedlemmar till allvarlig och energisk polemik för att bemöta deras demagogi och eliminera dess negativa påverkan.³⁵⁸

De tidiga kinesiska kommunisterna visste föga eller intet om marxistisk teori. Det var inte förrän 1937 som partiets Kinabaserade ledare bekantade sig med beskrivningar som tillsändes dem från Sovjetunionen. Men då var den sovjetiska marxismen inte längre en kritisk filosofi med tävlande inriktningar utan en tillknäppt statsideologi vars huvudsakliga syfte var att rättfärdiga Stalins byråkratiska diktatur. Detta var Maos ”marxism” förmedlad genom Ai Siqi och avsedd att användas som vapen för att slå tillbaka Wang Mings utmaning mot hans ledarskap under de tidiga åren av

³⁵⁵ Ibid.

³⁵⁶ Zheng Chaolin, ”En reaktion”, MSS.

³⁵⁷ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 161.

³⁵⁸ Wang Hongmo, ”Chen Duxiu”, 30.

kriget mot Japan och senare som redskap för att forma hans tyranniska regim.³⁵⁹

Om marxismen i sin klassiska form nådde Kina under 1930-talet så var det huvudsakligen genom trotskisterna ansträngningar. För att kunna skriva oberoende i Kina under dessa år behövde författarna pengar som kunde klara dem genom författarperioden. Om de översatte kunde de exakt räkna ut vad som krävdes för att garantera överlevnaden. Därför arbetade trotskisterna under denna period mest med översättningar. Men de skrev även romaner, noveller, biografier, politiska och samhällsliga studier och historia. ”Våra litterära aktiviteter ’för att fylla risskålen’ spelade under den tiden inte någon obetydlig roll för att popularisera och fördjupa det socialistiska tänkandet i Kina”, skrev Wang Fanxi.³⁶⁰

Såväl trotskister som stalinister skrev för ett stort antal förlag. Bakom de flesta återfanns välbeställda tidigare byråkrater och militärer som lämnat Chiang Kai-shek och beslutat sig för att en tid investera sina pengar i förlagsverksamhet.³⁶¹ Det viktigaste undantaget från detta mönster av kommersiellt motiverad bokförsäljning var Oriental Book Company, ett radikalt förlag som ända sedan grundandet 1903 hade stött progressiva rörelser i Kina och av sin ägare Wang Mengzou stolt beskrevs som ”en produkt av reform och revolution”.³⁶² I introduktionen till en memoarbok 1953 författad av Wang Yuanfang, en gammal anställd hos företaget, summerade KKP:s tidigare publikationschef Wang Ziye 1983 företagens historia på följande sätt:

Grovt sett kan man säga att dess pionjärtid var från Revolutionen 1911 till Fjärde maj [1919]. Från Fjärde maj till den Stora revolutionen inföll dess guldålder och efter den Stora revolutionens nederlag gick det utför. Även om det under den senare perioden producerade en del [politiskt] dåliga böcker som utövade dåligt inflytande, så utkom fortfarande ett stort antal goda böcker.³⁶³

Wang Ziye som liksom Wang Mengzou var född i Anhui, hade arbetat som lärling vid Oriental Book Company mellan 1930 och 1934 och 1938 begett sig till Yan'an där han arbetade för KKP. Efter 1949 utnämndes han till chef för partiets förlag. Varför distanserade han sig så bestämt från företagens senare utveckling? Huvudsakligen därför att förlaget med början 1929 gav ut dussintals böcker författade eller översatta av kinesiska trotskister. Av de cirka hundrafyrtio böcker som företaget gav ut mellan 1929 och 1949 var åtminstone sextioen skrivna eller översatta av trotskister. Bland annat olika utländska revolutionära rörelers historia, ekonomiska studier, studier i dialektik, Kants filosofi, kvinnans befrielse, japansk imperialism, kriget i Europa, Darwinism och vetenskap och samhällsvetenskap; översättningar av Marx, Engels, Trotskij, André Gide, John Dewey och flera böcker av Chen Duxiu.³⁶⁴ På grund av Wang Mengzous bestämda engagemang för att ge ut farlig dissident- och avantgarde-litteratur var han sällan utan problem, även under kommunisterna och han dog 1953 kort efter det att maoisterna hade stängt hans förlag på grund av dess historia av omstörtande utgivning och sedan deras politiska polis hade konfiskerat lagret av ”reaktionär litteratur”.³⁶⁵

Trotskisterna spelade även en betydelsefull roll i den berömda akademiska debatten under 1930-

³⁵⁹ Denna process beskrivs i Laszlo Ladany, *The Communist Party of China and Marxism, 1921-1985: A Self-Portrait* (London: Hurst, 1988); för en framträdande tidig analys av konstruktionen av ”Mao Zedong Thought”, se Shuang Shan (Wang Fanxi), *Mao Zedong sixiang lungan* (Studier om Mao Zedongs tänkande) (Hongkong: Xinda chubanshe, 1973), 65-90.

³⁶⁰ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 160. För en redogörelse skriven 1939 rörande de kinesiska trotskisterna litterära aktiviteter, se Frank Glass, ”Kinas kommunistiska förbund”.

³⁶¹ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 159-60.

³⁶² Citerad i Wang Ziye, ”Xu” (Preface), i Wang Yuanfang, *Huiyi Yadong tushuguan* (Remembering the Oriental Book Company) (Shanghai: Xinhua shudian, 1983), i-v, citat s. i.

³⁶³ Ibid.

³⁶⁴ Listan över böcker utgivna av Oriental Book Company fram till 1952 finns i en bilaga till Wang Yuanfang, *Remembering the Oriental Book Company*, 216-28.

³⁶⁵ Wang Yuanfang, *Remembering the Oriental Book Company*, 211-13.

talet rörande det kinesiska samhällets karaktär. *Dongli* (Drivkraften) som grundades i juli 1930 och som 1931 omdöptes till *Dushu zazhi* (Läsarnas magasin) var ett viktigt trotskistiskt forum för dagens sociala, politiska och filosofiska frågor.³⁶⁶ Medan författare som påverkats av stalinisterna ansåg att det kinesiska samhället i grunden var feodalt, ansåg trotskisterna att det kombinerade drag från såväl feodalism som kapitalism samt att kapitalistiska förhållanden dominerade såväl i stad som på landsbygden. Under större delen av debatten satt dock de viktigaste trotskistiska tänkarna i fängelse och de – bland andra Van Lingfeng och Ren Shu – som försvarade de trotskistiska grundsatserna var antingen före detta trotskister eller mindre framträdande trotskister, av vilka de flesta senare gick över till Guomindang och bringade trotskismen i vanrykte.³⁶⁷

Bilaga

En av de kinesiska trotskisternas mest kända företrädare inom litteraturen och deras huvudförläggare var Lou Guohua (Lou Kuo-hua) som dog i Hongkong den 8 mars 1995. Wang Fanxi skrev efter Lous död en nekrolog över sin gamle vän och kamrat som är värd att citeras i sin helhet, eftersom den belyser några viktiga teman i den kinesiska trotskismens historia och ger ett livfullt skriftligt porträtt av en av dess typiska aktivister.

Lou Guohua föddes 1906 i Yuyao i provinsen Zhejiang. Han gick 1927 med i KKP via det kommunistiska ungdomsförbundet. Han anslöt sig till trotskismen 1929 och gick samma år med i Vårt Ord, Kinas första trotskistiska organisation. Han valdes till en av de sex delegaterna för gruppen kring Vårt Ord till grundningskonferensen för KKP:s vänsteropposition i maj 1931 men kunde inte närvara vid konferensen eftersom hans fru födde en dotter samma dag som konferensen inleddes. Han arresterades av Chiang Kai-sheks politiska polis tillsammans med alla medlemmarna av den nyvalda exekutivkommittén (utom Chen Duxiu) nitton dagar efter att konferensen avslutats och skickades i fängelse för sex år.

Frigiven från fängelset 1935 fortsatte han sitt revolutionära arbete i den trotskistiska rörelsen i Shanghai från 1935 till 1937 under Chiang Kai-sheks Guomindang, från 1937 till 1945 under japanerna och från 1945 till 1949 åter under Guomindang. I Shanghai grundade han Chunye Chubanshe (Vårsvalans förlag) som gav ut trotskistiska böcker, bland annat översättningar av *Den förrådade revolutionen*, *Den kinesiska revolutionens problem* och *Den ryska revolutionens historia* och även en tidskrift kallad *Dongxiang* (Levande tid) för vilken den amerikanska trotskisten Alexander Buchman var officiell utgivare. 1949 begav han sig av till Hongkong alldeles innan den maoistiska armén gick in i Shanghai.

Lou Guohua tvingades tillbringa resten av sitt liv i Hongkong där hans huvudsakliga aktivitet var att ge ut vår rörelses litteratur. Under det sena 1950-talet, när trotskisterna deporterades från kolonin och trotskistisk litteratur förbjöds tog han risken att starta *Xinda chubanshe* (Ärlig press) som sedan gav ut ett dussintal böcker varav några översättningar. Han bidrog till olika lagligt utgivna tidskrifter i kolonin med artiklar som kritiserade maoisternas politik. Det var främst genom hans kontakter och påverkan som de ungdomar i Hongkong som på 1970-talet visade anarkistiska sympatier (och samlades runt Qiling niandai, "Sjuttitalets förening") vanns för trotskismen och startade det Revolutionära marxistiska förbundet där han var en ledande medlem.

Under hela sitt vuxna liv var Lou yrkesrevolutionär men samtidigt var han en revolutionär med ett yrke. Därmed inte sagt att han var amatör eller deltidsrevolutionär. Det betyder helt enkelt att han alltid hade ett arbete samtidigt som han arbetade för revolutionen och särskilt hjälpte andra heltidsrevolutionärer ekonomiskt. Alla genuint revolutionära organisationer i fattiga länder och särskilt den kinesiska trotskistiska organisationen har fått känna på ekonomiska umbäranden av en typ som kamrater i utvecklade länder och även unga kinesiska radikaler i dagens Hongkong knappast kan föreställa sig. Det fanns inga donationer, inga avgifter och inga som helst bidrag. Lou Guohua agerade som en enmans-MOPR³⁶⁸ för de kinesiska

³⁶⁶ För en diskussion om det trotskistiska bidraget till polemiken rörande det kinesiska samhällets karaktär, se Leo Douw, "The Representation of China's Rural Backwardness, 1932-1937" (Doktorsavhandling, University of Leiden, 1991), 92-95.

³⁶⁷ Wang Fan-hsi, *Memoirs*, 161; Ch'en Pi-lan, "Introduction" 34.

³⁶⁸ MOPR är den ryska förkortningen för den internationella organisationen för att bistå revolutionärer som upprättades

trotskisterna. Vanligen arbetade han som avlönad kamrer. Han var ytterligt sparsam och sparade från sin inkomst för att hjälpa andra kamrater. När till exempel den kvinnliga kamraten Li Cailian dog på vintern 1936 begravde Lou henne. Nästan alla medlemmar av den äldre generationen var på det ena eller andra sättet mottagare av hans stöd.

Lou Guohuas äldre kusin Lou Shiyi anslöt sig till kommunismen vid ungefär samma tid som Guohua. Shiyi förblev stalinist och maoist men hans relationer med Guohua var fortsatt hjärtliga. Under senare år uppskattade Shiyi, som blev förlagschef i Beijing för KKP, storligen Guos skrivelser om Lu Xun, en gigant inom den kinesiska nittonhundratalslitteraturen.

Vid sidan av att vara den kinesiska trotskistiska rörelsens förläggare var Lou Guohua själv en strålande författare. Han var en framstående auktoritet rörande Lu Xuns arbete och skrev talrika artiklar och en viktig bok om detta.³⁶⁹ Lou Guohua var född i Yuyao som ligger intill Shaoxing, Lu Xuns födelseplats. I sina texter visade han hur Kinas maoistiska myndigheter blåste upp Lu Xun för att dölja vilken betydelse Chen Duxius hade som grundare av Kinas nya kulturrörelse 1915-1921. För även om Lu Xun var det moderna Kinas mest kände essäist och författare spelade han i verkligheten endast en roll som supporter i den groende rörelsen medan Chen Duxiu var känd som dess ”överbefälhavare”. Men Chen som 1921 gick vidare för att grunda KKP har varit en icke-person sedan 1931 när han blev den kinesiska trotskismens fader. För att fylla det uppkomna tomrummet måste man därför uppfinna myten om Lu Xuns roll i rörelsen.

I sin bok avslöjar Lu förfalskningen genom att ordagrant återge alla bevis i saken. Han blottlägger även maoisternas förtal 1938 av Chen Duxiu som japansk agent (som motsvarighet till Stalins förtal av Trotskij som Hitlers agent), samt för fram hypotesen att Lu Xuns påstådda ”Brev till trotskisterna” från 1936, där trotskisten Chen Qichang och hans kamrater anklagas för att som förrädare ha tagit emot pengar från japanerna inte, som maoisterna hävdar, var dikterat av Lu Xun (som stod över sådan smutskastning), utan skrevs av stalinisten Feng Xuefeng. Idag har båda Lous teser bestyrkts av nytt material som publicerats i Kina. Lous misstanke angående ”Lu Xuns brev till trotskisterna” bevisades av den postuma utgivningen av en artikel av Hu Feng, Lu Xuns främste lärjunge och det första offret efter 1949 för Maos politik rörande litteratur och konst.

I Hongkong utgav Lou även *Zhiyanji* (”Tal rakt på sak”), en essäbok som kritiserade maoismen ur trotskistisk synvinkel samt ett stort antal artiklar rörande många ämnen.

Lou Guohuas dödskamp varade i två år. Före den slutliga stroke förlorade han sin förmåga att höra. Efter den förlorade han talförmågan. Slutligen förlorade han synen. Han blev medvetlös tio dagar före sin död. Han överlevs av fru, dotter och tre söner.

Lou Guohua var den kinesiska trotskistiska rörelsens förläggare och ”filantrop”. Intill sin död förblev han trotskist och sympatisör till den Fjärde internationalen. Han dog älskad och respekterad av den yngre generationen radikaler i Hongkong.

13. Kinesisk trotskism i historiskt perspektiv

Av de dussintals trotskistiska organisationer utanför Ryssland som efter 1927 spirat ur den internationella vänsteroppositionen var den kinesiska vänsteroppositionen som grundades 1931 en av de största (med ungefär trehundrafyrtio medlemmar), den bäst förberedda, mest mogna och mest kompetenta. SWP i USA hade fler medlemmar men det var ett legalt parti och de villkor de arbetade under helt olika de som gällde för deras motsvarighet i Kina där under terrorn vanligen endast de som fullständigt engagerat sig för den trotskistiska oppositionen tog det farliga steget att organisera sig.³⁷⁰

av Tredje internationalen under 1920-talet.

³⁶⁹ Yi Ding, *Lu Xun*.

³⁷⁰ I själva verket var den ojämförligt största oppositionsorganisation som var aktiv under det tidiga 1930-talet gruppen Archeio-Marxism som utslöts under 1920-talet från KKE (Det grekiska kommunistpartiet) och senare erkändes som den officiella grekiska sektionen av den Internationella vänsteroppositionen. 1932 sades gruppen ha ettusenfemhundra

Trotsky såg de kinesiska trotskisterna som ett parti av hög kvalitet, blomman i hans bukett. Han skrev (kanske lite smickrande) att den kinesiska trotskistiska organisationen, till skillnad från oppositioner på andra håll "inte utvecklades ur intriger i liten skala bakom kulisserna utan ur erfarenheten av en stor revolution som förlorats genom ett opportunistiska ledarskap. Dess stora historiska uppgift ger den kinesiska oppositionen ett alldeles särskilt ansvar."³⁷¹

Trotskyismen i Kina var inte i högre grad än det officiella partiet någon "utländsk import". Båda hade sina rötter djupt i den kinesiska jorden, även om båda starkt påverkades av idéströmningarna i världen. Den kinesiska oppositionens intresse för "trotskyism" föregår dess övergång till trotskyismen och den tillförde trotskyismen en inhemsk, revolutionärt demokratisk tradition (om ordet "inhemsk" betyder något i världen av idag).

Varför var den då så märkligt ineffektiv i den kinesiska politiken efter 1931? Ett politiskt partis öde bestäms av ett eller flera av fyra huvudfaktorer: målet det sätter upp för sig självt, metoderna de tillämpar för att förverkliga målen, de tillgångar (mänskliga och materiella) som det kan sätta in för sitt syfte samt de gynnsamma eller ogynnsamma omständigheter som det går till mötes. För att förklara det trotskistiska projektets misslyckande i Kina måste var och en av dessa dimensioner granskas

Några skulle påstå att felet låg i målen men argumentet är svagt, för även om det officiella partiet inte delade vartenda av trotskisternas målsättningar, så uppnådde dess revolution huvudsyftet, som var att störta kapitalismen och ersätta den med kollektivism. Wang Fanxi har påpekat att den kinesiska revolutionens verkliga förlopp i stort sett besannade den trotskistiska teorin om Permanent revolution (enligt vilken den borgerligt demokratiska revolutionen utan mellanliggande stadier skulle övergå i socialistisk revolution) snarare än teorin om Ny demokrati, som var kärnan i den kinesiska versionen av Stalins teori om revolution i stadier.³⁷²

I såväl städer som på landsbygden var revolutionens rörelseriktning radikalt antikapitalistisk och Maos förutsägelse att Ny demokrati (och därför element av kapitalism) skulle bestå under "flera decennier, motbevisades snabbt av tempot i samhällsförändringarna i Kina som fullbordades inom bara några få år. Det ironiska är att denna grundsats inom trotskistisk teori i praktiken omsattes, inte av trotskisterna själva utan av maoisterna som upptäckte den mer eller mindre genom försök och misslyckande. Trots trotskisternas faktiska misslyckande var således deras kritik av KKP-ledarna inte utan betydelse och värde.

Vad gäller strategi och taktik var trotskisterna jämförelsevis kortsiktiga och doktrinära. Den 30 april kritiserade Chen Duxiu KKP:s Röda Armé och beskrev dess "anförande av bönder i gerillakrig" som ett svek mot arbetarrörelsen och förutsade att denna armé av "trasproletärer" antingen skulle falla samman, övergå till den härskande klassen eller bli landsbygdsbourgeoisens "Vita armé".³⁷³

Denna inställning var inte helt oförenlig med Trotskijs synsätt uttryckt i ett uttalande skrivet i september 1930 och godkänt av trotskisterna provisoriska internationella kommitté. Enligt Trotsky skulle revolutionärerna vänta tills arbetarna kontrollerade alla viktiga industriella och politiska centra innan de organiserade en Röd Armé och upprättade sovjeterna i byarna.

medlemmar, nästan fem gånger så många som de kinesiska trotskisterna. (Se Loukas Karliafitis, "Stalinism and Trotskyism in Greece, 1924-1949", *Revolutionary History* 2, no. 3 [1991], 4-5.) Dock saknade Archeio-marxisterna sin kinesiska motsvarighets kapacitet och mogenhet.

³⁷¹ "Letter to the Chinese Opposition" (8 January 1931). I Evans and Block, *Leon Trotsky on China*, 500.

³⁷² Wang argumenterar för sin tes i Shuang Shan, *Mao Zedong sixiang lungao* (Studier i Mao Zedongs tänkande), spec. kap. 7; Cai Lian (pseud.), "Liangzhong buduan geming lun" (Två teorier om permanent revolution), appendix till Yi Yin (Zheng Chaolin), *Buduan geming lun ABC* (Permanent revolutionens ABC) (Hongkong: Xinda chubanshe, 1958), 61-71; och i sin egen översättarintroduktion till Leo Trotsky, *Xin luxiang* (Den nya kursen) (Hongkong Xinda chubanshe, 1958).

³⁷³ Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ...*, vol. 2, 78.

Några unga trotskister använde Chen Duxius kommentarer om den Röda armén för att angripa honom. Trotskij själv sade i januari 1931 att det var fel att förväxla den kinesiska Röda armén med banditer och att den framtida proletära diktaturen skulle kunna ha nytta av Röda armébaser i byarna. Senare vid sin Föreningskongress sade de kinesiska trotskisterna att den Röda armén var ”bevis för att det var möjligt för den kinesiska revolutionen att utvecklas” men de tillade dock att ”så länge industricentra i städerna förblir förtryckta kommer den inte att kunna segra”.³⁷⁴

I en artikel skriven i januari 1931 förändrade Chen på liknande sätt sin beskrivning av den Röda armén som en styrka bestående av ”lokala banditer” och samtidigt som han kraftfullt angrep dess ”byråkratiskt äventyrliga ledning” tillrådde han en ”helt genomgående vänlig inställning till bondegerillan; att stå vid sidan och se på dem med fientlighet är inte en kommunistisk inställning”.³⁷⁵ Men tanken att bönderna inte kan spela en politiskt oberoende roll är djupt rotad i det ortodoxa marxistiska tänkandet och Chens ursprungliga förakt för Röda armén och dess bondestrategi (som inte bara sågs som felaktig utan som det yttersta beviset för att Stalin hade ”övergett proletariatet”³⁷⁶) delades i stor utsträckning av hans trotskistiska kamrater.

Istället riktade trotskisterna sina huvudsakliga förhoppningar och särskilda ansträngningar mot stadsproletariatet. Men denna klass utgjorde endast en obetydlig del på mindre än en halv procent (eller två miljoner människor) av befolkningen (färre än antalet arbetare i Hongkong idag). Enligt Maos ”Analys av klasserna i det kinesiska samhället” 1926, uppgick antalet ”stadskulis” till tre miljoner.³⁷⁷ Efter 1937 hade i vilket fall som helst de proletära klasserna försatts ur stridbart skick av krig och ockupation och när de började komma till liv igen 1945 så hade huvudlokaliseringen av den politiska kampen sedan länge överförs till landsbygden, där två väldiga arméer var färdiga för en annan sorts ”klasskamp” som främst fördes på krigens fält.

Genom att dela stadsklassernas hårda liv skrev de kinesiska trotskisterna ut sig ur den verkliga kinesiska revolutionen och förpassade sig under det sena 1940-talet till rollen som åskådare av jättarnas kamp. De förblev obehäpnade vid en tid då vapnen bestämde allt och därför misslyckades de, eftersom de som ber böner ”alltid står sig illa och uträttar ingenting, men om de litat till sig själva och använder tvång, är det sällan att de utsätter sig för fara”.³⁷⁸

Inte alla trotskister klängde sig så slaviskt fast vid renlärighet, särskilt efter 1937. Några planerade att upprätta trotskistiska väpnade styrkor och understöda revolutionen i byarna men planerna gick om intet och särskilt av två skäl.

För det första saknade trotskisterna de materiella möjligheterna att inleda och underhålla väpnad kamp. Tvärtom var det för Mao Zedong. Den kinesiska landsbygden var på intet sätt något blankt papper där kommunisterna kunde skriva och måla som de ville. Mod räckte inte ensamt för ta sig in i byarna, det krävdes även gevär. Den maoistiska Röda armén upprättades runt resterna av besegrade militära enheter som kämpade sig upp till bergen och skapade god grogrund i byarna. Den organiserade resterna av partiorganisationen i Wuhan (bland annat arbetarnas väpnade strejkvakter) och längs gränsen mellan Jiangxi och Hunan (bland annat gruvbyarna som under mitten av 1920-talet organiserades för KKP av Liu Shaoqi och andra). I bergen upprättades en liten stat – fattig, efterbliven, hotad men ändå en stat – som åtminstone under en tid kunde leva på sina egna resurser.

³⁷⁴ Ibid., 100

³⁷⁵ Ibid., 104.

³⁷⁶ Ibid., 103-4.

³⁷⁷ Mao Zedong, ”Zhongguo shehui ge jieji de fenxi” (En analys av klasserna i det kinesiska samhället) (i februari 1926), i Mao Zedong, *Mao Zedong ji* (Samlade skrifter av Mao Zedong), 10 vol. (Tokyo: Hokubosha, 1970-72), vol. 1, 161-74, citat s. 173. En senare version av denna artikel, hårt redigerade för att anpassa den yngre Mao till Mao-Stalins politiska budskap publicerades i Mao Zedongs *Valda verk* efter 1949.

³⁷⁸ Machiavelli, *Fursten*, kap. 6.

KKP erhöill även via Shanghai ekonomiskt och annat stöd från ryssarna. Trots att de från Ryssland återkomna studenterna på många sätt var en förbannelse för den kinesiska revolutionen, var särskilt den militära träning som KKP-medlemmarna erhöill i Moskva ovärderlig när det gällde att bemanna de högre nivåerna inom den kinesiska Röda armén under det tidiga 1930-talet. I kriget mot Japan och särskilt i Frihetskriget 1946-49 gav ryssarna återigen militärt och ekonomiskt stöd till KKP.³⁷⁹

Den handfull trotskister som 1938 fanns runt Chen Duxiu besatt modet men saknade vapen och pengar för att skaffa vapen. Som vi har sett försökte de sig på en genväg till vapenmakt men stoppades. Även om de hade lyckats omvända en avdelning eller två är det ovisst vad som skulle kommit ut av detta, att döma av erfarenheterna från de få trotskister som verkligen upprättade gerillakolonner under kriget mot Japan.

Trotskisterna saknade inte endast utrustning utan även mänskliga resurser för väpnat krig. De flesta var bokmänniskor som inte hade några erfarenheter av att bära vapen. Få var beredda att byta kända städer för okända byar; deras bakgrund i böcker och teori var en värld obekant för den typ av militärer som, efter det att stadsfasen hade avslutats, utgjorde basen i det officiella partiet och som hade en viss fallenhet för Maos hänsynslösa väg till revolutionen

Men huvudorsaken till att trotskisterna förmodligen var dömda att misslyckas, vilken strategi de än hade tillämpat, hade att göra med de utsikter de stod inför. Genom Guomindangs summariska rättvisa och ”vetenskapligt organiserade” vita terror blev städerna, där de valt att arbeta, så farliga att till och med det officiella partiets centralkommitté, med sina långt överlägsna kontakter och tillgångar, 1931 tvingades fly till byarna. Därför utmärker sig de kinesiska trotskisternas centralkommitté efter 1931 framför allt genom sitt långa, långa fängelseregister.

Guomindang var inte trotskisterna enda fiende. I många länder har revolutionärer mött statlig terror, men de flesta kunde hitta något utrymme där de kunde agera, antingen på platser där regeringskontrollen var mer begränsad eller under tillfällig perioder av politisk oro eller mildrat förtryck. Men de kinesiska trotskisterna stod inför ytterligare ett, för dem helt unikt hinder. Den organiserade kommunismen. Deras nya revolutionära parti var lika hatat av regeringen som av en välorganiserad, mäktig och inflytelserik motståndare. Det går nog inte att finna en motsvarighet någon annanstans i världen, förutom i Vietnam (där trotskisterna efter 1945, trots sin relativa styrka krossades på liknande sätt).³⁸⁰

I Kina överlevde KKP efter 1927 och upprättade stater inom staten längs de södra och centrala provinsernas bergiga gränser. KKP dödade aldrig ett stort antal trotskister, eftersom så få kom in i dess arméer eller baser. Ett känt undantag är oppositionsmedlemmen Li Xiao, som dödades av kommunisterna i Guangdong 1929 när han deltog i Peng Pais bonderörelse.³⁸¹ Ett annat är Lu Yucai som av den ”kristne generalen” Feng Yuxiang skickades till Moskva för militär träning under 1920-talet. I Moskva kom Lu att stå mycket nära trotskisterna. När han återvände till Kina blev han divisionschef i Röda armén under Peng Dehuai som lät skjuta honom under eller efter reträtten från Changsha 1930. Fler dödades under hela den väpnade kampens tidsperiod.³⁸²

Men rent allmänt fanns det, vad gäller trotskisterna, en underförstådd arbetsfördelning mellan Guomindang som fängslade dem och KKP som beljög, förtalade och isolerade dem. Mellan 1936

³⁷⁹ Att ryssarna hjälpte KKP efter 1945 är välkänt. Angående hjälpen de gav under kriget mot Japan, se John W. Garver, *Chinese-Soviet Relations, 1937-1945: The Diplomacy of Chinese Nationalism* (New York: Oxford University Press, 1988), 158.

³⁸⁰ Om de vietnamesiska trotskisterna, se Ngo Van, *Revolutionaries They Could Not Break: The Fight for the Fourth International in Indochina, 1930-1945* (London: Index Books, 1995).

³⁸¹ Se Trotskijs brev till den kinesiska oppositionen (*Vårt ord*), 22 december 1929, i Evans and Block, *Leon Trotsky on China*, 427.

³⁸² Wang Fanxi, personlig kommunikation, 5 maj 1992.

och 1938 agerade KKP mot trotskisterna i städerna och avskar dem från området för demokratisk politik där de annars hade kunnat ingripa framgångsrikt.

Under det sena 1930-talet hade KKP:s arméer förskansat sig i japanockuperade områden över hela Kina och monopoliserade huvuddelen av det aktiva motståndet. De kunde bakom de japanska linjerna besegra även starka återstoder av Guomindang (till exempel 1940 i norra Jiangsu), de slitna och isolerade trotskistiska partisankolonner som försökte delta i det väpnade motståndet kunde långt mindre ta upp tävlan.

Ytterligare två rovdjur som var ute efter trotskisterna var den sovjetiska politiska polisen och japanerna. Tidigt år 1930 utplånade GPU det mesta av den kinesiska trotskismen i Moskva. Trotskij var övertygad om att KKP-agenter under sent 1930-tal var ute efter att mörda Chen Duxiu,³⁸³ men det finns inga bevis för att underrättelsetjänsten skickade personer för att trakassera och spionera på trotskister i Kina före 1949. Dock finns det bevis (som jag ännu inte är fri att publicera) för att GPU sände en man till Kina på sent 1930-tal för att spionera på utländska trotskister i Shanghai (särskilt Frank Glass och Alex Buchman). Vad beträffar japanerna dödade de ett okänt antal trotskister på slagfältet och inom motståndnsfronten i Shanghai.

Attackerade från såväl vänster som höger var trotskisterna helt oförmögna att påverka den kinesiska politikens inriktning mellan 1931 och 1949. Detsamma gällde förstås alla de småpartier inom den demokratiska centern som försökte följa en tredje väg i Kina. Enbart de som lutade åt det ena eller andra hållet kunde hoppas på någon gnutta av symbolisk dragningskraft. Trotskisterna kunde ha tillägnat sig visst handlingsutrymme genom att göra eftergifter till Guomindang, såsom många före detta trotskister senare hävdade att man skulle gjort och som de även anklagades för att ha gjort. Men trotskisterna vägrade att kompromissa med myndigheterna, i tron att om de stod kvar vid sina principer, så skulle deras tid komma en dag. (Guomindang ledare som Xu Enzeng beklagade senare att de hade krossat dem.) Andra politiker som marginaliserades efter 1927 flydde i exil och försökte utifrån återskapa sina stödjepunkter. Men denna möjlighet fanns inte för trotskisterna. De var alltför fattiga och alltför stolta för att fly.

Var deras Golgatavandring förgäves? Inte på sikt, eftersom deras försvar för socialistisk demokrati och internationalism höll vi liv en tradition som det officiella partiet för länge sedan hade övergivit. Under decennier har detta arv undanhållits. Först nyligen har det blivit känt, särskilt genom kinesiska trotskisters memoarer som först publicerades som "referensmaterial" för partihistoriker, men i verkligheten har spridits i mycket bredare kretsar, särskilt bland studenter. Denna frihetliga tradition som Chen Duxiu inkorporerat i marxismens politik och moral har det officiella partiet samtidigt avfärdat som "borgerlig" och kämpat för att utrota. För Chen Duxiu och hans lilla grupp av sympatisörer var det ytterst KKP:s övergivande av dessa intellektuella erövringar från revolutionens tidiga period som omöjliggjorde alla utsikter till försoning med partiet.

Den kinesiska kommunismen var brinnande internationalistisk vid sin födelse under påverkan av såväl den ryska revolutionen som Fjärdemajrörelsen, vars huvudledare Chen Duxiu förkastade "självisk nationalism och patriotism" som "odugliga importvaror" från Japan som måste bojkottas tillsammans med andra japanska produkter. (Som ersättning föreslog Chen människokärlek och kärlek till rättvisa³⁸⁴). KKP:s officiella ledare förvrängde denna internationalism till blind lydnad inför Moskva och övergav senare allt för en modern version av "Hanchauvinism" formad efter den "storryska chauvinism" som hyllades av stalinisterna i Sovjet. Men trotskisterna höll fast vid sin konsekventa internationalism och vägrade att kompromissa med den gamla kinesiska politikens djupt ingrodda nationella fördomar.

³⁸³ Shuang Shan, ed., *Brev i Trotskijarkiven*, 69.

³⁸⁴ Chow Tse-tsung, *The May Fourth Movement*, 199, fn.

KKP:s ursprungliga uppgift, som sedan axlades av trotskisterna, var att upphäva det kinesiska mönster som tycktes bestå i en ändlös kretsgång av härskarsläkter i förfall och bonderevolter, för att på nytt börja om under ytterligare en tyrannisk ätt. 1921 trodde Chens kommunister att de i de moderna städernas klasser – bourgeoisien, proletariatet, den kritiska intelligentsian – hade funnit en väg att bryta denna onda cirkel. Deras outtröttliga fasthållande vid denna uppfattning förklarar varför Chens trotskister – med undantag för ett kort avbrott 1938 under den japanska invasionens alldeles speciella omständigheter – framhårdade i att hålla sig kvar i städerna och varför de inte en enda gång tänkte sig lämna dem för byarna.

De var marxister av klassiskt snitt. Visst förstod de behovet av agitation i byarna men först ville de ordentligt rota sig i huvudstädernas jord eftersom antalet medlemmar var för litet för att spridas över den vidsträckta kinesiska landsbygden. Även efter den japanska invasionen vidhöll Chen Duxiu sin uppfattning att någon revolution utanför statskulturen inte var möjlig. Till skillnad från sina yngre kamrater var han djupt pessimistisk beträffande chanserna för ett revolutionsutbrott under kriget eftersom Kinas industriella bas längs kusten hade förstörts och oroligheter på landsbygden inte kan leda till proletär revolution. ”Till antal, materiell styrka och energi” skrev han till Trotskij den 3 november 1939 ”har [arbetarna] gått tillbaka dit där de befann sig för trettio eller fyrtio år sedan”.³⁸⁵

Men trotskisterna uppnådde aldrig ens sin första målsättning att bygga en rörelse grundad bland arbetarna i städerna. Deras rörelse prövades och härdades mer i fängelse än i strid. På sin höjd blev de en propagandagrupp, men även som sådan hade de liten effekt. Deras program förblev teoretiskt och översiktligt, det ”nationaliserades” aldrig som maoisternas program som hade möjlighet att utvecklas under lång tid och tillägna sig genuina kinesiska drag.

Det innebär dock inte att Chen Duxiu och trotskisterna enbart var ”västpåverkade intellektuella” utan rötter i Kina. Föreställningen att Chen Duxiu var enoreflekterad anhängare till västinspirerade lösningar av Kinas problem utsätts för en dräpande kritik av Lee Feigon, Chen Duxius biograf.³⁸⁶ Det är verkligen otänkbart att en person med Chens mäktiga resning, enorma bredd och outsinliga inflytande skulle sakna rötter i Kinas kultur och Feigon visar att Chen framför allt annat var en kinesisk patriot som ansåg att demokratin kunde återge det kinesiska folket liv och styrka.

Den vanliga åsikten att skillnaden mellan Chen och Mao var att Mao efter 1927 snabbt insåg det omöjliga i en strategi inriktad på städerna och vände sig till byarna medan Chen, som inte förstod bönderna, var oförmögen till Maos tankesprång. Men, som kinesiska trotskister upprepade gånger har påmint oss, kom Mao endast undan för undan och genom konkreta erfarenheter fram till sin strategi att med byarna inringa städerna efter det att omständigheterna tvingat honom att förflytta sig till landsbygden. Under många år fortsatte han att tala i termer av att staden leder byn.³⁸⁷ Det är inte heller sant att Chen Duxiu inte förstod böndernas roll i den kinesiska historien: Enligt hans egen uppfattning förstod han den tvärtom bara alltför väl. Långt ifrån att av intellektuell stelhet och okänslighet bortse från byarna, så motsatte sig trotskisterna aktivt en vändning till landsbygden och istället för att följa den gamla och fruktlösa vägen, fortsatte de att sträva efter ett nytt sätt att befria det kinesiska samhället och den kinesiska nationen.

”Proletärt ledarskap’ för bondepartisanrörelsen måste omsättas i det verkliga livet och inte pråla som en uppdiaktad paroll i partipressen” skrev Harold Isaacs 1938, vid en tid då han själv fortfarande var aktiv som trotskist.

Oppositionen uttalade 1930 att endast arbetarrörelsens pånyttfödelse under inverkan av ett demokratiskt program kan förse bonderevolten med statsarbetarnas oundgängliga ledarskap och lägga grunden för

³⁸⁵ Shuang Shan, ed., *Brev i Trotskijarkiven*, 77

³⁸⁶ Se Feigon, *Chen Duxiu*, 11.

³⁸⁷ Wang Fanxi, ”Einleitung”, 29-31.

arbetar-bondesamarbete under marschen mot den kinesiska revolutionen.³⁸⁸

Men trotskisterna lyckades inte lägga grunden för en sådan rörelse, delvis eftersom den industriarbetarklass som de försökte ta fasta på, var alltför liten, alltför lite spridd (endast i två eller tre stora städer) och alltför demoraliserad av nederlag och terror, för att ge dem särskilt stor uppmärksamhet. Med andra ord var de profeter före sin tid och fick betala priset. När repressionen kom så hade de inte, som det officiella partiet, några fristäder på landet som de kunde fly till. Wang Fanxi medgav 1973 att de hellre ”med syfte att skydda våra medlemmar och rekrytera nya kämpar skulle ha öppnat nya stridsområden på landsbygden där massorna hade mer energi och repressionen inte var så hård”,³⁸⁹ men samtidigt fortsätta att rikta huvudkraften mot att genom kampen för en konstituerande församling, återskapa och stärka det underjordiska arbetet i städerna.

Mao Zedong vände tvärtom ryggen mot den stadskultur som givit upphov till KKP och förmådde upptäcka nya rika skikt av revolutionär energi. Även efter 1927 hävdade han sig företråda proletariet även om hans parti då inte längre hade några strukturella band till det. Trotskisterna förutsade att Maos Röda armé, antingen skulle upplösas eller urarta i en reaktionär bonderevolt som var fientligt inställd till arbetarna och var oförmögen att omvandla Kina. Men även om KKP inte längre var ett parti av arbetare blev det heller aldrig ett bondeparti. Trots trotskisternas förutsägelser, motstod det under sin tjugotvååriga bortovaro från städerna, ihärdigt och framgångsrikt att sjunka in i byarna. När det hade återvunnit stadsområdena tog det till radikala åtgärder för att driva bort den gamla konservativa eliten, sprida välstånd mer jämt, befria Kina från utlänningar och påbörja moderniseringen av den kinesiska ekonomin och samhället. I den meningen gjorde det en revolution.

Men de kinesiska kommunisterna återkom inte oförändrade från sin tillvaro i byarna och sin övergång till ”militär” revolution. Utländska vänner till KKP har hävdad att partiets auktoritära impulser hämmades sedan det 1927 kastats ut på landsbygden och att det, för att inte förlora sin bondebas, tvingades utveckla en tillgänglig och ansvarig regeringsstil. På ett motsvarande sätt tyckte Mao om att utmåla bönderna som det verkliga ursprunget till socialistiska värderingar, till skillnad från Marx som hänförde dessa värderingar till proletariet. I Kina idag har detta maoistiska synsätt förkastats inom breda kretsar och partiets tid i byarna ses av många som den viktigaste orsaken till dess diktatoriska stil och dess korruption.³⁹⁰

Självklart skulle det vara fel att helt svälja denna anti-landsbygdstes, eftersom revolutionen har haft cirka fyrtio år på sig att utvecklas i städerna och det bara är alltför bekvämt för partihistoriker att skylla det olyckliga stalinistiska inflytandet enbart på bönderna. Det är fortfarande viktigt att ifrågasätta denna maoistiska teori som nu brett avvisas där den en gång betydde mest.

Under kriget mot Japan organiserade de kinesiska kommunisterna bypolitiken genom att fördela den politiska ”representationen” proportionellt över klasserna, även innefattande de lokala eliterna. Syftet var att så långt som möjligt bevara den krigstida enhetsfronten intakt. Effekten av denna konstgjorda regleringen av krigstidspolitiken inom kommunistkontrollerade områden var att utesluta en verkligt radikal mobilisering av de fattiga byborna, för sina egna särskilda intressen. Men i frånvaron av en sådan mobilisering, tvingades politiken i det anti-japanska motståndet i än högre grad att förbli underordnad och kontrollerad.

När KKP efter Japans nederlag 1945 väl återupptog jordbruksrevolutionen gick huvudinflytandet för en kort tid till de fattiga inom de lokalsamhällen som utgjorde deras omedelbara omkrets. Dessa förändringar innebar en jordbävning för de som befann sig i mitten. Men även om de ledde till en

³⁸⁸ Isaacs, *The Tragedy of the Chinese Revolution*, 2d rev. ed., 329.

³⁸⁹ Citerad i Benton, ”Introduction” to Wang Fan-hsi, *Memoirs*, xxv.

³⁹⁰ För ett avvisande av tanken att den kinesiska kommunismen blev mindre auktoritär genom att ingå i byarna, se Chen Yung-fa and Gregor Benton, *Moral Economy and the Chinese Revolution: A Critique* (Amsterdam: ZZOA Publications, 1986).

begränsad form för lokal demokrati utgjorde de inte någon tillräcklig grund för en vidare demokrati och när väl det inledande tumultet dött ut och förändringarna formaliserats i institutioner, så försvann även den lokala demokratin.

”Allt i Yan’an har kunnat skapas därför att vi har gevär” sade Mao 1938. Hans parti var ett parti rustat för krig. Maos beundrare betonar de unika sociala relationerna inom Röda armén – det Mao kallar för dess ”demokrati”. Om man definierar demokrati som ett lokalt ansvar kan förstås de lägre nivåerna i Maos militära hierarki – milisen – sägas vara en demokratisk kraft i byn som gjorde det möjligt för bönderna att kväsa den lokala eliten och utvidga området för sin kontroll. Men med denna milis som grund byggdes en reguljär armé som, även om den var mindre grym och korrumpad än Guomindangstyrkorna, som armé krävde disciplin, likriktning, sekretess och en hierarkisk kommandostruktur.

Dessa egenskaper, som är helt oförenliga med demokrati, överfördes i stor utsträckning på KKP, militära normer kom i allt högre grad att styra det politiska livet inom de kommunistiska områdena. Dessa normer var lätta att förena med den från stalinismen tillägnade synen på partiet som en maskin under ledning av en disciplinerad hierarki bestående av enligt boken tränade yrkesmän. Således är den idé som förfäktats av en del socialister att ”ju långvarigare frihetskrig, dess bättre socialism” rakt motsatt sanningen, eftersom långa krig sliter ut folk och föremål och är till sin natur skadliga för demokratin, utan vilken socialism blir en tom fras.

1927 övergav KKP principen om demokratisk organisering, som resultat av ryskt inflytande och omsvängningen till strategin för ”militär revolution” med utgångspunkt från byarna. Den regim som kommunistledarna upprättade 1949 tog monopol på politiska beslut även gentemot de klasser de utgav sig för att företräda. De hade sedan länge vant sig vid att se sig själva som det enda upphovet till beslut, myndighet, anseende och belöningar. De upprättade sin nya administration uppifrån och ner och grundade den uttryckligen på den stalinistiska modellen. Långt ifrån att uppmana arbetarna att aktivt delta i statens angelägenheter agerade de som domare inom livets alla områden, från sex till vetenskap och slog till mot alla tecken på oberoende organisering. De hade brutit den dynastiska kretsgången – men bara nätt och jämnt.

Detta system där den beslutsfattande makten överläts till en liten elit och där opposition möttes med det grövsta förtryck hade en på sikt inbyggd instabilitet och trotskisternas förutsägelser om nya sociala spänningar och politiska kriser kom snart och upprepat att besannas. De maoistiska ledarna räknade med att de skulle kunna förhindra en sovjetliknande byråkratisering av staten genom att regelbundet rikta ett utifrån kommande socialt tryck mot den och på det sättet produktivt utnyttja sitt rykte och sin popularitet i Kina. Denna strategi misslyckades dock av två skäl. De sociala krafter som mobiliserades för att utöva ett sådant tryck nöjde sig aldrig med att bli kvar inom de trånga gränser som partiet uppsatt för deras kritik och när de uttryckte sig på sätt som partiet ogillade så förtrycktes de. Byråkrater kan endast kontrolleras effektivt om all makt utgår från folket – tillfälligt tryck utifrån kan inte ersätta folklig överhöghet.³⁹¹

Chen Duxiu hade, kanske fatalistiskt, ansett att bönderna är oförmögna att genomföra en modern revolution och att den endast kan uppnås genom arbetarnas aktiva och omfattande deltagande i politiken. På kort sikt hade han fel men idag kan han tyckas bli besannad eftersom frånvaron av demokrati, lagenlighet, representativitet och folklig kontroll hotar partiets själva existens. Även om KKP sedan 1949 visat sig mer differentierat, flexibelt och uppfinningsrikt än trotskisterna vid tiden för revolutionen föreställde sig, är partiets ödesdigra och bestående svaghet dess förvärvade motsatsförhållande till den moderna statsbefolkning varur det föddes.

Trotskisternas testamente till Kina är att de förde vidare stadsrevolutionens och den socialistiska

³⁹¹ Rörande detta se introduktionen till Benton and Hunter, *Wild Lily, Prairie Fire*.

demokratins fana och pekade på ett sätt att befria det kinesiska samhället från den oändliga kedjan av förtryck, uppror och förtryck. På grund av sin demokratiska kritik av det kinesiska samhället och den stalinistiska politiken har de blivit till en levande påminnelse om en mängd olösta problem i den kinesiska politiken.

Efter 1949 förpassades den gamla trotskistiska polemiken om den kinesiska revolutionens karaktär (proletär eller borgerligt demokratisk, permanent eller i stadier) och vilken strategi och taktik att följa till historieböckerna. Men den andra huvudfrågan som var dyttest angelägen för Chen Duxiu och hans sympatisörer under 1930-talet – förhållandet mellan socialism och demokrati – blev till en central och brinnande fråga för unga människor i Kina särskilt vid universiteten.

De massprotester och den inofficiella opposition som uppstått vart och vartannat år, kulminerande i den folkliga resningen 1989 (som varken föddes ur bondemisär eller primärt ur nationalism) rättfärdigar i efterhand deras livsverk och innebär, för den handfull som överlevt, den första bitterljuva frukten av en seger i nederlaget. Efter 1949 utgjorde personkulten, förtrycket av olikänkande, den byråkratiska diktaturen och bristen på medborgerliga och mänskliga rättigheter de centrala programpunkterna i de kinesiska trotskisternas plattform.

Den klass till vilken de ursprungligen satte sitt hopp är idag inte längre liten, svag, marginaliserad och omogen. Industriproletariatet i Kina ligger nu i storleksordningen femtio miljoner. Före 1949 var kinesiska fabriksarbetare mestadels analfabeter – idag har många genomgått lägst gymnasium. Även om endast ett litet antal avancerade tänkare bland dessa är direkt engagerade i kritisk politik så är många besvikna över Kinas nuvarande inriktning och mottagliga för radikala idéer. Därför är möjligheterna för en arbetarrörelse i Kina idag större än de var för femtio år sedan. Även bönderna är bättre förberedda för att spela en aktiv och oberoende roll i politiken nu när administrationen har trängt ner i byarna

Finns det då i Kina av idag något eko av trotskismen? Eller är parallellen mellan trotskismens frihetlighet och anti-byråkrati samt dagens dissidentrörelse enbart formell? Under 1950-talet var alla kinabaserade trotskister fängslade och under huvuddelen av decenniet stod KKP:s auktoritet och det förtroende det ingav på sin höjdpunkt. Även många trotskister utom KKP:s räckhåll, huvudsakligen i Hongkong, hade givit upp politiken och var ivrigt engagerade i andra sysselsättningar. Under en tid kunde både Wang Fanxi och Peng Shuzhi från exilen iaktta och kommentera utvecklingen i Kina. Deras sista betydelsefulla texter om pågående händelser är daterade innan ”De fyras gäng” föll 1976. Kulturrevolutionen var den sista större rörelse som de närmare studerade och skrev utförligt om, innan de drog sig tillbaka. Det var först senare som ”Frigörandet av tanken” började i Kina.

Samtidigt började unga kineser, särskilt i Hongkong, som desillusionerats av utvecklingen på fastlandet och radikaliserades av Vietnamkriget, under det tidiga 1970-talet att visa intresse för trotskistiska idéer. Zheng Chaolin och andra trotskister frigavs 1979. Men Zheng Chaolin, född 1901, var till och med äldre än sina kamrater utomlands och i vilket fall som helst var han inte helt fri att uttrycka sina åsikter.

Trots detta hemsöks Kina av ett trotskistiskt spöke. Framträdande dissidenter som Wang Xizhe, Chen Fu och Shi Huasheng attraherades under sent 1970-tal och tidigt 1980-tal av trotskisternas teser om socialistisk demokrati, även om de var noga med att inte alltför öppet skriva under på någon trotskistisk ideologi som fortfarande är misstänkt.³⁹² När Wang Xizhe slutligen ställdes inför rätta fanns en bok av Wang Fanxi bland de böcker i hans ägo som användes som bevis mot honom. Wang Xizhes medfånge Lau Sanching har beskrivit förhöret med Wang:

När Wang Xizhe upprepade gånger tillfrågades ”Vilken bok påverkade dig mest?”, svarade han

³⁹² Benton, ”Two Purged Leaders”, 319. Se även Miller, *Trotskyism in China*, 13-15.

oföränderligt: ”*Das Kapital*”. Till slut framlade utfrågaren motbevis – ett brev som Wang hade skrivit till demokratiaktivister i Sichuan som meddelade att den bok som påverkat honom mest var *Mao Zedongs tänkande och kulturrevolutionen*, av Shuang Shan [dvs Wang Fanxi]. Han hade även sänt denna bok till en vän.³⁹³

Det var ingen tillfällighet att studenterna på Tiananmentorget i maj och juni 1989 hämtade sin inspiration från Fjärdemajrörelsen 1919 som leddes av Chen Duxiu och att de även upprepade Chens berömda paroll som krävde vetenskap och demokrati. ”Min biografi över Chen Duxiu, det kinesiska kommunistpartiets grundare, tycktes ha särskilt betydelse för händelserna 1989”, skrev historikern Lee Feigon in sin analys av bakgrunden till massakern på Tiananmentorget.

Under det sena 1920-talet sparkades Chen ur partiet som ”trotskistavvikare och opportunist” för att han förespråkade många av de idéer som fördes fram av studenterna 1989. Under 1980-talet vände sig en del reformintresserade till Chen Duxius idéer för att visa på en tradition inom partiet som talade för öppenhet och demokrati.³⁹⁴

Men även om den rörelse som kulminerade i massakern den 4 juni visade att arvet efter Chen fortfarande lever, medförde det efterföljande stalinistiska förtrycket ett bakslag för utsikterna – som allvarlig diskuterats innan krisen – för en fullständig rehabilitering av Chen och hans trotskistiska lärjungar. Deras återförpassning till glömskans mörker symboliserade blockeringen av Kinas utveckling mot ökad frihet.

Även andra, närmare den kinesiska huvudfåran, började på 1980-talet finna trotskismen intressant. Antagligen den mest betydelsefulla kommentaren rörande debatten om Chen Duxius och hans trotskistiska anhängares roll i revolutionen, fälldes av veterankommunisten, general Xiao Ke i ett tal vid ett akademiskt symposium 1981 för att markera sextioårsdagen av KKP:s grundande. Xia Ke föreslog en positiv värdering av Chens ledarskap för partiet och även att hans trotskistiska period förtjänade en sanningsenlig värdering. Enligt Xiao Ke,

Även om det är sant att Li Dazhao var en viktig gestalt vid grundandet av partiet så tillhör den första platsen [i den processen] Chen Duxiu,... När vi forskar kring Chen Duxiu kan vi enligt min mening inte begränsa oss till enbart hans dagar i partiet eller före grundandet av partiet utan måste även innefatta den likvidatoriska perioden Trotskij-Chen. Vilken var skillnaden mellan Kinas likvidatoriska Trotskij-Chen-gruppering och utländska trotskister? Vilket var deras program? Vilken var deras inställning till Chiang Kai-sheks Guomintang-regim? Vilken var deras inställning till kommunistpartiet? Vilken var deras inställning till imperialism och särskilt till japansk imperialism? Hur uppförde de sig i Guomindangs fångelser? Vilken var [Chens] politiska inställning mellan frigivningen från fängelset [1937] och hans död? Alla dessa frågor behöver undersökas.³⁹⁵

Frigivandet av Zheng Chaolin från fängelset och tillgången till hans och Wang Fanxis memoarer har haft en avsevärd inverkan på historiker och intellektuella. Även om trotskisternas gamla publikationer och skriftliga vittnesbörd har förlorats eller är spridda över arkiven hos de polisstyrkor som förföljt dem – Guomindangs, KKP:s, GPU:s eller utländska – har dessa memoarer slutligen givit yngre kineser en möjlighet att lära känna Kinas trotskistveteraner.

Journalisten Dai Qing påpekade att i det förflutna producerade själva ordet trotskism en elektrisk chock, så omfattande var de fördomar som hopats under ett halvt sekel av förtal. Dagens författare och historiker är fria att själva läsa sanningen om det trotskistiska vågstycket i Kina och möta trotskister på deras egna villkor, både som levande individer och i tryck. Tidigare gick folk ur vägen för att hålla avståndet till trotskistiska ”förrädare”. Nu lämnar de sin väg för att besöka Zheng Chaolin och andra frisläppta trotskister för att visa sin aktning och särskilt för att rådfråga Zheng

³⁹³ Se Lau Sanching (Liu Shanqing), *Wuhuide zhengcheng* (Resa utan ånger) (Hongkong: Mingbao chubanshe, 1992), 20.

³⁹⁴ Lee Feigon, *China Rising: The Meaning of Tiananmen* (Chicago: Ivan R. Dee, 1990), ix.

³⁹⁵ Xiao Ke, ”Chen Duxiu shiji xu” (Förord till Chen Duxius samlade dikter), in *Xin wenxue shiliao*, no. 1 (1994): 32-33.

om händelser i Frankrike på 1920-talet (rörande vilka Zheng är en av två överlevande vittnen; den andre är Deng Xiaoping, Zhengs gamle kamrat från Frankrike, och då underställd honom politiskt).³⁹⁶

Den viktigaste orsaken till den förnyade omprövning av trotskismen som pågår i Kina är förstås återupptäckten av Chen Duxiu. Under det sena 1980-talet hade forskning om Chen Duxiu blivit en tillväxtindustri i Kina. Inte mindre än tre biografier i bokomfattning om honom eller kronologier över hans liv publicerades i Kina mellan 1987 och 1989,³⁹⁷ och även en större ny studie i Taiwan.³⁹⁸ Chen Duxius sista artiklar och brev som diskuterar förhållandet mellan socialism och demokrati har påverkat en generation som reagerat mot Kulturrevolutionens ”fascistiska laglöshet”.

Den nya inställningen bland kinesiska forskare i förhållande till det arv som Chen Duxiu efterlämnade till sitt land sammanfattas i historikern Tang Baolins introduktion till en samling av utdrag ur Chens arbeten som publicerades i september 1993:

Chen Duxiu förändrades ofta under loppet av sitt liv men så länge han levde höll han fast vid vissa idéer, särskilt när det gäller de fem stora frågorna rörande framsteg (*jinhua*), demokrati, vetenskap, patriotism och socialism. Dessutom har flera decenniers erfarenheter bevisat och kommer fortsatt att bevisa att de ståndpunkter han hävdade rörande dessa frågor i allt väsentligt överensstämmer med det som är sant.³⁹⁹

Chens rehabilitering utsträcktes även till att omfatta hans ben. Vid Chens begravning i Jiangjin i provinsen Sichuan sade hans gamle vän Gao Yuhan i ett tal att ”Herr Duxiu är överallt hemma och en naturlig anhängare till synsättet att ’mina ben kan begravas varsomhelst bland de gröna bergen.’”⁴⁰⁰ Sådana hänsynstaganden förhindrade inte myndigheterna från att 1982 besluta att återföra Chens fysiska kvarlevor till hans födelseplats i Anqing i provinsen Anhui för ombegravning.

Tio år senare utmärktes Chens grav av provins- och kommunmyndigheterna som en ”viktig tillgång för turister och en plats genomsyrad av mänsklig och kulturell betydelse” och den gavs officiellt beskydd.⁴⁰¹ 1995 tycktes en sorts Chenbesatthet svepa genom Anqing och smitta de officiella beskyddarna av Chens kvarlevor. De lokala myndigheterna tillkännagav planer att bygga om graven som en *lingyuan* eller ”trädgårdsgrav” innesluten i en park av den sort som i det förgångna byggdes för döda kejsare eller nationens hjältar som den legendariske generalen Yue Fei (1103-42) eller Song från söder, eller i sen tid för den kommunistiska revolutionens martyrer. Den nya graven ska efterlikna Yue Feis och på samma sätt som Yue Fei begravdes (bredvid Västra sjön i Hangzhou) med en av sina söner, kommer Chen Duxiu att i döden förenas med sina två söner, martyrerna

³⁹⁶ För en ytterst inkännande redogörelse för Zheng Chaolin’s politiska Golgata som publicerades i en av Kinas mest populära tidskrifter, se Jin Shupeng, ”’Lao Tuopai’ Zheng Chaolin kanke yisheng” (Den ”gamle trotskisten” Zheng Chaolins livstid med misräkningar), *Yanhuang chunqiu* no. 16 (1993): 68-75. Bland de som konsulterat Zheng Chaolin om hans tid i Frankrike återfinns Mao Mao, som citerar hans kommentarer i sin som dotter skrivna biografi om Deng Xiaoping (Mao Mao, *Wode fugin Deng Xiaoping* (Min far Deng Xiaoping), vol. 1 [Beijing: Zhongguo wenzang chubanshe, 1993]).

³⁹⁷ Wang Guangyuan, ed., *Chen Duxiu nianpu* (En kronologi över Chen Duxius liv), (Chongqing: Chongqing chubanshe, 1987); Tang Baolin och Lin Maosheng, *Chen Duxiu nianpu* (En kronologi över Chen Duxius liv) (Shanghai: Shanghai renmin chubanshe, 1988); och Ren Jianshu och Tang Baolin, *En biografi ... En tidig och kanske den bästa, tillgängliga kronologin över Chens liv är Zhi Yuru (Chih Yu-ju), Chen Duxiu nianpu* (En kronologi över Chen Duxius liv) (Hongkong: Longmen shudian, 1974).

³⁹⁸ Zheng Xuejia, *Chen Duxiu zhuan* (En biografi om Chen Duxiu), 2 vols. (Taibei: Shibao wenhua chuban qiye youxian gongsi, 1989). In 1992 Thomas Kuos bok om Chen (*Ch'en Tu-hsiu (1879-1942) and the Chinese Communist Movement* [South Orange, N.J.: Seton Hall University Press, 1975], som utgår från hans doktorsavhandling 1969 med samma titel publicerades i kinesisk översättning av Taibei’s Lianjing chuban shiye gongsi som Guo Chengtang (Thomas Kuo), *Chen Duxiu yu Zhongguo gongchanzhuyi yundong* (Chen Duxiu och den kinesiska kommunistiska rörelsen).

³⁹⁹ Tang Baolin, ed., *Chen Duxiu yucui* (En samling av Chen Duxius uttalanden) (Beijing: Huaxia chubanshe, 1993), 17.

⁴⁰⁰ Benton, *Chen Duxiu's Last Articles and Letters*, MSS.

⁴⁰¹ Denna information om Chens grav rapporterades i *Zhongguo qingnian bao* 26 oktober 1993.

Qiaonian och Yannian.⁴⁰²

Under det tidiga 1980-talet inställdes en planerad konferens om Chen Duxiu i Anqing och tidskriften *Chen Duxiu yanjiu* (Studier om Chen Duxiu) kom inte ut, trots att den annonserats. I mars 1989 möttes dock en grupp forskare från Beijing, Shanghai och provinsen Anhui (där Chen Duxiu föddes) i huvudstaden för att diskutera hans liv och arbete. Vid konferensen och med godkännande och stöd av Föreningen för partihistoria och dess ledare Zhang Jingru, bildades en förening för studier om Cheng Duxiu.

En andra konferens hölls i maj 1992 i Anqing för att markera femtioårsdagen av Chens död. Bland annat beslutade konferensen att publicera en bulletin eller ett nyhetsbrev⁴⁰³ under redaktion av historikern Tang Baolin. Den tredje konferensen för studier om Chen Duxiu hölls i oktober 1994 i Jiangjin i provinsen Sichuan där Chen tillbringade sina sista få år och dog. Denna konferens sammanföll med 115-årsdagen av Chens födelse.

Föreningen för studier om Chen Duxiu förklarades såväl finansiellt som organisatoriskt oberoende; medlemskapet är frivilligt. Även om den formellt har förbindelse med Föreningen för samtida kinesisk kultur som är ett officiellt organ, ska den helt finansieras genom medlemmarnas bidrag.

Under de senaste fem åren har medlemsantalet i Förening för studier om Chen Duxiu ökat till etthundra (vid tiden för den tredje konferensen). Den tredje konferensen valde en verkställande kommitté på fjorton medlemmar, avdelningar sattes upp i Harbin, Changchun, Tianjin, Beijing, Shanghai, Guangzhou, Wuhu, Hefei, Anqing, Jiangjin och Chongqing.

Fyrtio delegater bevistade den tredje konferensen där tjugotvå texter presenterades (arton av sina författare, fyra av företrädare för författarna). Dessa texter täckte en stor mångfald av ämnen från Chens syn på litteratur, religion, kvinnan och andra ämnen rörande hans roll i Kinas politik och revolutioner.

I diskussionen intogs den främsta platsen dock av Chens förhållande till trotskismen. En artikel av Tang Baolin skildrade Chens godtagande av trotskismen som ett misstag och hävdade att Chen rättade detta misstag genom att lämna trotskismen. En annan artikel av Xie Wei beskrev Chens förening med trotskisterna som en logisk konsekvens av Chens tänkande. Författaren hävdade att Chen hade förblivit trotskist ända fram till sin död.⁴⁰⁴

Det ökande intresset i Kina för Chen Duxius liv och tänkande tyder på det hela taget på en rehabilitering av Chen liksom av de kinesiska trotskisterna. Det är omöjligt att avsluta Chens Duxius biografi utan hans trotskism, så den nya toleransen och till och med entusiasmen för honom, har oundvikligen hjälpt till att återföra den kinesiska trotskismen till allmänhetens synfält. Rehabiliteringen av Wang Shiwei har givetvis även spelat en roll i detta nya beaktande av trotskismen i Kina.

Efter 1979 började många kineser som blivit medvetna om Maos och KKP:s misstag, att fråga varför deras förtroende hade svikits och ompröva sin inställning till politiken. När ny information om radikala alternativ till den existerande marxismen blev tillgängliga, när gamla rädslor togs bort och gamla tabun bröts ner, började trotskisternas memoarer att göra intryck i akademierna och fann gehör hos kreativa författare.

I andra delen av sin självbiografiska trilogi tecknar veterankommunisten och vänsterskribenten Wang Kuowang en mycket positiv bild av en envist principfast trotskistisk revolutionär, halv-

⁴⁰² Zheng Chaolin, brev till Wang Fanxi, 16 maj 1995.

⁴⁰³ Kallad *Chen Duxiu yanjiu dongtai* (Trender i forskningen om Chen Duxiu).

⁴⁰⁴ Detta stycke om Chen Duxiustudier i Kina skrevs av Wang Fanxi.

autentisk, men uppenbart baserad på Wang Fanxis memoarer.⁴⁰⁵ Romanförfattaren Zhou Meisen publicerar i tidskriften *Xiaoshuo Jie* (Romanens värld) en lång och ytterst medkännande historia om en annan trotskist, förföljd (som Zheng Chaolin) under alla regimer.⁴⁰⁶ Andra författare och en del kommunister som tidigare varit fientliga till trotskisterna är nu vänligt inställda. Även om den gamla debatten om vilken strategi som skulle följas i den kinesiska revolutionen nu hör till det förflutna och inte väcker något särskilt synbart intresse är det andra frågor – särskilt trotskisternas mer frihetliga inställning till litteratur – som har börjat tilldra sig uppmärksamhet.

⁴⁰⁵ Wang Ruowang, ”Yige `Tuopai fenzi`de gushi: Zizhuanzhi yizhang” (Berättelsen om en ”trotskist”: Ett kapitel i min självbiografi), *Wenhui yuekan* 3 (1989) (Shanghai).

⁴⁰⁶ Berättelsen kallas ”Zhong’e” (Hames).